

LUONNOS/UTKAST

KOKKOLAN KANSALLINEN KAUPUNKIPUISTO • NATIONALSTADSPARKEN I KARLEBY
ESISELVITYS 2016 • FÖRSTUDIE 2016

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto - Esiselvitys 2016

Julkaisija: Kokkolan kaupunki

Kirjoittajat ja asiantuntijat:

Kristina Ahmas, museotoimenjohtaja, K.H. Renlundin museo - Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo
 Päivi Cainberg, yleiskaava-arkkitehti, Kokkolan kaupunki
 Jukka-Pekka Flander, ympäristöneuvos, ympäristöministeriö
 Juhani Hannila, ympäristösihteeri, Kokkolan kaupunki
 Pertti Hyttinen, tutkija, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius
 Jouni Mustonen, konservaattori, K.H. Renlundin museo - Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo
 Elina Nissinen, asemakaava-arkkitehti, Kokkolan kaupunki
 Ahti Räinä, metsätalousinsinööri, Kokkolan kaupunki
 Sini Sangi, suunnitteluhortonomi, Kokkolan kaupunki
 Terho Taarna, rehtori, Kokkolan kaupunki

Toimittanut: MMM Hanna Tajakka, Konsulttipalvelu Viher-Arkki

Ulkoasu/Taitto: Oy Fristyle Ab

Kannen kuva: Ingela Borgmästars-Hagnäs

Ruotsinkielinen käännös: AAC Global Oy ja Kokkolan kaupungin kielenkääntäjät

ISBN: 978-952-5619-28-7

Projektet för en nationalstadspark i Karleby – Förstudie 2016

Utgivare: Karleby stad

Författare och experter:

Kristina Ahmas, museichef, K.H. Renlunds museum – Mellersta Österbottens landskapsmuseum
 Päivi Cainberg, generalplanearkitekt, Karleby stad
 Jukka-Pekka Flander, miljöråd, Miljöministeriet
 Juhani Hannila, miljösekreterare, Karleby stad
 Pertti Hyttinen, forskare, Karleby universitetscenter Chydenius
 Jouni Mustonen, konservator, K.H. Renlunds museum – Mellersta Österbottens landskapsmuseum
 Elina Nissinen, detaljplanearkitekt, Karleby stad
 Ahti Räinä, skogsbruksingenjör, Karleby stad
 Sini Sangi, planeringshortonom, Karleby stad
 Terho Taarna, rektor, Karleby stad

Redaktör: Hanna Tajakka, AFM, Konsulttipalvelu Viher-Arkki

Layout: Oy Fristyle Ab

Omslagsbild: Ingela Borgmästars-Hagnäs

Översättning till svenska: AAC Global Oy och Karleby stads språktjänster

ISBN: 978-952-5619-28-7

SISÄLTÖ • INNEHÅLL

I JOHDANTO

OSA I – YLEISTÄ KANSALLISISTA KAUPUNKIPUISTOISTA DEL I – ALLMÄNT OM NATIONALSTADSPARKER

Osa I:n tiivistelmä
Sammanfattning – Del I

2 Mikä on kansallinen kaupunkipuisto? 2 Vad är en nationalstadspark?

Arvokkaiden kulttuurimaisemien, luonnonmaisemien ja virkistysalueiden kokonaisuus
Ett komplex av värdefulla kulturlandskap, naturlandskap och rekreationsområden

Valtakunnalliset arviointikriteerit
Riksomfattande bedömningskriterier

Kansallisen kaupunkipuiston valmistelu etenee prosessina
Beredningsprocess för en nationalstadspark

Kaupungin rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa
Stadens roll i beredningen av en nationalstadspark

Ympäristöministeriön rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa
Miljöministeriets roll i beredningen av en nationalstadspark

3 Kansallisten kaupunkipuistojen verkosto 3 Nätverk av nationalstadsparker

Osa kansallista kertomusta
En del av berättelsen om nationen

Kahdeksan statuksen saanut kaupunkia
Åtta städer har tilldelats status som nationalstadspark

4 Kansallisen kaupunkipuiston merkitys statuksen saaneille kaupungeille 4 Nationalstadsparkens betydelse för städerna som beviljats nationalstadsparksstatus

Kyselyt vaikutusten arvioinnin pohjana
Bedömningen bygger på enkäter

Ehdyttävän kaupunkisuunnittelun ja imagon rakentamisen työkalu
Ett verktyg för integrerande stadsplanering och imagekonstruktion

Kaavojen sisältötarkastelu tehdään kaupunkipuiston arvopohjalta
Planers innehåll evalueras utifrån stadsparkens värdegrund

Kaupunkipuisto ei estä alueiden kehittämistä
En stadspark sätter inte stopp för utveckling av området

Uusia liiketoimintamahdollisuuksia
Nya affärsmöjligheter

Asumisviihtyvyyttä asukkaille
Trivsammare boendemiljöer

Haasteina tunnettuus ja statuksen hyödyntäminen
Utmaningar med profilering och nyttjande av status

Kokonaisvaikutus neutraali tai lievästi positiivinen
Totaleffekten är neutral eller något positiv

Lähteet – Osa I
Källor – Del I

SISÄLTÖ • INNEHÅLL

OSA II – KOKKOLAN KANSALLINEN KAUPUNKIPUISTO-HANKE DEL II – PROJEKTET FÖR EN NATIONALSTADSPARK I KARLEBY

Tiivistelmä – Osa II
Sammanfattning – Del II

5 Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston esiselvityshankkeen sisältö ja prosessi 5 Förstudie för en nationalstadspark i Karleby – innehåll och process

Hankkeen käynnistyminen
Projektstart

Esiselvityksen tavoite ja työskentelyprosessi
Mål och process för förstudien

Hankkeen tiedotus
Information om projektet

6 Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston teemat, tarkastelualue ja tähtikohteet 6 Karleby nationalstadspark – teman, granskningsområde och högtintressanta objekt

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston ydinteemoina merellisyys ja maankohoaminen
Kärnteman för en nationalstadspark i Karleby är havsnära karaktär och landhöjning

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen rajaus
Avgränsning av granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby

Tarkastelualueen osa-aluekuvaukset
Beskrivningar av delområdena inom granskningsområdet

Aluerajausehdotuksesta saadut palautteet
Feedback på förslaget till områdesavgränsning

7 Kansallisen kaupunkipuiston merkitys ja vaikutukset Kokkolassa 7 Betydelse och effekt av en nationalstadspark för Karleby

Kansallinen kaupunkipuisto ja Kokkolan kaupungin strategiat
Nationalstadspark och Karleby stads strategier

Kansallisen kaupunkipuiston vaikutukset Kokkolassa
Effekter av en nationalstadspark för Karleby

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston toteutusvaiheen haasteet
Utmaningar vid genomförandet av en nationalstadspark i Karleby

8 Edellytykset kansallisen kaupunkipuiston perustamiselle Kokkolaan 8 Villkor för etablering av en nationalstadspark i Karleby

Kriteerien mukaiset edellytykset
Villkor enligt kriterierna

Kaavalliset edellytykset
Planlägningsrelaterade villkor

Kokkolan rooli kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa
Karlebys roll i nätverket för nationalstadsparker

Lähteet – Osa II
Källor – Del II

Liitteet – Osa II
Bilagor – Del II

SISÄLTÖ • INNEHÅLL

OSA III – KOKKOLAN KERTOMUS **DEL III – BERÄTTELSEN OM KARLEBY**

Tiivistelmä – Osa III
Sammanfattning – Del III

9 Maankohoaminen ja geologinen historia **9 Landhöjning och geologisk historia**

Maankohoaminen muokkaa luontoa ja maisemaa
Landhöjningen påverkar naturen och landskapsbilden

Jääkauden merkkejä
Istidens spår

Fladat ja kluuvijärvet
Flador och glon

Dyynit ja hiekkarannat
Dyner och sandstränder

Merenpinnan kohoaminen voi kumota maankohoamisilmiön
Havsnivåhöjning och landhöjning kan ta ut varandra

Maankohoamisen ja geologisen historian tähtikohteet
Högintressanta objekt – landhöjning och geologisk historia

10 Luonto **10 Natur**

Karusta karista monilajiseksi saareksi
Från karga kobbar till frodiga öar

Ulkosaariston eläimistö olosuhteiden armoilla
Djuren i ytterskärgården är utsatta för naturens makter

Makean ja suolaisen veden kaloja
Både sötvattens- och saltvattensfiskar

Rannikon nisäkkäitä
Kustlevande däggdjur

Kasvillisuuden sukseksio
Ekologisk succession av växter

Saariston kasvit
Växter i skärgården

Kokkolan rannikon suojelualueet ja hoitotoimet
Skyddsområden och skötselåtgärder på Karleby kust

Luontoalueiden tähtikohteet
Högintressant objekt – naturområden

Luonnonhistorian kulttuurihenkilöt
Kulturpersonligheter inom naturhistoria

11 Elinkeinojen historia **11 Näringslivets historia**

Merikauppa alkoi talonpoikaispurjehduksesta
Bondeseigration utvecklades till sjöhandel

Kokkolan kaupunki syntyy
Gamlakarleby stad föds

Tullitoimintaa
Tullverksamhet

Tervakauppa käy
Tjårhandeln

Suuri Pohjan sota ja isoviha hävittivät kaupungin vaurauden
Stora nordiska kriget och stora ofreden gjorde slut på välfården

Vesi hupenee – satama siirtyy
Vattnet minskar – hamnen flyttas

Merenkulun kulta-aikaa ja ulkomaan kauppaa
Sjöfartens guldålder och utrikeshandel

Satama siirtyy pois kaupungin keskustasta
Hamnen flyttas ut från stadens centrum

Haaksirikkoja ja haavereita – Kokkolan ympäristön vedenalaista kulttuuriperintöä
Skeppsbrott och haverier – undervattenskulturarv i Karlebytrakten

Pikeä ja laivoja
Beck och skepp

Siirtyminen Venäjän vallan alle ja kahakointia Halkokarilla
Det ryska styret och slaget vid Halkokari

Paloviinan polttoa
Brånvinsbrånning

Tupakkatehtailua
Tobaksproduktion

Neristanin käsityöläiset
Hantverkarna i Neristan

Kaupunginsalmi kaupungin ja maaseudun erottaja – Pitkäsilta yhdistäjä
Stadssundet skiljer åt och Långa Bron förenar staden och landsbygden

Maalaiselinkeinot
Landsbygdsnåringar

Kalastusta ja hylkeenpyyntiä
Fiske och sårångst

Toinen maailmansota muutti elinkeinorakennetta
Andra världskriget förändrade näringsstrukturen

Elinkeinohistorian tähtikohteet
Högintressanta objekt – näringslivets historia

Elinkeinohistorian kulttuurihenkilöt
Framstående personer i ortens näringshistoria

12 Kaavoitus- ja arkkitehtuurihistoria **12 Planlåggnings- och arkitekturhistoria**

Renessanssikaupunki-ideologiaa
Renässansens stadsideologi

Neristan ja Oppistan
Neristan och Oppistan

Puutarhakaupunki-ideologiaa Måntykankaalla
Trådgårdsstadsideologin i Tallåsen

Uudistamishaluja ja rappeutumista
Reformvilja och förfall

Ihmisen mittakaavassa
Mänskliga dimensioner

Johdonmukaista kaupunkirakenteen uudistamistyötä
Systematiska insatser för att förnya stadsstrukturen

Kokkolan kaupunkikehityksen tulevaisuus
Framtid för stadsutvecklingen i Karleby

Kaavoitus- ja arkkitehtuurihistorian tähtikohteet
Högintressanta objekt – planläggnings- och arkitekturhistoria

Kaavoitus- ja arkkitehtuurihistorian kulttuurihenkilöt
Kulturpersonligheter inom planläggnings- och arkitekturhistoria

13 Viheralueiden historia **13 Grönområdenas historia**

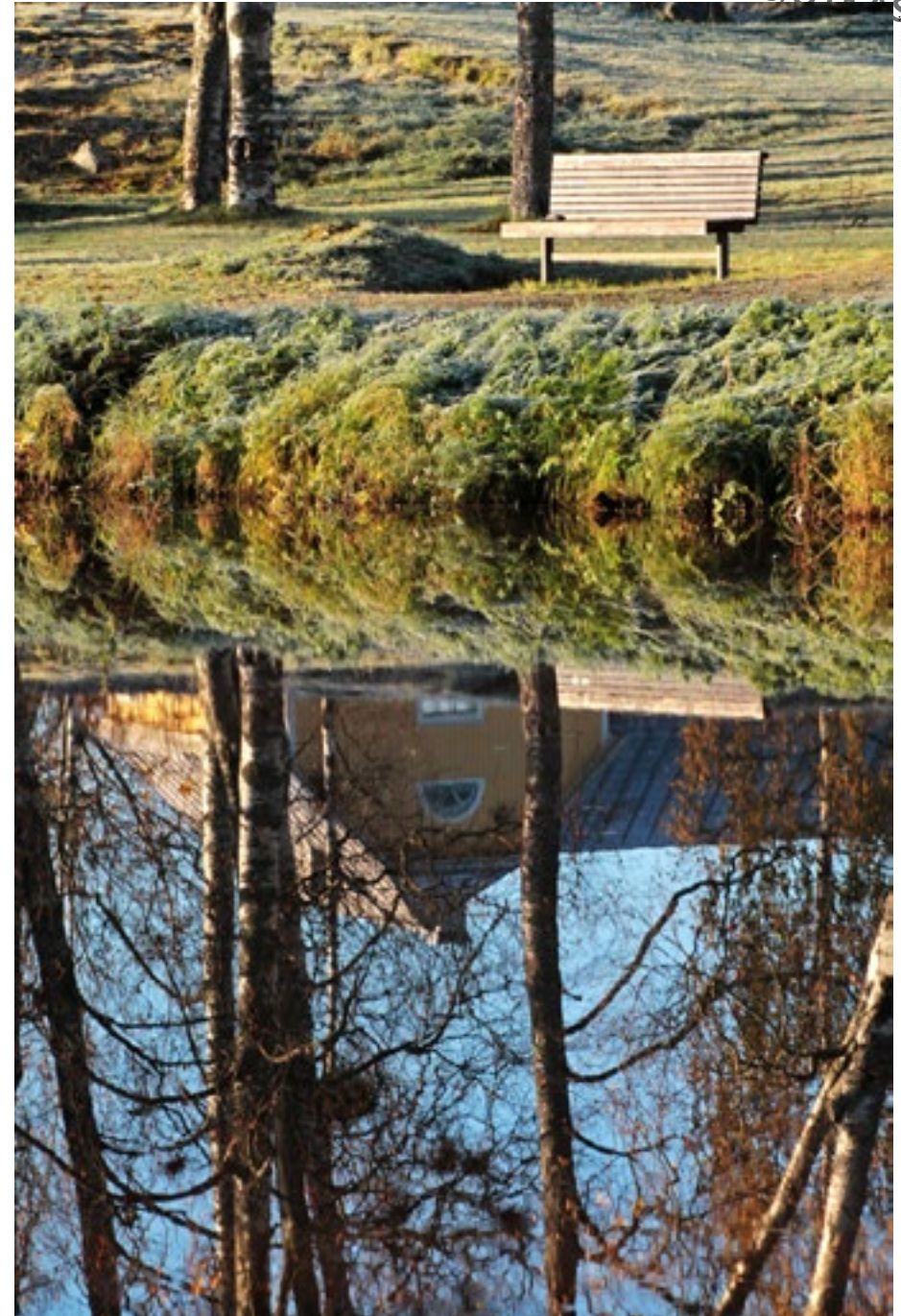
Tulipalot, puutarhayhdistykset ja vauraat kauppiaat puistokulttuurin edistäjinä
Bränder, trädgårdssällskap och förmögna köpman främjade parkkulturen

Kokkolan kaupungin metsänhoidon historiaa
Skogsvårdens historia i Karleby

Viheralueiden tulevaisuuden haasteet
Utmaningar för grönområdena i framtiden

Viheralueiden tähtikohteet
Högintressanta objekt – grönområdenas historia

Lähteet – Osa III
Källor – Del II

Johdanto

Kansallisen kaupunkipuiston tavoitteena on säilyttää kaupunkiluontoa ja rakennettua kulttuuriympäristöä laajana, eheänä kokonaisuutena. Se on asukkaiden yhteinen olohuone sekä osa kestävää kaupunkisuunnittelua ja -rakentamista. Kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa ja sen perustamisesta päättää ympäristöministeriö kaupungin hakemuksen pohjalta.

Kansallisen kaupunkipuisto on eheyttävän kaupunkisuunnittelun ja imagon rakentamisen työkalu. Sitä hyödynnetään muun muassa kaupunkipuiston alueella tapahtuvan kaavoituksen ohjauksessa. Kansallinen kaupunkipuisto ei estä alueiden kehittämistä. Päinvastoin sen avulla voidaan edistää hankkeita, jotka lisäävät alueen arvojen säilymistä ja vahvistumista, asukkaiden asumisviihtyisyyttä sekä näihin liittyviä liiketoimintamahdollisuuksia. Kaupunki itse määrittelee, miten statusta hyödynnetään.

Suomessa on tällä hetkellä kahdeksan kansallista kaupunkipuistoa. Ne muodostavat verkoston, jossa kukin yksittäinen kaupunkipuisto täydentää kansallista kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden monimuotoista kokonaisuutta.

Kokkolan kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 8.6.2015 teettää Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston esiselvityksen, joka on edellytys kaupunkipuiston statuksen hakemiselle. Esiselvitys toimii myös hakemuksen keskeisimpänä sisältönä

Kokkolan kansallisen kaupunkipuisto –hankkeen erityispiirteinä ovat merellisyys, maankohoaminen ja historialliset elementit, kuten elinkeino- ja asutushistoria sekä kaupunkirakenteen kerroksellisuus ja säilyneisyys. Lisäksi monimuotoiset ja laajat luontoalueet ja monipuoliset virkistyspalvelut ovat tärkeä osa kansallisen kaupunkipuiston toteutusta. Toteutuessaan Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto olisi Suomen laajin ja merellisin kansallinen kaupunkipuisto.

Esiselvitys on jaettu kolmeen osaan:

- Osa I Yleistä kansallisista kaupunkipuistoista
- Osa II Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hanke
- Osa III Kokkolan kertomus

Esiselvitys osoittaa, että teknistä tai sisällöllistä estettä Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston perustamiselle ei ole – kyse on kaupungin tahtotilasta.

7.12.2016

Elina Nissinen
asemakaava-arkkitehti
detaljiplanearkitekt

Introduktion

Syftet med nationalstadsparkerna är att bevara stadsnaturen och den byggda kulturmiljön som en stor sammanhängande helhet. Nationalstadsparkerna är invånarnas gemensamma vardagsrum och en del av hållbar stadsplanering och hållbart stadsbyggande. Bestämmelser om grundande av nationalstadsparker ingår i markanvändnings- och bygglagen och Miljöministeriet beslutar om grundandet.

Statusen som nationalstadspark är ett redskap i arbetet för att göra stadsstrukturen mer sammanhängande och stärka stadens image. Den utnyttjas bland annat för att styra planläggningen som berör nationalstadsparkens område. En nationalstadspark sätter ingalunda stopp för utveckling av området. Tvärtom kan den utnyttjas för att främja projekt som hjälper att bevara och stärka områdets värden, trivseln för invånarna och till dessa anknyttande affärsmöjligheter. Det är staden som bestämmer hur den vill använda sig av statusen.

I Finland finns i dag åtta nationalstadsparker. Nationalstadsparkerna bildar ett nätverk där varje enskild park kompletterar den rika helheten av kultur- och naturmiljöer och rekreativområden i vårt land.

Stadsstyrelsen beslutade 8.6.2015 att låta göra en förstudie om eventuellt grundande av en nationalstadspark i Karleby. En förstudie ska göras innan staden kan ansöka om status som nationalstadspark och den utgör det viktigaste innehållet i ansökan.

Nyckelelementen i projektet för en nationalstadspark i Karleby är de havsnära influenserna, landhöjningen och de historiska elementen som anknyter till näringslivet och bosättningen samt de olika och välbevarade skikten i stadsstrukturen. En viktig aspekt för nationalstadsparken är också de varierande och omfattande naturområdena och de mångsidiga rekreativanslagningarna. Nationalstadsparken i Karleby skulle vara den största och mest maritima av nationalstadsparkerna i Finland.

Förstudien omfattar tre delar:

- Del I Allmänt om nationalstadsparker
- Del II Projektet för en nationalstadspark i Karleby
- Del III Berättelsen om Karleby

Förstudien visar att det inte finns något tekniskt eller innehållsligt hinder för grundande av en nationalstadspark i Karleby. Huruvida parken ska grundas eller inte beror på stadens politiska vilja.

OSA I – YLEISTÄ KANSALLISISTA KAUPUNKIPUISTOISTA

DEL I – ALLMÄNT OM NATIONALSTADSPARKER

Tiivistelmä – Osa I

Kansallinen kaupunkipuisto on maankäyttö- ja rakennuslaissa määritelty kaupunkiympäristössä sijaitseva arvokkaiden kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden laaja kokonaisuus, jonka säilyttämiseen ja hoitamiseen kaupunki on sitoutunut.

Sen tulee täyttää neljä ympäristöministeriön sille asettamaa kriteeriä, jotka ovat 1) sisällön, 2) kaupunkikeskeisyyden, 3) laajuuden ja eheyden sekä 4) ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteerit. Kriteerejä käytetään kansallisten kaupunkipuistojen tunnistamisessa ja arvioinnissa, mikä takaa kaupungeille tasapuolisen kohtelun ja kaupunkipuistojen valtakunnallisen tason säilymisen.

Kansallinen kaupunkipuisto syntyy kaupungin omien prosessien tuloksena. Kaupunki selvittää ja luo edellytykset kaupunkipuistolle ja esittää niiden pohjalta halutessaan puiston perustamista ympäristöministeriölle. Hanke valmistellaan yhteistyössä eri hallintokuntien, toimijoiden, kaupunkilaisten sekä kaupunkipuiston alueella maata tai rakennuksia omistavien tahojen kanssa. Valmistelussa noudatetaan demokraattista kunnallista päätöksentekoa.

Ympäristöministeriön tehtävänä on toimia valmistelu- ja hakemisvaiheessa kaupungin konsulttiivisena apuna, tukena ja tiedonjakajana sekä antaa tarvittava tietämys kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi. Hakemisvaiheessa ympäristöministeriö tekee päätöksen kansallisen kaupunkipuistostatuksen myöntämisestä kaupungin esityksen pohjalta. Statuksen myöntämisen perusteena on kriteerien täyttyminen ja että alueella on olemassa säilytettävät erityisarvot, jotka on turvattu joko maakunta-, yleis- tai asemakaavoissa tai ne on suojeltu lailla. Ympäristöministeriö hyväksyy myös kaupunkipuistolle laadittavan hoito- ja käyttösuunnitelman kaupungin esityksen pohjalta.

Statuksen voimaan tultua kaupunki ja ELY-keskus toteuttavat kaupunkipuistoalueelle tehtävät mahdolliset kaavamuutokset ja -päätökset normaalkäytännön mukaisesti. Ympäristöministeriön edustus voidaan kaupungin niin halutessa kutsua osalliseksi kaavoitustyöhön.

Kansalliset kaupunkipuistot muodostavat verkoston, jossa kukin yksittäinen kaupunkipuisto täydentää kansallista kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden monimuotoista kokonaisuutta. Kansallisten kaupunkipuistojen verkosto muodostuu Suomen kehitysvaiheiden ymmärtämisen kannalta tärkeistä ja rooliltaan erilaisista kaupungeista. Tämän lisäksi jokainen kaupunkipuisto kertoo omasta paikallisesta kulttuurihistoriasta. Suomessa on tällä hetkellä kahdeksan kansallista kaupunkipuistoa: Forssa, Hanko, Heinola, Hämeenlinna, Kotka, Pori, Porvoo ja Turku.

Kansallinen kaupunkipuisto on eheyttävän kaupunkisuunnittelun ja imagon rakentamisen työkalu, jota hyödynnetään muun muassa kaupunkipuiston alueella tapahtuvan kaavoituksen ohjauksessa. Kansallinen kaupunkipuisto ei estä alueiden kehittämistä. Sen avulla voidaan edistää hankkeita, jotka lisäävät alueen arvojen säilymistä ja vahvistumista, asukkaiden asumisviihtyisyyttä sekä näihin liittyviä liiketoimintamahdollisuuksia. Kaupunki itse määrittelee, miten statusta hyödynnetään.

Sammanfattning – Del I

Med nationalstadspark avses utifrån bestämmelserna i markanvändnings- och bygglagen ett vidsträckt område med värdefulla kultur- och naturmiljöer och rekreativvärden i den urbana miljön, vilka staden har åtagit sig att bevara och vårda.

Parken ska uppfylla de fyra kriterier som ställts av Miljöministeriet gällande 1) innehåll, 2) stadscentrering, 3) omfattning och enhetlighet och 4) ekologi och kontinuitet. Kriterierna används för att identifiera och bedöma nationalstadsparker, vilket garanterar att städerna behandlas rättvist och att stadsparkerna håller samma standard i hela landet.

En nationalstadspark etableras genom stadens egna processer. Först utreder och fastställer staden förutsättningarna för en stadspark och framlägger sedan sitt förslag om inrättande av parken till Miljöministeriet. Projektet bereds i samarbete med olika förvaltningar, aktörer, stadens invånare samt dem som äger mark eller byggnader på parkens område. Beredningen sker genom demokratiskt kommunalt beslutsfattande.

Miljöministeriet ger staden konsultation, assistans och information under berednings- och ansökningskedet samt bistår med behövlig expertis för etablering av en stadspark. I ansökningskedet beslutar Miljöministeriet om området kan få status som nationalstadspark utifrån stadens framställan. Villkor för beviljande av status som nationalstadspark är att de ovannämnda kriterierna uppfylls och att områdets skyddsvärde har tryggats genom landskaps-, general- eller detaljplan eller genom lag. Miljöministeriet godkänner också skötsel- och nyttjandeplanen för nationalstadsparken utifrån stadens framställan.

När området har fått status som nationalstadspark verkställer staden och Närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM-centralen) de planändringar och planbeslut som eventuellt behövs enligt normalt förfarande. Om staden önskar kan den bjuda in Miljöministeriet att medverka i planläggningen.

Nationalstadsparkerna bildar ett nätverk där varje enskild park kompletterar den rika helheten av kultur- och naturmiljöer och rekreativområden i vårt land. Nätverket av nationalstadsparker omfattar städer som både är viktiga för förståelsen av Finlands historiska utvecklingskedan och har var sin individuella roll. Dessutom vittnar stadsparkerna om lokal kulturhistoria. I Finland finns i dag åtta nationalstadsparker; i Björneborg, Borgå, Forssa, Hangö, Heinola, Kotka, Tavastehus och Åbo.

Nationalstadsparkerna är verktyg för integrerande stadsplanering och imagekonstruktion som används bland annat för styrning av planläggningen på parkens område. En nationalstadspark sätter ingalunda stopp för utveckling av området. Tvärtom kan den utnyttjas för att främja projekt som hjälper att bevara och stärka områdets värden, trivselen för invånarna och till dessa anknyttande affärsmöjligheter. Det är staden som bestämmer hur den vill använda sig av statusen.

2 Mikä on kansallinen kaupunkipuisto?

Arvokkaiden kulttuurimaisemien, luonnonmaisemien ja virkistysalueiden kokonaisuus

Kansallinen kaupunkipuisto on maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999, 9. luku, 68–71 §) määritelty kaupunkiympäristössä sijaitseva arvokkaiden kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden laaja kokonaisuus, jonka säilyttämiseen ja hoitamiseen kaupunki on sitoutunut.

Kansallinen kaupunkipuisto kokooa yhteen kaupunkirakenteen eri osat: luonnonympäristön, rakennetun viherympäristön, kulttuuriympäristön ja arkkitehtuurin. Sen tavoitteena on toimia eheyttävänä ja kestävää kehitystä tukevana kaupunkisuunnittelun työkaluna. Sen avulla pyritään turvaamaan kaupungin kehitysvaiheiden ymmärtämisen ja kaupungin identiteetin kannalta eheä kaupunkitila samalla kun yhdyskuntarakenne muualla tehostuu tiivistyksen ja täydentyksen.

Kaupunkipuiston avulla kaupunki määrittää kaupungin kulttuuriset, historialliset, ekologiset ja esteettiset arvot, jotka halutaan säilyttää tuleville sukupolville, sekä toimenpiteet näiden arvojen säilyttämiseksi, hoitamiseksi ja kehittämiseksi.

Kaupunkipuiston avulla voidaan yhdistää kaupungin eri aikakausilta peräisin olevia ja toisistaan etäällä olevia arvokkaita kohteita yhdeksi kokonaisuudeksi. Arvokkaiden kohteiden yhdistäjänä voivat olla esimerkiksi sini-viherreitit eli vesi-, viher- ja virkistysväylät. Kansallisen kaupunkipuiston tavoitteena on olla sinirakenteen, viherrakenteen ja rakennetun kaupunkirakenteen kokonaisuus, jonka avulla kerrotaan kaupungin tarina.

Kaupunkipuisto liittyy kaupunkikeskustan kaupungin ulkopuolella olevaan luontoympäristöön ja maaseutu ympäristöön. Sillä on ekologista merkitystä ja lisäksi sen avulla voidaan tarjota kaupunkilaisille viihtyisiä olohuoneita ja aktiivinen toimintaympäristö. Samalla se tukee elinkeinoelämää ja kilpailukykyistä toimintaympäristöä sekä vahvistaa kaupungin imagoa.

Kaupunkipuistoon voi kuulua kunnan, valtion, muiden julkisyhteisöjen sekä yksityisten maa- tai rakennuskiinteistöjä. Pääsääntöisesti kaupunkipuisto perustetaan valtion, kunnan tai seurakunnan omistamille maa-alueille. Myös yksityisiä alueita voidaan liittää mukaan. Ilman suostumusta yksityinen alue voidaan liittää rajaukseen, jos sille ei anneta maankäyttö- ja rakennuslain 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä eli ohjeita esimerkiksi hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Jos yksityiselle alueelle on tarvetta määrittää ohjeita hoidon tai käytön suhteen, jotta se voidaan liittää kaupunkipuistorajaukseen, on liittämiseksi saatava lupa maanomistajalta.

Valtakunnalliset arviointikriteerit

Kansallisen kaupunkipuiston tulee täyttää neljä ympäristöministeriön sille asettamaa kriteeriä, jotka ovat 1) sisällön, 2) kaupunkikeskeisyyden, 3) laajuuden ja eheyden sekä 4) ekologisuuden ja jatkuvuuden kriteerit.

Kriteerejä käytetään kansallisten kaupunkipuistojen tunnistamisessa ja arvioinnissa, mikä takaa kaupungeille tasapuolisen kohtelun ja kaupunkipuistojen valtakunnallisen tason säilymisen.

2 Vad är en nationalstadspark?

Ett komplex av värdefulla kulturlandskap, naturlandskap och rekreationsområden

Med nationalstadspark avses utifrån bestämmelserna i markanvändnings- och bygglagen (132/1999, 9 kap. 68–71 §) ett vidsträckt område med värdefulla kultur- och naturmiljöer och rekreationsvärden i den urbana miljön, vilka staden har åtagit sig att bevara och vårda.

En nationalstadspark förbinder de olika elementen i stadsstrukturen, nämligen naturliga miljöer, anlagda gröna miljöer, kulturmiljöer och arkitektur. Parken fungerar som ett integrerande stadsplaneringsverktyg för hållbar utveckling. I parken kan staden trygga ett helgjutet stadsrum som åskådliggör stadens utvecklingsskeden och identitet samtidigt som samhällsstrukturen täts och kompletteras på andra ställen.

För staden utgör stadsparken ett instrument för etablering av stadens kulturella, historiska, ekologiska och estetiska värden som ska bevaras för kommande generationer, inklusive de åtgärder som ska vidtas för att bevara, vårda och utveckla dessa värden.

Med hjälp av en stadspark kan staden länka samman värdefulla objekt från olika tidsperioder och på olika lägen till en sammanhållen helhet. De värdefulla objekten kan bindas samman till exempel genom blå och gröna korridorer, med andra ord vattenvägar, grönområden och rekreationsstigar. En nationalstadspark är avsedd att bilda en kombination av blå, gröna och byggda urbana miljöer som tillsammans berättar historien om staden.

En stadspark utgör en förbindelselänk mellan stadskärnan och den omgivande naturmiljön och landsbygden. Utöver sin ekologiska betydelse erbjuder den också ett trivsamt vardagsrum och en attraktiv aktivitetsmiljö för stadens invånare. Samtidigt främjar parken näringslivet och en konkurrenskraftig verksamhetsmiljö och bidrar till stadens image.

Till en nationalstadspark kan anslutas mark eller byggnadsfastigheter som ägs av staten, kommunen, andra offentliga samfund och privatpersoner. Oftast inrättas en stadspark på markområden som ägs av staten, kommunen eller församlingen. Det är också möjligt att avsätta privatägda marker för parken. Det är inte möjligt att avsätta privatägt område för parken utan samtycke, utom med stöd av bestämmelser enligt 70 § i markanvändnings- och bygglagen, med andra ord exempelvis anvisningar som lämnas i skötsel- och nyttjandepåbjudningen. Om det behövs bestämmelser för skötsel och nyttjande av ett privatägt område för avsättning av området för parken, krävs det markägarens samtycke.

Riksomfattande bedömningskriterier

En nationalstadspark ska uppfylla de fyra kriterier som ställts av Miljöministeriet gällande 1) innehåll, 2) stadscentrering, 3) omfattning och enhetlighet och 4) ekologi och kontinuitet.

Kriterierna används för att identifiera och bedöma nationalstadsparkerna, vilket garanterar att städerna behandlas rättvist och att stadsparkerna håller samma standard i hela landet.

SONJA HAGSTRÖM

Sini- ja viherreitit ovat selkäranka, jonka varrelle kulttuuri- ja luonnonperinnön kohteet sijoittuvat kansallisessa kaupunkipuistossa. Ne toimivat myös tärkeinä ekologisina käytävinä. De blå och gröna korridorerna bildar nationalstadsparkens ryggrad runt vilken kultur- och naturarv är disponerade. Samtidigt fungerar de som ekologiska korridorer.

Sisällön kriteerin mukaan kansallinen kaupunkipuisto sisältää

- kaupunkiluonnon monimuotoisuuden säilyttämisen kannalta tärkeitä luonnonalueita
- kansallisen historian tai kaupungin omien kehitysvaiheiden kannalta merkittäviä kulttuuriympäristöjä rakennuksineen
- puistoarkkitehtonisesti tai esteettisesti merkittäviä puistoja ja viheralueita.

Kaupunkikeskeisyyden kriteerin mukaan kansallinen kaupunkipuisto on osa kaupunkirakennetta eli alkaa ydinkeskustasta tai heti sen läheisyydestä.

Enligt kriteriet för innehåll ska en nationalstadspark innehålla

- naturområden som är viktiga för bevarandet av stadsnaturens mångfald
- kulturmiljöer jämte byggnader som är viktiga med tanke på landets historia eller stadens egen utveckling
- parkarkitektoniskt eller estetiskt betydande parker och grönområden.

Enligt kriteriet för stadscentrering ska nationalstadsparken vara en del av stadsstrukturen, det vill säga börja i stadskärnan eller i omedelbar närhet av den.

Kansallisesta kaupunkipuistosta on säädetty maankäyttö- ja rakennuslaissa

”9 luku Kansalliset kaupunkipuistot

68 § Kansallinen kaupunkipuisto

Kaupunkimaiseen ympäristöön kuuluvan alueen kulttuuri- tai luonnonmaiseman kauneuden, luonnon monimuotoisuuden, historiallisten ominaispiirteiden tai siihen liittyvien kaupunkikuvallisten, sosiaalisten, virkistysellisten tai muiden erityisten arvojen säilyttämiseksi ja hoitamiseksi voidaan perustaa kansallinen kaupunkipuisto. (30.12.2008/1129)

Kansalliseen kaupunkipuistoon voidaan osoittaa alueita, jotka tämän lain mukaisessa kaavassa on osoitettu puistoksi, virkistys- tai suojelualueeksi, arvokkaaksi maisema-alueeksi tai muuhun kansallisen kaupunkipuiston tarkoituksen kannalta sopivaan käyttöön.

Puistoon osoitetaan ensi sijassa kunnan, valtion tai muun julkisyhteisön omistuksessa olevia alueita. Muita alueita puistoon voidaan osoittaa omistajan suostumuksella. Omistajan suostumus ei ole kuitenkaan tarpeen, jos puiston perustamispäätöksessä tai hoito- ja käyttösuunnitelmassa ei anneta aluetta koskevia 70 §:ssä tarkoitettuja määräyksiä. (30.12.2008/1129)

69 § Kansallisen kaupunkipuiston perustaminen (30.12.2008/1129)

Kansallisen kaupunkipuiston perustamisesta päättää ympäristöministeriö. Puisto voidaan perustaa kunnan hakemuksesta.

70 § Puistoa koskevat määräykset

Kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätökseen voidaan kunnan suostumuksella ottaa alueen olennaisten arvojen säilyttämiseksi tarpeellisia määräyksiä. Muut alueen hoidon ja käytön kannalta tarpeelliset määräykset annetaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa, jonka kunta laatii. (30.12.2008/1129)

Hoito- ja käyttösuunnitelman valmistelun tulee tapahtua vuorovaikutuksessa niiden tahojen kanssa, joiden oloihin asia saattaa huomattavasti vaikuttaa.

Hoito- ja käyttösuunnitelman hyväksyy ympäristöministeriö. (30.12.2008/1129)

Kansalliseen kaupunkipuistoon kuuluvan alueen kaavoituksessa ja muussa alueeseen vaikuttavassa suunnittelussa ja päätöksenteossa on otettava huomioon puistoa koskevat määräykset.

71 § Puiston lakkauttaminen tai määräysten muuttaminen

Kansallinen kaupunkipuisto voidaan lakkauttaa tai sen rajausta muuttaa, jos alueen arvo on olennaisesti vähentynyt tai jos yleisen edun kannalta erittäin tärkeän hankkeen tai suunnitelman toteuttaminen sitä edellyttää.

Mitä 69 §:ssä säädetään puiston perustamisesta ja 70 §:ssä puistoa koskevista määräyksistä, koskee soveltuvin osin puiston lakkauttamista ja määräysten muuttamista.”

Bestämmelser om nationalstadsparker finns i markanvändnings- och bygglagen

”9 kap. Nationalstadsparker

68 § Nationalstadsparker

För att bevara och vårda kultur- eller naturlandskapets skönhet, naturens mångfald eller historiska särdrag inom ett område som hör till den urbana miljön eller därtill anslutna värden i stadsbilden, sociala värden, rekreationsvärden eller andra särskilda värden kan en nationalstadspark inrättas. (30.12.2008/1129)

För en nationalstadspark kan avsättas områden som i en plan enligt denna lag har avsatts som park, rekreations- eller skyddsområde, värdefullt landskapsvårdsområde eller för någon annan användning som är lämplig med tanke på syftet med en nationalstadspark.

För en park avsätts i första hand områden som ägs av kommunen, staten eller något annat offentligt samfund. Andra områden kan avsättas för parken med ägarens samtycke. Ägarens samtycke behövs dock inte, om det för området inte i beslutet om att inrätta parken eller i skötsel- och nyttjandepLANEN utfärdas bestämmelser enligt 70 §. (30.12.2008/1129)

69 § Inrättande av en nationalstadspark (30.12.2008/1129)

Beslut om att inrätta en nationalstadspark fattas av miljöministeriet. Parken kan inrättas på ansökan av kommunen.

70 § Bestämmelser för parken

I beslutet om att inrätta en nationalstadspark kan det med kommunens samtycke tas in bestämmelser som behövs för att områdets väsentliga värden ska bevaras. Andra bestämmelser som behövs för vården och användningen av området utfärdas i skötsel- och nyttjandepLANEN, som kommunen gör upp. (30.12.2008/1129)

Beredningen av skötsel- och nyttjandepLANEN ska ske i växelverkan med de intressegrupper vars förhållanden avsevärt kan påverkas av saken.

Skötsel- och nyttjandepLANEN godkänns av miljöministeriet. (30.12.2008/1129)

Vid planläggningen av ett område som hör till en nationalstadspark och vid annan planering och annat beslutsfattande som påverkar området ska bestämmelserna om parken beaktas.

71 § Nedläggning av parken eller ändring av bestämmelserna

En nationalstadspark kan läggas ned eller dess gränser ändras, om områdets värde har minskat avsevärt eller om genomförandet av ett projekt eller en plan som är av särskild vikt för det allmänna intresset kräver det.

Vad som i 69 § bestäms om inrättandet av parken och i 70 § om bestämmelser för parken gäller i tillämpliga delar när parken läggs ned och bestämmelserna ändras.”

VENLATASTUULA

Kansallinen kaupunkipuisto tarjoaa asukkaille hyvää, turvallista ja viihtyisää elinympäristöä. Elinkeinoelämälle kaupunkipuisto tarjoaa toimivan toimintaympäristön ja mahdollisuuden kehittää uusia palveluita.

En nationalstadspark är en god, trygg och trivsamt livsmiljö för invånarna. För näringslivet erbjuder nationalstadsparken en fungerande verksamhetsmiljö och öppningar för nya tjänster.

Laajuuden ja eheyden kriteerin mukaan kansallinen kaupunkipuisto on

- puisto- ja viherympäristönä riittävän laaja ja häiriötön
- viher- ja sinirakenteeltaan niin yhtenäinen, että kaupunkipuistoa pitkin on mahdollisuus siirtyä kaupunginosasta toiseen.

Ekologisuuden ja jatkuvuuden kannalta on tärkeää, että

- alueelle muodostuu laajien siirtymisten ja vuorovaikutuksen mahdollistavia ekologisia käytäviä
- alue on jatkuva eli liittyy välittömästi ilman selvää rajaa kaupungin ulkopuolisiin luonnonalueisiin tai sitä ympäröivään maaseutuun.

Kansallisen kaupunkipuiston valmistelu etenee prosessina

Kaupunkipuiston valmistelu etenee sivuilla 18–19 esitetyn kaavion mukaisesti. Hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen voidaan tehdä myös rinnan hakemuksen laadinnan kanssa ja hyväksytään se samaan aikaan hakemuksen kanssa.

HANNA TAJAKKA

Kansallisen kaupunkipuiston synnyttäminen on kuin helminauhan punomista: kulttuuri- ja luonnonperinnön helmet kytetään kaavaratkaisuilla fyysisesti eheäksi kaupunkitilaksi.

Att etablera en nationalstadspark kan liknas vid att trä ett pärlband där de enskilda kultur- och naturarven samlas genom planläggningslösningar till ett fysiskt sammanhållet stadsrum.

Enligt kriteriet för omfattning och enhetlighet ska en nationalstadspark

- vara tillräckligt omfattande och ostörd som park- och grönmiljö
- ha en så enhetlig grön och blå struktur att det är möjligt att ta sig från en stadsdel till en annan genom parken.

Med tanke på ekologi och kontinuitet är det viktigt att

- området har ekologiska korridorer som gör det möjligt för olika arter att röra sig och stå i växelverkan med varandra
- området är kontinuerligt, det vill säga förenas direkt utan skarp gräns med naturområden utanför staden eller den omgivande landsbygden.

Beredningsprocess för en nationalstadspark

Beredningen av en nationalstadspark är en process som beskrivs på sidorna 18–19. Det är också möjligt att utarbeta skötsel- och nyttjandepånen parallellt med ansökan och söka godkännande för båda samtidigt.

Käytännössä hakemusteksti muutetaan ympäristöministeriön päätökseksi. Hakemus täytyy valmistella huolellisesti, sillä päätösvaiheessa ympäristöministeriö ei voi muokata hakemustekstiä vaan sen perusteella hakemus joko hyväksytään tai palautetaan takaisin valmisteltavaksi kaupungille. Päätöksen yhteydessä kaupunginhallitus voi liittää mukaan määräyksiä, yksittäisistä alueista, jotka eivät vielä ole esimerkiksi kaavoitukseltaan valmiita. Määräyksen tekemisen edellytyksenä on, että alueen kehittämiselle ja kaavoittamiselle on olemassa selkeä suunta, joka tukee kansallisen kaupunkipuiston arvoja.

Kaupungin rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa

Kansallinen kaupunkipuisto syntyy kaupungin omien prosessien tuloksena. Kaupunki selvittää ja luo edellytykset kaupunkipuistolle ja esittää niiden pohjalta halutessaan puiston perustamista ympäristöministeriölle. Kaupunki itse myös määrittelee, miten statusta hyödynnetään.

Hanke valmistellaan yhteistyössä eri hallintokuntien, toimijoiden, kaupunkilaisten sekä kaupunkipuiston alueella maata tai rakennuksia omistavien tahojen kanssa. Valmistelussa noudatetaan demokraattista kunnallista päätöksentekoa. Hankkeessa on järjestettävä viralliset käsittelyt ja kuulemiset, kuten muillekin kuntapäätöksille. Kaupunkipuiston toteutuminen edellyttää kaupungin demokraattista, yhtenäistä näkemystä asiasta ja sitoutumista hankkeeseen.

Kansallisen kaupunkipuiston valmisteluvaiheessa kaupunki määrittelee alueen erityisarvot ja kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen, jolla arvot voidaan säilyttää. Erityisarvojen säilyminen on turvattava maankäytön ratkaisulla ja kaavoituksella. Perusteet erityisarvoille ja niiden säilyttämiselle pitää löytyä joko maakunta-, yleis- tai asemakaavoista tai erillisistä suojelupäätöksistä.

Jos alueella ei ole lainvoimaista kaavaa tai säilytettävää arvoa ei ole suojeltu muilla päätöksillä, voi kaupunginhallitus antaa kaupunkipuistohakemuksen yhteydessä määräyksen alueen tulevasta kehittämisestä kansallisen kaupunkipuiston hengen ja alueen arvon säilymistä tukien. Näin aluetta ei ole tarpeen kaavoittaa kansallisen kaupunkipuiston valmistelun aikana vaan kaavoitus voidaan siirtää myöhempään kaupunginhallituksen määräyksen antamisella.

I praktiken ändras ansökningstexten till ett beslut av Miljöministeriet. Ansökan måste beredas omsorgsfullt eftersom Miljöministeriet inte gör några ändringar i ansökningstexten utan endast godkänner ansökan enligt texten eller returnerar den till staden för fortsatt beredning. I anslutning till beslutet kan stadsstyrelsen bifoga bestämmelser för sådana enskilda områden där till exempel planläggningen inte är avslutad. Förutsättning för bestämmelserna är att utvecklingen och planläggningen av området styrs entydigt i en riktning som främjar nationalstadsparkens värden.

Stadens roll i beredningen av en nationalstadspark

En nationalstadspark etableras genom stadens egna processer. Först utreder och fastställer staden förutsättningarna för en stadspark och framlägger sedan sitt förslag om inrättande av parken till Miljöministeriet. Det är staden som också bestämmer hur den vill använda sig av statusen.

Projektet bereds i samarbete med olika förvaltningar, aktörer, stadens invånare samt dem som äger mark eller byggnader på parkens område. Beredningen sker genom demokratiskt kommunalt beslutsfattande. Projektet ska genomgå den officiella behandlings- och samrådsprocessen, precis som alla andra kommunala beslut. Etablering av en stadspark förutsätter en demokratisk och enig syn hos staden, som ska förbinda sig till projektet.

Under beredningen av en nationalstadspark ska staden definiera de särskilda värden som området har samt en avgränsning för parken som gör det möjligt att bevara dessa värden. Områdets skyddsvärde ska bevaras genom markanvändningslösningar och planläggning. Motivering för skyddsvärdet och bevarandet av det ska bygga på landskaps-, general- eller detaljplan eller särskilda skyddsbeslut.

Om området saknar en lagakraftvunnen plan eller dess skyddsvärde inte har tryggats genom andra beslut, kan stadsstyrelsen i anknäring till ansökan om inrättande av en stadspark meddela en föreskrift om hur området ska utvecklas med bevarande av nationalstadsparkens anda och skyddsvärde. Då behöver området inte planläggas under beredningen av nationalstadsparken, utan planläggningen kan senareläggas.

Kansallisen kaupunkipuiston valmisteluprosessi.
Beredningsprocess för en nationalstadspark.

Kansallisen kaupunkipuiston hakemisvaiheessa kaupunki valmistelee hakemuksen ympäristöministeriölle. Hakemus sisältää aluerajauksen ja perusteet erityisarvojen turvaamiseen.

Statuksen voimassaolovaiheessa kaupunkipuistoa hoidetaan ja kehitetään sen luonnon- ja kulttuuriperinnöllisiä arvoja vaalien ja vahvistaen. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi kaupunki laatii alueelle hoito- ja käyttösuunnitelman, jonka hyväksyy ympäristöministeriö. Kaupunkilaisille ja maanomistajatahoille varataan mahdollisuus osallistua suunnitelman tekoon. Hoito- ja käyttösuunnitelmalla ohjeistetaan tarkemmin alueen kehittämistä ja hoitamista siten, että arvot säilyvät tulevaisuudessa. Hoito- ja käyttösuunnitelma ja alueen kaavoitus eivät saa olla ristiriidassa. Hoito- ja käyttösuunnitelman perustuu voimassa oleviin kaavoihin ja tukee niitä.

Ympäristöministeriön rooli kansallisen kaupunkipuiston valmistelussa

Ympäristöministeriön tehtävänä on toimia valmistelu- ja hakemisvaiheessa kaupungin konsultatiivisena apuna, tukena ja tiedonjakajana sekä antaa tarvittava tietämys kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi. Valmisteluvaiheessa ympäristöministeriö ja kaupunki tarkastelevat yhdessä kaupunkipuiston rajausehdotuksia, sisältöjä ja arvoja kriteerien kannalta. Näin varmistetaan, että hanke täyttää ympäristöministeriön kansalliselle kaupunkipuistolle asettamat kriteerit. Yhteistyöllä turvataan myös se, että kielteistä päätöstä ei ole tarpeen tehdä enää hakuvaiheessa.

Ympäristöministeriö ei tee kaupungin puolesta päätöksiä erityisarvojen tai alueen rajauksen esityksiksi. Kaikki kansallisen kaupunkipuiston sisältöön, rajaukseen, valmisteluun tai hakemiseen liittyvät päätökset tehdään kaupungin sisällä.

Kun kansalliseksi kaupunkipuistoksi sopiva aluekokonaisuus löytyy ja sen kulttuuri- ja luonnonperinnön arvot on riittävällä tavalla turvattu, ja kaupunkipuiston hakemiselle ovat kunnallispoliittiset edellytykset eli kaupunginhallituksen ja -valtuuston päätökset olemassa, voi kaupunki hakea kansallisen kaupunkipuiston perustamispäätöstä ympäristöministeriöltä.

Hakemisvaiheessa ympäristöministeriö tekee päätöksen kansallisen kaupunkipuistostatuk-

Under ansökningskedet bereder staden en ansökan om inrättande av en nationalstadspark till Miljöministeriet. Av ansökan ska framgå det område som ska avsättas för parken och motiveringen för bevarandet av områdets skyddsvärde.

Medan denna status är gällande ska stadsparken skötas och utvecklas på ett sätt som ser till och stärker parkens värde som natur- och kulturarv. För att detta mål ska uppfyllas ska staden utarbeta för området en skötsel- och nyttjandeplan som Miljöministeriet godkänner. Stadens invånare och markägarna ska beredas möjlighet att delta i planeringen. Genom skötsel- och nyttjandeplanen meddelar staden föreskrifter för hur området ska utvecklas och skötas så att dess värde bevaras i framtiden. Skötsel- och nyttjandeplanen får inte strida mot planläggningen utan den ska bygga på gällande planer och stöda dem.

Miljöministeriets roll i beredningen av en nationalstadspark

Miljöministeriet ger staden konsultation, assistans och information under berednings- och ansökningskedet samt bistår med behövlig expertis för etablering av en stadspark. Under beredningen ska Miljöministeriet och staden i samråd granska förslagen för stadsparkens avgränsning, innehåll och värden i förhållande till kriterierna. På så vis säkerställs att projektet uppfyller Miljöministeriets kriterier för nationalstadsparker. Genom samarbete kan man också försäkra sig om att ansökningen inte leder till ett negativt beslut.

Miljöministeriet fattar inga beslut för staden om förslag till skyddsvärden eller avsättning av område. Alla beslut som hänför sig till innehåll, avgränsning, beredning eller ansökning för en nationalstadspark ska fattas inom staden.

Staden kan ansöka om beslut om inrättande av en nationalstadspark hos Miljöministeriet när staden har identifierat en lämplig områdeshelhet vars kultur- och naturarvselement är tillräckligt väl tryggt och när de kommunalpolitiska kriterierna för ansökan uppfylls, med andra ord att stadsstyrelsen och stadsfullmäktige har fattat de beslut som behövs.

5

**Hakemus
ympäristöministeriön
hyväksyttävänä
Ansökan lämnad till
Miljöministeriet för
godkännande**

6

**Perustamispäätös
ja päätöksen
nähtävillä olo
Beslut om inrättande
och framläggning för
allmänheten**

7

**Hoito- ja
käyttösuunnitelman
laadinta
Utarbetande av
skötsel- och
nyttjandeplan**

8

**Hoito- ja
käyttösuunnitelman
hyväksyminen
ympäristöministeriössä
Miljöministeriet
godkänner skötsel-
och nyttjandeplanen**

LASSI OIKARI

Suntinsuun venevajat on valtakunnallisesti merkittävää rakennettua kulttuuriympäristöä (RKY).

sen myöntämisestä kaupungin esityksen pohjalta. Statuksen myöntämisen perusteena on kaupunkipuistolle asetettujen kriteerien täytyminen ja että alueella on olemassa säilytettävät erityisarvot, jotka on turvattu joko maakunta-, yleis- tai asemakaavoissa tai ne on suojeltu lailla. Ympäristöministeriö hyväksyy myös hoito- ja käyttösuunnitelman kaupungin esityksen pohjalta. Hoito- ja käyttösuunnitelman hyväksyminen perusteena on kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden toteutuminen.

Statuksen voimaan tultua kaupunki ja ELY-keskus toteuttavat kaupunkipuistoalueelle tehtävät mahdolliset kaavamuutokset ja -päätökset normaalikäytännön mukaisesti. Ympäristöministeriön edustus voidaan kaupungin niin halutessa kutsua osalliseksi kaavoitustyöhön. Lisäksi ympäristöministeriön velvollisuutena on seurata tasapuolisesti eri kansallinen kaupunkipuisto -hankkeiden toteutumista ja varmistaa, että kriteerit tulee tulkittua tasa-arvoisesti eri hankkeissa.

HANNA TAJAKKA

Båtskjulen vid Sundmun upptas bland byggda kulturmiljöer av riksintresse.

I ansökningskedet beslutar Miljöministeriet om området kan få status som nationalstadspark utifrån stadens framställan. Villkor för beviljande av status som nationalstadspark är att de relevanta kriterierna uppfylls och att områdets skyddsvärde har tryggats genom landskaps-, general- eller detaljplan eller genom lag. Miljöministeriet godkänner också skötsel- och nyttjandepänen utifrån stadens framställan. För att skötsel- och nyttjandepänen ska godkännas krävs att målen för nationalstadsparken uppfylls.

När området har fått status som nationalstadspark verkställer staden och Närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM-centralen) de planändringar och planbeslut som eventuellt behövs enligt normalt förfarande. Om staden önskar kan den bjuda in Miljöministeriet att medverka i planläggningen. Miljöministeriet ska dessutom på ett opartiskt sätt följa med etableringen av nationalstadsparker och säkerställa att kriterierna tolkas på ett enhetligt sätt i samtliga projekt.

KAUPUNGIN ROOLI • STADENS ROLL

VALMISTELUVAIHE:

- päättää säilytettävistä erityisarvoista
- määrittää aluerajauksen
- varmistaa kaavoituksen ja tarvittavien suojelutoimenpiteiden riittävyyden alueella
- osallistaa alueen käyttäjät
- työskennellä yhteistyössä eri hallintokuntien kanssa
- hoitaa tarvittavat kuulemiset ja nähtävilläolo
- tehdä päätös, siirtyäkö hakemisvaiheeseen.

BEREDNING:

- besluta om skyddsvärden
- fastställa det område som ska avsättas
- säkerställa tillräckliga planläggning- och skyddsåtgärder på området
- engagera de parter som nyttjar området
- samarbeta med förvaltningarna
- handha samråd och framläggningar för allmänheten
- fatta beslut om att gå vidare till ansökning.

HAKEMISVAIHE:

- valmistella hakemus
- antaa mahdolliset määräykset alueen kehittämisestä
- hoitaa tarvittavat kuulemiset ja nähtävilläolo
- laatia hoito- ja käyttösuunnitelma.

ANSÖKNING:

- bereda ansökan
- meddela eventuella föreskrifter för utveckling av området
- handha samråd och framläggningar för allmänheten
- utarbeta skötsel- och nyttjandeplan.

STATUKSEN VOIMASSA-OLOVAIHE:

- ohjata kaupunkipuistoalueen kehittämistä kriteerien ja hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisesti
- varmistaa arvojen säilyminen
- hyödyntää statusta kaupungin kehittämisessä kokonaisvaltaisesti.

UNDER GÄLLANDE STATUS:

- styra utvecklingen av stadsparkens område i enlighet med kriterierna och skötsel- och nyttjandeplanen
- säkerställa att områdets värden bevaras
- tillgodogöra sig status i utvecklingen av staden överlag.

YMPÄRISTÖMINISTERIÖN ROOLI • MILJÖMINISTERIETS ROLL

VALMISTELUVAIHE:

- toimia kaupungin konsultatiivisena apuna, tukena ja tiedonjakajana
- antaa tarvittava tietämys kansallisen kaupunkipuiston perustamiseksi.

BEREDNING:

- ge konsultation, assistans och information till staden
- bistå med behövlig expertis för inrättandet av en nationalstadspark.

HAKEMISVAIHE:

- auttaa hakemuksen laadinnassa
- tehdä päätös statuksen saamisesta
- hyväksyä hoito- ja käyttösuunnitelma.

ANSÖKNING:

- bistå vid utarbetande av ansökan
- fatta beslut om beviljande av status
- godkänna skötsel- och nyttjandeplanen.

STATUKSEN VOIMASSA-OLOVAIHE:

- osallistua kaupungin pyytäessä kansallisen kaupunkipuiston alueen kaavoitushankkeisiin asiantuntijana
- seurata tasapuolisesti eri kansallinen kaupunkipuisto-hankkeiden toteutumista ja varmistaa, että kriteerit tulee tulkittua tasavertaisesti eri hankkeissa.

UNDER GÄLLANDE STATUS:

- delta på anmodan från staden som expert i planläggning av nationalstadsparksområdet
- på ett opartiskt sätt följa med etableringen av nationalstadsparken och säkerställa att kriterierna tolkas på ett enhetligt sätt i samtliga projekt.

Kaupungin ja ympäristöministeriön roolit kansallisen kaupunkipuiston valmisteluprosessissa. Stadens och Miljöministeriets roller vid beredningen av en nationalstadspark.

3 Kansallisten kaupunkipuistojen verkosto

Osa kansallista kertomusta

Kansalliset kaupunkipuistot muodostavat verkoston, jossa kukin yksittäinen kaupunkipuisto täydentää kansallista kulttuuri- ja luonnonmaisemien sekä virkistysalueiden monimuotoista kokonaisuutta. Kansallisten kaupunkipuistojen verkosto muodostuu Suomen kehitysvaiheiden ymmärtämisen kannalta tärkeistä ja rooliltaan erilaisista kaupungeista. Tämän lisäksi jokainen kaupunkipuisto kertoo omasta paikallisesta kulttuurihistoriasta, joka yhdistyy muiden verkoston kertomusten kanssa kansalliseksi tarinaksi siitä, miten Suomessa on eletty ja oltu ja mihin ollaan menossa.

Suomi on Euroopan yhteisön jäsenenä sitoutunut hidastamaan luonnon monimuotoisuuden köyhtymistä. Kansallisten kaupunkipuistojen verkostolla voidaan myös edistää asetetun tavoitteen saavuttamista kaupunkiluonnon osalta. Kansalliset kaupunkipuistot toteuttavat myös Unescon maailmanperintösopimuksen ideologiaa paikallisella tasolla turvaamalla kulttuuri- ja luonnonperinnön kokonaisuuksien säilymisen nykypolvien ja tulevien iloksi ja hyödyksi. Kansallisen kaupunkipuiston verkosto ja yksittäiset alueet edustavat myös Unescon Historical Urban Landscape (HUL) suosituksen paikallista ja kansallista täytöntöönpanoa.

Jokainen statuksen saanut kaupunkipuisto on omaleimainen kokonaisuus kansallisessa verkostossa ja näin ollen myös ainutlaatuinen. Jokaisella kaupunkipuistolla on oma roolinsa.

Suomalainen kansallinen kaupunkipuisto -konsepti ja siihen liittyvä verkosto kiinnostaa myös kansainvälisiä kaupunkisuunnittelun asiantuntijoita. Konseptia onkin esitelty useilla kaupunkisuunnittelun foorumeilla eri puolilla maailmaa. Vuonna 2014 Euroopan puutarhaperinneverkosto European Garden Heritage Network (EGHN) palkitsi kansalliset kaupunkipuistot arvostetulla European Garden Award -tunnustuksella. Tunnustus tuli kansallisten kaupunkipuistojen verkostosta ja siitä, miten verkoston jäsenkaupunkien kautta kerrotaan sekä paikallista tarinaa että koko Suomen tarinaa elinkeinojen muutoksesta, kulttuurisista haasteista ja luonto- ja puisto- ympäristöstä.

Kahdeksan statuksen saanutta kaupunkia

Ajatus kansallisten kaupunkipuistojen perustamisesta syntyi Ruotsissa. Vuonna 1995 perustettiin Tukholmaan Valtiopäivien erityislaila maailman ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto, nationalstadspark Ekoparken. Puistoidea poimittiin mukaan tuolloin Suomessa meneillään olleeseen maankäyttö- ja rakennuslain uudistamiseen valmisteluun.

Vuonna 2016 Suomessa on yhteensä kahdeksan kansallista kaupunkipuistoa, jotka ovat perustamisjärjestyksessä:

- Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 10.1.2001)
- Heinolan kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 6.5.2002)

3 Nätverk av nationalstadsparker

En del av berättelsen om nationen

Nationalstadsparkerna bildar ett nätverk där varje enskild park kompletterar den rika helheten av kultur- och naturmiljöer och rekreatiomsområden i vårt land. Nätverket av nationalstadsparker omfattar städer som både är viktiga för förståelsen av Finlands historiska utvecklingskeden och har var sin individuella roll. Dessutom bär varje stadspark vittne om ortens kulturhistoria som tillsammans med de övriga berättelserna i nätverket bildar en berättelse om nationen, om liv och leverne i Finland förr och i framtiden.

Genom sitt medlemskap i den europeiska gemenskapen har Finland förbundit sig att motverka utarmning av den biologiska mångfalden. Nätverket av nationalstadsparker är ett sätt för Finland att uppfylla detta mål när det gäller stadsmiljöer. Nationalstadsparkerna ger också ideologin i Unescos världsarvskonvention en lokal förankring genom att i dem tryggas kultur- och naturarvselement för nytta och nöje för nulevande och framtida generationer. Nätverket av nationalstadsparker och de enskilda områdena verkställer också Unescos rekommendationer för historiska urbana landskap (Historical Urban Landscape, HUL) på lokal och nationell nivå.

Varje stadspark som beviljats denna status är en individuell länk i det nationella nätverket och på så sätt också unik. Varje stadspark har en egen roll.

Det finska konceptet för nationalstadsparker och nätverket av parker har väckt intresse hos experter på stadsplanering även i utlandet. Konceptet har presenterats på olika forum för urban planering runtom i världen. År 2014 tilldelade det europeiska nätverket för trädgårdsturism (European Garden Heritage Network, EGHN) sin prestigefyllda utmärkelse European Garden Award till de finländska nationalstadsparkerna. Utmärkelsen tilldelades för nätverket av nationalstadsparker och sättet på vilket städerna i nätverket åskådliggör både lokalhistoria och Finlands historia genom förändringar i näringslivet, kulturella utmaningar och natur- och parkmiljön.

Åtta städer har tilldelats status som nationalstadspark

Idén till nationalstadsparker föddes i Sverige. Världens första nationalstadspark, Ekoparken, bildades 1995 i Stockholm genom ett beslut av Sveriges riksdag. Idén inkorporerades i beredningen av en reform av markanvändnings- och bygglagen som pågick i Finland vid samma tidpunkt.

År 2016 finns det sammanlagt åtta nationalstadsparker i Finland.

De är i kronologisk ordning:

- Tavastehus nationalstadspark (inrättad 10.1.2001)
- Heinola nationalstadspark (inrättad 6.5.2002)

- Porin kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 6.5.2002)
- Hangon kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 18.5.2008)
- Porvoon kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 18.5.2010)
- Turun kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 5.6.2013)
- Kotkan kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 29.9.2014)
- Forssan kansallinen kaupunkipuisto (perustettu 30.3.2015).

Lisäksi usea kaupunki selvittää parhaillaan mahdollisuuksia perustaa kansallinen kaupunkipuisto. Kaikkiaan kaupunkipuistoja on tarkoitus perustaa kymmenkunta.

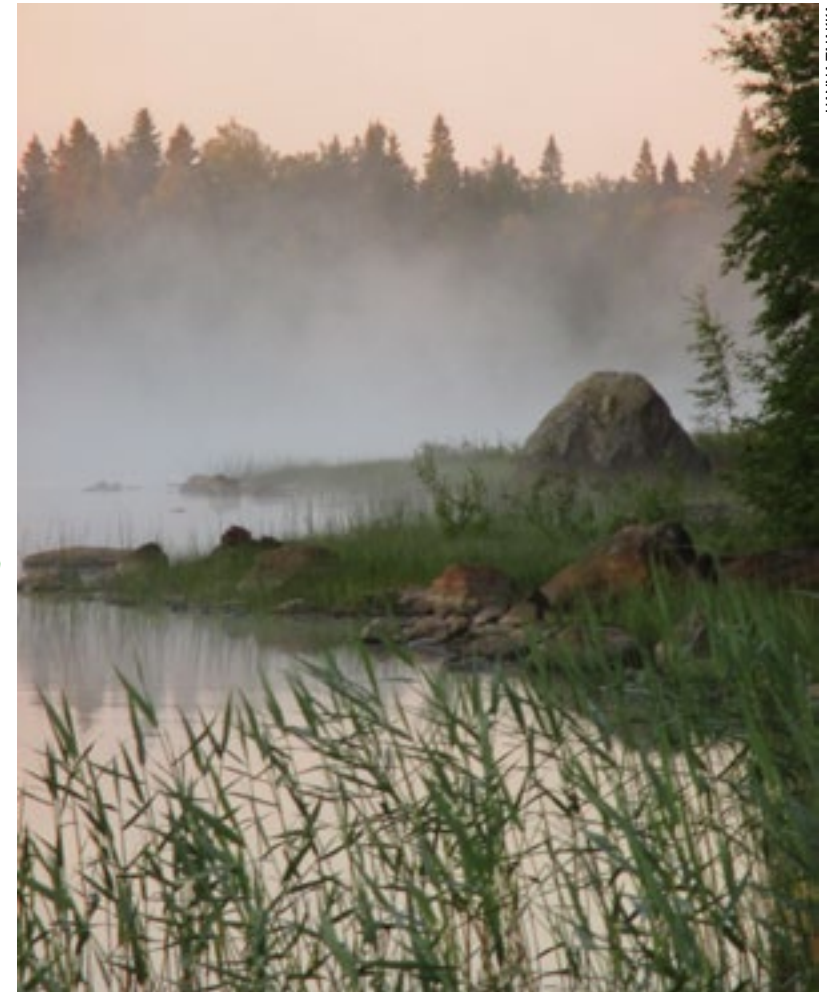

Kansallinen kaupunkipuisto -hankkeiden tilanne vuonna 2016.
Projekt för nationalstadsparker, nuläge 2016.

- Björneborgs nationalstadspark (inrättad 6.5.2002)
- Hangö nationalstadspark (inrättad 18.5.2008)
- Borgå nationalstadspark (inrättad 18.5.2010)
- Åbo nationalstadspark (inrättad 5.6.2013)
- Kotka nationalstadspark (inrättad 29.9.2014)
- Forssa nationalstadspark (inrättad 30.3.2015).

Desutom är det ett flertal städer som utreder möjligheterna för att inrätta en nationalstadspark. Sammanlagt är det tänkt att det ska finnas ett tiotal stadsparker.

HANNA TAJAKKA

HÄMEENLINNAN KAUPUNKI / TAVASTEHDUS STAD

Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto kokonaisuus alkaa kaupungin keskustasta ja kiertää Vanajaveden rantareitin ympäri linnan ja Aulangon maisemissa. Puisto liittyy kaupungin pohjois- ja koillispuolisiin pelto- ja metsäalueisiin, jotka jatkuvat metsäisinä koilliseen Evoon kautta aina Päijänteelle. Alue on yli kuusi kilometriä pitkä ja leveimmillään noin viiden kilometrin levyinen. Puiston maa-ala on noin 740 hehtaaria ja sen halkaisee kaupunkirakenteellisesti merkittävä Vanajavesi.

Tavastehus nationalstadspark omfattar flera områden och sträcker sig från centrum av staden, runt Vånå och i omgivningen av Tavastehus slott och Karlberg. Norr och nordöst om staden knyter parken an till åker- och skogsområden som löper vidare genom företrädesvis skogbevuxna trakter via Evo och ända till Päijänne. Området mäter över sex kilometer på längden och som mest cirka fem kilometer på bredden. Markarealen är cirka 740 hektar, och området delas itu av Vånå sjö som spelar en viktig roll för stadsstrukturen.

HÄMEENLINNAN KAUPUNKI / TAVASTEHDUS STAD

Heinolan kansallinen kaupunkipuisto kattaa keskeisimmät puisto- ja virkistysalueet ja ulottuu harjua ja vesistöjä myötäilevinä säteittäisinä lohkoina noin 20 neliökilometriä laajalle alueelle. Varsinaiseen puistoon sisältyy maa-ala siitä on puolet. Alueen rajaviivaa on peräti 80 kilometriä. Puiston ytimen muodostavat kaupunkikeskusta ja siihen kiinteästi liittyvä Heinolanharju sekä kirkonkylän kirkonseutu. Kaupunkipuistoon sisältyvät myös virkistys- ja puistoalueiksi kaavoitetut rannat ja saaret Ruotsalaista ja Konnivetä yhdistävän Jyrängönvirran tuntumassa sekä laajat virkistyskäytössä olevat metsät ja niihin liittyvät luonnonsuojelualueet harjun itäpuolella.

Heinola nationalstadspark omfattar de viktigaste park- och rekreationsområdena och sträcker sig som sektorer längs åsen och vattendragen över en areal på cirka 20 kvadratkilometer. Ungefär hälften av detta är marker som ingår i själva parken. Områdets gräns mäter hela 80 kilometer. Parkens kärna är centrumtätorten och därtill hörande Heinolaåsen och kyrkan med omgivning i kyrkbyn. Stads-parken omfattar dessutom stränderna och holmarna, som enligt planen är rekreations- och parkområden, vid forsen Jyrängönvirta som förbinder sjöarna Ruotsalainen och Konnivesi samt stora skogsområden för rekreationsbruk, inklusive naturskyddsområden, på östra sidan av åsen.

FORIN KAUPUNKI / BJÖRNEBORGS STAD

Porin kansallinen kaupunkipuisto on noin kymmenen neliökilometrin laajuinen Kokemäenjoen suistossa ja rannoilla sijaitsevien sekä rakennettujen että yhä viljelykäytössä olevien kulttuuriympäristöjen, puistojen ja puistokatujen, kaupunkimetsien ja jokivarsiluonnon yhdessä muodostama kansallisesti arvokas kokonaisuus. Porin kansallisen kaupunkipuiston erityispiirteitä ja vetovoimatekijöitä ovat: historiallinen puistoarkkitehtuuri, ristikkäispuistojen kokonaisuus, rakennettu kulttuuriympäristö, mustavarisyhdyskunnat, Pohjoismaiden laajin suistoalue sekä ennen kaikkea puiston muodostaman kokonaisuuden eheä viherrakenne ja puiston helppo saavutettavuus kaupunkikeskustassa ja sen tuntumassa.

Björneborgs nationalstadspark omfattar cirka tio kvadratkilometer vid Kumo älvs mynning och stränder. De byggda och odlade kulturmiljöerna, parkerna och alléerna, stadsskogarna och naturmiljöerna längs älven bildar en helhet av riksintresse. Nationalstadsparkens särdrag och attraktionsfaktorer är den historiska parkarkitekturen, de korsande parkerna, den byggda kulturmiljön, råkkolonierna, Nordens största älvmynning och framför allt den sammanhållna gröna strukturen hos parken samt parkens lättillgänglighet i stadskärnan och dess närhet.

FORIN KAUPUNKI / BJÖRNEBORGS STAD

Hangon kansallinen kaupunkipuisto on Suomen eteläisin ja pinta-alaltaan toistaiseksi suurin. Sen kokonaispinta-ala on noin 6300 hehtaaria, johon kuuluvat Hangoniemeä ympäröivät merialueet saarineen noin 220 hehtaaria ja mantereelta maa-alueita noin 173 hehtaaria. Alue kuvaa hyvin koko kaupungin kehityshistoriaa sen perustamisesta 1874 näihin päiviin saakka. Kaupunkipuiston alue käsittää mantereella kantakaupungin radan eteläpuolisia puisto-, virkistys-, ranta-, luonnonsuojelu-, luonto- ja Natura-alueita, kantakaupungin rakennus- ja kaava-historiallisesti arvokkaita kaupunginosia, kortteleita ja katualueita.

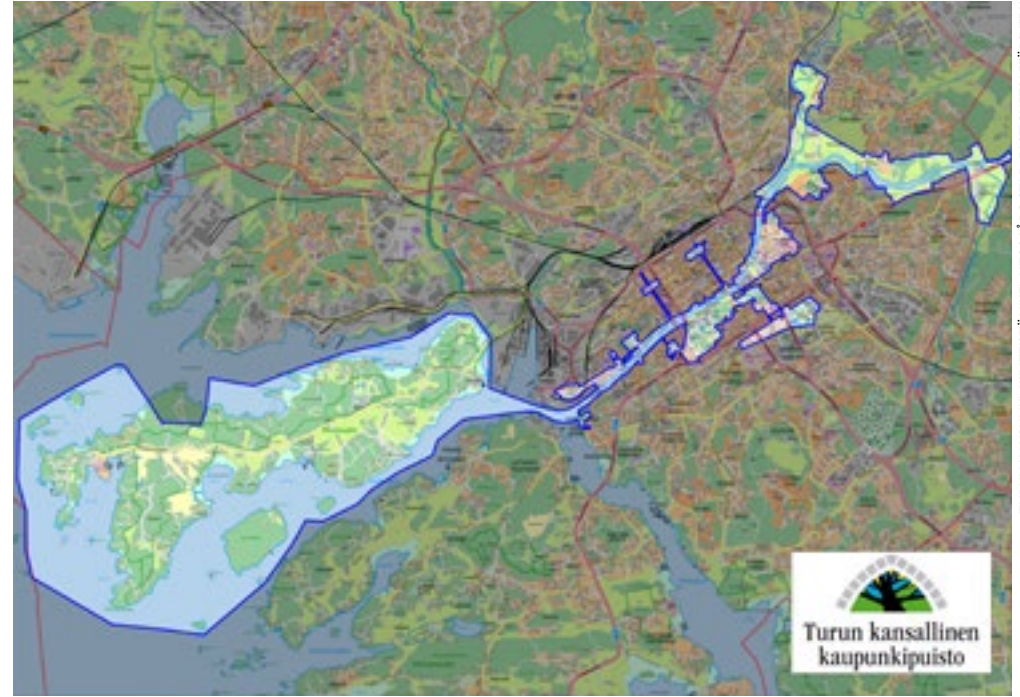
Hangö nationalstadspark är den sydligaste och tillsvidare största nationalstadsparken i Finland. Parken omfattar totalt cirka 6 300 hektar av havsområden runt Hangöudd med holmar (ca 220 hektar) samt marker på fastlandet (ca 173 hektar). Området tjänar som en fin illustration av stadens utveckling från när den grundades 1874 till våra dagar. Stadsparkens område omfattar på fastlandet i stamstaden på södra sidan av järnvägen park-, rekreations-, strand-, naturskydds, natur- och Naturaområden samt byggnads- och planhistoriskt värdefulla stadsdelar, kvarter och gatuumråden i själva staden.

PORVOON KAUPUNKI / BORGÅ STAD

Porvoon kansallisen kaupunkipuiston alueella tulee esille Suomen historia maan varhaisista asutusvaiheista lähtien läpi keskiajan tähän päivään. Luonnonperintönsä puolesta alue edustaa uusmaalaista vaihtelevaa jokisuun luontoa. Pitkä asutushistoria ja kulttuuri ovat jättäneet siihen jälkensä. Alueen maapinta-ala on hieman yli 1100 hehtaaria. Vesialueita on rajauksen sisällä yli 1000 hehtaaria. Näistä vesialueista kansalliseen kaupunkipuistoon kuuluvat Ruskiksen ja Stensbölen luonnonsuojelualueiden vesialueet.

Borgå nationalstadspark omfattar ett område som beskriver Finlands historia från de första bosättningarna genom medeltiden till i dag. Naturarvselementen kännetecknas av variationen i livsmiljöerna vid åmynningar i Nyland. Bosättningen och kulturen som går lång tillbaka i tiden har lämnat sina spår. Parken omfattar något över 1100 hektar landområden och över 1000 hektar vattenområden. Av de sistnämnda ingår vattenområdena i Ruskis och Stensböle naturskyddsområden i nationalstadsparken.

TURUN KAUPUNKI, KINTEISTÖ LIKELAITOS / ÅBO STAD, FASTIGHETSÄFÄRSVERK

Turun kansallinen kaupunkipuisto on kaupungin viher- ja virkistysverkoston arvokainta ydinaluetta, noin 15 kilometriä Airistolta Kuralan elävän historian kylään saakka. Puiston ytimenä on Aurajoki-miljö. Kaupunkipuiston alueet ulottuvat Kuralan kylämäestä ja Aurajokilaakson kulttuurimaisemasta muun muassa Ylioppilaskylän, Turun vanhan kaupunkikeskustan sekä Chiewitzin serpentiinin ja Kakolan entisen keskusvankilan kautta aina Ruissaloon saakka. Turun kansallinen kaupunkipuisto perustuu kaupungin historialliseen asemaan Suomen vanhimpana kaupunkina, Itämeren kaupunkina sekä hallinnon, kirkon, tieteen, kaupan ja teollisuuden keskuksena.

Åbo nationalstadspark utgör det mest värdefulla kärnområdet av stadens grön- och rekreation-snätverk, cirka 15 km från Erstan till Kurala bybacke. Parkens kärna är miljön vid Aura å. Stadsparken sträcker sig från Kurala bybacke och Aura ås kulturlandskap bland annat till studentbyn, Åbos gamla stadscentrum samt Chiewitzserpentin och det tidigare centralfängelset, känt som Kakola, ända fram till Runsala. Åbo nationalstadspark baserar sig på stadens historiska roll som Finlands äldsta stad, en Östersjöstad, samt som ett kyrkans, vetenskapens, handelns och industrins centrum.

KOTKAN KAUPUNKI / KOTKA STAD

Kotkan kansallisen kaupunkipuiston alue alkaa etelässä Lehmäsaarelta ja Ruotsinsalmen meritaistelun vesialueilta ja jatkuu rantapuistojen ja erilaisessa virkistyskäytössä olevien ranta- ja vesialueiden sekä rakennettujen kulttuuriympäristöjen välityksellä keskustan rakennettun kaupungin kautta Kymijoen haaroja myötäillen Siikakoskelle ja Korkeakoskelle. Alueen pinta-ala on noin 2400 hehtaaria. Kotkan rooli kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa on säilyttää kertomus alun perin Itämeren ja Kymijoen antimien varaan syntyneestä linnoitus- ja raja-kaupungista, joka sittemmin on vesivoiman ja hyvien satamiensa turvin kasvanut moni-ilmeiseksi satama- ja teollisuuskaupungiksi. Moderni Kotka on jokiluonnon sekä merenranta- ja saaristolunnon monimuotoisuutta vaaliva vehreiden puistojen palvelukaupunki.

Kotka nationalstadspark sträcker sig från Lehmäsaari (Legma) och skådeplatsen för slaget vid Svensksund i söder, via strandparker och strand- och vattenområden för rekreativ bruk samt byggda kulturmiljöer till stadskärnan och vidare längs Kymmene älvs förgreningar till Siikakoski och Korkeakoski. Parken har en areal på cirka 2 400 hektar. Kotkas roll i nätverket av nationalstadsparkar är att berätta om en fästnings- och gränsstad som ursprungligen förlitade sig på fängsterna i Östersjön och Kymmene älv och sedan tack vare tillgången till vattenkraft och bra hamnar utvecklades till en mångsidig hamn- och industristad. I dag är Kotka en serviceinriktad stad som kännetecknas av lummiga parker och som värnar om älvsnaturen och mångfalden i kust- och skärgårdsnaturen.

FORSSAN KAUPUNKI / FORSSA STAD

Forssan kansallisen kaupunkipuiston pinta-ala on noin 814 hehtaaria. Se kertoo vuosisataisen maaseutuympäristön nopeasta muutoksesta teollisuustoimintojen tyysijaksi. Forssassa on nähtävissä teollisuus- ja asuinrakentamisen historia vaiheineen ja rakennustapoineen. Punatiilisten teollisuusrakennusten ympärille muodostui yhdyskunta, jonka osat; puistot, työväenasuinalueet, koulut, päiväkodit ja muut palvelurakennukset sekä johtajien huvilat muodostavat ainutlaatuisen kerroksellisen kaupunkirakenteen. Maisemallisina elementteinä ovat Loimijoen laakso ja sitä rajaava harju.

Forssa nationalstadspark har en areal på cirka 814 hektar. Parken beskriver den snabba förvandlingen från uråldrig landsbygdsmiljö till industriort. I Forssa kan man beskåda de olika skedena och byggsätten från industri- och bostadsbyggandets historia. Runt industribyggnaderna i rödtegel uppstod ett samhälle vars olika element – parkerna, arbetarnas bostadsområden, skolorna, daghemmen och de andra servicebyggnaderna samt direktörernas villor – bildar en unik urban struktur med många olika skikt. Landskapsbilden präglas av Loimijoki å och åsen längs ådalen.

JUHANI HANNILA

*Kansallinen kaupunkipuisto varmistaa, että kaupungille tärkeät arvot säilyvät myös tuleville sukupolville. Kuvassa tylli.
Nationalstadsparken bidrar till att bevara stadens värdefulla element för framtida generationer. På fotot en större strandpipare.*

4 Kansallisen kaupunkipuiston merkitys statuksen saaneille kaupungeille

Kyselyt vaikutusten arvioinnin pohjana

Kansallisen kaupunkipuiston hyödyistä tai merkityksestä ei ole tehty kattavaa seuranta tai tutkimusta. Hyödyn tai merkityksen määrittäminen on haasteellista, sillä niiden kokeminen riippuu, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan: kaupunkiorganisaation, päättäjien, asukkaiden, yritysten, matkailijoiden, kaupunkisuunnittelun, talouden, sosiaalisen hyvinvoinnin vai ympäristön näkökulmasta. Eri kaupungit ovat myös hakeneet kansallisen kaupunkipuiston statuksesta erilaisia hyötyjä, joten yleispäteviä hyötymittareita ei välttämättä voida määrittää.

Tampereen kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen tarveselvitystä varten toteutettiin neljä kyselyä, joiden tuloksia saadaan hyödyntää myös Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen esiselvityksen taustamateriaalina.

4 Nationalstadsparkens betydelse för städerna som beviljats nationalstadsparksstatus

Bedömningen bygger på enkäter

Det saknas heltäckande uppföljning och forskning kring nationalstadsparkers fördelar eller betydelse. Det är inte lätt att fastställa fördelarna eller betydelsen eftersom upplevelsen av dem beror på perspektivet, det vill säga, om det är stadens organisation, beslutsfattare, invånare, företag, turister, stadsplanering, ekonomi, social välfärd eller miljön som står i fokus. Städerna har också sökt få olika fördelar genom nationalstadsparksstatus och därför är det inte alltid möjligt att definiera allmängiltiga indikatorer.

I samband med behovsutredningen för projektet för nationalstadsparken i Tammerfors genomfördes fyra enkäter, vars resultat kan utnyttjas som bakgrundsmaterial vid behovsutredningen för en nationalstadspark i Karleby.

Kyselyt olivat:

- kysely kansallisen kaupunkipuiston vaikuttavuudesta, merkityksestä ja markkinoinnista statuksen saaneille kaupungeille
- kysely valmisteluvaiheessa oleville kaupungeille valmisteluprosessista
- elinkeinokysely statuksen saaneiden kaupunkien elinkeinojohtajille ja alueellisille kaupakamareille
- maankäyttö- ja kiinteistötoimikysely statuksen saaneiden kaupunkien maankäytön ja kiinteistötoimen johtajille.

Kysely kansallisen kaupunkipuiston vaikuttavuudesta, merkityksestä ja markkinoinnista toimitettiin sähköpostitse 8.1.2014 Hangon, Heinolan, Hämeenlinnan, Porin, Porvoon ja Turun kaupunkien kansallisesta kaupunkipuistoa valmisteille henkilöille. Samaan aikaan toimitettiin kysely hankkeen valmisteluprosessista valmisteluvaiheessa olevien kaupunkien edustajille eli Forssan, Kotkan, Kuopion, Rovaniemen, Seinäjoen ja Valkeakosken edustajille. Molemmissa kyselyissä vastaukset saatiin kaikista kaupungeista. Vastaajat olivat joko kaupunkisuunnittelu- tai puisto-organisaatiosta.

13.3.2015 täydennettiin tietoja kahdella tarkemmin kohdennetulla sähköpostikyselyllä. Elinkeinokysely toimitettiin kansallisen kaupunkipuisto -statuksen saaneiden kaupunkien eli Hangon, Heinolan, Hämeenlinnan, Kotkan, Porin, Porvoon ja Turun elinkeinoelämän johtajille ja kehittämistyöstä vastaaville sekä paikallisille kaupakamareille. Maankäyttö- ja kiinteistötoimikysely toimitettiin maankäytön ja kiinteistötoimen johtajille ja kehittämistyöstä vastaaville. Vastaanottajat molemmissa kyselyissä oli 19. Elinkeinokyselyyn vastasi kuusi elinkeino-, kehitys-, hankinta- tai matkailujohtajaa Heinolan, Hämeenlinnan, Kotkan, Porin ja Porvoon kaupungeista. Kaupakamarien edustajilta ei saatu yhtään vastausta. Maankäyttö- ja kiinteistötoimikyselyyn saatiin vastaukset Hangon, Hämeenlinnan, Porin, Porvoon ja Turun kaupunkien edustajilta. Vastaajat olivat kaupunkisuunnittelun ja kiinteistölaitosten johtajia.

Tässä luvussa esitetyt näkemykset perustuvat näihin kyselyihin ja Tampereen kansallinen kaupunkipuisto-hankkeen tarveselvitysraporttiin.

Eheyttävän kaupunkisuunnittelun ja imagon rakentamisen työkalu

Kyselyn perusteella kansallinen kaupunkipuisto koetaan kaupunkisuunnittelussa työkaluksi, jonka avulla alueen kehittämistä voidaan ohjata kokonaisvaltaisesti pitkälle tulevaisuuteen yhteisesti sovittuja arvoja säilyttäen ja hyödyntäen. Näin pyritään varmistamaan, että kaupungille tärkeät arvot säilyvät myös tuleville sukupolville. Samalla olemassa olevat arvot tehdään näkyviksi ja tunnetuksi. Kansallinen kaupunkipuisto toimii myös kaupunkiympäristön luonnonsuojelun, monimuotoisuuden ja kestävä kehityksen edistäjänä.

Kansallisen kaupunkipuiston avulla selvennetään ja tarkennetaan keskeisten alueiden maankäytön suunnittelua ja voidaan tukea viherverkostosuunnittelua, arkkitehtuuripoliittista ohjel-

Enkäterna var följande:

- en enkät om verkningar, betydelse och marknadsföring till städer som tilldelats nationalstadsparksstatus
- en enkät om beredningsprocessen till städer där beredning pågår
- en näringslivsenkät till näringslivsdirektörer och de lokala handelskamrarna i städer som tilldelats nationalstadsparksstatus
- en enkät om markanvändningspolitiken till direktörer för markanvändningen och fastighetsväsendet i städer som tilldelats nationalstadsparksstatus.

Enkäten om verkningar, betydelse och marknadsföring i anknytning till nationalstadsparken skickades den 8 januari 2014 per e-post till de personer som skött beredningen av nationalstadsparkerna i Björneborg, Borgå, Hangö, Heinola, Tavastehus och Åbo. Samtidigt skickades enkäten om beredningsprocessen till representanter för de städer där beredning pågick, med andra ord Forssa, Kotka, Kuopio, Rovaniemi, Seinäjoki och Valkeakoski. I bägge enkäterna svarade samtliga städer. Svarspersonerna representerade antingen stadsplanerings- eller parkorganisationen i respektive stad.

Preciserande frågor lämnades i två mer avgränsade e-postenkäter den 13 mars 2015. Näringslivsenkäten skickades till direktörer och utvecklingsansvariga för näringslivet och de lokala handelskamrarna i de städer som tilldelats nationalstadsparksstatus, med andra ord Björneborg, Borgå, Hangö, Heinola, Kotka, Tavastehus och Åbo. Markanvändnings- och fastighetsenkäten skickades till direktörer och utvecklingsansvariga för markanvändningen och fastighetsväsendet. Bägge enkäterna skickades till 19 mottagare. På näringslivsenkäten svarade sex direktörer för näringsliv, utveckling, upphandling eller turism från Björneborg, Borgå, Heinola, Tavastehus och Kotka. Av handelskamrarnas representanter svarade ingen på enkäten. På markanvändnings- och fastighetsenkäten svarade direktörer för stadsplanering och fastighetsverk i Björneborg, Borgå, Hangö, Tavastehus och Åbo.

De synpunkter som presenteras i detta avsnitt bygger på dessa enkäter och på behovsutredningsrapporten som gäller Tammerfors nationalstadsparkprojekt.

Ett verktyg för integrerande stadsplanering och imagekonstruktion

Enligt enkäten ses nationalstadsparken som ett verktyg för stadsplanering som ger ett övergripande och långsiktigt grepp om områdets utveckling genom att bevara och nyttja gemensamt överenskomna värden. På så sätt kan man säkerställa att stadens värdefulla element bevaras för framtida generationer. Samtidigt ser man till att de befintliga värdena blir synliga och kända. Nationalstadsparkerna är också faktorer som främjar naturvård, mångfald och hållbar utveckling i urbana miljöer.

Med hjälp av nationalstadsparken kan staden förtydliga och precisera markanvändningsplaneringen av de viktigaste områdena samt stöda planeringen av gröna strukturer, sin arkitektur-

maa tai muita käynnissä olevia kehittämishankkeita ja kaupungin strategian toteutumista. Muun muassa Hangossa kansallinen kaupunkipuisto on kirjattu kaupungin strategiaan. Heinolassa se on mukana strategisessa yleiskaavassa. Hämeenlinnassa kaupunkipuisto on mukana visiotasolla koko kaupunkirakenteen strategisen kehittämisen linjauksissa ja viheralueohjelmassa. Kotkassa kansallista kaupunkipuistoa ollaan sisällyttämässä matkailustrategiaan. Porissa se on sisällytetty yleiskaavaan. Turussa kaupunkipuiston perustaminen kuului kulttuuripääkaupunkivuoden 2011 ja Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman kärkihankkeisiin. Lisäksi se on yksi lähtökohta yleiskaavan tarkistuksessa osana viherverkkoselvitystä.

Kansallisen kaupunkipuiston valmisteluprosessin koettiin parantaneen kaupungin eri hallintokuntien välistä yhteistoimintaa sekä kaupunkilaisten tietoisuutta omasta elinympäristöstä. Muutama valmisteluvaiheessa ollut kaupunki totesikin, että riippumatta siitä saadaanko status tai ei, on itse prosessi ollut hyödyllinen. Sen yhteydessä on jouduttu käymään avointa keskustelua siitä, mikä on tärkeää ja arvokasta kaupungille, sen identiteetille, kehitykselle ja asukkaille.

Vaikka kansallinen kaupunkipuisto on pääasiallisesti maankäytön ja kaupunkisuunnittelun työkalu, statuksen saaneet kaupungit ovat nähneet sen myös hyödyllisenä työkaluna kaupungin imagon rakentamisessa ja markkinoinnissa. Sitä on hyödynnetty myös opetuksessa ja ympäristökasvatuksessa sekä kaupunkilaisten kotipaikkatuntemuksen lisäämisessä.

Kyselyyn vastanneiden mielestä statuksen avulla on mahdollista parantaa kaupungin imagoa ja kiinnostavuutta asukkaiden ja matkailijoiden mielissä. Se nähtiin myös yhtenä keinona uusien asukkaiden ja yritysten houkutteluun paikkakunnalle. Tosin todettiin, että statusta ei ole juurikaan hyödynnetty vielä tässä merkityksessä. Eniten statusta on hyödynnetty matkailumarkkinoinnissa – joskin siinäkin nähtiin vielä lisähyödyntämisen mahdollisuuksia.

Vaikka status ei automaattisesti takaa ulkopuolista rahoitusta, nähtiin sillä olevan vaikutusta rahoituspäätöksiin, kun kaupunki hakee esimerkiksi EU- tai muuta julkista rahoitusta erilaisiin hankkeisiin kaupunkipuiston alueella. Hämeenlinnassa on saatu rahoitusta muun muassa alueen opasteiden toteutukseen, Porvoossa ympäristökasvatusmateriaalin tuottamiseen ja luontoselvitysten laatimiseen ja Kotkassa alueella toteutettavien kalaportaiden toteutukseen. Hämeenlinnassa kaupunkipuisto on mahdollistanut vankityövoiman käytön kansallisen kaupunkipuiston vanhojen kiviaitojen kunnostukseen ja vihertöihin.

Ympäristöministeriöstä todettiin, että kestävää kaupunkisuunnittelua edistävillä statuksilla, kuten kansallisella kaupunkipuistolla, tulee olemaan jatkossa suurempi merkitys julkisia hankerahoituspäätöksiä tehtäessä. Hankerahoituksen vähentyessä jäljelle jäävistä rahoista on tiukempi kilpailu. Jakoperusteissa painotetaan yhä enemmän kohteita ja tahoja, joilla on paremmat edellytykset ja näyttöä kestävästä kehityksen mukaisesta toiminnasta.

Kaavojen sisältötarkastelu tehdään kaupunkipuiston arvopohjalta

Kansallisella kaupunkipuistolla ei ole ollut huomattavia vaikutuksia maankäytön strategiaan linjauksiin. Lähinnä sen on koettu vahvistavan kaupunkirakenteen jäsentymistä. Maankäyttövii-
siois- ja -tavoitteissa on otettu huomioon mahdollinen laajentamisoptio.

ELINA NISSINEN

policy eller andra aktuella utvecklingsprojekt och implementeringen av stadens strategi. Bland annat i Hangö har man tagit in nationalstadsparken i stadens strategi. I Heinola finns nationalstadsparken i stadens strategiska generalplan. Tavastehus har integrerat stadsparken i riktlinjerna för den strategiska utvecklingen av stadsstrukturen och i sitt grönområdesprogram. I Kotka ska nationalstadsparken integreras i stadens turismstrategi, och i Björneborg har parken redan tagits med i generalplanen. I Åbo var inrättandet av en nationalstadspark ett av spetsprojekten för kulturhuvudstadsåret 2011 och stadens arkitekturpolitiska program. Dessutom utgjorde stadsparken en utgångspunkt för justeringen av stadens generalplan, som en del av utredningen av stadens gröna nät.

I städerna ansåg man att beredningen av nationalstadsparkerna har stärkt samarbetet mellan förvaltningarna och öppnat invånarnas ögon för närmiljön. Några av städerna där beredningsprocessen pågick konstaterade att oavsett om staden tilldelas nationalstadsparkstatus eller inte, har själva processen varit nyttig. Den har gett upphov till en värdefull diskussion om vad som är viktigt och värdefullt för staden, dess identitet, utveckling och invånare.

Kansallisen kaupunkipuiston aluerajauksen sisällä tapahtuvissa kaavoitusprosesseissa vaikutusta on lähinnä sisältöjen tarkasteluun, joka tehdään kaupunkipuiston kriteerit ja hoito- ja käyttösuunnitelma huomioiden. Tarkastelussa varmistetaan, että alueelle määritetyt säilytettävät arvot säilyvät kaavoitusprosessissa. Jonkin verran kaavaa varten tehtävien selvitysten määrä on kasvanut. Suuntaus on tosin sama muillakin arvokkaaksi tai tärkeiksi määritellyillä alueilla. Kaavoitusprosessin ajankäyttöön tai kustannuksiin kansallisella kaupunkipuistolla ei ole koettu olevan vaikutusta.

Lähtökohtana on, että kaupunkipuistorajaukseen ei sisällytetä alueita, joiden kaavoitus on epätarkka tai kaavassa on varattu mahdollisuus laajaan uudis- tai täydennysrakentamiseen. Kun alueelle kaavoitettu täydennys- tai uudisrakentaminen on toteutettu, voidaan arvioida, tukeeko toteutus kaupunkipuiston säilytettäviä erityisarvoja ja voidaanko alue liittää osaksi kaupunkipuistorajausta.

Lain mukaan kansallisella kaupunkipuistolla ei ole vaikutusta rajauksen ulkopuolisiin alueisiin, jollei kaupunki itse halua huomioida kaupunkipuistoa niiden suunnittelussa. Kaupunki voi omasta halustaan ohjata rajauksen ulkopuolisen alueen rakentamista suuntaan, jolla kaupunkipuistossa olevia erityisarvoja tuetaan.

Uutta on ympäristöministeriön osallisuus kaavoitusprosessissa konsultatiivisessa roolissa kaupungin niin toivoessa. Muutamissa kaupungeissa ympäristöministeriön kanssa on etukäteen neuvoteltu alueelle suunnitelluista kaavoituspäivityksistä ja niiden soveltuvuudesta. Hämeenlinnassa on hyödynnetty ympäristöministeriön asiantuntijoutta myös kaupunkipuistoon rajoittuvan uudisalueen arkkitehtuurikilpailun ohjelman laadinnassa, kun uudisalueen halutaan yhdistyvän kaupunkipuistoalueeseen saumattomasti. Kaavoitusprosessin varsinaiset osalliset kaupungin itsensä lisäksi ovat ELY-keskus ja kulttuurihistoriallisissa kohteissa museovirasto ja maakuntamuseot.

Statuksen saaneet arvioivat, että kansallista kaupunkipuistoa voidaan myös helposti käyttää valitusperusteena ja toisinaan väärin perustein. Tämän vuoksi on tärkeä tiedottaa kaupunkipuiston vaikutuksista kaavoitusprosessiin heti kaavoituksen käynnistyessä.

Kansallinen kaupunkipuisto vaikuttaa lupaprosesseihin kaavan ja hoito- ja käyttösuunnitelman kautta. Status tarkoittaa ja selkeyttää lupamenettelyä, muun muassa tarkennusperustelua on helpompi pyytää, kun alueella on valtakunnallinen kansallinen kaupunkipuistostatus. Statuksen saaneet arvioivat, että ELY-keskukset ja muut viranomaiset ovat alkaneet käyttää kaupunkipuistoa yhtenä kriteerinä hankkeiden arvioinnissa.

Kaupunkipuisto ei estä alueiden kehittämistä

Kansallinen kaupunkipuisto ei ”museoi” rajauksen sisällä olevia alueita eli määritettyjen arvojen säilymistä tukevaa kehittämistoimintaa on alueella mahdollista tehdä. Useimmissa statuksen saaneissa kaupunkipuistoissa onkin käynnissä muun muassa asemakaavojen muutoshankkeita.

Hangossa on ollut kolme kaavahanketta: Casinon alueen, Plagenin ja Puistovuorten sekä Stormhällan ja Itäsataman asemakaavoitukset. Hämeenlinnassa on ollut useita hankkeita ja nyt on käynnistymässä viisi uutta hanketta, muun muassa Verkatehtaan ja kasarmirakennusten käyttötär-

Trots att en nationalstadspark främst är ett verktyg för markanvändning och stadsplanering, har de städer som beviljats nationalstadsparksstatus också sett stadsparken som ett bra instrument för att profilera och marknadsföra stadens image. Den har också utnyttjats i undervisningssyfte, för miljöfostran och för att höja invånarnas lokalkännedom.

Svarspersonerna ansåg att nationalstadsparksstatus kan användas för att förbättra stadens image och göra den mer intressant för invånarna och turisterna. Den sågs också som en attraktionsfaktor som kan locka nya invånare och företag till orten. Visserligen konstaterade man att nationalstadsparksstatusen inte egentligen har använts i detta syfte. Oftast har den utnyttjats vid turistmarknadsföring och även där fanns det gott om outnyttjad potential.

Trots att nationalstadsparksstatus inte automatiskt garanterar staden extern finansiering, ansågs den ändå påverka finansieringsbesluten när staden ansöker om exempelvis EU-medel eller annan offentlig finansiering för olika projekt på stadsparkens område. Finansiering har beviljats bland annat till Tavastehus för informationsskyltningen, till Borgå för framtagning av material för miljöfostran och för naturutredningar och till Kotka för byggande av fisktrappa. I Tavastehus kunde man tack vare stadsparken sysselsätta fångar med att iståndsätta gamla stengården och sköta grönanläggningar.

Enligt Miljöministeriet kommer status som främjar hållbar stadsplanering, som nationalstadsparker, sannolikt att få en allt större roll när beslut fattas om offentlig projektfinansiering. Samtidigt som finansieringen krymper skärps konkurrensen om medlen. I tilldelningsgrunderna betonas mer och mer sådana ändamål och instanser som har bättre förutsättningar och prov på verksamhet som är förenlig med hållbar utveckling.

Planers innehåll evalueras utifrån stadsparkens värdegrund

Nationalstadsparkerna har inte egentligen påverkat de strategiska riktlinjerna för markanvändningen, utan de har snarast ansetts starka stadsstrukturens disposition. Visionerna och målen för markanvändningen har inkorporerat optionen att eventuellt utvidga parken.

I planläggningsprocesserna inom det avsatta området syns nationalstadsparkens inverkan mest i granskningen av innehållet som görs med beaktande av kriterierna för nationalstadsparker samt skötsel- och nyttjandeplanen. Genom granskningen säkerställer man att områdets skyddsvärden bevaras under planläggningsprocessen. Mängden av utredningar som görs för planläggning har ökat något. Samma trend förekommer visserligen också på andra värdefulla eller viktiga områden. Nationalstadsparkerna anses inte ha någon inverkan på tidsåtgången eller kostnaderna för planläggningsprocessen.

Utgångspunkten är att det område som avsätts för en stadspark inte ska innehålla områden där planläggningen är inexakt eller innehåller reservationer för omfattande ny eller kompletterande bebyggelse. När denna byggnation på området är klar kan man evaluera om den stöder de särskilda värden som ska skyddas genom en stadspark och om området kan inkluderas i det område som avsätts för stadsparken.

koitusta on muutettu. Verkatehdas on nykyään kaupunkilaisten suosima kulttuuri- ja kongressikeskus. Kasarmirakennukset on peruskorjattu vuokra-asunnoiksi. Myös Aulangon alue uusine kylpylärakennuksineen on ollut tärkeä kehittämisen kohde. Porissa on ollut käynnissä monitoimitalon uudelleen sijoittamishanke, harjoitusjäähallin rakentamishanke ja vanhan jäähallin laajennushanke. Porvoossa on ollut käynnissä Porvoojoen rannan asemakaavamuutos, jossa alueelle on tulossa alueita virkistys- ja vapaa-ajan käyttöön sekä vierasvenesatama. Turussa on myös useita kaavahankkeita, jotka liittyvät joko kokonaan tai osittain kaupunkipuistoalueeseen. Monet niistä liittyvät asuntorakentamiseen.

Myös kansallisen kaupunkipuiston alueella olevia kiinteistöjä ja niiden käyttöä on mahdollista kehittää. Uusia vuokrasopimuksia tai maankäytösopimuksia tehtäessä kansallinen kaupunkipuisto tai siihen rajoittuminen yleensä mainitaan. Uusia tarjolla olevia toimintoja peilataan kaupunkipuiston tai laajennusalueoptioiden periaatteisiin. Yksittäisissä kohteissa voi olla rajoituksia, kuten aitaamiskielto alueella, jossa erityisarvoon kuuluu alueen yleinen käyttö. Monissa kohteissa ympäristöarvot korostuvat ja kiinteistön käytön kehittämisessä kiinnitetään niihin enemmän huomiota. Monissa statuksen saaneissa kaupungeissa myös panostetaan rantojen julkisiin kaupunkitiloihin entistä enemmän.

Porissa käynnissä olevassa kaavoituskohteessa edellytetään pienen maa-alueen osalta kaupunkipuiston lakkauttamista. Tilalle esitetään vastaavaa tai arvoiltaan parempaa luontoaluetta rajaukseen liitettäväksi. Kansallisen kaupunkipuiston purku voidaan tehdä, jos alueella ei ole enää olemassa sille määriteltyjä erityisarvoja. Käytännössä se tarkoittaa sitä, että poikkeuksellisesta syystä kohde ja sen edustamat arvot ovat joko pahoin vaurioituneet tai kokonaan hävinneet.

Useimmissa statuksen saaneissa kaupunkipuistoissa on olemassa optiovarauksia alueen laajentamiseen tulevaisuudessa. Porissa kansallista kaupunkipuistoa on kertaalleen jo laajennettu.

Uusia liiketoimintamahdollisuuksia

Toistaiseksi kaupungit eivät ole hyödyntäneet kansallista kaupunkipuistoa elinkeinoelämän kehittämisessä muuten kuin matkailussa. Kiinnostusta sen hyödyntämiseen monipuolisemmin on olemassa.

Muun muassa Porvoossa on todettu, että kaupunkipuistoalue voi houkutella yrityksiä, joiden liiketoiminta-ajatukseseen kuuluu esimerkiksi kulttuurihistoriallisen perinnön vaaliminen tai hyödyntäminen. Hämeenlinnassa on ollut havaittavissa statuksen vaikutus asuntojen ja tonttien hintoihin. Tällä hetkellä Hämeenlinnan kalleimmat tontit ja asunnot löytyvät kansallisen kaupunkipuiston reunalta. Syynä ovat kaupunkipuistoon avautuva maisema ja kansallisen kaupunkipuiston myötä saadut hyvät kevyen liikenteen yhteydet ja reitistöt.

Parhaimmillaan kansallinen kaupunkipuisto voi muodostua julkiseksi ulko-olohuoneeksi, mikä lisää julkisten alueiden käyttöä ja kaupunkitilassa viipymistä. Tämä puolestaan tuo lisätuloja alueen palvelujen tarjoajille.

Enligt lagen inverkar nationalstadsparken inte på de områden som inte avsatts för parken, såvida inte staden själv vill beakta stadsparken i planeringen av dessa områden. Staden kan självant styra bebyggelsen utanför stadsparken på ett sätt som främjar stadsparkens väsentliga värden.

Ett nytt element är Miljöministeriets konsultativa roll vid planlägningsprocessen om staden så önskar. Några av städerna har förhandlat med ministeriet på förhand om de planerade justeringarna av planläggningen på området och deras lämplighet. I Tavastehus har man även anlitat Miljöministeriets expertis vid framtagningen av programmet för en arkitekturtävling för ett nytt område intill stadsparken, eftersom nybyggnationen ska länkas till stadsparkens område på ett smidigt sätt. Aktörerna i planlägningsprocessen är förutom staden, även NTM-centralen samt Museiverket och landskapsmuseerna när det gäller kulturhistoriska objekt.

De städer som tilldelats nationalstadsparksstatus anser att stadsparken lätt kan utnyttjas som grund för klagomål och ibland även på felaktiga grunder. Därför är det viktigt att man informerar om stadsparkens inverkan på planlägningsprocessen genast när planläggningen inleds.

Nationalstadsparken inverkar på tillståndsprocessen genom planen och skötsel- och nyttjandeplanen. Nationalstadsparksstatus förtydligar och preciserar tillståndsproceduren, bland annat eftersom det då är lättare att begära preciseringsgrunder. De städer som tilldelats nationalstadsparksstatus anser att NTM-centralerna och de övriga myndigheterna har börjat använda nationalstadsparken som ett projektevalueringskriterium.

En stadspark sätter inte stopp för utveckling av området

En nationalstadspark innebär inte att det avsatta området blir ett "museum", utan utvecklingsåtgärder som bevarar de fastställda värdena är möjliga på området. De flesta av de inrättade stadsparkerna är i själva verket föremål för bland annat stadsplanejustering.

Hangö har haft tre aktuella planlägningsprojekt, nämligen detaljplanerna för Casinoområdet, Plagen och Parkberget, samt Stormhälla och Östra hamnen. I Tavastehus har man genomfört flera projekt och fem nya projekt är nu aktuella, bland annat för att ändra bruksändamålet för klädesfabriken och kasernbyggnaderna. Den tidigare klädesfabriken (Verkatehdas) är i dag ett populärt kultur- och kongresscentrum. Kasernbyggnaderna har byggts om till hyresbostäder. Även Karlberg är ett område som har utvecklats på många olika sätt, bland annat med en ny spaanläggning. Aktuella projekt i Björneborg inkluderar omplacering av allaktivitetshuset, byggande av en träningsishall och utbyggnad av den gamla ishallen. I Borgå pågår justering av detaljplanen för Borgå åstrand, med etablering av rekreations- och fritidsområden och en gästhamn på området. I Åbo pågår också flera olika planlägningsprojekt som helt eller delvis anknyter till stadsparkens område. Många av dem involverar bostadsbyggande.

Det är också möjligt att utveckla fastigheter och fastighetsanvändningen på stadsparkens område. I nya arrendeavtal eller markanvändningsavtal tar man oftast upp nationalstadsparken eller angränsningen till den. Eventuella nya verksamheter pejlars mot principerna för stadsparken eller de möjliga expansionsområdena. I enskilda fall kan det förekomma restriktioner, såsom förbud

KOKKOLAN MATKAILU OY / KARLEBY TURISM AB

Meripuisto. Havsparken.

Asumisviihtyvyyttä asukkaille

Statuksen saanut toteavat, että kaupunkipuistohankkeen myötä asukkaille on mahdollista tarjota parempaa ja monipuolisempaa asuin ympäristöä. Muun muassa kaupunkipuiston eri alueiden saavutettavuutta on parannettu rakentamalla erilaisia reitistöjä. Hyvät yhteydet ovat lisänneet alueiden käyttöä ja samalla ihmisten liikkumista. Tämä puolestaan vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin ja edistää ennakoivaa terveydenhoitoa. Muun muassa Hämeenlinnassa on todettu, että kaupunkipuistohankkeen myötä Vanajaveden rannoille toteutettua rantareittiä käyttää vuosittain noin 200 000 ulkoilijaa. Mukana on kaupungin omien asukkaiden lisäksi yhä enemmän matkailijoita.

Myös kaupunkipuistoalueelle kohdennetut viheralueiden ja kiinteistöjen peruskunnostushankkeet ovat tarjonneet asukkaiden käyttöön laadukkaampia asuin ympäristöjä.

Kaupunkipuiston valmistelun myötä on syntynyt paljon selvitysmateriaalia, jota on hyödynnetty muun muassa ympäristökasvatus- ja luontokoulumateriaaleissa sekä asukkaille suunnattujen retkien ja maastokäyntien yhteydessä. Kaupunkipuistoa voidaan niin haluttaessa hyödyntää asukkaiden sitouttamisessa omaan elinympäristöön. Tarjolla on materiaalia, jonka avulla voi omatoimi-

att hägna in ett område vars särskilda värde inbegriper att området kan nyttjas av allmänheten. På många platser betonas miljövärdena och man ägnar dem också mer uppmärksamhet vid utvecklingen av fastighetsanvändningen. Många städer som tilldelats nationalstadsparksstatus satsar också mer på de offentliga urbana rummen på strandområden.

I ett aktuellt planläggningsprojekt i Björneborg krävs nedläggning av nationalstadsparken på ett litet område. I stället föreslås att ett motsvarande eller mer värdefullt naturområde avgränsas för stadsparken. Nedläggning av parken är möjlig om området har förlorat sitt fastställda särskilda värde. Det innebär i praktiken att exceptionella omständigheter har lett till att platsen och dess värden har antingen skadats illa eller gått förlorade.

De flesta etablerade nationalstadsparker innehåller optioner för utvidgning av parken i framtiden. I Björneborg har man redan en gång utvidgat parken.

Nya affärsmöjligheter

Tillsvidare har städerna inte dragit annan nytta av nationalstadsparkerna för utvecklingen av näringslivet än inom turismen. Däremot finns det intresse för mångsidigare utnyttjande av parkerna.

Bland annat i Borgå har man konstatera att nationalstadsparksområdet kan attrahera företag vars verksamhet bygger på till exempel bevarande eller nyttjande av det kulturhistoriska arvet. I Tavastehus har man kunnat konstatera att nationalstadsparksstatusen påverkar priserna på bostäder och tomter. I dag ligger de dyraste tomterna och bostäderna i Tavastehus intill nationalstadsparken. Det beror på utsikten mot parken och de goda förbindelserna för lätt trafik som finns i parken.

I bästa fall kan en nationalstadspark bli ett slags folkets allrum i det fria. Då ökar nyttjandet av allmänna områden och vistelserna i det urbana rummet och det genererar åter intäkter för serviceleverantörerna på området.

Trivsammare boendemiljöer

Städerna som tilldelats nationalstadsparksstatus anser att det genom stadsparkprojektet är möjligt att erbjuda invånarna bättre och mångsidigare boendemiljöer. Bland annat har man förbättrat tillgängligheten till stadsparkens olika delar genom att anlägga nätverk av ruttor. Goda kommunikationer bidrar till områdesanvändningen och mobiliteten, vilket har en mängd positiva friskvårdseffekter och främjar den förebyggande hälsovården. Bland annat i Tavastehus har man konstaterat att cirka 200 000 personer årligen använder strandleden längs Vånå som anlades i samband med stadsparken. I detta antal ingår stadens egna invånare och en ökande skara turister.

Saneringsprojekt av grönområden och fastigheter på stadsparksområdet har också gett trivsammare boendemiljöer.

Beredningen av stadsparken har gett upphov till mängder av utredningsmaterial som städerna har använt bland annat för framtagning av material för miljöfostran och naturskolor samt för excursioner och fältbesök för invånarna. Med hjälp av stadsparkerna kan städerna också förankra invånarna till sin livsmiljö. Det finns bland annat material som man kan använda för att självstän-

sesti tutustua alueeseen: esitteitä, karttoja, verkkomateriaalia ja reittien varrella infotauluja, joista QR-koodin kautta on mahdollista ladata älypuhelimelle lisätietoa kohteesta.

Haasteina tunnettuus ja statuksen hyödyntäminen

Statuksen saaneet toteavat, että yksi keskeinen haaste on kansallisen kaupunkipuistokonseptin tunnettuus. Konsepti on melko uusi ja sisällöltään laaja ja monikerroksinen, joten sen haltuunotto ei välttämättä tapahdu nopeasti. Status voidaan erheellisesti tulkita suojelupäätökseksi, joka pysäyttää ja estää alueen kehittämisen. Huolta herättää myös päätäntävällän liukumisen kaupungin päättäjiltä ympäristöministeriölle tai ELY-keskuksille. Muun muassa kansallisen kaupunkipuiston valmisteluiden keskeyttäneiden kommentoissa koettiin, että puistokokonaisuuden kehittäminen voidaan tehdä yleiskaavatyön ja asemakaavoituksen yhteydessä. Kaupunkipuiston tarkka rajaus nähtiin ongelmallisena, ja pelättiin päätöksenteon hankaloitumista.

Konseptin markkinointi on kohdennettava kaupungin eri hallintokuntiin, päättäjiin ja asukkaisiin, alueen käyttäjiin ja maanomistajiin. Imagon ja matkailun edistämisen kannalta markkinoinnin kohderyhmänä pitäisi olla myös matkailijat. Tunnettuuden parantamiseksi kaivataankin määrätietoisempaa kaupungin omaa sekä valtakunnallista viestintää.

Haasteena on myös yhteistyön aktiivisena säilyttäminen eri hallintokuntien välillä, kun valmisteluvaiheesta siirrytään toteutusvaiheeseen statuksen saamisen jälkeen. Varsinkin henkilöstön vaihtuessa statuksen synnyttämien mahdollisuuksien ja velvollisuuksien tunteminen, osaaminen ja niiden käytäntöön vieminen voi kadota, jollei ole varmistettu statuksen näkyvyyttä erilaisissa kaupunkisuunnittelun järjestelmissä, ohjeistuksissa ja strategioissa.

Puutteena nähdään, ettei statuksen toteutumisen seuranta ja ohjausta ole määritetty kenenkään vastuulle eikä siihen ole varattu resursseja, jolloin kukaan ei varmista, että alueella toimitaan ”kansallisen kaupunkipuiston hengessä”. Kehitettävää on lisäksi statuksen hyödyntämisessä imagon rakentamisessa ja elinkeinoelämän ja matkailun kehittämisessä.

Kokonaisvaikutus neutraali tai lievästi positiivinen

Statuksen saaneet kaupungit arvioivat kansallisen kaupunkipuistostatuksen vaikutusta joko neutraaliksi tai hieman positiiviseksi. Kaupunkipuisto on turvannut ja selkeyttänyt alueen arvoja. Kehitystä rajoittavia piirteitä ei ole ilmennyt. Mikään hanke ei ole jäänyt toteuttamatta kansallisen kaupunkipuiston vuoksi, mutta niiden kaavoituksessa ja toteutuksessa huomioidaan tarkemmin tiettyjä näkökulmia. Lisätyötä teettää tarkempi maankäytön suunnittelu, mutta toisaalta status tuo positiivista imagoa ja sen avulla on mahdollisuus lisätä kilpailukykyä.

Tiivistetysti voidaan todeta, että kansallisella kaupunkipuistoalueella eletään ja toimitaan maankäyttö- ja rakennuslain pykälien mukaan edellyttäen vuorovaikutusta ja luottamusta eri viranomaisten ja kaupunkilaisten kesken.

digittain bekanta sig med området, såsom broschyrer, kartor, webbmaterial och informationstavlor med QR-koder med vilka man kan ladda ner mer information på sin smarttelefon.

Utmaningar med profilering och nyttjande av status

Enligt de städer som tilldelats nationalstadsparksstatus är en av utmaningarna att öka medvetenheten om nationalstadsparkerna. Eftersom det är fråga om ett relativt nytt koncept med en bred och mångfacetterad innebörd kan det ibland ta tid att ta det till sig. Status som nationalstadspark kan felaktigt tolkas som ett skyddsbeslut som sätter stopp för utvecklingen av området. Det finns också en viss oro för att beslutanderätten flyttas över från stadens egna beslutsfattare till Miljöministeriet eller NTM-centralerna. Bland annat enligt kommentarer från städer som avbrutit beredningen av en nationalstadspark hade man upplevt att parkhelheten kan utvecklas vid arbetet med generalplanen och detaljplanen. Stadsparkens strikta avgränsning upplevdes som problematisk och en faktor som kan försvåra beslutsfattandet.

Konceptet måste marknadsföras hos stadens olika förvaltningar, beslutsfattare och invånare, områdets användare och markägare. Med tanke på stadens image och turismfrämjande borde marknadsföring också riktas till turister. Det behövs mer systematiska kommunikationsinsatser både från staden och på nationellt plan för att konceptet ska bli bättre känt.

En annan utmaning är att upprätthålla det aktiva samarbetet mellan förvaltningarna i steget från beredning till genomförande efter att staden har tilldelats nationalstadsparksstatus. Speciellt när personalen byts är det möjligt att kännedomen, kompetensen och implementeringsfärdigheterna i anslutning till de möjligheter och skyldigheter som hänför sig till statusen försvinner om inte statusen har getts säker synlighet i systemen, anvisningarna och strategierna för stadsplaneringen.

Till bristerna räknas att ingen har tilldelats ansvaret för att följa upp och styra implementeringen av nationalstadsparksstatusen och att inga resurser har reserverats för det, och då finns det ingen som ska säkerställa att ”nationalstadsparkens anda” förverkligas på området. Statusen bör också utnyttjas effektivare för stadens image och utvecklingen av näringslivet och turismen.

Totaleffekten är neutral eller något positiv

De städer som tilldelats nationalstadsparksstatus anser att statusen har en neutral eller något positiv effekt. Stadsparken har tryggt och förtydligt områdets värden. Element som skulle begränsa utvecklingen har inte konstaterats. Inga projekt har lämnats ogenomförda på grund av nationalstadsparken, men vissa perspektiv tas i beaktande vid planläggningen och genomförandet av dem. Noggrannare planering av markanvändningen medför extra arbete, men å andra sidan ger statusen fördelar med tanke på stadens image och konkurrenskraft.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att livet och verksamheten på nationalstadsparkens område regleras enligt bestämmelserna i markanvändnings- och bygglagen, vilket förutsätter växelverkan och förtroende mellan olika myndigheter och stadens invånare.

Lähteet – Osa I • Källor – Del I

European Garden Award 2014. European Garden Heritage Network – EGHN:n verkkosivut. Viitattu 20.4.2016.
European Garden Award 2014. European Garden Heritage Network – EGHN:s webbplats. Referensdatum 20.4.2016.
<http://cmsen.eghn.org/egp2014.html>

Forssan kansallinen kaupunkipuisto. Forssan kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Viitattu 20.4.2016.
Forssa nationalstadspark. Webbplats för Forssa stads projekt för en nationalstadspark. Referensdatum 20.4.2016.
http://www.forssa.fi/palvelut/infrapalvelut/forssan_kansallinen_kaupunkipuisto/

Hangon kansallinen kaupunkipuisto. Hangon kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Viitattu 20.4.2016.
http://www.hanko.fi/palvelut/kaavoitus_ja_maankaytto/kansallinen_kaupunkipuisto
Hangö nationalstadspark. Webbplats för Hangö stads projekt för en nationalstadspark. Referensdatum 20.4.2016.
http://www.hanko.fi/sv/tjanster/planlaggning_och_markanvandning/nationalstadspark

Kansallinen kaupunkipuisto. Heinolan kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Viitattu 20.4.2016.
Nationalstadspark. Webbplats för Heinola stads projekt för en nationalstadspark. Referensdatum 20.4.2016.
<http://www.heinola.fi/kansallinen-kaupunkipuisto>

Kansallinen kaupunkipuisto. Hämeenlinnan kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Päivitetty 26.2.2016, viitattu 20.4.2016.
Nationalstadspark. Webbplats för Tavastehus stads projekt för en nationalstadspark. Uppdateringsdatum 26.2.2016, referensdatum 20.4.2016.
<http://www.hameenlinna.fi/kansallinenkaupunkipuisto/>

Kansalliset kaupunkipuistot turvaavat kaupungin luonto- ja maisema-arvoja. Ympäristöministeriön verkkosivut. Julkaistu 9.4.2015, päivitetty 29.10.2015, viitattu 20.4.2016.
http://www.ym.fi/fi-fi/luonto/luonnon_monimuotoisuus/Luonnonsuojelualueet/Kansalliset_kaupunkipuistot
Nationalstadsparkerna bevarar stadens natur- och landskapsvärden. Miljöministeriets webbplats. Publiceringsdatum 9.4.2015, uppdateringsdatum 29.10.2015, referensdatum 20.4.2016.
http://www.ym.fi/sv-FI/Natur/Naturens_mangfald/Naturskyddsomraden/Nationalstadspark

Kotkan kansallinen kaupunkipuisto. Kotkan kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Viitattu 20.4.2016.
Kotka nationalstadspark. Webbplats för Kotka stads projekt för en nationalstadspark. Referensdatum 20.4.2016.
http://www.kotka.fi/asukkaalle/puistot_ja_viheralueet/puistojen_kotkassa_tapahtuu/kansallinen_kaupunkipuisto

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999. Verkossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>
Markanvändnings- och bygglag, 132/1999. På <http://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990132>

Porin kansallinen kaupunkipuisto. Porin kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Viitattu 20.4.2016.
Björneborgs nationalstadspark. Webbplats för Björneborgs stads projekt för en nationalstadspark. Referensdatum 20.4.2016.
<http://www.pori.fi/kaupunkisuunnittelu/porinkansallinenkaupunkipuisto.html>

Porvoon kansallinen kaupunkipuisto. Porvoon kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Viitattu 19.8.2016.
<http://www.porvoo.fi/porvoon-kansallinen-kaupunkipuisto>
Rapporter och naturutredningar. Webbplats för Borgå stads projekt för en nationalstadspark. Uppdateringsdatum 15.6.2016, referensdatum 20.4.2016.
<http://www.borga.fi/nationalstadsparken-i-borga>

Turun kansallinen kaupunkipuisto. Turun kaupungin kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen verkkosivut. Viitattu 20.4.2016.
<http://www.turku.fi/vapaa-aika/puistot-ja-ulkoilualueet/turun-kansallinen-kaupunkipuisto>
Åbo nationalstadspark. Webbplats för Åbo stads projekt för en nationalstadspark. Referensdatum 20.4.2016.
<http://www.turku.fi/sv/fritid/friluftsomraden/stad/abo-nationalstadspark>

Yhteenveto elinkeinokyselystä kansallinen kaupunkipuisto -statuksen saaneiden kaupunkien elinkeinojohtajille ja paikallisille kaupakamareille. Tampereen kaupunki. 2015.
Sammanfattning av en näringslivsenkät till näringslivsdirektörer och lokala handelskammare i städer som tilldelats nationalstadsparksstatus. Tammerfors stad. 2015.

Yhteenveto maankäyttöpolitiikkakyselystä kansallinen kaupunkipuisto -statuksen saaneiden kaupunkien maankäytön ja kiinteistötoimen johtajille. Tampereen kaupunki. 2015.
Sammanfattning av en enkät om markanvändningspolitiken till direktörer för markanvändningen och fastighetsväsendet i städer som tilldelats nationalstadsparksstatus. Tammerfors stad. 2015.

Yhteenveto yleiskyselystä kansallinen kaupunkipuisto -statuksen saaneille kaupungeille. Kotkan kaupunki ja Tampereen kaupunki. 2014.
Sammanfattning av en allmän enkät till städer som tilldelats nationalstadsparksstatus. Kotka stad och Tammerfors stad. 2014.

Yhteenveto yleiskyselystä kansallisen kaupunkipuiston valmisteluvaiheessa oleville kaupungeille. Kotkan kaupunki ja Tampereen kaupunki. 2014.
Sammanfattning av en allmän enkät till städer som bereder en nationalstadspark. Kotka stad och Tammerfors stad. 2014.

OSA II – KOKKOLAN KANSALLINEN KAUPUNKIPUISTO-HANKE

DEL I – ALLMÄNT OM NATIONALSTADSPARKER

Tiivistelmä – Osa II

Aloite Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen käynnistämiseksi tehtiin vuonna 1998. Hanke käynnistyi varsinaisesti, kun ympäristöministeriön edustaja otti asian uudelleen esille vuonna 2013. Ympäristöministeriön arvion mukaan kansallista kaupunkipuistoverkostoa voisi täydentää länsirannikolla sijaitsevalla, Suomen kaupunkien kehitysvaiheiden ymmärtämisen kannalta tärkeällä kaupungilla. Kokkolalla voisi olla tähän hyvät edellytykset.

Uudelleen tehtyä esitystä käsiteltiin kaupungin eri päätävissä elimissä 2014–2015. Kesäkuussa 2015 käynnistettiin hankkeen esiselvityksen valmistelu ja nimettiin hankkeelle ohjaus- ja suunnitteluyöryhmät.

Esiselvitystyötä varten koottiin asukkaiden, alueiden käyttäjien, elinkeinoelämän ja muiden toimijoiden näkemyksiä ja toiveita hankkeelle. Hankkeen aikana järjestettiin muun muassa kaksi maastoretkeä, verkkokysely ja teematyöpaja. Lisäksi hanketta on esitelty päättäjille ja viranhaltijoille lautakuntien kokouksissa ja muissa tilaisuuksissa.

Esiselvitys viedään kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston käsittelyyn. Käsittelyn pohjalta tehdään päätös, jatketaanko hanketta kansallinen kaupunkipuisto -statuksen hakemisivaiheeseen. Jos hakemispäätös tehdään, käynnistetään hakemuksen valmistelu ja tarkastelualueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen. Aikataulullisesti Kokkola voisi hakea kansallista kaupunkipuisto -statusta vuoden 2017 aikana.

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue perustuu Kokkolan kertomukseen maan- kohoamisen muokkaamasta, luonnon- ja kulttuurihistorialtaan rikkaasta merellisestä länsirannikon kauppakaupungista. Tarkastelualueeseen kuuluvat Tankar, Poroluoto, Kokkolan saariston Natura 2000 -alue, Trullevi, Rummelörin ja Harrinniemen alueet, Vanhansatamanlahti, Suntinsuu, Suntin varren viheralueet, Neristan, Oppistan ja Mäntykangas.

Alueen kokonaispinta-ala on 20000 hehtaaria, joista 18700 hehtaaria on vesialuetta ja 1300 hehtaaria maa-alaa. Syntyessään Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto olisi Suomen laajin ja merellisin kansallinen kaupunkipuisto.

Kokkolassa kansallinen kaupunkipuisto nähdään mahdollisuutena kehittää keskusta- aluetta, Suntin vartta, saaristoa ja merialuetta yhtenäisenä kokonaisuutena. Sen avulla halutaan varmistaa olemassa olevien arvokkaiden luonto- ja kulttuuri-kohteiden säilyminen tuleville sukupolville. Kansallinen kaupunkipuisto antaa kokkolalaisille mahdollisuuden perehtyä kotipaikkaansa paremmin ja uudella tavalla. Samalla se vahvistaa paikallista identiteettiä.

Kansallinen kaupunkipuisto voi olla työkalu monikäyttöisen ympäristön kehittämiseen, sillä konsepti yhdistelee luontoa, kulttuuriympäristöä ja rakennettuja viheralueita toimivaksi kokonaisuudeksi. Lisäksi sen arvioidaan mahdollistavan uudenlaisten palvelujen kehittämisen ja toimivan myös matkailun markkinointityökaluna.

Sammanfattning – Del II

Initiativet till ett projekt för en nationalstadspark i Karleby togs 1998, men den egentliga projektstarten skedde när en representant för Miljöministeriet tog upp frågan på nytt 2013. Enligt ministeriets bedömning kan nätverket av nationalstadsparker kompletteras med en stad som är belägen på västkusten och som åskådliggör vilka utvecklingsskeden städerna i Finland har genomgått. Karleby har goda förutsättningar för att passa in i nätverket.

Stadens olika beslutande organ behandlade det på nytt framställda ärendet 2014–2015. Beredningen av en förstudie inleddes i juni 2015 och styrgruppen och planeringsgruppen för projektet tillsattes.

Inväntare, områdets användare, näringslivet och andra aktörer fick lämna synpunkter och önskemål om projektet som underlag för förstudien. Under projektet har man genomfört bland annat två fältutflykter, en webbenkät och en temaworkshop. Projektet har dessutom presenterats för beslutsfattare och ämbetsmän på nämndernas sammanträden och andra evenemang.

Förstudien ska läggas fram för behandling i stadsstyrelsen och stadsfullmäktige. Därefter fattas beslut om att eventuellt fortsätta projektet med ansökan om nationalstadsparksstatus. Om man beslutar att lämna en ansökan, inleds ansökningsberedningen och utarbetandet av en skötsel- och nyttjandeplan för området. Inom denna tidsram vore det möjligt att ansöka om nationalstadsparksstatus under 2017.

Granskningsområdet för nationalstadsparken i Karleby utgår från berättelsen om Karleby som en havsnära handelsstad på västkusten som kännetecknas av landhöjningen och många natur- och kulturhistoriska rikedomar. Granskningsområdet omfattar Tankar, Renö, Natura 2000-området i Karleby skärgård, Trullön, områdena i Rummelö och Harrbådan, Gamlahamnsviken, Sundmun, grönområdena utmed Sundet, Neristan, Oppistan och Tallåsen.

Området har en sammanlagd yta på 20000 hektar, fördelat på 18700 hektar vatten och 1300 hektar mark. Nationalstadsparken i Karleby skulle vara den största och mest maritima av nationalstadsparkerna i Finland.

För Karleby är nationalstadsparken en möjlighet att utveckla stadskärnan, området längs Sundet, skärgården och havsområdena som en sammanhållen helhet. Den bidrar till bevarandet av befintliga värdefulla natur- och kulturplatser för kommande generationer. Genom nationalstadsparken får lokalinvärnarna en möjlighet att lära känna sin hemstad bättre och på ett nytt sätt. Den stärker också den lokala identiteten.

Konceptet för nationalstadsparker bygger på att man skapar en fungerande helhet av naturmiljöer, kulturmiljöer och byggda grönområden. På så sätt kan nationalstadsparken bli ett verktyg för utveckling av en multifunktionell miljö. Dessutom kan den utgöra en plattform för nya tjänster och tjäna som ett verktyg för turistmarknadsföringen.

5 Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston esiselvityshankkeen sisältö ja prosessi

Hankkeen käynnistyminen

Ensimmäinen aloite hankkeen käynnistämiseksi tehtiin valtuustoaloitteena vuonna 1998. Kokkolan kaupunginvaltuusto päätti toimittaa aloitteen tiedoksi kaupunginhallitukselle. Aloitteessa esitettiin, että

”Kokkolan kaupunki selvittää, täyttääkö Kokkolan Vanhansatamanlahden ympäristön, Harrbådan-Rummelön lintuvesialueen, Pikiruukin ja Suntin rantojen varsille levittäytyvän keskuspuiston muodostama kaupungin ja valtion omistuksessa oleva aluekokonaisuus kansallisen kaupunkipuiston edellytykset ja, mikäli edellytysten havaitaan täytyvän, ryhtyy valmisteleviin toimiin kansallisen kaupunkipuiston statuksen saamiseksi mainitulle alueelle.”

Tältä pohjalta asia oli ollut esillä ja huomioitu myös Kokkolan strategisen aluerakenneyleiskaavatyön yhteydessä.

Hanke käynnistyi varsinaisesti, kun ympäristöneuvos Jukka-Pekka Flander ympäristöministeriöstä otti asian uudelleen esille vuonna 2013. Ympäristöministeriön arvion mukaan kansallista kaupunkipuistoverkostoa voisi täydentää länsirannikolla sijaitsevalla, Suomen kaupunkien kehitysvaiheiden ymmärtämisen kannalta tärkeällä kaupungilla. Flander arvioi, että Kokkolalla voisi olla verkostoa täydentävän kaupungin rooliin hyvät edellytykset.

Konserni- ja kaupunkikehitysjaosto päätti 28.4.2014 antaa tekniselle palvelukeskukselle tehtäväksi valmistella Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarveselvitys päätöksenteon pohjaksi. Maankäyttöryhmä käsitteli asiaa kokouksessaan 18.9.2014 ja päätti valmistelua tekevän tarveselvitystyöryhmän kokoonpanosta.

Tarveselvitystyöryhmä kokoontui neljä kertaa, joista yksi oli tutustumiskäynti Hämeenlinnan kansalliseen kaupunkipuistoon. Työryhmä esitti kansallisen kaupunkipuiston esiselvityksen tilaamista konsulttityönä sekä ohjausryhmän perustamista.

Maankäyttöryhmä käsitteli asiaa kokouksessaan 17.2.2015 ja päätettiin, että valmistellaan asia kaupunginhallitukselle teknisen palvelukeskuksen johtoryhmän kautta. Asian käsittelyä jatkettiin teknisen palvelukeskuksen johtoryhmässä 4.5.2015.

Kaupunginhallitus päätti kokouksessaan 8.6.2015 teettää Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston esiselvityksen sekä nimitä esiselvityksen ohjausryhmän. Esiselvitys päätettiin teettää Konsulttipalvelu Viher-Arkilla. Hanketta koordinoi Kokkolan kaupungin asemakaava-arkkitehti.

5 Förstudie för en nationalstadspark i Karleby – innehåll och process

Projektstart

Det första initiativet till projektet var en fullmäktigemotion 1998. Karleby stadsfullmäktige beslutade att sända motionen till stadsstyrelsen för kännedom. Enligt motionen skulle Karleby stad utreda om det av staden och staten ägda centralparksområdet vid Gamlahamnsviken i Karleby, Harrbåda-Rummelö fågelområde, Beckbruket och stränderna längs Sundet uppfyller kriterierna för en nationalstadspark och, om så är fallet, inleda beredningen av en ansökningsprocess för att erhålla nationalstadsparksstatus för detta område.

Från denna utgångspunkt har ärendet behandlats och uppmärksammat vid arbetet för en strategisk generalplan för regionstrukturen i Karleby.

Den egentliga projektstarten skedde när miljörådet Jukka-Pekka Flander på Miljöministeriet tog upp frågan på nytt 2013. Enligt ministeriets bedömning kan nätverket av nationalstadsparker kompletteras med en stad som är belägen på västkusten och som åskådliggör vilka utvecklingskedan städerna i Finland har genomgått. Flander ansåg att Karleby väl kan komplettera nätverket.

Den 28 april 2014 beslutade concern- och stadsutvecklingssektionen att ge tekniska servicecentret i uppdrag att utarbeta en behovsutredning som underlag för beslut om en nationalstadspark. Markanvändningsgruppen behandlade frågan på sitt möte den 18 september 2014 och beslutade om sammansättningen av en arbetsgrupp som skulle verkställa behovsutredningen.

Arbetsgruppen sammanträdde fyra gånger, inklusive ett besök till Tavastehus nationalstadspark. Arbetsgruppens förslag var att anlita konsulter för en förstudie för nationalstadsparken och att inrätta en styrgrupp.

Markanvändningsgruppen behandlade ärendet på sitt möte den 17 februari 2015 och beslutade att bereda ärendet till stadsstyrelsen genom tekniska servicecentrets ledningsgrupp. Ärendet behandlades vidare i tekniska servicecentrets ledningsgrupp den 4 maj 2015.

Stadsstyrelsen beslutade på sitt sammanträde den 8 juni 2015 att låta göra en förstudie för en nationalstadspark i Karleby och att tillsätta en styrgrupp för förstudien. Konsulttjänst Viher-Arki anlätades för genomförande av förstudien. Projektsamordnare är Karleby stads detaljplanarkitekt.

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen työryhmien kokoonpanot

Tarveselvitystyöryhmä (2014-2015):

- museotoimenjohtaja Kristina Ahmas
- ympäristösihteeri Juhani Hannila
- suunnitteluhortonomi Jouko Härkönen, sijaisena suunnitteluhortonomi Sini Sangi
- asemakaava-arkkitehti Elina Nissinen

Suunnittelutyöryhmä (2015-2016):

- museotoimenjohtaja Kristina Ahmas
- ympäristösihteeri Juhani Hannila
- asemakaava-arkkitehti Elina Nissinen
- suunnitteluhortonomi Sini Sangi
- tiedottaja Satu Kungsbacka

Ohjausryhmä (2015-2016):

- kaupunginhallituksen jäsen Hanna Cygnel
- kaupunginhallituksen jäsen Pentti Haimakainen
- kaupunginhallituksen jäsen Anneli Palosaari
- kulttuuri- ja nuorisolautakunnan puheenjohtaja Terho Taarna
- kulttuuri- ja nuorisolautakunnan jäsen Esa Tiainen
- ympäristöneuvos Jukka-Pekka Flander, ympäristöministeriö
- kaupungingeodeetti Matti Kivistö
- työpäällikkö Terho Lindberg
- toimitusjohtaja Jaska Pensaari, Kokkolan Matkailu Oy
- vs. tekninen johtaja Heikki Penttilä (puheenjohtaja)
- metsätalousinsinööri Ahti Räinen
- kehitysjohtaja Jonne Sandberg
- viestintäpäällikkö Virpi Viertola
- yleiskaava-arkkitehti Päivi Cainberg
- kaavoituspäällikkö Jouni Laitinen

Ohjaus- ja suunnitteluryhmien sihteerinä toimi asiantuntija MMM Hanna Tajakka Konsulttipalvelu Viher-Arkista.

Arbetsgruppernas sammansättning i projektet för en nationalstadspark i Karleby

Behovsutredningsgrupp (2014–2015):

- Kristina Ahmas, museichef
- Juhani Hannila, miljösekreterare
- Jouko Härkönen, planeringshortonom; vikarierades av Sini Sangi, planeringshortonom
- Elina Nissinen, detaljplanearkitekt

Planeringsgrupp (2015–2016):

- Kristina Ahmas, museichef
- Juhani Hannila, miljösekreterare
- Elina Nissinen, detaljplanearkitekt
- Sini Sangi, planeringshortonom
- Satu Kungsbacka, informatör

Styrgrupp (2015–2016):

- Hanna Cygnel, stadsstyrelseledamot
- Pentti Haimakainen, stadsstyrelseledamot
- Anneli Palosaari, stadsstyrelseledamot
- Terho Taarna, ordförande för kultur- och ungdomsnämnden
- Esa Tiainen, medlem i kultur- och ungdomsnämnden
- Jukka-Pekka Flander, miljöråd, Miljöministeriet
- Matti Kivistö, stadsgeodet
- Terho Lindberg, arbetschef
- Jaska Pensaari, verkställande direktör, Karleby Turism Ab
- Heikki Penttilä, vik. teknisk direktör (ordförande)
- Ahti Räinen, skogsbruksingenjör
- Jonne Sandberg, utvecklingsdirektör
- Virpi Viertola, kommunikationschef
- Päivi Cainberg, generalplanearkitekt
- Jouni Laitinen, planläggningschef

Sekreterare för styr- och planeringsgrupperna var Hanna Tajakka, AFM, expert från Konsulttipalvelu Viher-Arkki.

Esiselvityksen tavoite ja työskentelyprosessi

Esiselvityksen tavoitteena on selvittää, mitä kansallinen kaupunkipuisto merkitsisi Kokkolalle. Työssä on tutkittu kaupungille keskeisiä teemoja eli Kokkolan kertomusta maankohoamisen muokkaamasta, luonnon- ja kulttuurihistorialtaan rikkaasta merellisestä kauppakaupungista. Esiselvitys tuo esille, millainen Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto voisi olla sisällöltään ja aluerajaukseltaan. Työn aikana on selvitetty aluerajauksia ja kansallista kaupunkipuistoa tukevien kaavallisten edellytysten täyttymistä alueella.

Esiselvityksen tavoitteena on ollut tuottaa tietoa päätöksenteon pohjaksi. Selvityksessä on pyritty vastaamaan kysymyksiin:

- Millä tavalla maankäyttö- ja rakennuslain 9 luvun mukaiset kansallisen kaupunkipuiston kriteerit voivat täytyä Kokkolassa?
- Mitä teemoja ja alueita Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto sisältäisi?
- Mitkä ovat avainkohteet kaupungin kertomuksen kannalta?
- Millaisia arvoja tarkastelualueella on?
- Mitkä ovat tarkastelualueen vahvuudet ja kehittämistarpeet?
- Millainen on tarkastelualueen kaavatilanne ja miten se tukee kansallista kaupunkipuistoa?
- Miten kansallinen kaupunkipuisto suhtautuu suunniteltuihin ja tiedossa oleviin hankkeisiin sekä alueiden käyttöön?
- Mitä mahdollisia hyötyjä ja haittoja kansallisesta kaupunkipuistosta on?
- Mitä kansallinen kaupunkipuisto merkitsisi kaupungille, asukkaille, maankäytölle, matkailulle ja eri toimijoille, kuten kansalaisjärjestöille, yhdistyksille ja yrityksille?
- Onko hankkeelle tarvetta?

Esiselvityksen taustatietoa on koottu Kokkolan historiaan liittyvistä teoksista sekä luonto- ja maankäyttöselvityksistä sekä muista aihepiiriä käsittelevistä selvityksistä ja suunnitelmista. Asukkaiden, alueiden käyttäjien, elinkeinoelämän ja muiden toimijoiden näkemyksiä on selvitetty osallistavilla menetelmillä: maastoretkillä 30.1.2016 ja 6.2.2016, verkkokyselyllä 29.1.–21.2.2016 ja teematyöpajalla 23.3.2016. Maastoretkille osallistui yhteensä noin 100 henkilöä, verkkokyselyyn saatiin 145 vastausta ja teematyöpajassa oli 40 osallistujaa. Maastoretket toteutettiin yhteistyössä Keski-Pohjanmaan lintutieteellinen yhdistys ry:n, Kokkolan Latu ry:n ja Kokkolan kaupunginteatterin kanssa. Yhteistyökumppanit osallistuivat retkien opastuksien ja mehutarjoilun järjestämiseen. Retkistä saatu palaute oli innostunutta ja vastaavanlaisia retkiä toivottiin järjestettäväksi myös keväällä ja kesällä. Verkkokyselyn ja teematyöpajan tuloksia esitellään tarkemmin luvuissa 6 ja 7.

Lisäksi hanketta on esitelty päättäjille ja viranhaltijoille lautakuntien kokouksissa ja muissa vastaavissa tilaisuuksissa. Liitteeseen I on koottu tilaisuudet, joissa hanketta on esitelty. Hankkeen aikana on hyödynnetty myös kansallinen kaupunkipuisto -verkoston kautta saatua tietoa ja kokemusta.

Mål och process för förstudien

Målet med förstudien är att utreda betydelsen av en nationalstadspark för Karleby. Studien har fokuserat på teman som är viktiga för staden, med andra ord berättelsen om Karleby som en havsnära handelsstad som kännetecknas av landhöjningen och många natur- och kulturhistoriska rikedomar. I förstudien beskrivs det möjliga innehållet och den möjliga avgränsningen av en nationalstadspark i Karleby. Föremål för utredningen har varit avgränsningen och uppfyllelsen av de planläggningsmässiga kriterierna för en nationalstadspark på området.

Målet för förstudien har varit att ta fram fakta som beslutsunderlag genom att hitta svar på följande frågor:

- På vilket sätt kan de kriterier för nationalstadsparker som fastställs i 9 kap. i markanvändnings- och bygglagen uppfyllas i Karleby?
- Vilka teman och områden skulle nationalstadsparken i Karleby innehålla?
- Vilka är de viktigaste platserna med tanke på berättelsen om Karleby?
- Vilka värden finns det på granskningsområdet?
- Vilka är styrkorna och utvecklingsbehoven på granskningsområdet?
- Hur ser planläggningsläget för granskningsområdet ut och på vilket sätt bidrar det till nationalstadsparken?
- Hur förhåller sig nationalstadsparken till övriga planerade och kända projekt och till områdesanvändningen?
- Vilka möjliga för- och nackdelar kan nationalstadsparken medföra?
- Vad skulle en nationalstadspark innebära för staden, lokalinvånarna, markanvändningen, turismen samt olika aktörer som medborgarorganisationer, föreningar och företag?
- Behövs projektet?

Bakgrundsdata för förstudien bygger på verk om Karlebys historia samt på natur- och markanvändningsutredningar och andra inventarier och planer som anknyter till temat. För kartläggning av invånarnas, områdets användares, näringslivets och andra aktörers åsikter användes brukarorienterade metoder på fältutflykter den 30 januari 2016 och den 6 februari 2016, en webbenkät den 29 januari–21 februari 2016 och en temaworkshop den 23 mars 2016. I utflykterna deltog sammanlagt cirka 100 personer, webbenkäten fick 145 svar och i workshopen deltog 40 personer. Fältutflykterna arrangerades i samarbete med Mellersta Österbottens Ornitologiska Förening rf, Kokkolan Latu ry och Karleby Stadsteater. Samarbetsparterna medverkade i guidningarna och saftserveringen under utflykterna. Utflykterna fick ett entusiastiskt mottagande och det uttrycktes önskemål om motsvarande utflykter under våren och sommaren. Resultaten från webbenkäten och workshopen presenteras närmare i kapitlen 6 och 7.

Projektet har dessutom presenterats för beslutsfattare och ämbetsmän på nämndernas sammanträden och motsvarande evenemang. En sammanställning av evenemangen där projektet presenterades finns i bilaga I. I projektet utnyttjades också information och erfarenheter som erhållits via nätverket för nationalstadsparker.

SATU KUNGSBACKA

Talvella järjestetyt neljä maastoretkeä kokosivat suunnitellusta kaupunkipuistosta kiinnostuneita kaupunkilaisia mukaan. Maastoretkillä tutustuttiin luontopolkuun Elbassa, merenrannan kevyenliikenteen reitteihin ja puistoihin talvipyöräillen, Mäntykankaan monikerrokselliseen ja merkittävään puutarha-kaupunkiarkkitehtuuriin sekä keskustan puistokohteisiin leikkimielisten suunnistustehtävien merkeissä.

Suunnittelutyöryhmä on kokoontunut hankkeen aikana 14 kertaa ja ohjausryhmä neljä kertaa. Hankkeen tarkempi aikataulu on esitetty liitteessä 2.

Esiselvitystä on käsitelty suunnittelutyöryhmässä ja ohjausryhmässä. Siitä järjestettiin myös lautakuntien, kaupunginvaltuuston ja kaupunginhallituksen jäsenille esittelytilaisuus 26.9.2016. Kokkolan kaupungin keskeisiltä lautakunnilta sekä muilta keskeisiltä tahoilta pyydettiin lausunnot materiaalista. Materiaali oli samaan aikaan julkisesti nähtävillä kaupungin verkkosivuilla. Jouluun aikana esiselvityksen luonnoksesta pyydetään lausuntoa Otakantaa.fi –palvelussa. Tämän jälkeen esiselvitys viedään varsinaiseen kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston käsittelyyn. Käsittelyn pohjalta tehdään päätös, jatketaanko hanketta kansallinen kaupunkipuisto -statuksen hakemisivaiheeseen. Jos hakemispäätös tehdään, käynnistetään hakemuksen valmistelu ja tarkas-

HANNA TAJAKKA

I vintras lockade fältutflykterna Karlebybor som intresserade sig för den planerade nationalstadsparken. Deltagarna fick bekanta sig med naturstigen vid Villa Elba, vintercykla längs friluftslederna och i parkerna, ta del av de olika strata och den fina trädgårdsstadsarkitekturen i Tallåsen samt gå på lekfull orientering i parkerna i stadskärnan.

Planeringsgruppen har sammanträtt fjorton gånger och styrgruppen tre gånger under projektet. Tidsplanen för projektet presenteras närmare i bilaga 2.

Förstudien har behandlats i planeringsgruppen och styrgruppen. Den presenterades också för nämndernas, stadsfullmäktiges och stadsstyrelsens ledamöter den 26 september 2016. Utlåtanden begärdes av Karleby stads centrala nämnder samt andra centrala organisationer om materialet. Materialet var under samma tid offentligt framlagt på stadens webbplats. I december begärs utlåtande om utkastet till förstudien i webbtjänsten dinåsikt.fi. Sedan läggs förstudien fram för behandling i stadsstyrelsen och stadsfullmäktige. Därefter fattas beslut om att eventuellt fortsätta projektet med ansökan om nationalstadsparksstatus. Om man beslutar att lämna en ansökan, inleds ansökningsberedningen och utarbetandet av en sköt-

TEEA JUUSIMÄKI

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hanke kiinnosti paikallisia tiedotusvälineitä. Lehti-, verkkosivu-, radio- ja TV-juttuja kertyi parisensikymmentä. De lokala medierna intresserade sig för projektet för en nationalstadspark i Karleby. Sammanlagt publicerades ett tjugotal artiklar och inlägg i tidningar, på webbplatser, i radio och tv.

telualueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatiminen. Aikataulullisesti Kokkola voisi hakea kansallinen kaupunkipuisto -statusta vuoden 2017 aikana.

Ympäristöministeriön arvion mukaan, kaavoituksen lähtökohta on Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeessa hyvä, joten aikataulullisesti hankkeella on mahdollisuus edetä nopeasti hakemisvaiheeseen, kun päätös hakemisvaiheeseen siirtymisestä on kaupungissa tehty.

Hankkeen tiedotus

Hankkeesta on alusta saakka tiedotettu monipuolisesti hyödyntäen eri tiedotuskanavia. Kohde-ryhmänä ovat olleet kaupungin henkilöstö, päättäjät, asukkaat ja erilaiset toimijat.

Hankkeella on ollut omat verkkosivut osoitteessa http://www.kokkola.fi/kansallinen_kaupunkipuisto/. Verkkosivuille on ollut koottuna muun muassa ohjausryhmän kokousmateriaalit, tilaisuuksien materiaalit, hankkeen ajankohtaiset tapahtumat ja tiedotteet. Tiedottamisessa on hyödynnetty myös Kokkolan kaupungin verkkosivujen etusivun ajankohtaisnostoja. Käytössä ovat olleet myös kaupungin Facebook-sivut (<https://www.facebook.com/Kokkolankaupunki/>) ja Twitter (<https://twitter.com/kokkolaviestint>).

SATU KUNGSBACKA

Kokkolan kansallista kaupunkipuistoa lähestyttiin teematyöpajassa elinkeinoelämän, asumisen ja hyvinvoinnin näkökulmista. Osallistujat muodostivat läpileikkauksen kaupungin viranhaltijoista, luottamushenkilöistä, kaupunkilaisista, kolmannesta sektorista, elinkeinoelämän ja kehittämisorganisaatioiden edustajista. Työmenetelmänä käytettiin osallistavaa ja kansalaislähtöistä ryhmätyöskentelyä. I temaworkshopen granskade man nationalstadsparken i Karleby med fokus på näringsliv, boende och välfärd. Deltagarna representerade ett tvärsnitt av stadens ämbetsmän, förtroendevalda, invånare, tredje sektor, näringsliv och utvecklingsorganisationer. Grupparbetena byggde på brukar- och medborgarorienterad metodik.

sel- och nyttjandepan för området. Inom denna tidsram vore det möjligt att ansöka om nationalstadsparksstatus under 2017.

Enligt Miljöministeriets bedömning är förutsättningarna för nationalstadsparksprojektet i Karleby goda och därmed torde det vara möjligt att snabbt gå vidare till ansökningskedet så snart som staden har fattat beslut om att lämna en ansökan.

Information om projektet

Information om projektet har från första början spridits genom många olika kanaler till stadens anställda, beslutsfattare, invånare och olika aktörer.

Projektet har en webbplats på http://www.kokkola.fi/palvelut/kaavat_ja_kiinteistot/kaavoitus/kansallinen_kaupunkipuisto/sv_SE/kansallinen_kaupunkipuisto/. På webbplatsen har samlats bland annat material från styrgruppens möten och olika evenemang samt aktuell information och meddelanden om projektet. Även puffar på förstasidan på Karleby stads webbplats har använts för informationsspridningen samt stadens sidor på Facebook (<https://www.facebook.com/Kokkolankaupunki/>) och Twitter (<https://twitter.com/kokkolaviestint>).

Stadens anställda och beslutsfattare har informerats vid följande tillfällen:

- tekniska väsendets ledningsgrupp, 7.12.2015
- bildningsväsendets ledningsgrupp, 9.2.2016
- stadsstrukturnämnden, 13.1.2016
- byggnads- och miljönämnden, 20.1.2016

Kaupungin henkilöstöä ja päättäjiä on tiedotettu seuraavasti:

- teknisen toimen johtoryhmä 7.12.2015
- sivistystoimen johtoryhmä 9.2.2016
- kaupunkirakennelautakunta 13.1.2016
- rakennus- ja ympäristölautakunta 20.1.2016
- kaupunginvaltuusto 28.1.2016
- elinkeinojen johtoryhmä 5.4.2016
- kaupungin johtoryhmä 24.5.2016.

Lisäksi on tiedotettu kaupungin intrassa ja Pikkutynnyri -henkilöstötiedotteessa.

Hanke on ollut esillä myös:

- Kokkola Industrial Parkin (KIP) ympäristöryhmän kokouksessa 21.1.2016
- Villa Elban talvipäivillä 13.3.2016
- Vanhusten liikuntaraadin tilaisuudessa 3.5.2016
- Keski-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen linturetkillä toukokuussa 2015
- Kokkola Industrial Parkin (KIP) Ympäristöpäivässä 27.5.2016
- Suntinrannan venehuoneet ry:n Avoimet ovet -tilaisuudessa 28.5.2016
- Iltatorilla 24.8.2016
- Kokkolan kalamarkkinoilla 17.-18.9.2016.

Tiedotusvälineille on toimitettu tiedotteet seuraavasti:

- 9.6.2015 Kansallisesta kaupunkipuistosta tehdään esiselvitys
- 8.1.2016 Maastoretkillä kansallisen kaupunkipuiston valmisteluun
- 24.3.2016 Luonto korostuu Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -kyselyn vastauksissa
- 29.3.2016 Keskustan ja Suntin elävöittäminen esiin Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston teematyöpajassa.

Lisäksi Kokkola-lehdessä on ollut kuulutusilmoitus maastoretkistä ja verkkokyselystä.

Tiedotteet ovat menneet hyvin läpi tiedotusvälineissä. Hanketta on esitelty lehdissä, radioissa, TV:ssä ja verkkosivuilla erilaisissa jutuissa. Aihe on tiedotusvälineiden kannalta ollut mielenkiintoinen, sillä se koskettaa suurta osaa kaupunkilaisista, se on helposti lähestyttävä ja siitä saa irti erilaisia näkökulmia.

Pääkirjastossa ja kaupungintalolla on ollut infopisteet, joissa on ollut mahdollista vastata verkkokyselyyn ja tutustua hankkeen verkkosivuihin. Kirjastossa ollut infopiste siirrettiin verkkokyselyn päättymisen jälkeen Kokkolan Matkailun tiloihin kauppakeskus Chydeniaan.

Hanke on ollut mukana myös valtakunnallisessa Vihervuosi 2016 -tiedotuksessa. Muun muassa maastoretjet ja verkkokysely ilmoitettiin teemavuoden tapahtumiksi ja koko hanke Vihervuoden hankkeeksi.

- stadsstyrelsen, 28.1.2016
- ledningsgruppen för näringslivet, 5.4.2016
- stadens ledningsgrupp, 24.5.2016

Dessutom har man informerat på stadens intranät och i personaltidningen PikkuTynnyri.

Projektet har också presenterats på följande forum:

- Kokkola Industrial Park (KIP), miljögruppens möte, 21.1.2016
- Villa Elbas Vinterdag, 13.3.2016
- Evenemang ordnat av motionsrådet för äldre, 3.5.2016
- Mellersta Österbottens Ornitologiska Förenings fågelexkursioner, maj 2015
- Kokkola Industrial Park (KIP), miljödagen, 27.5.2016
- Öppet hus vid Sundstrandens båthus rf, 28.5.2016
- Kvällstorget, 24.8.2016
- Karleby fiskmarknad, 17–18.9.2016

Följande pressmeddelanden har skickats till medierna:

- 9.6.2015 Kansallisesta kaupunkipuistosta tehdään esiselvitys
- 8.1.2016 Nationalstadsparken bereds med hjälp av utflykter i terrängen
- 24.3.2016 Naturen betonas i svaren på enkäten om Karleby nationalstadspark
- 29.3.2016 Keskustan ja Suntin elävöittäminen esiin Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston teematyöpajassa.

Dessutom har utflykterna och webbenkäten annonserats i Kokkola-lehti.

Pressmeddelandena har fått gott genomslag i medierna. Projektet har presenterats i tidningar, radio, tv och på webbplatser. Temat har väckt stort medieintresse genom att det berör många av stadens invånare, är lätt att ta till sig och bjuder på flera olika infallsvinklar.

På huvudbiblioteket och stadshuset har funnits informationspunkter där besökare har haft möjlighet att svara på webbenkäten och ta del av projektets webbplats. Efter att webbenkäten avslutats flyttades den ena informationspunkten från biblioteket till Karleby Turisms lokaler i köpcentret Chydenia.

Projektet har också uppmärksamats i informationen om det riksomfattande Gröna Året 2016. Bland annat utflykterna och webbenkäten togs upp som temaårsevenemang och hela projektet som ett projekt inom ramen för temaåret.

VIHERVUOSI 2016
Gröna Året

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hanke on yksi Vihervuosi 2016 -hankkeista. Vihervuosi on valtakunnallinen viherialan teemavuosi, jota on vietetty vuosina 1985, 1995, 2000, 2008.

Projektet för en nationalstadspark i Karleby ingår i det riksomfattande Gröna Året 2016. Gröna Året är ett riksomfattande grönmiljöår, som tidigare har ordnats 1985, 1995, 2000 och 2008.

HARRI HONGELL

Harrinniemi 1967 ja 2016. Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston ydintemana on maankohoamisen vaikutus kaupungin kehitykseen sekä luonnon- ja elinkeinojen historiaan.

6 Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston teemat, tarkastelualue ja tähtikohteet

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston ydintemoina merellisyys ja maankohoaminen

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen erityispiirteinä ovat merellisyys, maankohoaminen ja historialliset elementit, kuten elinkeino- ja asutushistoria sekä kaupunkirakenteen kerroksellisuus ja säilyneisyys. Lisäksi monimuotoiset ja laajat luontoalueet ja monipuoliset virkistyspaikat ovat tärkeä osa kansallisen kaupunkipuiston toteutusta.

Suomen länsirannikon erikoisuus, maankohoaminen, tekee Kokkolan seudusta omaperäisen niin kaupungin kehityshistorian, elinkeinojen historian kuin alueen luonnonhistoriainkin näkövinkkelistä. Joka vuosi maa kohoaa noin puoli senttiä. Samalla merestä paljastuu koskematon maa-alueita. Yhtäältä se mahdollistaa monenlaisten kasvi- ja eliölajien levittäytymisen uusille alueille ja erilaisten kasvupaikkojen syntyminen. Toisaalta maankohoaminen siirtää rantaviivaa yhä etäämmälle kaupungin alkuperäisestä syntypaikasta muokaten fyysistä kaupunkirakennetta ja kaupungissa kehittyneitä toimintoja ja elinkeinoja. Meri ja sen pakeneminen maankohoamisen vuoksi ovatkin vahvana pohjavireenä kaikissa Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston teemoissa.

Otollinen sijainti meren äärellä ja jokivarressa sijoitti aikoinaan Kokkolan syntysijoilleen ja mahdollisti sen kehittymisen monipuolisine elinkeinoineen. Kalastus ja hylkeenpyynti tuottivat

JUHANI HANNILA

Harrbåda 1967 och 2016. Kärntemat för Karleby nationalstadspark är landhöjningens effekt på stadens utveckling och dess natur- och näringslivshistoria.

6 Karleby nationalstadspark – teman, granskningsområde och högentressanta objekt

Kärnteman för en nationalstadspark i Karleby är havsnära karaktär och landhöjning

Nyckelelementen i projektet för en nationalstadspark i Karleby är de havsnära influenserna, landhöjningen och de historiska elementen som anknyter till näringslivet och bosättningen samt de olika och välbevarade skikten i stadsstrukturen. En viktig aspekt för nationalstadsparken är också de varierande och omfattande naturområdena och de mångsidiga rekreationsanläggningarna.

Den historiska utvecklingen av såväl staden och näringslivet som naturen i Karlebytrakten präglas av landhöjningen, som förekommer på västkusten. Landhöjningen är cirka en halv centimeter per år, vilket ger upphov till bildning av nytt landområde. Genom tillandningen kan växter och djur sprida sig till nya områden och det uppstår nya livsmiljöer. Strandförskjutningen påverkar även den fysiska stadsstrukturen och stadens funktioner och näringar när avståndet mellan strandlinjen och stadens ursprungliga läge ökar. Havet som ständigt drar sig tillbaka till följd av landhöjningen är ett återkommande drag i samtliga teman för Karleby nationalstadspark.

Det fördelaktiga läget vid kusten och åmynningen var orsaken till att Karleby grundades på denna plats och de många olika utkomstmöjligheterna möjliggjorde stadens utveckling. Fiske och sälångst gav människorna näring och skinn både för eget bruk och som handelsvara. Tjärbrän-

ravintoa ja nahkoja kaupunkilaisille itselleen ja kauppatavaraa myytäväksi muille. Tervanpoltto, laivanrakennus ja niihin liittyvä kaupankäynti olivat pitkään lyömätön yhdistelmä kokkolalaisten elinkeinona. Niiden avulla kaupunki ja sen asukkaat vaurastuivat.

Syntyi merenkulkija-, kauppias- ja porvarissukuja, jotka kehittivät kaupungin kulttuuri- ja sosiaalista elämää. Vilkas seuralämä toi paikkakunnalle vieraita kaukaa – aina ulkomaita myöten. Myös kokkolalaiset kävivät seilaamassa suurilla vesillä ja vieraisa satamissa. Muun maailman tuliaisina virisivät uudet ajatukset ja tarve kehittää kaupunkia. Uuden ajan vaikutukset näkyivät muun muassa kaupungin kaavoituksessa ja rakennuskulttuurissa. Uudet ideologiat, kuten puutarhakaupunki-ideologia ja julkiset, kaikkien käytössä olevat puistot, löysivät tiensä Kokkolan seudulle jo varhain.

Pakeneva rantaviiva pakotti kaupungin ja sen asukkaat sopeutumaan. Madaltuva ja kivinen rannikko kävi yhä haasteellisemmaksi merenkulkijoille. Laivoja haaksirikkoutui ja satamaa jouduttiin siirtämään pakenevan rantaviivan perässä – tähän päivään mennessä jo kolmesti. Kokkolan edustalla onkin useita majakoita, loistoja ja pookeja, jotka kertovat omaa tarinaansa merialueen historiasta. Veden alla on lähes kartoittamaton hylkypuisto, ja tervanpolton sekä tervakaupan jäänteet ovat nähtävissä rannoilla ja vanhoilla satama-alueilla.

Karikkoinen ja saarinen rannikko muodostaa myös ainutlaatuisen elinympäristön vedenalaiselle saaristoluonnolle. Se tarjoaa suojaisen kasvupaikan monilajiselle kasvillisuudelle ja eliöstölle. Kalojen suojaisat kutupaikat varmistavat, että alueen harrastuskalastajilla on saalista saatavilla. Monipuolinen rannikkoalue tarjoaa hyvät edellytykset myös muunlaiseseen virkistytymiseen.

Kokkolan kertomus esittelee kokonaisuudessaan esiselvityksen osassa III.

HANNA TAJAKKA

Merellisyys on yksi Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston teemoista. Närheten till havet är ett av temana för nationalstadsparken.

ning, skeppsbyggnad och handeln kring dessa utgjorde länge en perfekt kombination som gav karlebyborna utkomst och ökade stadens och människornas välfärd.

Stadens sjöfarar-, handelsmänna- och borgarfamiljer bidrog till det kulturella och sociala livet i Karleby. Det livliga sällskapslivet lockade främlingar till orten, ända från utlandet. I gengäld seglade karlebybor ut på de stora haven och besökte fjärran hamnar. Influenserna från stora världen väckte nya impulser och ett behov av att utveckla staden. De nya influenserna avspeglades bland annat i stadsplanen och arkitekturen. Nya idéer, som till exempel trädgårdsstaden och ofentliga parker som fanns till för allmänheten, landsteg tidigt i Karlebytrakten.

Strandförskjutningen krävde anpassning av staden och dess invånare. Den grundare och stenigare kusten blev allt svårare att navigera. Många skepp förliste och till dags dato har man redan tre gånger flyttat hamnen till den nya strandlinjen. De många fyrarna, ledfyrarna och båkarna utanför Karleby vittnar om havsområdets historia. Under ytan finns ett praktiskt taget okartlagt myller av vrak, och stränderna och de gamla hamnområdena bär spår av tjärbränningen och tjärhandeln.

Kusten med sina grynnor och skär bildar en unik miljö för undervattenslivet i skärgården. Där finns skyddade livsmiljöer för många olika växt- och djurarter. Fiskarna hittar skyddade lekplatser, vilket tryggar fångsten för fritidsfiskarna. I den mångskiftande kustzonen finns också goda möjligheter för andra former av rekreation.

Berättelsen om Karleby finns i sin helhet i del III av förstudien.

LASSI OIKARI

Kokkolassa on monikerroksellinen arkkitehtuuriperintö. Det arkitektoniska arvet i Karleby består av många skikt.

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen raja

Tarkastelualue on jaettu neljään kokonaisuuteen:

- 1) Tankar – Poroluoto – Kokkolan saariston Natura 2000 -alue – Trullevi – Rummelörenin ja Harrinniemen alueet
- 2) Vanhansatamanlahti ja Suntinsuu (Sannanranta, Halkokarin ranta, Tullimäki ja Pikiruukki)
- 3) Suntin varsi (Hollahaan ja 4. kaupunginosan reuna-alueet, Keskuspuisto, Kauppatori)
- 4) Neristan – Oppistan – Mäntykangas.

Tarkastelualue perustuu Kokkolan kertomukseen maankohoamisen muokkaamasta, luonnon- ja kulttuurihistorialtaan rikkaasta merellisestä länsirannikon kauppakaupungista. Aluerajausta ovat ohjanneet kansallista kaupunkipuistoa koskevat kriteerit sisällön, laajuuden, kaupunkikeskisyyden, ekologisuuden, jatkuvuuden ja eheyden osalta. Alueella on tunnustettuja suojeluarvoja ja niiden kaavatilanne tukee kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita.

Alueen kokonaispinta-ala on 20000 hehtaaria, joista 18700 hehtaaria on vesialuetta ja 1300 hehtaaria maa-alaa. Syntyessään Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto olisi Suomen laajin ja merellisin kansallinen kaupunkipuisto.

Tarkastelualueella on voimassa vaihteittain laadittava Keski-Pohjanmaan maakuntakaava. Neljäs vaihemaakuntakaava on vahvistettu ympäristöministeriössä 22.6.2016. Maakuntakaavassa on laajasti osoitettu kansallisen kaupunkipuiston rajausesityksen sisään jääviä suojelu-, kulttuuri- ja maisema-arvoja sekä muita yksittäisiä kohteita. Kaikki kohteet on huomioitu tässä esitelyssä muussa yhteydessä.

Lisäksi maakuntakaavassa on strategisuonteisia merkintöjä ja määräyksiä, jotka tukevat kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita. Koko kaava-alueella koskee Perämerenkaaren kansainvälinen ja ylimatekunnallinen kehittämisvyöhyke. Sen suunnittelumääräyksen mukaan:

“Perämeren rannikon matkailu- ja virkistyspalvelujen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon seudullisesti merkittävien virkistysalueiden, veneilyreitien ja -satamien kehittämistarpeet sekä yhtenäisen kevyen liikenteen reitin kehittämismahdollisuus”.

Edelleen kyseisen kaavamääräyksen mukaan:

“Yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa tulee ottaa huomioon – maankohoamisen taloudelliset ja ympäristölliset vaikutukset koko rantavyöhykkeellä sekä on turvattava maiseman ja luonnon talouden erityispiirteet ja luonnon kehityskulkujen alueellinen edustavuus. Maankohoamisrannikon luonnon- ja kulttuuriperinnön kansainvälisten arvojen säilymistä ja matkailullista hyödyntämistä on pyrittävä edistämään”.

Vanhansatamanlahtea koskeva maakuntakaavan mv-5 -merkintä kuvaa matkailun vetovoima-alueita/matkailun ja virkistyskehittämisen kohdealueita. Alueen kehittäminen perustuu luontoon sekä erilaisiin tapahtumiin liittyviin virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin. Kokkolan rakennettua taajama-alueita koskee maakuntakaavassa myös kaupunkikehittämisen kohdealue -merkintä (kk) joka mukaan keskustan ja Vanhansatamanlahden vetovoimaisuutta tulee lisätä.

Avgränsning av granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby

Granskningsområdet är indelat i fyra zoner:

- 1) Tankar–Renö–Natura 2000-området i Karleby skärgård–Trullön-områdena i Rummelö och Harrbådan
- 2) Gamlahamnsviken och Sundmun (Sandstrand, Halkokari strand, Tullbacken och Beckbruket)
- 3) Området längs Sundet (randområdena av Hällhagen och stadsdel 4, Centralparken, Salutorget)
- 4) Neristan–Oppistan–Tällåsen.

Granskningsområdet utgår från berättelsen om Karleby som en havsnära handelsstad på västkusten som kännetecknas av landhöjningen och många natur- och kulturhistoriska rikedomar. Avgränsningen har styrts av kriterierna för nationalstadsparker som gäller innehåll, omfattning, stadscentrering, ekologi, kontinuitet och enhetlighet. Området har identifierade skyddsvärden vars planläggningsstatus stöder målen för en nationalstadspark.

Området har en sammanlagd yta på 20000 hektar, fördelat på 18700 hektar vatten och 1300 hektar mark. Nationalstadsparken i Karleby skulle vara den största och mest maritima av nationalstadsparkerna i Finland.

Granskningsområdet omfattas av landskapsplanen för Mellersta Österbotten som fastställs i etapper. Miljöministeriet fastställde etapp 4 av landskapsplanen den 22 juni 2016. I landskapsplanen avsätts många skydds-, kultur- och landskapsvärden och andra enskilda intressen inom den föreslagna avgränsningen av nationalstadsparken. Samtliga har behandlats i denna förstudie.

Landskapsplanen innehåller även beteckningar och bestämmelser av strategisk natur, som stöder målen för nationalstadsparken. Hela planläggningsområdet ligger inom Bottenviksbågen som är en internationellt och nationellt viktig utvecklingszon. I planeringsbestämmelsen fastställs följande:

Vid mer detaljerad planering av turism- och rekreationstjänster vid Bottenvikens kust bör man beakta utvecklingsbehoven för rekreativområden, båttrutter och hamnar samt möjligheten att utveckla en sammanhängande rutt för lätt trafik.

I planeringsbestämmelsen fastställs vidare följande:

I den mer detaljerade planeringen bör man beakta de ekonomiska och miljömässiga effekterna av landhöjningen samt trygga landskapets och naturhushållningens särdrag och den regionala representativiteten hos utvecklingsförloppen i naturen. Man ska främja bevarandet och det turistmässiga utnyttjandet av de internationella värdena hos natur- och kulturarvet längs landhöjningskusten.

Gamlahamnsviken har i landskapsplanen beteckningen mv-5, som ett område med turistattraktioner/utvecklingsområde för turism och rekreation. Utvecklingen av området baserar sig på olika rekreativ- och fritidsaktiviteter med anknytning till naturen och olika evenemang. Karleby centralort betecknas också i landskapsplanen som stadsutvecklingszon (kk), enligt vilket stadskärnans och Gamlahamnsvikens attraktionskraft bör stärkas.

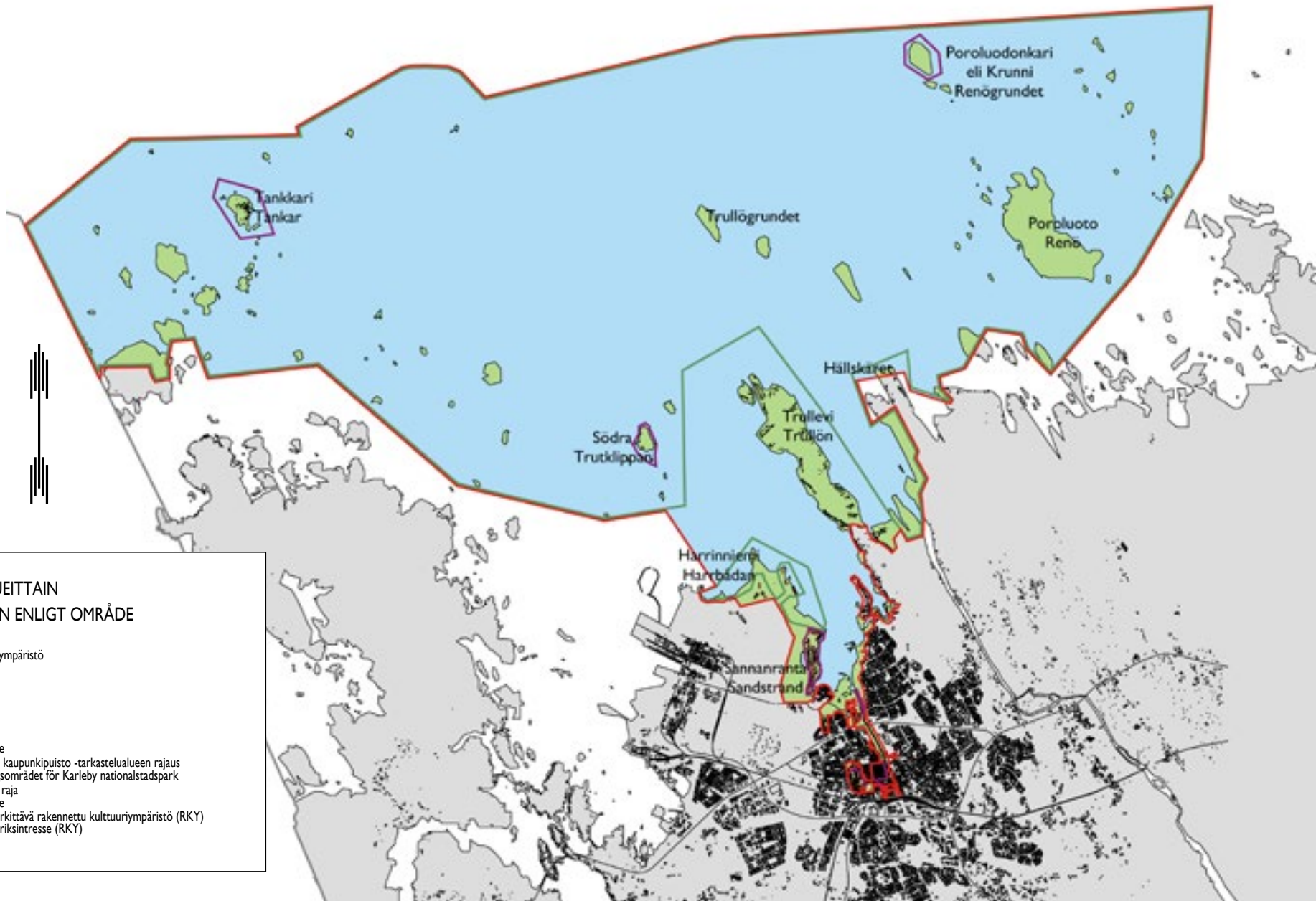
KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAVOTUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

*Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen rajaus.
Avgränsning av granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby*

KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAVOTUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

*Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen tarkempi rajaus kaupunkirakenteen sisällä.
Närmare avgränsning av Karleby nationalstadspark inom stadsstrukturen.*

ERITYISARVOT ALUEITTAIN
SÄRSKILDA VÄRDEN ENLIGT OMRÅDE

- Rakennettu kulttuuriympäristö
Byggd kulturmiljö
- Viheralue
Grönområde
- Vesialue
Vattenområde
- Natura 2000 -alue
Natura 2000 -område
- Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -tarkastelualueen rajaus
Gräns för granskningsområdet för Karleby nationalstadspark
- Natura 2000 -alueen raja
Natura 2000 -område
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY)
Byggd kulturmiljö av riksintresse (RKY)
- Kuntaraja
Kommungräns

*Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen osa-alue I sisältää meri- ja saaristoalueita sekä rannikon luonto- ja kulttuurikohteita.
Delområde I inom granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby omfattar havs- och skärgårdsområden samt natur- och kulturintressen vid kusten.*

Tarkastelualueen osa-aluekuvaukset

Osa-alue 1: Tankar – Poroluoto – Kokkolan saariston Natura 2000 -alue – Trullevi – Rummelörin ja Harrinniemen alueet

Osa-alueen liittyminen Kokkolan kertomukseen:

Kokkolan kertomus on merellinen tarina alueen ja koko Suomen merenkäynnin, kaupan ja sotatantereiden historiasta. Kokkolan saaristo kertoo tarinan, jossa meriväylillä, saariston majakoilla, loistoilla ja merenalaisilla hylillä on keskeinen rooli kaupankäynnin historiassa. Kokkolan kertomuksen punaisena lankana on kaupankäynti ja sen vaikutus kaupungin sijaintiin, kehitykseen, teollistumiseen, arkkitehtuuriin ja kulttuuriin. Jääkauden jälkeinen voimakas maankohoaminen on jättänyt voimakkaan jälkensä Kokkolan luontoon ja muokkaa edelleen maisemaa ja lajistoa rannikko- ja saaristoalueilla.

Erityisarvot:

- maankohoamisen seurauksena syntyneet luonto- ja kulttuuriarvot
- kulttuuriarvot, jotka liittyvät merenkulun ja elinkeinohistoriaan, kuten tervakauppaan, kalastukseen, hylkeenpyyntiin ja hylkyihin, sekä kulttuuriympäristöihin, kuten majakoihin, loistoihin, pookeihin ja kalastajakyltiin
- luontoarvot, kuten lintu-, kala- ja kasvilajisto sekä vedenalainen luonto
- virkistyskäyttöarvot, kuten virkistyskalastus, veneily ja saariston retkeilykohteet.

Erityisarvoja vahvistavat tekijät ja toimenpiteet:

- Alueella on selkeästi osoitettavia jo olemassa olevia matkailukohteita, kuten Tankar, Poroluoto ja muu saaristo.
- Alueella on matkailullisia kehittämismahdollisuuksia, kuten majakat ja loistot, virkistyskalastus, luontomatkat ja Vanhan varvin alue.
- Säilytetään alueella olemassa olevat luontoarvot. Kaikilla luontoalueilla ei ole tarvetta tehdä mitään hoito- tai kehittämistoimenpiteitä.
- Tehdään alueen kulttuuri-, rakennus- ja luonnonhistoria eläväksi ja näkyväksi.
- Säilytetään merenkulun rakennushistorian maamerkit, kuten majakat (Trullögrundet, Tankar, Södra Trutklippan, Poroluodonkari eli Krunni), pookit, loistot, Vanha varvi, hylt ja merenrannan huvila-asutus.
- Laaditaan maamerkeille kunnostussuunnitelmat ja haetaan kunnostukseen rahoitusta eri rahoitusinstrumenteista esimerkiksi EU-rahastoista.
- Merelliset ja saaristokohteet tuodaan suuremman yleisön saavutettavaksi. Ihmisille tarjotaan mahdollisuus päästä saariin ja merelle ilman omaa venettä esimerkiksi vuokraveneellä tai venetaksilla.
- Harrinniemen ulkoiluverkostoa kehitetään niin, että se on saavutettavissa myös muuten kuin omalla autolla.
- Kaavoituksen yhteydessä pohditaan, varataanko ulkoilualueiden läheisyyteen pysäköintitilaa.

Beskrivningar av delområdena inom granskningsområdet:

Delområde 1: Tankar–Renö–Natura 2000-området i Karleby skärgård – Trullön-områdena i Rummelö och Harrbådan

Delområdets anknytning till berättelsen om Karleby:

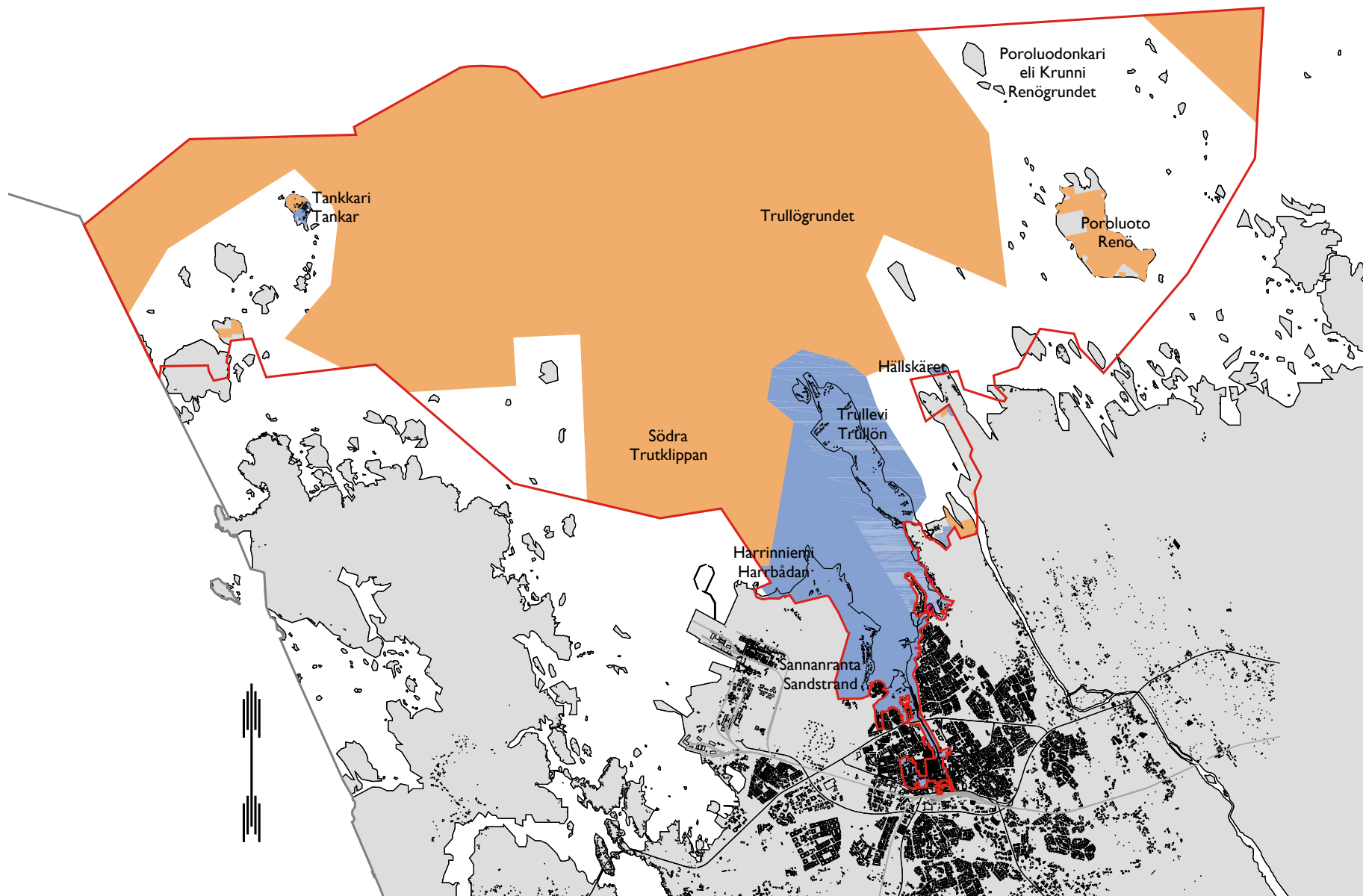
Berättelsen om Karleby anknyter starkt till havet och handlar om historiska skeenden inom den finska sjöfarten och handeln samt på slagfältet. Karleby skärgård – med sina farleder, fyrar, ledfyrrar och undervattensvrak – har spelat en nyckelroll för utvecklingen av handeln. Den röda tråden är handeln och dess inverkan på stadens läge, utveckling, industrialisering, arkitektur och kultur. Den kraftiga postglaciala landhöjningen har präglat naturen i Karlebyregionen och fortsätter att forma landskapet och ekologin längs kusten och i skärgården.

Skyddsvärden:

- natur- och kulturvärden som hänför sig till landhöjningen
- kulturvärden som anknyter till sjöfartens och näringslivets historia – såsom tjärhandel, fiske, sälfångst och vrak – och kulturmiljöer, som fyrar, ledfyrrar, båkar och fiskelägen
- naturvärden, som fåglar, fiskar och växter och submarina miljöer
- rekreativvärden, som rekreativfiske, båtliv och utflyktsmål i skärgården

Faktorer och åtgärder med positiv effekt på skyddsvärdena:

- På området finns redan etablerade mål för turismen, som Tankar, Renö och den övriga skärgården.
- Området har potential för turismen, bland annat fyrarna och ledfyrrarna, fritidsfiske, naturturism och området kring Gamla varvet.
- De befintliga naturvärdena i området bevaras. På en del av naturområdena behövs inga skötsel- eller utvecklingsarbeten.
- Aktivering och profilering av områdets kultur-, arkitektur- och naturintressen.
- Arkitektoniska och sjöfartshistoriska landmärken ska bevaras, som fyrarna (Trullögrundet, Tankar, Södra Trutklippan, Renögrundet), båkarna, ledfyrrarna, Gamla varvet, vraken och villorna vid kusten.
- Utarbetande av planer för istandsättning av landmärken och ansökan om istandsättningsfinansiering från olika finansieringsfaciliteter (t.ex. EU).
- Intressanta mål till havs och i skärgården görs tillgängligare för den stora allmänheten. Förbindelser till holmarna och möjlighet att komma ut till sjöss för personer som saknar egen båt ordnas till exempel med hyrbåtar och båttaxi.
- Friluftsnätverket på Harrbådan utvecklas så att det kan nås också utan egen bil.
- Behovet av att reservera parkeringsplatser i närheten av strövområden övervägs i samband med detaljplanering.

KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen osa-alue I:n maanomistus. Rajauksen sisällä merkitty kaupungin maanomistus sinisellä, valtion oranssilla, seurakuntien vaaleanpunasella ja yksityinen valkoisella.
 Markkinnehav på delområde I av granskningsområdet för Karleby nationalstadspark. Inom områdets gränser har stadens markinnehav märkts ut med blått, statens med orange, församlingarnas med ljusrött och privat med vitt.

Erityisarvoja heikentävät tekijät:

- Rantaniittyjen umpeenkasvu ja sitä seuraavat lajistomuutokset.
- Ilmastomuutos ja meriveden pinnan nousu uhkaavat rantojen sukkessiokehitystä.
- Rannikovesien rehevöityminen.
- Saariston avointen varpu- ja katajikkonummien umpeenkasvu.
- Ihmistoiminnan aiheuttama häirintä luonnonarvoiltaan merkittäväillä saarilla ja ranta-alueilla.
- Matkailun ja virkistyskäytön aiheuttama kulutus.
- Vanhojen kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja ympäristöjen hoidon laiminlyönti.
- Rantarakentaminen.
- Ruoppaukset.
- Vanhojen metsien hakkuut.
- Harrinniemen alueen kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan rakennuskannan häviäminen.
- Tankarin kulttuurihistoriallisesti ja maisemallisesti arvokkaan rakennuskannan häviäminen tai niiden korjaus- tai uudisrakentaminen paikkaan ja RKY-arvoihin sopimattomalla tavalla.

Tähtikohteet:

- Tankar
- Poroluodonkari eli Krunni
- Poroluoto
- Södra Trutklippan
- Perhonjokisuu
- Laivaloukku eli kauppalaivaston hylkypuisto
- Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualue sisältäen Harrinniemen loiston
- Trullevi sisältäen pirunpellon, luonnonmetsät, rantaniitty, ulkoilureitit ja uimarannat
- Vanhan varvin telakkajäännökset.

Tähtikohteet esitellään tarkemmin Kokkolan kertomuksen yhteydessä eli esiselvityksen osassa III.

Faktorerna med negativ effekt på skyddsvärdena:

- Igenväxande strandängar och därav följande ändringar i artsammansättningen.
- Klimatförändringarna och stigande havsnivåer hotar successionen i strandzonen.
- Eutrofiering av kustnära vattenområden.
- Igenväxande öppna ris- och enehedar.
- Störande mänsklig påverkan på holmar och kustområden med betydande naturvärden.
- Påverkan av turism och rekreatjonsbruk.
- Misskötsel av kulturhistoriskt värdefulla gamla byggnader och miljöer.
- Strandbyggnation.
- Muddringar.
- Avverkning av gamla skogsbestånd.
- Utplåning av det kulturhistoriskt och för landskapsbildningen värdefulla byggnadsbeståndet i Harrbådan.
- Utplåning av det kulturhistoriskt och för landskapsbildningen värdefulla byggnadsbeståndet eller renovering av det eller nybyggen på en plats eller ett sätt som strider mot värderingarna för riksintressanta kulturmiljöer.

Högintressanta objekt:

- Tankar
- Renögrundet
- Renö
- Södra Trutklippan
- Perho ås mynning
- Skeppsbrottområdet
- Rummelö-Harrbåda naturskyddsområde, inkl. Harrbåda fyr.
- Trullön, inkl. klapperstensfältet, naturskogarna, strandängarna, friluftslederna och badstränderna
- Kvarlevorna av Gamla varvet

De högintressanta objekten presenteras närmare i berättelsen om Karleby som finns i del III av förstudien.

Meri jäätyy Trullevissa. Havet fryser vid Trullön.

VENLA TASTULA

Tankkari.Tankar.

JUHANI HANNILA

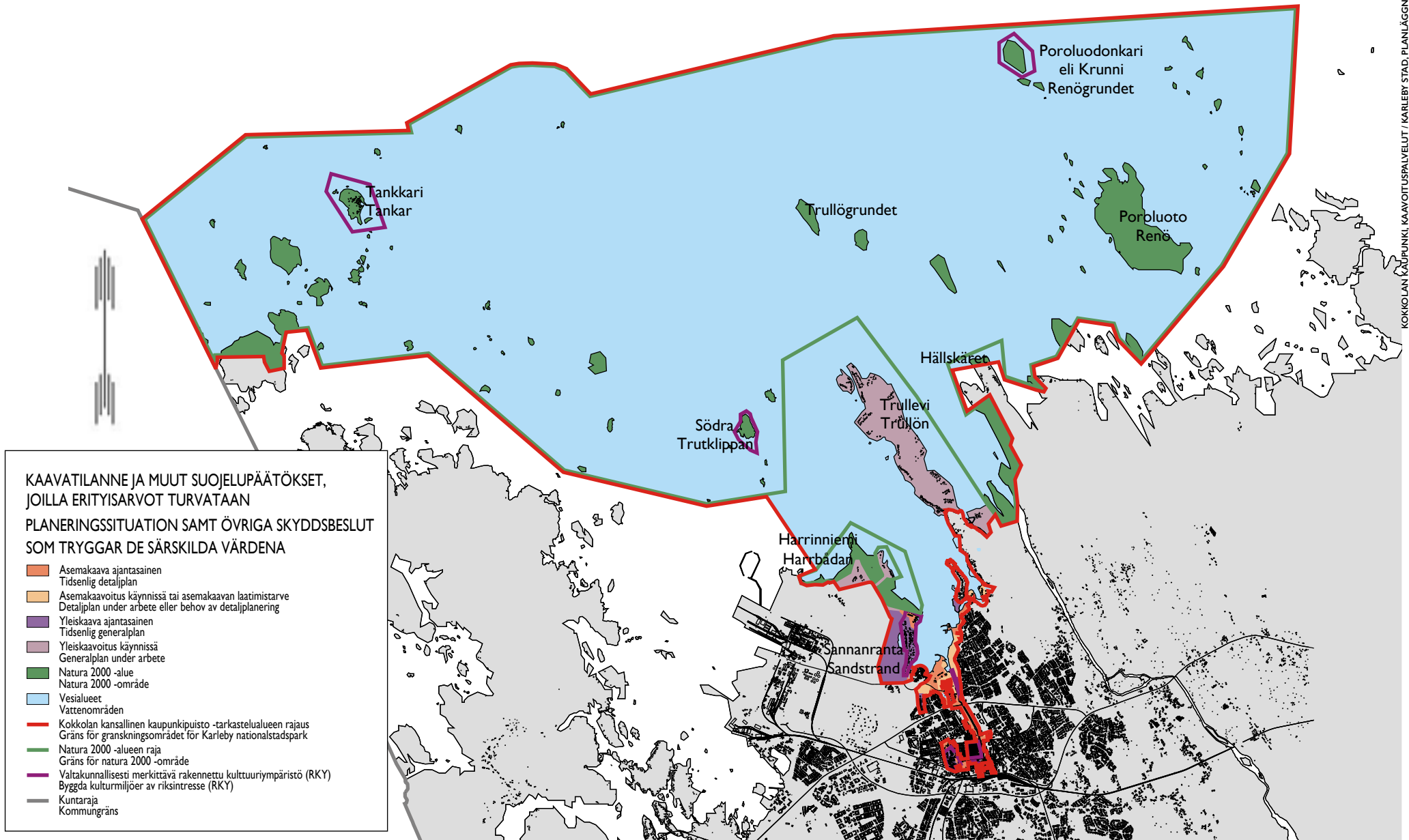
ESKO KESKI-VÄHÄLÄ

Harrinniemi. Harrbådan.

ELINA NISSINEN

Södra Trutklippan.

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen osa-alue 1:n kaavatilanne.

Kaava- ja suojelutilanne:

- Kälviän rannikon ja saariston osayleiskaava vuodelta 2000, merkintänä Luonnonsuojelualue (SL).
- Trullevin-Harrinniemen rantayleiskaavaehdotus 2016, merkintä Maa- ja metsätalousvaltainen alue, jossa erityistä ulkoilunohjaamistarvetta (MU), Lähivirkistysalue (VL), Retkeily- ja ulkoilualue (VR), Luonnon elinvoimaisuuden kannalta tärkeä viheralue (VE) ja Luonnonsuojelualue (SL) sekä Vesialue ja rantavyöhyke, jolla maisemaa tai luonnontilaa muuttavat maanrakennustyöt edellyttävät maankäyttö- ja rakennuslain 128 § mukaista maisematyölupaa (LU).
- Hällskärin ranta-asemakaava vuodelta 1986, merkintänä Retkeily- ja ulkoilualue (VR).
- Vanha varvin alue, merkintä Muinaismuistoalue (SM).
- Soldatskärin kaavamuuotos käynnissä.
- Kaupungin omistama Rummelön-Harrbådan Natura 2000 -alue kuuluu valtakunnallisesti arvokkaiden lintuvesien suojeluohjelmaan ja on perustettu luonnonsuojelualueeksi 2010.
- Luodon-Kokkolan-Kälviän saaristo ja Rummelön-Harrbådan lintuvesialue kuuluvat kansainvälisesti arvokkaisiin linnustoalueisiin (IBA-alueet).
- Kaustarinlahden saaret kuuluvat maakunnallisesti arvokkaisiin linnustoalueisiin (MAALI -kohteet).
- Kaupungin omistama Tankarin saaren eteläosa on perustettu luonnonsuojelualueeksi 2010.
- Tankarin ja Trutklippanin majakka- ja luotsiyhdyskunnat ovat valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).
- Poroluodonkarin eli Krunnin kalastajayhdyskunta on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).
- Maakunnallisesti arvokas maisema-alue: Kokkolan saariston ja rannikon kulttuurimaisema.

Alueelliset toimenpiteet:

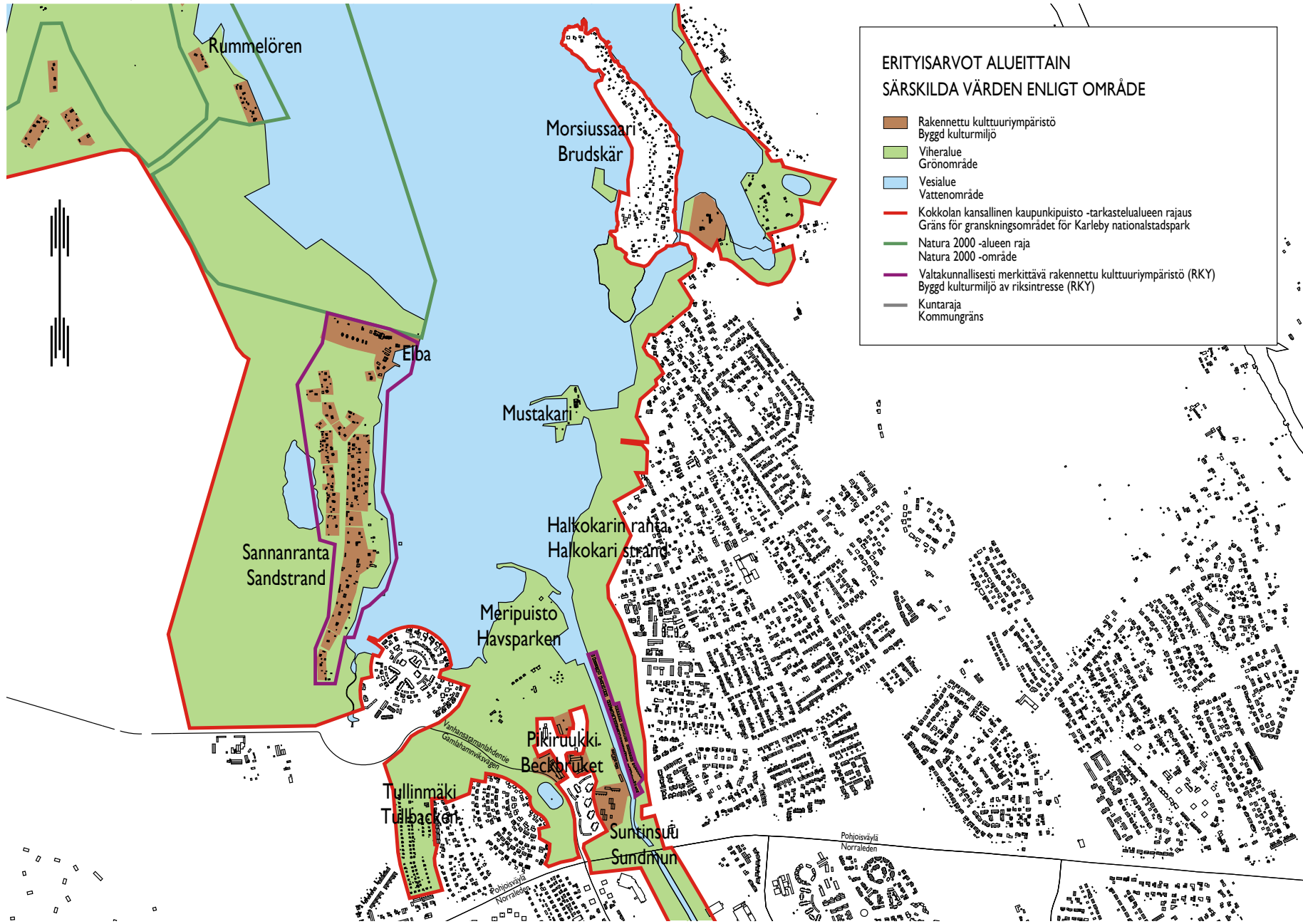
- Kokkolan saariston hoito- ja käyttösuunnitelma. 2011. Etelä -Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus.
- Luodon saariston hoito- ja käyttösuunnitelma. 2008. Länsi-Suomen ympäristökeskus.
- Kokkolan Tankarin luonnonhoitosuunnitelma 2011-2017. Ramboll Oy. 2011.
- Laidunalueiden hoito 2015-2020 Kälviän Poroluodon Krunnissa sekä Kertuissa – Perinnebiotooppien hoitosuunnitelma. Hannu Tikkanen. 2015.
- Harrbådan ja Rummelön perinnebiotooppien hoitosuunnitelmat 2000–2016. Kokkolan kaupunki, ympäristöpalvelut.

Planläggnings- och skyddsstatus:

- Delgeneralplan för kusten och skärgården i Kelviå från år 2000, beteckning Naturskyddsområde (SL).
- Stranddelgeneralplan för Trullön och Harrbådan, beteckning Jord- och skogsbruksområde med särskilda behov att styra friluftslivet (MU), Område för närrekreation (VL), Friluftsliv- och strövområde (VR), Grönområde som är värdefullt för bevarandet av områdets livskraft (VE) och Naturskyddsområde (SL) samt Vattenområde och strandzon, där markbyggnadsarbeten som påverkar områdets landskap eller naturtillstånd förutsätter ett landskapsarbetstillstånd enligt 128 § i markanvändnings- och bygglagen (LU).
- Hällskär strandplan 1986, beteckning Friluftsliv- och strövområde (VR).
- Gamla varvets område, beteckning Fornminnesområde (SM).
- Planändring för Soldatskär är under genomförande.
- Staden äger Natura 2000-området Rummelö-Harrbåda som upptagits i det nationella skyddsprogrammet för fågelsjöar och avsattes som naturskyddsområde 2010.
- Larsmo-Karleby-Kelviå skärgård och Harrbåda-Rummelö fågelområde är upptagna bland internationellt viktiga fågelskyddsområden (IBA-områden).
- Holmarna i Kaustarviken är viktiga fågelområden på landskapsnivå.
- Den av staden ägda södra delen av Tankar avsattes som naturskyddsområde 2010.
- Fyr- och lotssamhällena på Tankar och Trutklippan hör till byggda kulturmiljöer av riksintresse.
- Fiskarsamhället på Renögrundet är en byggd kulturmiljö av riksintresse.
- Landskapsområde av intresse på landskapsnivå: Kulturlandskapet i Karleby skärgård och kustområde.

Regionala åtgärder:

- Skötsel- och användningsplan för Karleby skärgård. 2011. Närings-, trafik- och miljöcentralen i Södra Österbotten.
- Skötsel- och användningsplan för Larsmo skärgård. 2008. Västra Finlands miljöcentral.
- Kokkolan Tankarin luonnonhoitosuunnitelma 2011-2017. (Naturvårdsplan för Tankar i Karleby 2011–2017.) Ramboll Ab. 2011.
- Laidunalueiden hoito 2015-2020 Kälviän Poroluodon Krunnissa sekä Kertuissa – Perinnebiotooppien hoitosuunnitelma. (Skötsel av betesområden 2015–2020 på Renögrundet i Kelviå och Kertut – Plan för skötsel av vårdbiotoper). Hannu Tikkanen. 2015.
- Harrbådan ja Rummelön perinnebiotooppien hoitosuunnitelmat 2000–2016. (Vårdplaner för vårdbiotoperna i Harrbådan och Rummelö 2000–2016) Karleby stad, Miljötjänster.

KOKKOLAN KAUPUNKI, KAIVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

Kokkolan kansallisen kaupunkipiiston tarkastelualueen osa-alue 2 sisältää Vanhansatamanlahden ja Suntinsuun arvokkaita kulttuuri- ja luonnonympäristöjä. Delområde 2 inom granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby omfattar kultur- och naturmiljöer vid Gamlahamnsviken och Sundmun.

Osa-alue 2: Vanhansatamanlahti ja Suntinsuu (Sannanranta, Halkokarin ranta, Tullimäki ja Pikiruukki)

Osa-alueen liittyminen Kokkolan kertomukseen:

Alue kertoo tarinaa laivanrakennuksen ja tervakaupan kehityksestä Kokkolan seudulla. Se tuo muistumia huvilakulttuurin syntyajoilta ja toisen maailmansodan ajoilta. Viheralueet ja ulkoilu-reitistöt mahdollistavat kaupunkilaisille ja matkailijoille pääsyn meren äärelle kokemaan Kokkolan merellisyyttä ja rannikon luontoa sekä viettämään vapaa-aikaa.

Erityisarvot:

- monipuolisten luonnonalueiden tarjoamat luontoarvot
- vedenalaisten muinaisjäännostojen ja kulttuuriympäristöjen kulttuurihistorialliset arvot
- ulkoilureitistöjen, viheralueiden ja uimarantojen tarjoamat virkistysarvot
- rakennetun kulttuuriympäristön, kuten huvila-asutuksen, venevajojen sekä siirtolapuutarhan historialliset ja arkkitehtoniset arvot
- alueen sotahistoria.

Erityisarvoja vahvistavat tekijät ja toimenpiteet:

- Alueella on selkeästi osoitettavia jo olemassa olevia matkailukohteita, kuten Villa Elba, Mustakari, Meripuisto ja Halkokarin ranta.
- Alueella on matkailullisia kehittämismahdollisuuksia, kuten Pikiruukin historia tervakaupan ja sotahistorian kannalta.
- Pikiruukin alueella on lisäksi muinaismuistoja.
- Halkokarin alueella on jäänteitä merikaupasta, muun muassa paarlastikasa piikiveä.
- Säilytetään alueella olemassa olevat luontoarvot. Kaikilla luontoalueilla ei ole tarvetta tehdä mitään hoito- tai kehittämistoimenpiteitä.
- Tehdään alueen kulttuuri-, rakennus- ja luonnonhistoria eläväksi ja näkyväksi.
- Kaavoituksen yhteydessä pohditaan, varataanko ulkoilualueiden läheisyyteen pysäköintitilaa.
- Kaavoituksella voidaan vahvistaa Sannanrantaa ja sen rakennuskannan säilymistä.

Erityisarvoja heikentävät tekijät:

- Alueella tapahtuva rakentaminen, metsien käsittely ja ojitukset.
- Sannanrannan rakennuskannan hoidon laiminlyönti ja siitä aiheutuva rakennusten rappeutuminen.
- Sannanrannan rakennuskannan purkaminen taikka laajentaminen ja peruskorjaaminen niin että kulttuurihistoriallisia arvoja ei huomioida.
- Sannanrannan täydennysrakentamisen toteutuminen niin että pihapiirien ja olemassa olevan rakennuskannan kulttuurihistoriallisia arvoja ei huomioida.
- Kaupunkirakenteen täydennysrakentaminen Pikiruukin kohdalla niin, että visuaalinen virkis-

Delområde 2: Gamlahamnsviken och Sundmun (Sandstrand, Halkokari strand, Tullbacken och Beckbruket)

Delområdets anknytning till berättelsen om Karleby:

Området vittnar om skeppsbyggnadens och tjärhandels utveckling i Karlebytrakten. Det associerar också till tiderna då villakulturen föddes och till andra världskriget. Grönområdena och friluftsvägarna gör det möjligt för lokalinvanare och turister att ta sig ut till havet där de kan ta del av Karleby havsnära karaktär och kustnaturen samt tillbringa sin fritid.

Skyddsvärden:

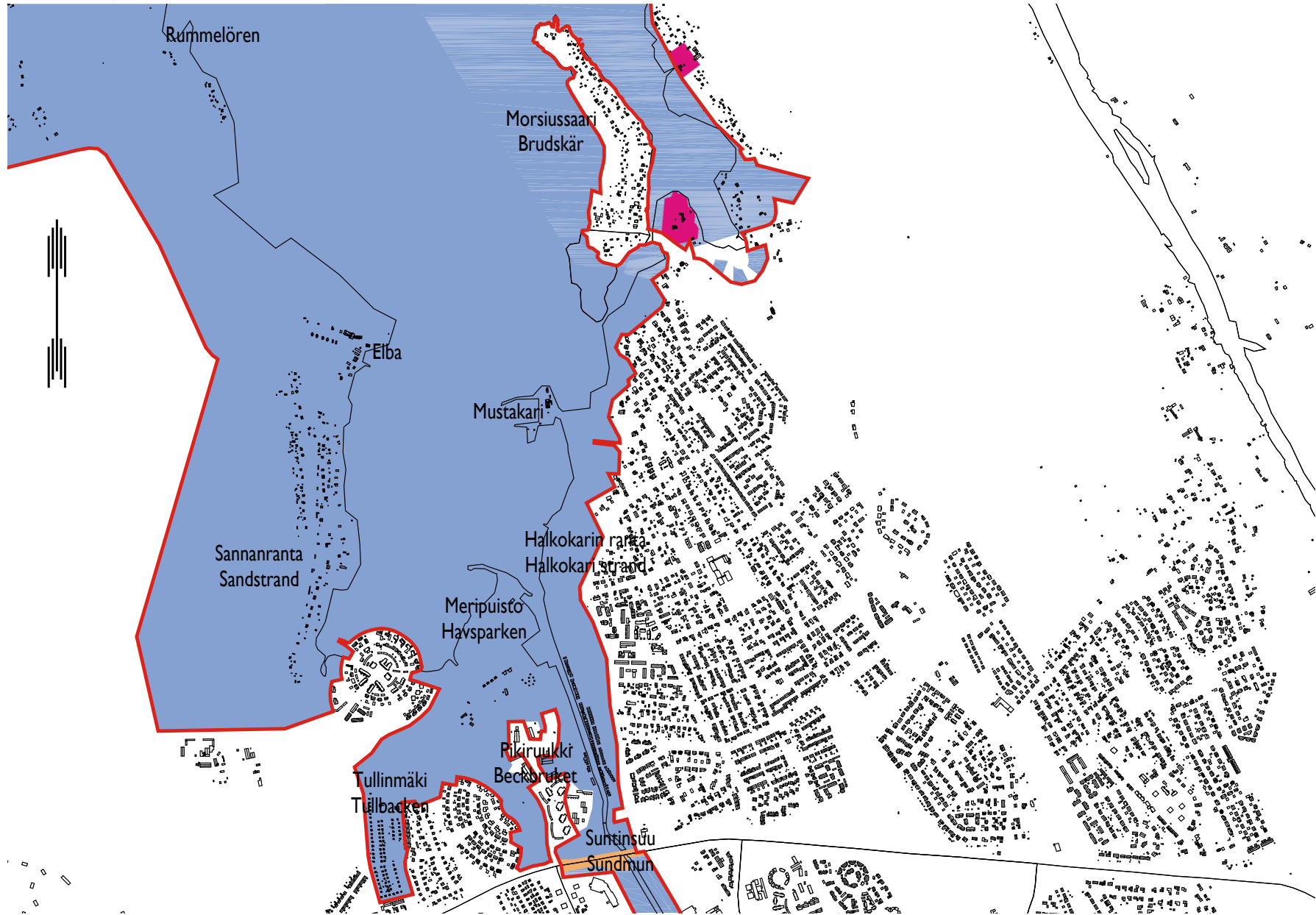
- naturvärden genom många olika slags naturområden
- kulturhistoriska värden genom submarina fornlämningar och kulturmiljöer
- rekreativvärden genom friluftsvägar, grönområden och badstränder
- historiska och arkitektoniska värden genom den byggda kulturmiljön, såsom villorna, båthusen och kolonitrdgården
- områdets militära historia.

Faktorer och åtgärder med positiv effekt på skyddsvärdena:

- På området finns redan etablerade mål för turismen, som Villa Elba, Mustakari, Havsparken och Halkokari strand.
- Området har potential för turismen, bland annat med anknytning till Beckbrukets historia, tjärhandel och militärhistoria.
- I Beckbruksområdet finns dessutom fornminnen.
- I Halkokariområdet syns spår av sjöhandeln, bland annat högen av flintsten som använts som barlast i skepp.
- De befintliga naturvärdena i området bevaras. På en del av naturområdena behövs inga skötsel- eller utvecklingsarbeten.
- Aktivisering och profilering av områdets kultur-, arkitektur- och naturintressen.
- Behovet av att reservera parkeringsplatser i närheten av strövområden övervägs i samband med detaljplanering.
- Sandstrand och bevarandet av byggnadsbeståndet i området kan stärkas genom detaljplanering.

Faktorer med negativ effekt på skyddsvärdena:

- Byggverksamhet, skogsbearbetning och dikning i området.
- Vanvård av byggnadsbeståndet i Sandstrand som leder till att byggnaderna förfaller.
- Rivning av byggnadsbeståndet i Sandstrand eller tillbyggnation och renoveringar utan att beakta kulturhistoriska värden.
- Kompletteringsbyggnad i Sandstrand utan att beakta gårdsmiljöernas och det befintliga bygg-

Kokkolan kansallisen kaupunkipiiston tarkastelualueen osa-alue 2:n maanomistus. Rajauksen sisällä merkitty kaupungin maanomistus sinisellä, valtion oranssilla, seurakuntien vaaleanpunaisella ja yksityinen valkoisella.

Markinnehav på delområde 2 av granskningsområdet för Karleby nationalstadspark. Inom områdets gränser har stadens markinnehav märkts ut med blått, statens med orange, församlingarnas med ljusrött och privat med vitt.

- tysreittiyhteys Suntin varrella katkeaa.
- Tullinmäen siirtolapuutarha-alueen rakennuskannan korjaus- tai uudisrakentaminen paikan kulttuuriarvoihin sopimattomalla tavalla.
  - Suntinsuun venevajojen korjausrakentaminen ja huonokuntoisten vajojen uudisrakentaminen paikkaan ja RKY-arvoihin sopimattomalla tavalla.
  - Meripuiston ylläpidon, siisteyden ja kehittämisen haasteet.
  - Pikiruukin uudisrakentaminen paikkaan ja alueen kulttuuri- ja virkistysarvoihin sopimattomalla tavalla, esimerkiksi autopaikoitus ja piha-alueiden sovittaminen Suntin varren muihin alueisiin.

Tähtikohteet:

- Morsiussaaren eteläpään saaret
- Vanhansatamanlahden hylät
- Sannanrannan-Elban-Harrinniemen ulkoilualue
- Sannanrannan meritullipaikka
- Sannanrannan vanha huvila-asutus
- Sannanrannan talvisatama
- Mustakarin-Morsiussaaren rantaraitti
- Hyytiäisenmäki ja monimuotoiset reunametsät
- Tullinmäen siirtolapuutarha
- Mustakari
- Villa Elba
- Halkokarin muinaismuistoalue sisältäen vanhan uimarannan ja muistomerkin
- Suntinsuun leirintäalue
- Meripuisto
- Suntinsuun venevajat
- Pikiruukin vanha varikkoalue ja meritullipaikka
- Pikiruukin 1950-luvun kerrostalot, Meritullintie 6 ja 8
- Timo ja Tuomo Suomalaisen rivitalorakennukset 1960-luvulta Pikiruukissa.

Tähtikohteet esitellään tarkemmin Kokkolan kertomuksen yhteydessä eli esiselvityksen osassa III.

Kaava- ja suojelutilanne:

- Kokkolan strateginen aluerakenneyleiskaava alustava luonnos 2012, kohdemerkintä: Kansalliseksi kaupunkipuistoksi kehitettävä alue.
- Sannanrannassa:
  - o Sannanrannan osayleiskaavaehdotus 2016, merkintä Loma-asuntoalue, jolla ympäristö säilytetään (RA/s), Lähivirkistysalue (VL) ja Retkeily- ja ulkoilualue (VR)

- nadsbeståndets kulturhistoriska värden.
- Kompletteringsbyggnad i stadsstrukturen vid Beckbruket så att den visuella sammanhållningen av rekreativstygarna längs Sundet bryts.
- Renovering eller nybyggnation i Tullbackens koloniträdgård på ett sätt som inte harmonierar med områdets kulturintresse.
- Sanering av båtskjulen vid Sundmun och nybyggen i stället för förfallna skjul på ett sätt som strider mot platsens karaktär och värde som kulturmiljö av riksintresse.
- Utmaningar med underhåll, renhållning och utveckling av Havsparken.
- Nybyggnation i Beckbruket på ett sätt som inte är förenligt med platsen eller områdets kultur- och rekreativvärden, till exempel genom inplacering av parkering och gårdsområden bland de övriga lokalerna längs Sundet.

Högintressanta objekt:

- Holmarna vid Brudskärs södra spets
- Vraken i Gamlahamnsviken
- Friluftsområdet Sandstrand-Elba-Harrbåda
- Sjötullsområdet i Sandstrand
- Den gamla villabebyggelsen i Sandstrand
- Vinterhamnen i Sandstrand
- Strandstråket från Mustakari till Brudskär
- Hyytiäisenmäki och de variationsrika randskogarna
- Tullbackens koloniträdgård
- Mustakari
- Villa Elba
- Halkokari fornminnesområde, inkl. den gamla badstranden och minnesmärket
- Camping Sundmun
- Havsparken
- Båtskjulen vid Sundmun
- Den gamla depån och sjötullen i Beckbruket
- Höghusen från 1950-talet i Beckbruket, Sjötullsvägen 6 och 8
- Radhuslängorna ritade av Timo och Tuomo Suomalainen från 1960-talet i Beckbruket.

De högintressanta objekten presenteras närmare i berättelsen om Karleby som finns i del III av förstudien.

Planläggnings- och skyddsstatus:

- Preliminärt utkast till strategisk generalplan för regionstrukturen i Karleby 2012, beteckning: Avsatt område för utveckling av nationalstadspark.

ELINA PAAVOLA

Meripuisto. Havsparken.

INGELA BORGMASTARS-HAGNÄS

Suntinsuu. Sundmun.

MINNA TORPPA

Sannanranta. Sandstrand.

SONJA HAGSTRÖM

Rantaraitti. Strandströket.

- o Sannanrannan huvila-alue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).
- Morsiusaaren osayleiskaavaehdotus 2016, merkintä Suojelualue (SL-I).
- Vanhansatamanlahden yleiskaava, merkintä Lähivirkistysalue (VL) ja Muinaismuistoalue (SM).
- Meripuistossa asemakaava, merkintä Puisto (VP).
- Tullimäen siirtolapuutarha-alueella:
  - o Vanhansatamanlahden yleiskaava, merkintä Siirtolapuutarha, jossa suojeltavia rakennuksia (RP/sr)
  - o tarkoitus suojella alue myös asemakaavalla.
- Hyytiäisenmäellä:
  - o asemakaava, merkintä Yleisten rakennusten korttelialue (Y), arvioitu vanhentuneeksi merkinnäksi (KV 17.3.2014 §19)
  - o yleiskaava, merkintä Lähivirkistysalue (VL)
  - o maisemallisesti arvokas alue ja luonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen merkittävä alue.
- Halkokarin rannassa:
  - o asemakaava, merkintä pieneltä osin Puisto (VP), muutoin ei asemakaavaa
  - o Vanhansatamanlahden yleiskaava, merkintä Lähivirkistysalue (VL) ja Muinaismuistoalue (SM), alueen läpi on osoitettu ulkoilureittiyhteys
  - o alueelle tullut kaksi kaava-aloitetta liittyen Suntinsuun venehuoneisiin sekä puuvenekeskuk- sen sijoittumiseen alueelle
  - o asemakaavoitus käynnistynyt 2016.
- Pikiruukin alueella:
  - o Vanhansatamanlahden yleiskaava, merkintä Kehittämialue (KE) ja Muinaismuistoalue (SM)
  - o osittain asemakaavoitettu sisältäen Suojeltu rakennus (sr) ja Muinaisjäännös (sm)
  - o asemakaavamuutos käynnissä, jonka tavoitteena mahdollistaa uutta rakentamista luonto-, kulttuuriympäristö- ja maisemarakenteen arvot huomioiden.

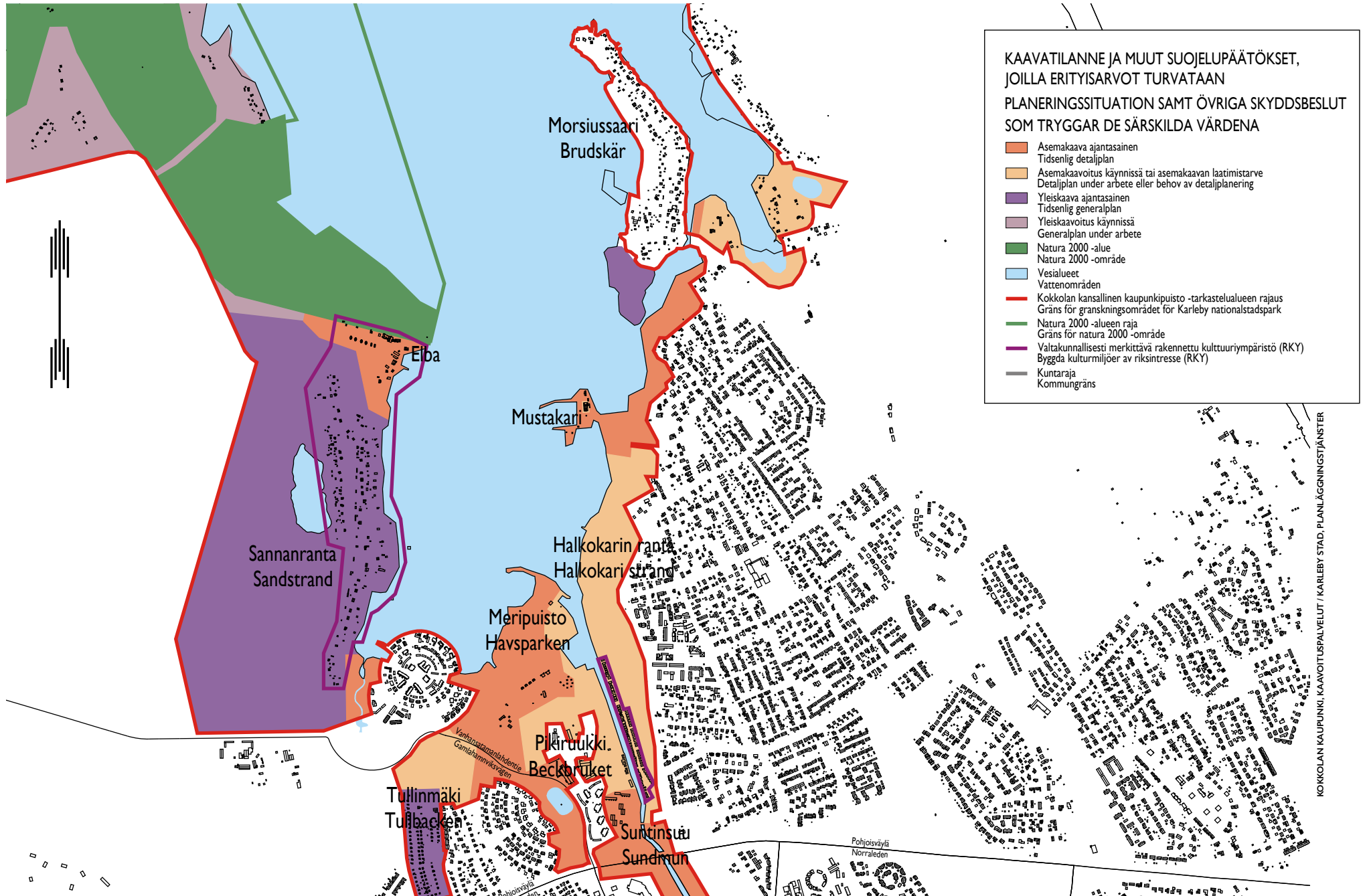
Alueelliset toimenpiteet:

- Pikiruukin asemakaavan arkeologinen inventointi. 2015. Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu.
- Pikiruukin luontoselvitys. 2016. Ramboll Finland Oy.
- Hyytiäisenmäen kunnostussuunnitelma 2010. Kokkolan kaupunki, viheraluesuunnittelu.

- I Sandstrand:
  - o Delgeneralplan för Sandstrand 2016, beteckning Område för fritidsbostäder, där miljön be- varas (RA/s), Närrekreationsområde (VL) och Friluft- och strövområde (VR).
  - o Villområdet i Sandstrand upptas bland byggda kulturmiljöer av riksintresse.
- Delgeneralplan för Brudskär 2016, beteckning Skyddsområde (SL-I).
- Generalplan för Gamlahamnsviken, beteckning Närrekreationsområde (VL) och Fornmin- nesområde (SM).
- Detaljplan för Havsparken, beteckning Park (VP).
- I Tullbackens koloniträdgård:
  - o Generalplan för Gamlahamnsviken, beteckning Område för koloniträdgård, där värdefullt byggnadsbestånd (RP/sr).
  - o ska också skyddas genom detaljplan.
- I Hyytiäisenmäki:
  - o detaljplan, beteckning Kvartersområde för allmänna byggnader (Y), bedömts vara en föräld- rad beteckning (stadsfullmäktige 17.3.2014, § 19)
  - o generalplan, beteckning Närrekreationsområde (VL)
  - o värdefullt område för landskapsbildningen och synnerligen viktigt område med tanke på natu- rens mångfald.
- I Halkokari strand:
  - o detaljplan, beteckning för en liten del Park (VP), i övrigt saknas detaljplan
  - o Generalplan för Gamlahamnsviken, beteckning Närrekreationsområde (VL) och Fornmin- nesområde (SM), en rekreativ rutt har avsatts genom området
  - o området är föremål för två planläggningsmotioner för båthusen vid Sundmun och etable- ring av ett träbåtscenter i området
  - o detaljplanarbetet inleddes 2016
- I Beckbruket:
  - o Generalplan för Gamlahamnsviken, beteckning Utvecklingsområde (KE) och Fornminnes- område (SM)
  - o delvis detaljplaneområde, inklusive Skyddad byggnad (sr) och Fornlämning (sm)
  - o justering av detaljplanen pågår för att möjliggöra nybyggnation med beaktande av natur-, kul- turmiljö- och landskapsbildsvärdena i området

Regionala åtgärder:

- Pikiruukin asemakaavan arkeologinen inventointi. (Arkeologisk inventering av detaljplanen för Beckbruket) 2015. Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu.
- Pikiruukin luontoselvitys. (Naturutredning för Beckbruket) 2016. Ramboll Finland Ab.
- Hyytiäisenmäen kunnostussuunnitelma 2010. (Iståndsättningsplan för Hyytiäisenmäki 2010) Karleby stad, Grönområdesplanering.

KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen osa-alue 2:n kaavatilanne. Planeringssituationen på delområde 2 av granskningsområdet för Karleby nationalstadspark.

**ERITYISARVOT ALUEITTAIN
SÄRSKILDA VÄRDEN ENLIGT OMRÅDE**

- Rakennettu kulttuuriympäristö
Byggd kulturmiljö
- Viheralue
Grönområde
- Vesialue
Vattenområde
- Natura 2000 -alue
Natura 2000 -område
- Kokkolan kansallinen kaupunkipiisto -tarkastelualueen rajaus
Gräns för granskningsområdet för Karleby nationalstadspark
- Natura 2000 -alueen raja
Natura 2000 -område
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY)
Byggd kulturmiljö av riksintresse (RKY)
- Kuntaraja
Kommungräns

Kokkolan kansallisen kaupunkipiiston tarkastelualueen osa-alue 3 sisältää Sunnin varren viheralueita ja kulttuurikohteita.
Delområde 3 inom granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby omfattar grönområden och kulturplatser längs Sundet.

Osa-alue 3: Suntin varsi (Hollihaka, 4. kaupunginosan reuna-alueet, Keskuspuisto, Kauppatori)

Osa-alueen liittyminen Kokkolan kertomukseen:

Alueella on nähtävissä Kokkolan kaupungin kehittyminen vauraaksi kauppakaupungiksi. Suntin merkitys kaupungin ja kaupankäynnin sydämenä ja valtavirtana sekä kaupunkia ja maaseutua erottavana rajana on havaittavissa yhä tänä päivänä. Alueella on myös hyvin säilyneitä arkkitehtonisia asuinaluekokonaisuuksia, jotka kertovat oman aikansa muotokielestä ja asumisesta.

Erityisarvot:

- Suntin ja sen ympäristön tarjoamat virkistysarvot
- Halkokarin kahakkaan ja tervakaupungin historiaan liittyvät kulttuuriarvot
- monikerrokselliseen rakennuskantaan liittyvät arkkitehtoniset arvot.

Erityisarvoja vahvistavat tekijät ja toimenpiteet:

- Alueella on selkeästi osoitettavia jo olemassa olevia matkailukohteita, kuten englantilainen vene eli barkassi, Kruununvoudintalo ja Hakalaxin talo.
- Alueella on matkailullisia kehittämismahdollisuuksia, kuten opastettu reitti keskustasta merelle.
- Mahdollistetaan veneily Suntia pitkin keskustaan saakka esimerkiksi sulkujen tai venehissien avulla.
- Sijoitetaan erilaisia tapahtumapaikkoja ja palveluita Suntin varrelle aina Kauppatorilta merelle.
- Tuetaan ja kehitetään Suntin ympärille sijoitettavaa toimintaa, kuten kulttuuria ja muita palveluita, kuten välinevuokrausta, kahvila- ja kioskitoimintaa.
- Rakennetaan Suntin yli kaarisiltoja kevyen liikenteen tarpeisiin.
- Tehdään Suntista kaupungin vilkkain ”kävelykatu” – promenadi merelle.
- Kehitetään katkeamattomia kevyen liikenteen väyliä Heinolasta, Kirkonmäeltä ja rautatieasemalta merelle.
- Toteutetaan väylille selkeä opastus. Hyödynnetään opastuksessa uusia teknisiä välineitä, kuten digitaalisia näyttöjä ja QR-koodin tyyppisiä ratkaisuja.
- Lisätään keskusta-alueelle ja muiden palveluiden läheisyyteen pyöräkatoksia.
- Laaditaan koko Suntin alueen kattava keskuspuiston yleissuunnitelma.
- Varataan riittävät resurssit Suntin ja sen ympäristön hoitamiseen.

Erityisarvoja heikentävät tekijät:

- Suntin alueen kehittämiseen ja ylläpitämiseen ei osoiteta riittävästi resursseja.
- Kauppatori jää kehittämättä ja se näivettyy. Kauppatorilta puuttuu luonteva yhteys Suntin rantaan ja kävelykeskustaan.
- Kauppatorille ei synny riittävän edustuksellista arvoa, joka korostaisi kaupungintalon merkitystä.

Delområde 3: Området längs Sundet (Hållhagen, randområdena av stadsdel 4, Centralparken, Salutorget)

Delområdets anknytning till berättelsen om Karleby:

Området vittnar om Karlebys utveckling till en välbärgad handelsstad. Sundets betydelse som hjärtat och pulsådern för staden och handeln och tillika en gräns mellan staden och landsbygden är fortfarande synlig. På området finns också välbevarade arkitektoniska helheter som berättar om den tidens formspråk och boendeideal.

Skyddsvärden:

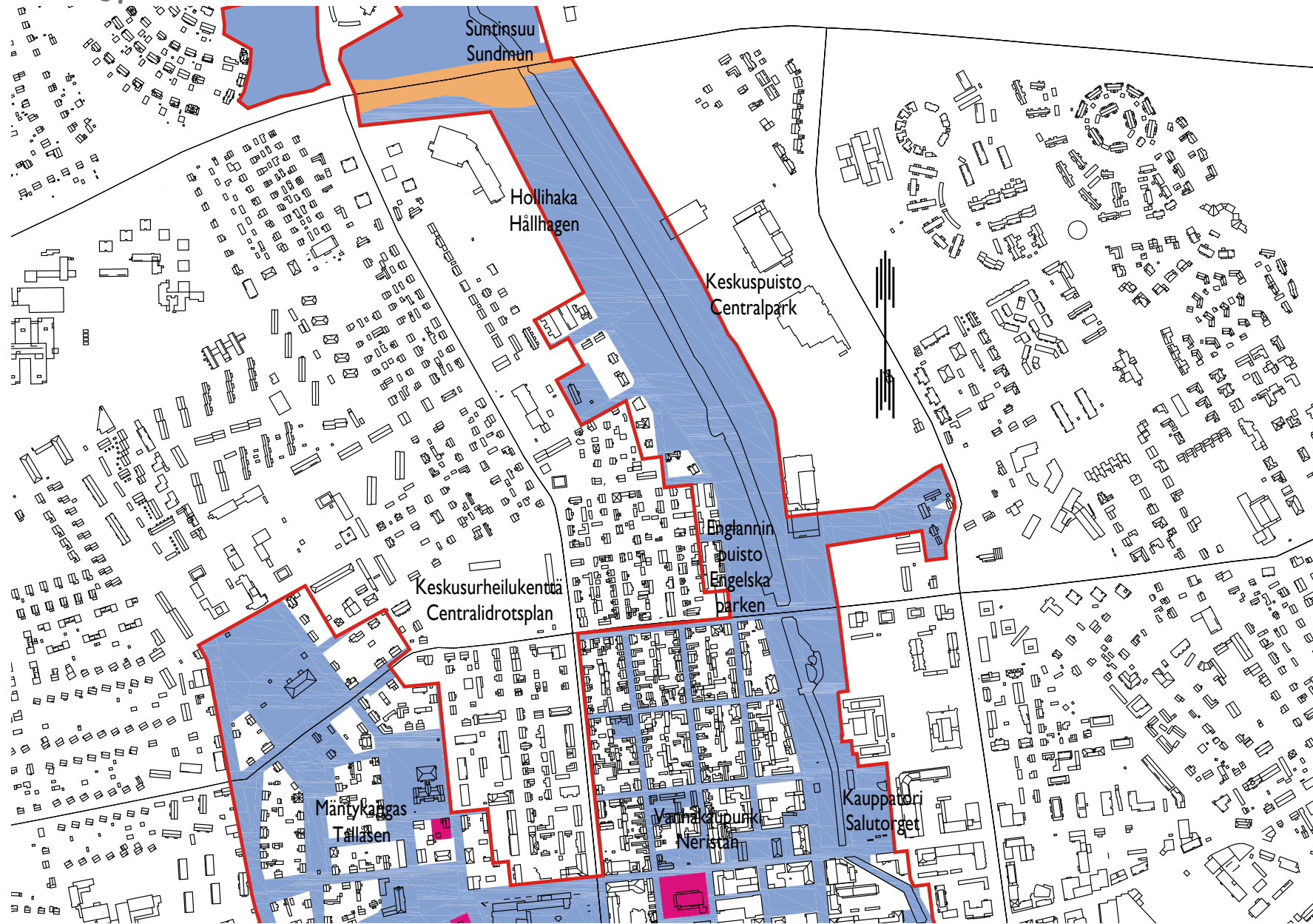
- rekreativvärden längs Sundet och i dess närmiljö
- kulturella värden som anknyter till Halkokaristriden och stadens historia inom tjärexporten
- arkitektoniska värden som anknyter till de olika skikten i byggnadsbeståndet

Faktorer och åtgärder med positiv effekt på skyddsvärdena:

- På området finns redan etablerade mål för turismen, som den engelska barkassen, Kronofogdegården och Hakalax gård.
- Området har potential för turismen, bland annat ett skyltat stråk från centrum till havet.
- Att åka båt längs Sundet till centrum möjliggörs med till exempel slussar eller båtlyft.
- Olika evenemangsplatser och tjänster placeras längs Sundet, från Salutorget till havet.
- Stöd och utvecklingsinsatser för aktiviteter vid Sundet, såsom kulturverksamhet och andra tjänster, inklusive uthyrning av utrustning samt kaféer och kiosker.
- Över Sundet byggs valvbroar för lätt trafik.
- Sundet blir stadens viktigaste ”gågata” – en promenad som leder till havet.
- Sammanhängande rutter för lätt trafik skapas från Heinola, Kyrkbacken och järnvägsstationen till havet.
- Rutterna förses med tydlig skyltning. I skyltningen används nya tekniska hjälpmedel, som digitala skärmar och QR-koder.
- I centrum och i närheten av annan service placeras fler övertäckta cykelställ.
- Det utarbetas en generalplan för centralparken som omfattar hela området vid Sundet.
- Tillräckliga resurser reserveras för skötsel av Sundet med omgivning.

Faktorer med negativ effekt på skyddsvärdena:

- Det anvisas inte tillräckliga resurser för utveckling och underhåll av området vid Sundet.
- Salutorget lämnas utanför utvecklingsinsatserna och tynar bort. Salutorget saknar en naturlig förbindelse till Sundet och gågatorna i centrum.
- Salutorget blir inte tillräckligt representativt för att det ska framhäva stadshusets betydelse.
- Centralparken utvecklas inte i en tillräckligt stor omfattning.
- Parkeringarna för de stora idrottsanläggningarna i centralparken inplaceras på området på

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen osa-alue 3:n maanomistus. Rajauksen sisällä merkitty kaupungin maanomistus sinisellä, valtion oranssilla, seurakuntien vaaleanpunaisella ja yksityinen valkoisella.
 Markinnehav på delområde 3 av granskningsområdet för Karleby nationalstadspark. Inom områdets gränser har stadens markinnehav märkts ut med blått, statens med orange, församlingarnas med ljusrött och privat med vitt.

- Keskuspuiston kehittämistä ei tehdä riittävän laajana kokonaisuutena.
- Keskuspuiston isojen urheilurakennusten vaatimien autopaikkojen sovittaminen alueelle tehdään paikkaan ja alueen kulttuuri-, virkistys- ja maisema-arvoihin sopimattomalla tavalla.
- Englannipuiston historiallisesti kerroksellinen luonne jää huomioimatta hoito- ja kehittämis-toimenpiteitä suunniteltaessa.
- 4. kaupunginosan ja Hollihaan kohdalla puistoa reunustavien rakennuskulttuurisesti arvokkaiden rakennusten suojele ei ole riittävä kaikilta osin.

Tähtikohteet:

- Sunti
- Suntin varren puistot ja kevyenliikenteen reitit
- puistoaluetta reunustava rakennuskanta Hollihaassa ja 4. kaupunginosassa
- Englannipuisto
- englantilainen vene eli barkassi
- Kruununvoudintalo
- Hakalaxin talo
- Puurokarin meritullipaikka
- Kauppatori.

Tähtikohteet esitellään tarkemmin Kokkolan kertomuksen yhteydessä eli esiselvityksen osassa III.

Kaava- ja suojelutilanne:

- 4. kaupunginosassa ja Englannipuistossa:
  - o asemakaavamuutos käynnissä, jossa otetaan kantaa kaupunkikuvalliseen ja rakennussuojeluun sekä määritetään täydennysrakentamistavoitteita
  - o kaavassa esitetään erityisiä Englannipuistoa koskevia määräyksiä
  - o englantilaisen veneen eli barkassin turvaaminen varmistettava, paikka vielä avoinna.
- Hollihaan ja Keskuspuiston reunassa osa rakennuksista suojeltu asemakaavalla, osalta puutuu suojelumerkintä.
- Keskuspuistossa:
  - o yleissuunnitelma vuodelta 2008, johon on päivitystarpeita
  - o pohjoisosa asemakaavassa, merkintä Puisto (VP)
  - o eteläosassa asemakaavamuutostarpeita, käsitellään osin Kruununvoudintalon asemakaavamuutoksen yhteydessä
  - o käynnissä selvitystyö alueen tulevista toiminnoista ja urheilutalon tulevaisuudesta.

Alueelliset toimenpiteet:

- Keskuspuiston yleissuunnitelma. 2008.

- ett sätt som inte lämpar sig för platsen eller områdets kultur-, rekreations- och landskapsbildsvärden.
- De många historiska skikten i Engelska parken beaktas inte vid planeringen av skötsel- och utvecklingsåtgärderna.
- Skyddet av de arkitekturhistoriskt värdefulla byggnaderna som angränsar till parken vid fjärde stadsdelen och Hållhagen är inte tillräckligt täckande.

Högintressanta lokaler:

- Sundet
- Parkerna och lederna för lätt trafik längs Sundet
- byggnaderna som angränsar till parkområdet i Hållhagen och fjärde stadsdelen
- Engelska parken
- den engelska barkassen
- Kronofogdegården
- Hakalax gård
- Sjötullsplatsen på Puurokari
- Salutorget

De högintressanta objekten presenteras närmare i berättelsen om Karleby som finns i del III av förstudien.

Planläggnings- och skyddsstatus:

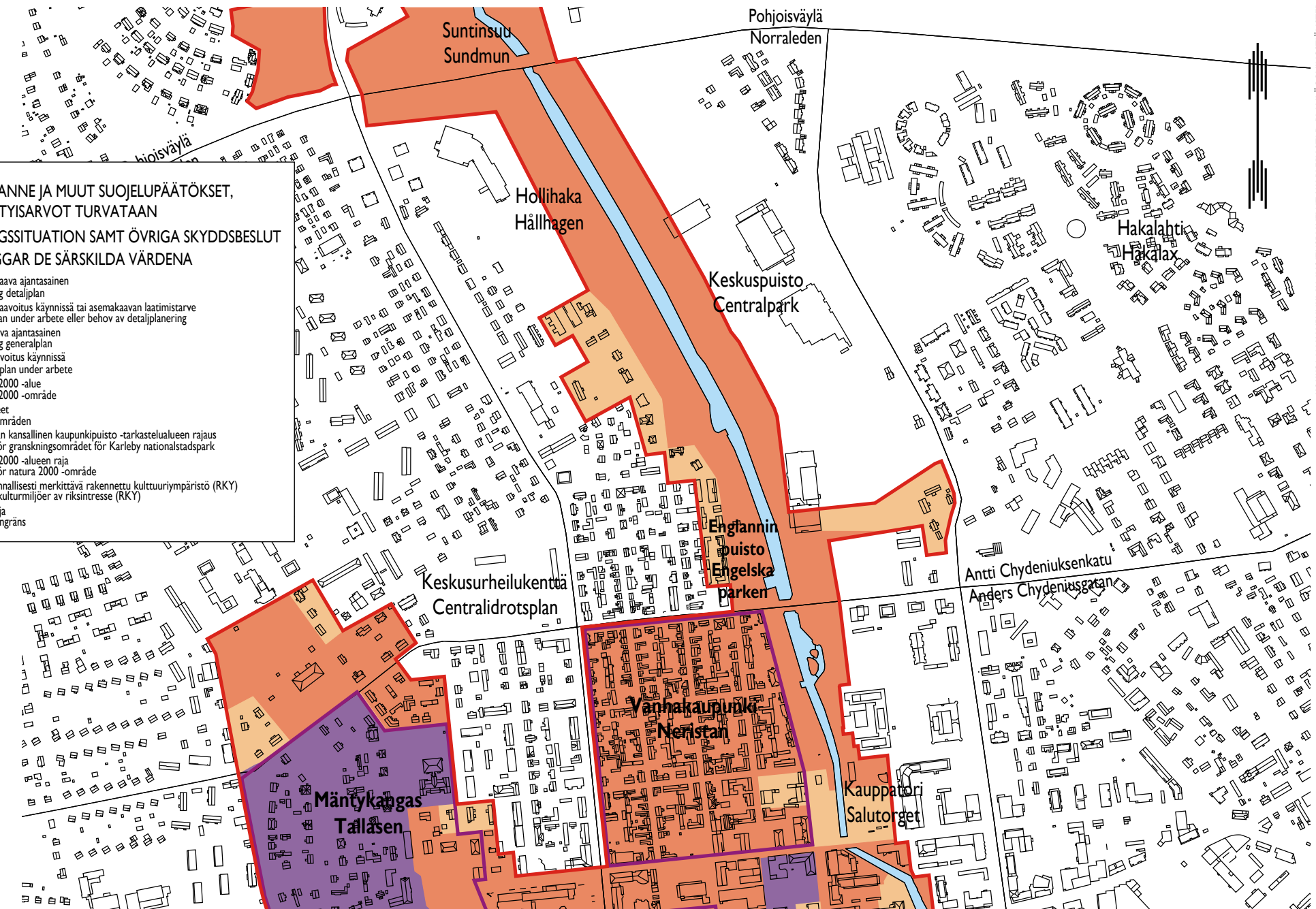
- I fjärde stadsdelen och Engelska parken:
  - o detaljplanejustering pågår i vilken man tar ställning till stadsbilden och byggnadsskyddet samt fastställer mål för kompletteringsbyggande
  - o i planen fastställs särskilda bestämmelser för Engelska parken
  - o den engelska barkassen ska tryggas, men platsen är ännu öppen
- En del av byggnaderna i Hållhagen och vid Centralparken har skyddats i detaljplanen, medan en del saknar skyddsbezeichnung.
- I Centralparken:
  - o översiktsplan från 2008 som behöver uppdateras
  - o norra delen omfattas av detaljplan, beteckning Park (VP).
  - o detaljplanen för den södra delen behöver justeras, behandlas delvis i samband med ändringen av detaljplanen för Kronofogdegården
  - o pågående utredningar av de framtida funktionerna på området och idrottsgårdens framtid.

Regionala åtgärder:

- Översiktsplan för Karleby centralpark. 2008.

**KAAVATILANNE JA MUUT SUOJELUPÄÄTÖKSET,
JOILLA ERITYISARVOT TURVATAAN
PLANERINGSSITUATION SAMT ÖVRIGA SKYDDSBSLUT
SOM TRYGGAR DE SÄRSKILDA VÄRDENA**

- Asemakaava ajantasainen
Tidsenlig detaljplan
- Asemakaavoitus käynnissä tai asemakaavan laatimistarve
Detaljplan under arbete eller behov av detaljplanering
- Yleiskaava ajantasainen
Tidsenlig generalplan
- Yleiskaavoitus käynnissä
Generalplan under arbete
- Natura 2000 -alue
Natura 2000 -område
- Vesialueet
Vattenområden
- Kokkolan kansallinen kaupunkipiisto -tarkastelualueen rajaus
Gräns för granskningsområdet för Karleby nationalstadspark
- Natura 2000 -alueen raja
Gräns för natura 2000 -område
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY)
Bygda kulturmiljöer av riksintresse (RKY)
- Kuntaraja
Kommungräns

Kokkolan kansallisen kaupunkipiiston tarkastelualueen osa-alue 3:n kaavatilanne. Planeringssituationen på delområde 3 av granskningsområdet för Karleby nationalstadspark.

ELINA NISSINEN

Suntin varsi. Sundstranden.

SONJA HAGSTRÖM

Kauppatori. Salutorget.

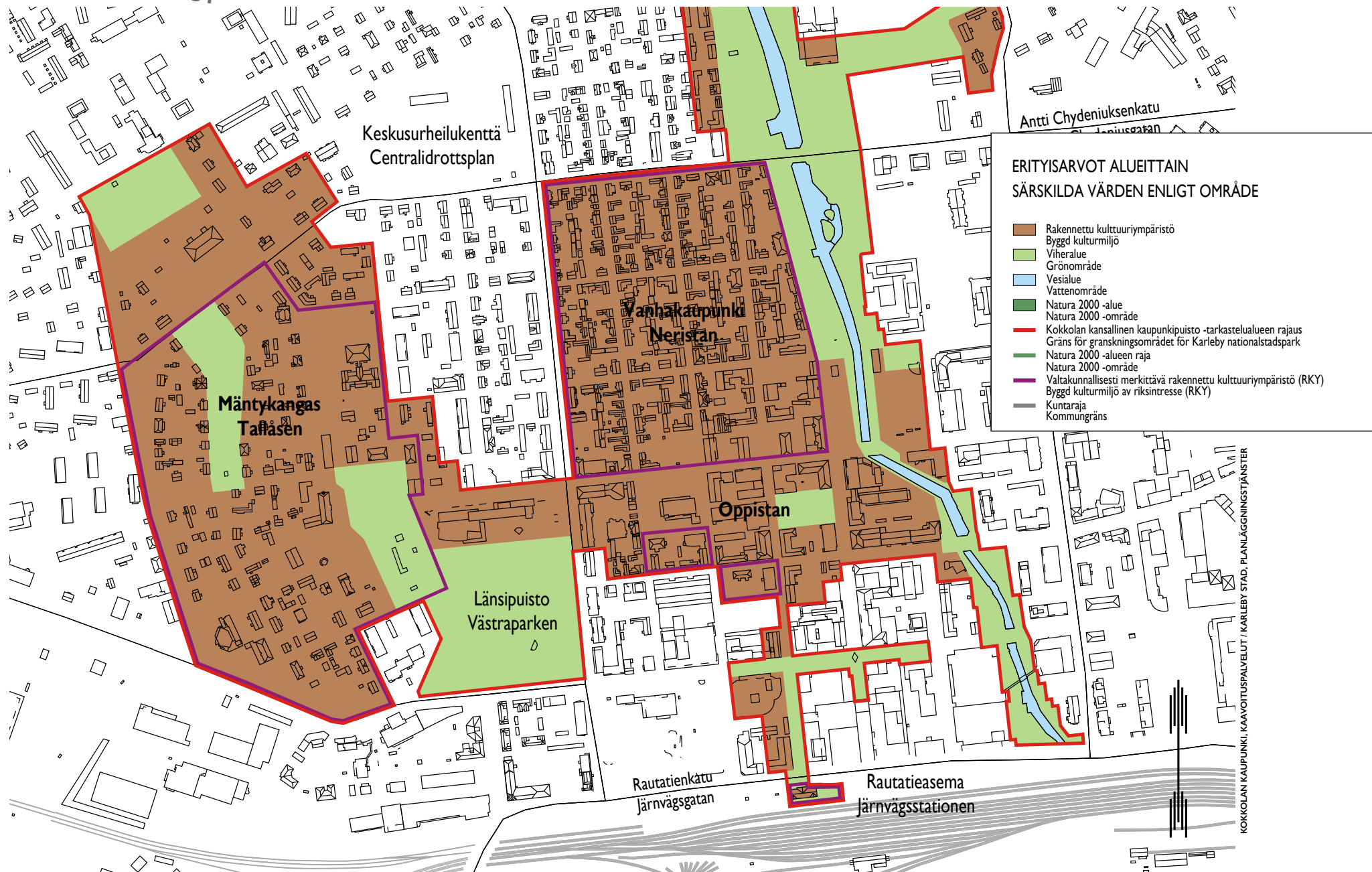
HANNA TAJAKKA

Baltija-patsas Suntin varressa. Statyn Baltija vid Sundstranden.

TEEA UUSIMÄKI

Puurokari.

Kokkolan kansallisen kaupunkipiiston tarkastelualueen osa-alue 4 sisältää Neristanin, Oppistanin ja Mäntykankaan viheralueita ja kulttuurikohteita. Delområde 4 inom granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby omfattar grönområden och kulturplatser i Neristan, Oppistan och Tallåsen.

Osa-alue 4: Neristan – Oppistan – Mäntykangas

Osa-alueen liittyminen Kokkolan kertomukseen:

Alueen monikerroksellinen arkkitehtuuri kertoo tarinaa kaupungin kehittymisestä ja eri aikakausien arkkitehtuuri-ihanteista ja rakennuskulttuurista. Se osoittaa, miten kaupunki jakautui ”ala-kaupungin” merenkävijöiden ja käsityöläisten sekä ”yläkaupungin” porvariston – kauppiaiden ja hallintovirkamiesten – muodostamaksi kokonaisuudeksi. Alueen puistot ja katuverkosto aukioineen sekä ruutukaava-alueella että Mäntykankaalla kertovat, miten maailmalla vallalla olleet edistykelliset kaupunkisuunnittelun virtaukset tulivat jo varhain Kokkolaan.

Erityisarvot:

- monikerroksellisen kaupunkirakenteen ja arkkitehtuurin synnyttämät kulttuuriarvot sekä kaupunkitaiteelliset arvot
- viheralueiden tarjoamat virkistysarvot.

Erityisarvoja vahvistavat tekijät ja toimenpiteet:

- Alueella on selkeästi osoitettavia jo olemassa olevia matkailukohteita, kuten Neristan, museokortteli, Roosin talo ja Mäntykangas
- Alueella on matkailullisia kehittämismahdollisuuksia, kuten Kauppatori.
- Lisätään Neristanin ja Mäntykankaan tunnettuutta ja markkinointia valtakunnallisesti ja kansainvälisesti.
- Kehitetään Neristanissa tarjolla olevia palveluita.
- Perustetaan Neristaniin majatalo tai kortteli, jossa esitellään asumisen kerroksellisuutta, esimerkiksi tarjotaan matkailijoille mahdollisuus majoittua vanhan ajan majatalossa.
- Kehitetään keskusta-aluetta toteuttamalla lisää asuntorakentamista, jolloin keskustaan saadaan lisää ihmisiä, mikä tukee olemassa olevien palveluiden säilymistä ja uusien kehittämistä.
- Edistetään kaupunkikuvan eheytymistä kannustamalla rakentamaan tyhjä tontit miljööseen soveltuviksi.
- Panostetaan keskusta-alueen viihtyisyyteen ja turvallisuuteen.
- Kehitetään keskustaa huomioiden kaikki ikäluokat, tarjotaan palveluita eri-ikäisille.
- Rajataan keskusta-aluetta selkeämmin, jolloin voidaan myös selkeämmin ohjata resursseja keskeisimpiin kehittämiskohteisiin.

Erityisarvoja heikentävät tekijät:

- Suntain veden laatu ja epäsiisteys heikentävät ”olohuonetunnelmaa” ja vähentävät puistojen virkistyskäyttöä.
- Suntain varren kävely- ja pyöräreittien katkonaisuus.
- Kävelykadun kehittämisen hiipuminen häiritsee keskustan kehittämistä.
- Kävelykadun heikko talvikunnossapito.

Delområde 4: Neristan–Oppistan–Tallåsen

Delområdets anknytning till berättelsen om Karleby:

De många olika skikten i områdets arkitektur vittnar om stadens utveckling och olika epokers arkitektoniska ideal och byggnadskultur. De åskådliggör hur staden var indelad i sjömannens och hantverkarnas Neristan och borgarnas – det vill säga köpmännens och ämbetsmännens – Oppistan. Områdets parker samt gatorna och de öppna platserna i det rutplanerade området och i Tallåsen visar hur nya stadsplaneringstrender i ett tidigt skede fick fotfäste i Karleby.

Skyddsvärden:

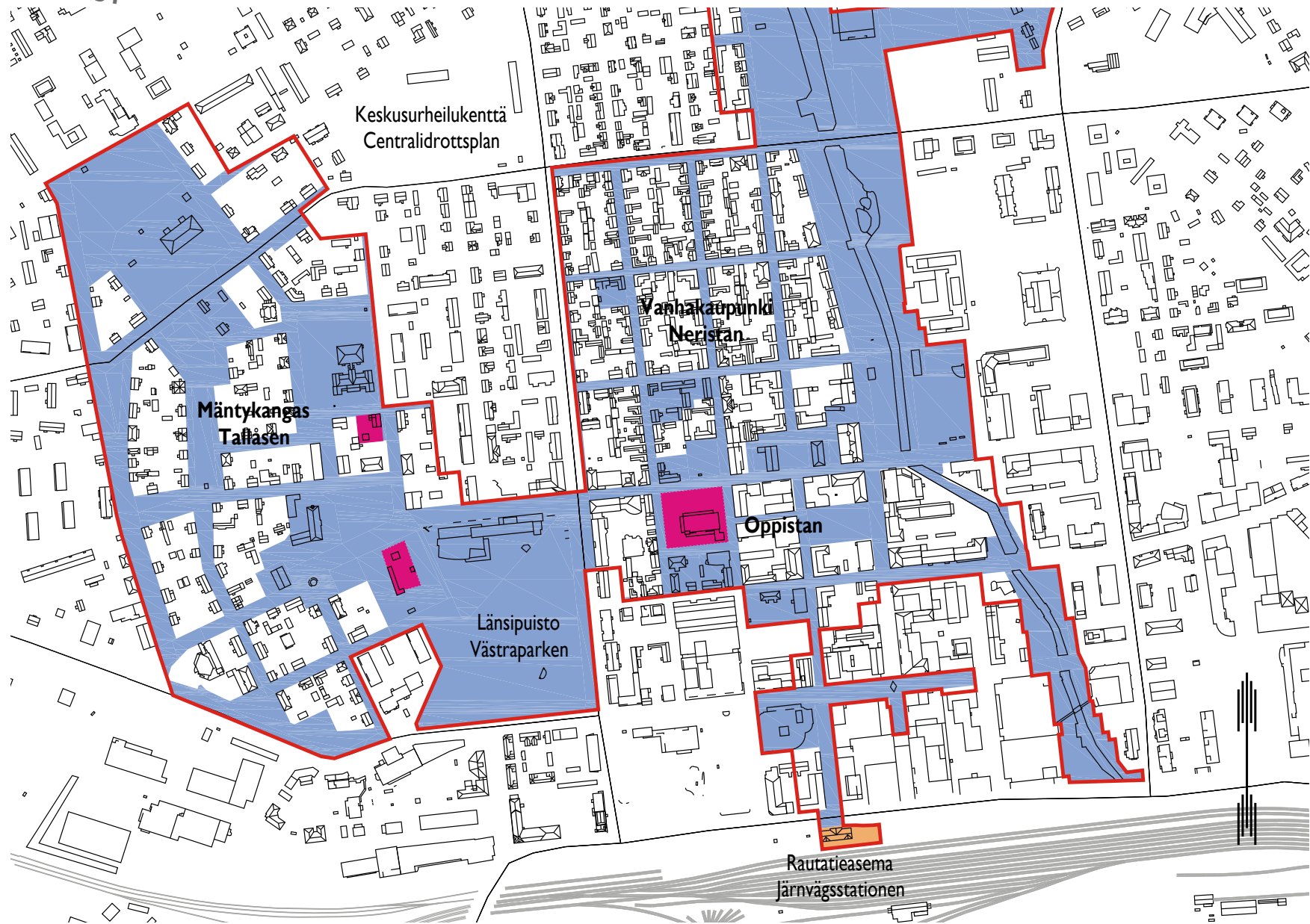
- kulturella och urbanestetiska värden genom de många olika skikten i stadsstrukturen och arkitekturen
- rekreativvärden genom grönområdena

Faktorer och åtgärder med positiv effekt på skyddsvärdena:

- På området finns redan etablerade mål för turismen, som Neristan, museikvarteret, Rooska gården och Tallåsen.
- Området har potential för turismen, bland annat Salutorget.
- Höjning av Neristans och Tallåsens profil och marknadsföring både inrikes och utrikes.
- Utveckling av serviceutbudet i Neristan.
- Etablering av ett värdshus i Neristan eller ett kvarter som åskådliggör de olika skikten i bebyggelsen, till exempel genom att erbjuda möjlighet att ta in på ett gammaldags värdshus.
- Utveckling av centrumområdet genom ett större inslag av bostadsbyggnation för att locka mer invånare till centrum och på så vis bidra till bevarande av befintlig service och etablering av ny.
- En sammanhållen stadsbild främjas genom att man uppmuntrar till att anpassa nybyggen till den befintliga miljön.
- Satsningar på trivseln och säkerheten i centrum.
- Utveckling av centrumområdet för alla åldrar, utbud av service för olika åldersgrupper.
- Tydligare avgränsning av centrumområdet så att det också blir lättare att tydligt anvisa resurser till de viktigaste utvecklingsmålen.

Faktorer med negativ effekt på skyddsvärdena:

- Den dåliga vattenkvaliteten i Sundet och den allmänna sjaskigheten försämrar känslan av ett gemensamt ”allrum” och minskar rekreativbruket av parkerna.
- Promenad- och cykelvägarna längs Sundet är inte sammanhängande.
- Minskad aktivitet för att utveckla gågatan drabbar utvecklingen av centrumområdet.
- Dåligt vinterunderhåll av gågatan.
- Museikvarteret ligger vid sidan om stadskärnan.
- Den föråldrade detaljplanen för Tallåsen styr inte tillräckligt kraftigt bevarandet av områdets

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen osa-alue 4:n maanomistus. Rajauksen sisällä merkitty kaupungin maanomistus sinisellä, valtion oranssilla, seurakuntien vaaleanpunaisella ja yksityinen valkoisella.
 Markkinnehav på delområde 4 av granskningsområdet för Karleby nationalstadspark. Inom områdets gränser har stadens markinnehav märkts ut med blått, statens med orange, församlingarnas med ljusrött och privat med vitt.

- Museokortteli jää syrjään keskustan ydinalueesta.
- Mäntykankaan vanhentunut kaava ei ohjaa riittävästi varmistamaan alueen rakennuskulttuuri- ja arkkitehtonisten arvojen säilymistä muutos- tai uudisrakentamisen yhteydessä.
- Rautatieaseman käyttötarkoituksen muuttuminen tulevaisuudessa niin, ettei se toimi enää ”yhtenä kaupungin ovista” eikä katuakselin luontevana päätteenä.
- Länsipuiston ylläpitoon ja kehittämiseen ei panosteta riittävästi, jotta se toimisi kaupunkilaisen olohuoneena ja keskustan virkistyskeitaana.

Tähtikohteet:

- keskusta-alueen renessanssikatuverkosto
- Neristanin puukaupunginosa
- Oppistanin kivikaupunginosa
- Museokortteli
- Mäntykangas
- Chydeniuksenpuisto
- Länsipuisto
- Katariinantori ja ympäröivä rakennuskanta
- Katariinan kalmisto
- Mäntykankaanpuisto
- Roosin talo
- Mannerheiminaukion rakennuskanta.

Tähtikohteet esitellään tarkemmin Kokkolan kertomuksen yhteydessä eli esiselvityksen osassa III.

Kaava- ja suojelutilanne:

- Mäntykankaan alueella:
  - o rakennuksia, jotka pääosin suojeltu asemakaavoissa, merkintä Asuinrakennusten korttelialue, jolla ympäristö säilytetään (A/s) ja Asuinpientalojen korttelialue, jolla ympäristö säilytetään (AP/s)
  - o Mäntykankaan kaava vuodelta 1940, Keskikaupungin yleiskaavassa esitetty asemakaavalla suojeltavaksi (A/AS)
  - o Mäntykankaan koulu ja Keskuskoulunpuistoa ei ole suojeltu asemakaavassa
  - o Mäntykankaan puutaloalue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).
- Katariinan kalmistossa asemakaava, merkintä Hautausmaa-alue, jolla muinaismuistoja (EH/sm) ja Puisto, jolla ympäristö säilytetään (VP/s).
- Länsipuistossa asemakaava, merkintä Puisto (VP).
- Suntin varressa puistot asemakaavassa, merkintä Puisto (VP) ja osa rakennuksista suojeltu.
- Neristanissa:
  - o asemakaava, kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset suojeltu, merkintä Suojeltava rakennus (sr)

byggnadskulturella och arkitektoniska värden vid om- och nybyggnad.

- Ändringar i användningen av järnvägsstationen i framtiden, så att den inte längre är en av ”portarna” till staden eller en naturlig ändpunkt för gatuaxeln.
- Satsningarna på underhåll och utveckling av Västra parken räcker inte till för att parken ska kunna fungera som ett ”allrum” och en oas i centrum.

Högintressanta lokaler:

- det renässanstida gatunätet i centrum
- Trästadssdelen Neristan
- Stenstadssdelen Oppistan
- Museikvarter
- Tallåsen
- Chydeniusparken
- Västra parken
- Katarinetorget med omgivande byggnader
- Katarine kyrkogård
- Tallåsens park
- Rooska gården
- byggnaderna vid Mannerheimplatsen.

De högintressanta objekten presenteras närmare i berättelsen om Karleby som finns i del III av förstudien.

Planläggnings- och skyddsstatus:

- Tallåsen:
  - o största delen av byggnaderna har skyddats med detaljplan, beteckning Kvartersområde för bostadshus, där miljön bevaras (A/s) och Småhusområde, där miljön bevaras (AP/s)
  - o Detaljplan för Tallåsen från 1940, i generalplanen för Karleby innerstad har området beteckningen Område som bör skyddas med detaljplan (A/AS)
  - o Tallåsens skola och Centralskoleparken har inte skyddats genom detaljplan
  - o Tallåsens trähusområde upptas bland byggda kulturmiljöer av riksintresse.
- Katarine kyrkogård omfattas av detaljplan, beteckning Kvartersområde för gravgård, som är skyddad med stöd av fornminneslagen (EH/sm) och Park, där miljön bevaras (VP/s).
- Detaljplan för Västra parken, beteckning Park (VP).
- Parkerna vid Sundet omfattas av detaljplan, beteckning Park (VP). En del av byggnaderna har också skyddats.
- I Neristan:
  - o detaljplan, där de kulturhistoriskt värdefulla byggnaderna har skyddats, beteckning Skyddad byggnad (sr)
  - o Trähuskvarteren i Karleby rutplaneområde hör till byggda kulturmiljöer av riksintresse.

ELINA PAAVOILA

Museokortteli. Museikvarteret.

HANNA TAJAKKA

Mäntykangas. Tallåsen.

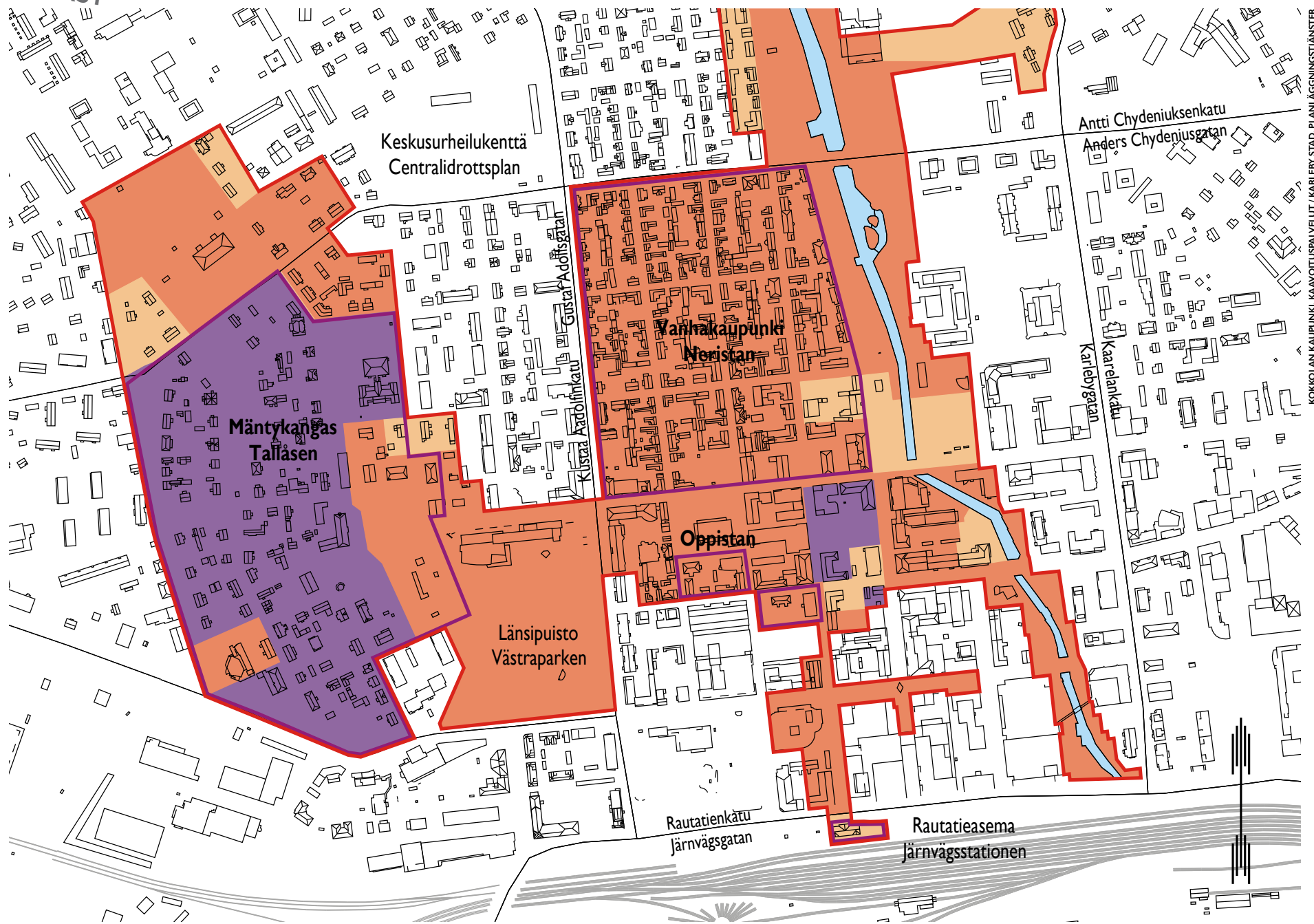
LASSI OIKARI

Oppistan.

LASSI OIKARI

Kurkistus sisäpihalle. En titt på innergård.

KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAYTOIUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen osa-alue 3:n kaavitalanne. Planeringssituationen på delområde 3 av granskningsområdet för Karleby nationalstadspark.

- o Kokkolan ruutukaava-alueen puutalokorttelit ovat valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).
  - Chydeniusenpuiston korttelissa:
    - o asemakaava vuodelta 1909
    - o keskikaupungin yleiskaava, korttelin rakennukset merkintä asemakaavalla suojeltava.
  - Oppistanissa asemakaava, osittain merkintä Suojeltu rakennus (sr) ja osa on suojeltu rakennussuojelulla.
  - Tehtaankadun kävelykadulla asemakaava.
  - Rautatieasema on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY).
- Alueelliset toimenpiteet:
- Kokkolan kävelykeskustan yleissuunnitelma. 2005.ALA Arkkitehdit Oy.
  - Monen kerroksen keskusta - Kokkolan kaupunkikeskustan kehittämissuunnitelma. 2016.

Muuta huomioitavaa:

- Kokkolan keskusta on palkittu Elävä kaupunkikeskusta -palkinnolla vuonna 2011.
- SAFA-palkinto myönnettiin Kokkolan kaupungille vuonna 2012 "historiasta tulevaisuuteen arvoja luovasta keskustan yleiskaavasta" perusteena pitkäjänteinen kaupunkirakenteen ja -tilan strateginen ja keskusteleva kehittäminen.

- I Chydeniusparkens kvarter:
    - o detaljplan från 1909
    - o generalplan för stadskärnan, där byggnaderna i kvarteret enligt planbeteckningen ska skyddas.
  - Oppistan omfattas av detaljplan, en del byggnader har beteckningen Skyddad byggnad (sr) och en del är skyddade enligt byggnadsskyddslagen.
  - gågatan på Fabriksgatan omfattas av detaljplan
  - Järnvägsstationen är en byggd kulturmiljö av riksintresse.
- Regionala åtgärder:
- Kokkolan kävelykeskustan yleissuunnitelma. 2005.ALA Arkkitehdit Oy.
  - Monen kerroksen keskusta - Kokkolan kaupunkikeskustan kehittämissuunnitelma. 2016.

Annat att beakta:

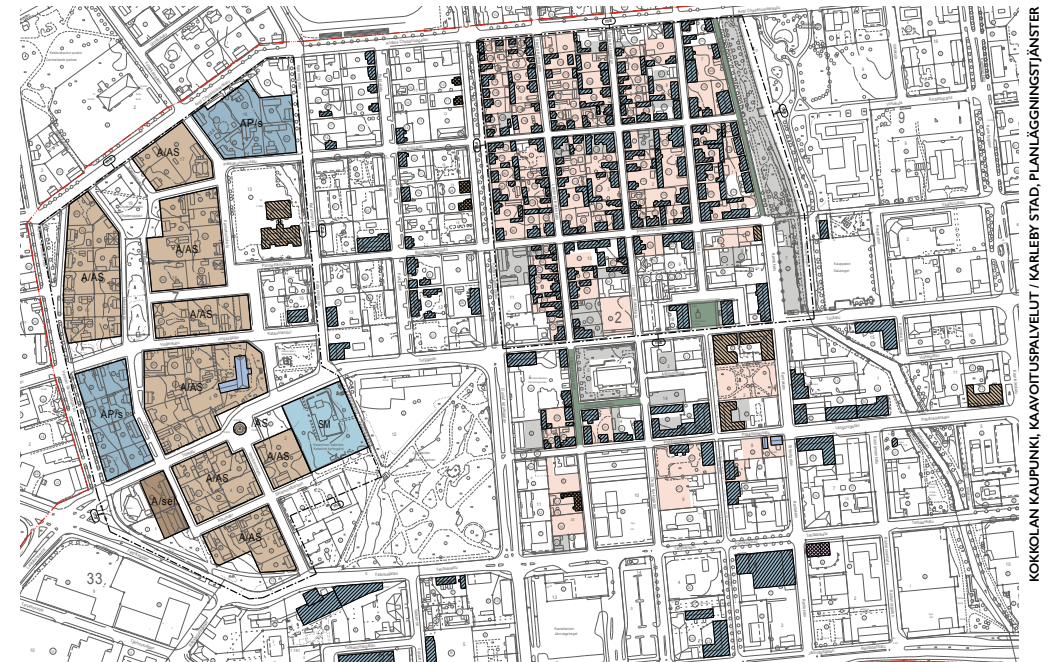
- År 2011 fick Karleby centrum priset för en levande stadskärna.
- År 2012 tilldelade SAFA sitt pris till Karleby stad för generalplanen för stadskärnan som sammanbinder värderingar från historisk tid till framtid, med långsiktig strategisk och dialogisk utveckling av stadsstrukturen och det urbana rummet.

KAAVATILANNE JA MUUT SUOJELUPÄÄTÖKSET, JOILLA ERITYISARVOT TURVATAAN
PLANERINGSSITUATION SAMT ÖVRIGA SKYDDSBSLUT SOM TRYGGAR DE SÄRSKILDA VÄRDENA

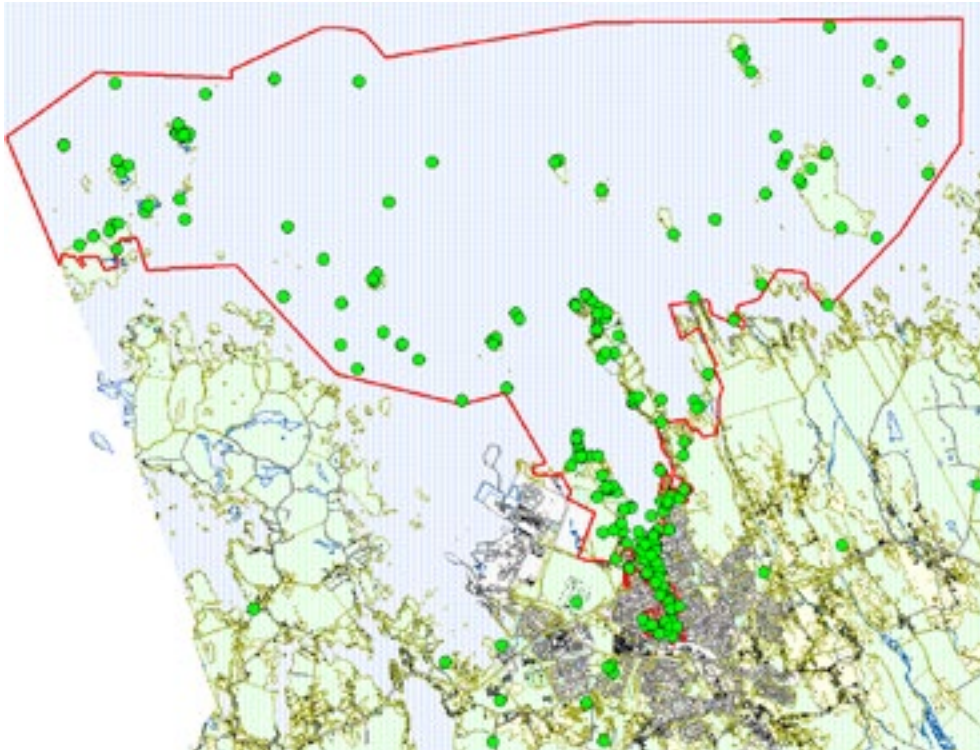
- Asemakaava ajantasainen
Tidsenlig detaljplan
- Asemakaavoitus käynnissä tai asemakaavan laatimistarve
Detaljplan under arbete eller behov av detaljplanering
- Yleiskaava ajantasainen
Tidsenlig generalplan
- Yleiskaavoitus käynnissä
Generalplan under arbete
- Natura 2000 -alue
Natura 2000 -område
- Vesialueet
Vattenområden
- Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -tarkastelualueen raja
Gräns för granskningsområdet för Karleby nationalstadspark
- Natura 2000 -alueen raja
Gräns för natura 2000 -område
- Valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristö (RKY)
Bygda kulturmiljöer av riksintresse (RKY)
- Kuntaraja
Kommungräns

Kokkolan keskikaupungin yleiskaava vuodelta 2006 ohjaa asemakaavoitusta keskikaupungin alueella. Yleiskaavaan liittyvällä erillisellä kartalla on esitetty rakennussuojelua ja kulttuurihistoriallisia arvoja ja muinaismuistoja koskevat merkinnät ja määräykset.

Generalplanen för Karleby stadskärna från 2006 styr detaljplaneringen i stadskärnan. På en separat karta som anknöter till generalplanen presenteras beteckningarna och bestämmelserna som gäller skyddade byggnader, kulturhistoriska värden och förminnen.

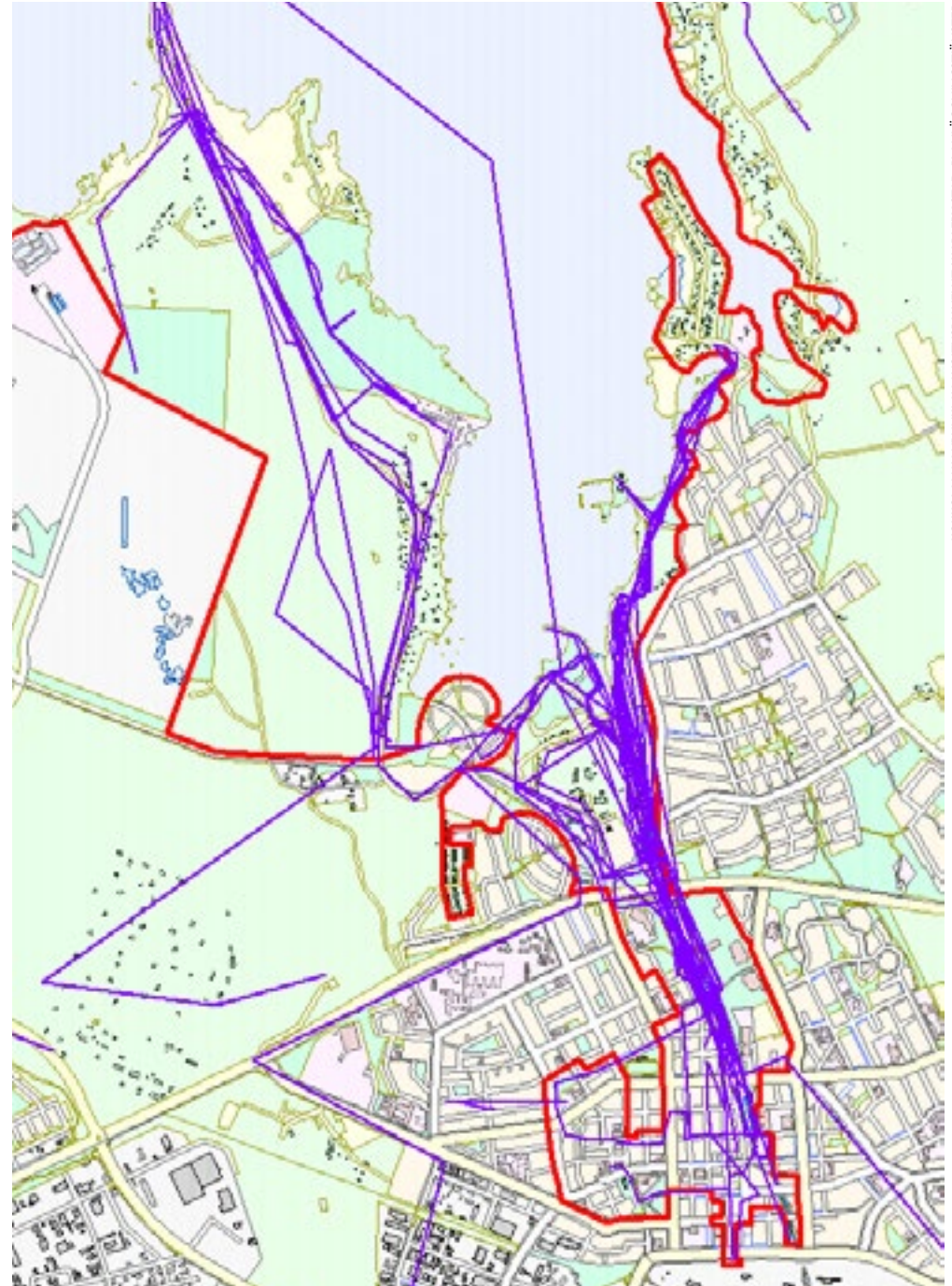
KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGNINGSTJÄNSTER

Verkkokyselyn vastausten perusteella Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen tarkastelualueen rajaus on perusteltu. Karttaan on merkitty vihreillä ympyröillä kyselyn vastaukset, kun tiedusteltiin vastaajien mielipaikkaa kaupungissa. Tarkastelualueen rajaus on merkitty punaisella viivalla. Enligt svaren till webbenkäten är avgränsningen av projektet för en nationalstadspark i Karleby välgrundad. De gröna cirkeln på kartan visar svarspersonernas favoritplatser i staden. Den röda linjen anger granskningsområdets gräns.

Oikean puoleiseen karttaan on merkitty violetilla viivoilla kyselyn vastaukset, kun tiedusteltiin vastaajien mielireittejä kaupungissa. Mielireitit kulkivat Suntain rantaa pitkin aina Halkokarille ja Harrinniemeen saakka. Rantareitit olivat suosituimpia. Tarkastelualueen rajaus on merkitty punaisella viivalla. Enligt svaren till webbenkäten är avgränsningen av projektet för en nationalstadspark i Karleby välgrundad. De gröna cirkeln på kartan visar svarspersonernas favoritplatser i staden. Den röda linjen anger granskningsområdets gräns. Favoritstråken följde Sundet till Halkokari och Harrbådan. Populärast var strandstråken.

KOKKOLAN KAUPUNKI, KAAVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGNINGSTJÄNSTER

Aluerajausehdotuksesta saadut palautteet

Kaupungin viranhaltijoilla, päättäjillä, asukkailla ja muilla tarkastelualueen käyttäjillä ja toimijoilla on ollut mahdollisuus ottaa kantaa aluerajausehdotukseen maastoretkien, verkkokyselyn ja teematyöpajan yhteydessä. Aluerajasta on käsitelty myös ohjausryhmän kokouksissa.

Lähtökohtaisesti tarkastelurajasta on pidetty hyvänä. Jonkin verran on tullut ehdotuksia alueen laajentamisesta siten, että mukaan saataisiin myös kaupungin syntypaikka eli Kirkonmäki ja Tervaholman vanha satamapaikka sekä luonnonarvoltaan arvokkaita alueita, kuten Ykspihlajanlahden saaret, Potin ympäristö, Isokarin ulkoilualue ja Rytimäen-Perhonjoen kallioalueet. Kirkonmäen kulttuurihistoria täydentäisi Kokkolan tarinaa erinomaisella tavalla ja sen sekä muiden mahdollisten alueiden liittäminen kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueeseen tullee arviotavaksi mahdollisesti myöhemmän aluerajastarkastelun yhteydessä, jos edellytykset täyttyvät.

Verkkokyselyn vastaajien mielipaikoissa korostui merellisyys sekä luontoarvot ja esteettisyys. Luonto koettiin rakennettua ympäristöä tärkeämmäksi. Keskustan alueella erityisesti Suntin varsi ja Neristan olivat monen mielipaikkoja. Mielireitit kulkivat Suntin rantaa pitkin aina Halkokarille ja Harrinniemeen saakka. Rantareitit olivat suosituimpia.

Arvokkaiksi merkityissä kohteissa oli usein useita ominaisuuksia, joiden perusteella kohde valittiin arvokkaaksi. Kohteet olivat arvokkaita historiallisesti, luonnon kannalta, kaupunkimaisen kannalta tai puistoalueena. Vastaajien mielestä monipuoliset paikat, joissa yhdistyy kulttuuri, virkistys ja muut toiminnot, ovat Kokkolalle tärkeitä. Ongelmallisiksi koetut paikat osuivat pitkälti samoihin kohtiin kuin mielipaikatkin. Ongelmalliseksi nähtiin muun muassa alueelle suunniteltu täydennysrakentaminen, reitistöjen epäyhtenäisyys, alueen epäsiisteys ja kevyen liikenteen sujumattomuus. Muutamassa kommentissa pohdittiin, miten kaupungin keskusta-alue tai asuinalueet voivat olla ”puistoa”.

Feedback på förslaget till områdesavgränsning

Kommunens ämbetsmän, beslutsfattare, invånare och andra brukare och aktörer på granskningsområdet har genom fältutflykterna, webbenkäten och workshopen haft möjlighet att ta ställning till förslaget till områdesavgränsning. Områdesavgränsningen har också diskuterats på styrgruppens möten.

Områdesavgränsningen har i princip ansetts vara lyckad. I några förslag har man önskat att inkludera stadens ursprungliga läge, med andra ord Kyrkbacken och den gamla hamnplatsen i Tjärholmens samt vissa områden med betydande naturintresse, som öarna i Yxpilagloppet, området vid Potten, rekreatiomsområdet på Storgrundet och klippområdena kring Rytimäki och Perho å. De kulturhistoriska elementen på Kyrkbacken skulle utgöra ett utmärkt komplement till berättelsen om Karleby, och inkludering av detta område, liksom av andra lämpliga områden, i granskningsområdet för nationalstadsparken torde bedömas vid en senare granskning av områdesavgränsningen, förutsatt att kriterierna uppfylls.

I webbenkäten lyfte många av svarspersonerna fram sina favoritplatsers havsnära kvaliteter samt naturvärden och estetik. Naturen upplevdes som viktigare än den byggda miljön. I centrumområdet fanns många favoritplatser längs Sundet och i Neristan. Favoritstråken följde Sundet till Halkokari och Harrbådan. Populärast var strandstråken.

Många av de platser som ansågs vara värdefulla hade flera uppskattade egenskaper. Bland annat nämndes platsens historia, naturvärden eller roll i stadsbilden och som parkområde. Enligt svarspersonerna var platser där kultur, rekreation och andra funktioner förenas viktiga för Karleby. De platser som upplevdes som problematiska var ofta desamma som favoritplatserna. Många av problemen anknöt till kompletteringsbyggande som planerats på platsen, osammanhängande rutter, områdets ostädade tillstånd och dåliga betingelser för lätt trafik. I några kommentarer förundrade man sig över hur stadskärnan eller bostadsområden kan vara en ”park”.

JUHAN HANNILA

7 Kansallisen kaupunkipuiston merkitys ja vaikutukset Kokkolassa

Kansallinen kaupunkipuisto ja Kokkolan kaupungin strategiat

Kansallisella kaupunkipuistolla voidaan edistää erilaisten kansallisten ja kansainvälisten sopimusten toteutumista, kuten Unescon maailmanperintösopimuksen, Eurooppalaisen maisemayleissopimuksen ja Aalborgin sopimuksen toteutumista. Kaupunkipuisto tukee myös paikallisten luontoympäristön ohjelmien toteutumista, kuten Kansallista METSO-ohjelmaa ja Natura 2000 -ohjelmaa. Kansallisen kaupunkipuiston tavoitteita on tarkasteltu suhteessa Kokkolan kaupungin muiden strategioiden ja ohjelmien sisältöön. Hanke kytkeytyy useisiin ajankohtaisiin tavoitteisiin.

Kokkolan kaupungin voimassa olevat kehitysohjelmat nojaavat Kokkolan kaupungin strategiaan vuosille 2013–2017. Strategia sisältää vision vuoteen 2025. Sen mukaan elinvoimainen, merellinen ja kaksikielinen Kokkola tarjoaa asukaslähtöiset palvelut ja viihtyisän elinympäristön. Kaupungin menestys perustuu kansainvälisyyteen, korkealuokkaiseen osaamiseen, kulttuuriin, logistiikkaan ja monipuoliseen elinkeinotoimintaan.

Strategia jakaantuu neljään näkökulmaan: elinvoimainen ja kilpailukykyinen kaupunki, hyvinvoiva kuntalainen, palvelujen järjestäminen ja konserniohjaus sekä talous, osaaminen ja henkilöstö. Aiempaa enemmän tulee esille kunnan rooli mahdollistajana ja kuntalaisten osallistuminen. Strategia-asiakirja sisältää myös arvion toimintaympäristön muutoksista. Tähän liittyen on määritelty hyödynnettävät menestystekijät, kehittämiskohteet sekä asiat, joihin on varauduttava tai joita on vältettävä.

Kansallinen kaupunkipuisto tarjoaa yhden työkalun saavuttaa strategiassa määriteltyjä päämääriä. Muun muassa vetovoimaisen kaupungin rakentamisessa kansallinen kaupunkipuisto voi tarjota hyvän ympäristön liikunta- ja kulttuuritarjonnalle, aktiiviselle kaupunkielämälle, kehittyvälle kaupunkikeskustalle sekä merellisyyden hyödyntämiselle. Kaupunkipuisto voi tarjota innovoivan toimintaympäristön uudelle yritystoiminnalle sekä tarjota olemassa olevalle yritystoiminnalle uusia liiketoimintaideoita ja imagollisesti kiinnostavan toimintaympäristön. Se antaa uusia eväitä ja oppimisympäristöjä myös opetuksen ja harrastustoimijoiden käyttöön. Tämän lisäksi kansallinen kaupunkipuisto -status tarjoaa mahdollisuuden kansalliseen ja kansainväliseen näkyvyyteen.

Kansallinen kaupunkipuisto voi auttaa muun muassa seuraavien ohjelmien ja hankkeiden toteutumisessa ja konkretisoitumisessa:

- Elinkeino-ohjelma 2015–2020
- Kokkolan kaupallisen keskustan kehittämisohjelma
- Kokkolan kaupungin hyvinvointikertomus ja hyvinvointisuunnitelma
- Kokkolan kaupungin ja Kruunupyyn kunnan sosiaali- ja terveyspalveluiden toimintasuunnitelma vuosille 2014–2017
- Kokkolan kaupungin kulttuuripoliittinen strategia 2015

7 Betydelse och effekt av en nationalstadspark för Karleby

Nationalstadspark och Karleby stads strategier

Nationalstadsparken kan bidra till uppfyllelsen av nationella och internationella konventioner, bland annat Unescos konvention om skydd för världens kultur- och naturarv (Världsarvskonventionen), Europeiska landskapskonventionen och Ålborgkonventionen. Nationalstadsparken stöder också uppfyllelsen av lokala naturmiljöprogram, såsom det nationella METSO-programmet och programmet för Natura 2000-nätverket. Målen för Karleby nationalstadspark har granskats i förhållande till Karleby stads övriga strategier och program. Projektet har kopplingar till många aktuella mål.

Karleby stads gällande utvecklingsprogram utgår från stadens strategi för åren 2013–2017. Visionen i strategin sträcker sig till 2025. Enligt den erbjuder den livskraftiga, havsnära och tvåspråkiga staden Karleby tjänster utgående från invånarnas behov och en trivsam boendemiljö. Stadens framgång grundar sig på internationella nätverk, högklassigt kunnande, kultur, logistik och mångsidig näringsverksamhet.

Strategin omfattar fyra perspektiv: livskraftig stad med stark konkurrenskraft, välmående kommuninvånare, anordnande av tjänster och koncernstyrning, och ekonomi, kompetens och personal. Kommunens roll som möjliggörare och kommuninvånarnas delaktighet ges en större roll än tidigare. Strategidokumentet innehåller också en bedömning av förändringar i stadens verksamhetsmiljö. I samband med detta har man fastställt framgångsfaktorer som Karleby bör utnyttja, utvecklingsobjekt samt händelser som staden bör förbereda sig på eller motarbeta.

Nationalstadsparken erbjuder staden ett verktyg som den kan använda för att uppnå de mål som fastställts i strategin. Nationalstadsparken kan till exempel bidra till utvecklingen av en attraktiv stad för idrotts- och kulturutbudet, ett aktivt stadsliv, ett stadscentrum som utvecklas och utnyttjande av stadens havsnära läge. Nationalstadsparken kan utgöra en innovativt orienterad verksamhetsmiljö för ny företagsverksamhet och erbjuda nya affärsidéer och en attraktiv image till befintliga företag. Dessutom bidrar den med nya plattformar och lärmiljöer för undervisning och anordnare av fritidsaktiviteter. Nationalstadsparksstatus skulle också ge nationell och internationell synlighet.

Nationalstadsparken kan bland annat bidra till uppfyllelsen och genomförandet av följande program och projekt:

- Näringslivsprogrammet 2015–2020
- Programmet för kommersiell utveckling av Karleby centrum 2016
- Karleby stads välfärdsberättelse och välfärdsplan
- Karleby stads och Kronoby kommuns verksamhetsplan för social- och hälsovårdsservicen 2014–2017
- Karleby stads kulturpolitiska strategi 2015

- Kokkolan kaupungin sivistystoimen kehittämissuunnitelma 2014–2017
- Kokkolan kaupungin kotouttamisohjelma 2014–2018
- Kokkolan kaupungin viheralueohjelma 2010–2019
- Kokkolan maaseutuohjelma 2020
- Kokkolan pyöräilykaupunkiohjelma 2014–2020
- Voimaa vanhuuteen – läkkäiden terveystoimintaohjelma
- Erinomaista!-hanke
- Kuperkeikka ja ProjekTori -hanke
- OSAAVA-hanke
- Saaristomatkailun kehittäminen -hanke.

Kansallisen kaupunkipuiston vaikutukset Kokkolassa

Ohjausryhmän kokouksissa ja 23.2.2016 pidetyssä teematyöpajassa on pohdittu, miten kansallinen kaupunkipuisto -status vaikuttaisi elinkeinoelämään, asumiseen ja asukkaiden hyvinvointiin Kokkolassa. Työpajan antina saatiin lisäksi kattava listaus konkreettisista toimenpiteistä, joilla Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen tarkastelualueita voitaisiin kehittää ja hyödyntää

- Karleby stads utvecklingsplan för bildningsväsendet 2014–2017
- Karleby stads integrationsprogram 2014–2018
- Karleby stads program för grönområden 2010–2019
- Karleby landsbygdsprogram 2020
- Karleby cykelstadsprogram 2014–2020
- Kraft i åren – utvecklande av hälsomotion för äldre
- Lärmiljöprojektet Erinomaista!
- Projektet Kuperkeikka ja ProjekTori
- Projektet OSAAVA
- Projektet för utveckling av skärgårdsturism.

Effekter av en nationalstadspark för Karleby

På styrgruppens möten och i workshopen den 23 februari 2016 har det diskuterats på vilket sätt nationalstadsparksstatus skulle inverka på näringslivet, boendet och invånarnas välbefinnande i Karleby. I workshopen sammanställdes dessutom en omfattande lista på konkreta åtgärder för utveckling och effektivare utnyttjande av granskningsområdet för projektet för Karleby na-

paremmin. Nämä toimenpide-ehdotukset antavat hyvän pohjan myös tarkastelualueen hoito- ja käyttösuunnitelman laatimiselle. Toimenpide-ehdotukset on kirjattu osa-aluekuvauksiin lukuun 6.

Kansallinen kaupunkipuisto nähdään mahdollisuutena kehittää keskusta-aluetta, Suntain varтта sekä saaristo- ja merialuetta yhtenäisenä kokonaisuutena. Erityisesti keskusteluissa on noussut esiin keskustan eläväksi saaminen, joustavien ja yhtenäisten kevyen liikenteen väylien toteuttaminen, selkeästi opastettujen ja matkailullisesti kiinnostavien reittien toteuttaminen sekä kulttuuri-, rakennus- ja luonnonhistorian eläväksi ja näkyväksi tekeminen.

Kaupunkipuiston avulla halutaan varmistaa, että olemassa olevat luonto- ja kulttuurikohteet, joilla on erityistä arvoa, säilyvät tuleville sukupolville. Kokkolassa on paljon historiallisesti ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita, jotka ovat suunnitellun kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella. Kaupunkipuistokonseptin avulla ne on mahdollisuus paketoita yhteen ja tehdä tunnetuksi laajemmaltikin. Paikasta tekee kiinnostavan sen historia ja erikoinen luonto, niitä ei voi varastaa tai kopioida muualle.

Kansallinen kaupunkipuisto antaa kokkolalaisille mahdollisuuden perehtyä omaan kotipaikkaansa paremmin ja uudella tavalla. Se rakentaa ja vahvistaa paikallista identiteettiä. Kaupungin pitää tarjota erilaisille ihmisille kokonaisuuksia ja teemoja, joista löytyy kiinnostavia asioita kaikille käyttäjäryhmille. Kokkolan suurin käyttäjäryhmä on kokkolalaiset itse, ja kokkolalaiset tuntevat oman kotikaupunkinsa monipuoliset mahdollisuudet melko huonosti, joten kaupunkipuiston avulla voidaan tuoda näitä asioita esille.

Verkkokyselyn ja Kokkolan kaupungin viheralueohjelma 2010-2019 -julkaisun laadinnan yhteydessä tehtyjen selvitysten mukaan asukkaat toivovat kaupunkiin monikäyttöisiä viheralueita. Maankäytönsuunnittelua ohjataan yhä enemmän siihen suuntaan, että kaupungin keskustoihin tuodaan vihreää, viihtyisyyttä ja elämyksiä koettavaksi kaupunkilaisten omassa lähiympäristössä. Viihtyisä ja houkutteleva kaupunki on myös valttikortti uusien asukkaiden houkuttelussa. Kansallinen kaupunkipuisto voi olla työkalu monikäyttöisen ympäristön kehittämiseen, sillä konsepti yhdistelee luontoa, kulttuuriympäristöä ja rakennettuja viheralueita toimivaksi kokonaisuudeksi.

Kansallisen kaupunkipuiston arvioidaan tarjoavan mahdollisuus uudenlaisten palvelujen kehittämiseen ja tuotteistamiseen, kuten liikuntavälineiden vuokraus, opastetut retket, ympäristökasvatus, venetaksipalvelut, kulttuuri- ja luontomatkailu sekä niitä tukevat palvelut ja tuotepaketit. Kaupunkipuiston avulla halutaan aktivoida paikallisia hyödyntämään paremmin myös olemassa olevia palveluita. Kansallinen kaupunkipuisto ja keskustan kaupallinen kehittäminen on mahdollista integroida kokonaisvaltaisemman lopputuloksen saamiseksi.

Kansallisen kaupunkipuiston kautta kerrottavan Kokkolan kertomuksen uskotaan kiinnostavan matkailijoita. Kaupunkipuisto voi olla jatkossa yksi matkailun markkinointi- ja kehittämistyökalu. Se voidaan yhdistää myös laajempaan markkinointikokonaisuuteen. Kansallisen kaupunkipuiston rajaus voidaan yhdistää muihin kiinnostaviin alueellisiin matkailukokonaisuuksiin ja -hankkeisiin.

Finpro Oy:n valtakunnallisen matkailuyksikön Visit Finlandin yksi markkinointiteema on Nordic Riviera eli merellinen saaristo. Toteutuessaan Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto tukee tätä teemaa. Kaupunkipuiston työstämisessä on mietittävä, miten merellisyys tuodaan lähelle matkai-

tionalstadspark. Åtgärdsförslagen utgör också ett bra underlag för en skötsel- och nyttjandepan för granskningsområdet. De föreslagna åtgärderna har skrivits in i delområdesbeskrivningarna i kapitel 6.

Nationalstadsparken ses som en möjlighet att utveckla stadskärnan, området längs Sundet, skärgården och havsområdena som en sammanhållen helhet. Teman som tagits upp i många diskussioner är att liva upp stadens centrum, anlägga smidiga och sammanhållna vägar för lätt trafik, skapa tydligt skyltade rutter som intresserar turister samt konkretisera och synliggöra stadens kultur-, byggnads- och naturhistoria.

Genom nationalstadsparken vill man säkerställa att befintliga natur- och kulturintressen bevaras till kommande generationer. I Karleby finns många historiskt och kulturhistoriskt värdefulla platser som omfattas av granskningsområdet för den planerade nationalstadsparken. Med hjälp av nationalstadsparkskonceptet är det möjligt att kombinera dem och profilera dem som ett paket. Karleby har en unik historia och natur – de kan inte kopieras eller transporteras till någon annan ort.

Genom nationalstadsparken får lokalinvånarna en möjlighet att lära känna sin hemstad bättre och på ett nytt sätt. Den underbygger och stärker också den lokala identiteten. Staden ska kunna erbjuda olika slags människor koncept och teman där alla hittar någonting intressant. Den största användargruppen i Karleby är de lokala invånarna, som de facto känner ganska dåligt till det rika utbudet i sin hemstad, och här kan nationalstadsparken användas som plattform.

Enligt webbenkäten samt utredningarna inför Karleby stads grönområdesprogram 2010–2019 önskar sig invånarna att det skulle finnas multifunktionella grönområden i staden. Markanvändningsplaneringen styrs allt mer mot fler gröna element i innerstäderna, högre trivselfaktor och mer upplevelser i invånarnas närmiljöer. En trivsam och attraktiv stad har också många trumf på hand när det gäller att locka nya invånare. Konceptet för nationalstadsparker bygger på att man skapar en fungerande helhet av naturmiljöer, kulturmiljöer och byggda grönområden. På så sätt kan nationalstadsparken bli ett verktyg för utveckling av en multifunktionell miljö.

Enligt bedömningar kan nationalstadsparken skapa möjligheter för framtagning och produktifiering av nya tjänster, som uthyrning av motionsutrustning, guide utflykter, miljöfostran, taxibåt, kultur- och naturturism samt associerade tjänster och servicepaket. Genom stadsparken hoppas man kunna aktivera lokalinvånarna och uppmuntra dem att också använda befintliga tjänster i större omfattning. För ett mer täckande helhetsresultat är det möjligt att integrera nationalstadsparken och den kommersiella utvecklingen av Karleby centrum.

Berättelsen om Karleby, när den berättas genom nationalstadsparken, förväntas intressera turister. Med andra ord kan nationalstadsparken användas som ett verktyg för marknadsföring och utveckling av turismområdet. Den kan också integreras i mer omfattande marknadsföring. Den tilltänkta nationalstadsparken kan länkas till andra intressanta turismkoncept och -projekt i regionen.

Ett av marknadsföringsteman för Finpro Oy:s riksomfattande turismenhet Visit Finland är Nordic Riviera, med andra ord den maritima skärgården. Karleby nationalstadspark skulle un-

lijoita esimerkiksi varmistamalla saavutettavuutta muun muassa tarjoamalla matkailijoille vuokra-
pyöriä ja helppolukuisia kaupunkipuiston pyöräilykarttoja sekä tarinallisia kulttuuriperintöreit-
tejä. Helpon pyöräilymahdollisuuden ja kartan avulla matkailijat saadaan liikkumaan laajemmalla
alueella ja tutustumaan mielenkiintoisiin paikkoihin pyöräilyreittein varrella. Kokkolan kansallinen
kaupunkipuisto -hankkeen valmistelussa syntyneitä materiaaleja voisi hyödyntää tässä tarkoituk-
sessa. Kysymys on matkailun kannalta muun muassa siitä, miten kaupungin hienot ”helmet” saa-
daan kytkettyksi toisiinsa ja miten ne sidotaan paikallisiin palveluihin, jotta asia voidaan realisoida
matkailutuloina kaupungille ja paikallisille yrityksille. Kansallisella kaupunkipuistolla voi laajem-
min tarkasteltuna olla aluetaloudellisesti suuri merkitys.

Kansallinen kaupunkipuisto ja sille laadittava hoito- ja käyttösuunnitelma nähdään tulevaisuu-
den kehittämisen työkaluna. Vaikka resurssit ovat nyt vähäiset alueiden kehittämiseen, hoito- ja
käyttösuunnitelman avulla voidaan kohdentaa näitä resursseja paremmin ja priorisoida eri aluei-
den kehittämistarpeita.

derstöda detta tema. När man arbetar med idén om nationalstadsparken är det viktigt att man
tar fasta på olika sätt att bjuda turisterna på stadens havsnära karaktär, bland annat genom att
tillhandahålla hyrcyklar, lättfattliga cykelkartor över stadsparken och stråk där kulturarvet pre-
senteras genom berättelser. Genom att göra cykling till ett enkelt alternativ och med hjälp av
kartor kan man locka turisterna att röra sig i ett större område och bekanta sig med intressan-
ta platser längs cykelrutten. Material som tagits fram vid beredningen av projektet för en natio-
nalstadspark i Karleby kan användas i detta syfte. Ur turismsynvinkel är det bland annat fråga om
att kunna länka stadens utsökta ”pärlor” till varandra och till de lokala tjänsterna, så att koncep-
tet slutligen realiserar turismintäkter för staden och de lokala företagen. I ett bredare perspek-
tiv kan nationalstadsparken ha en stor ekonomisk betydelse för regionen.

Nationalstadsparken samt skötsel- och nyttjandepolanen för den ses som verktyg för framtida
utveckling. Trots att resurserna för områdesutveckling i dag är knappa, kan man genom skötsel-
och nyttjandepolanen rikta in resurserna bättre och prioritera utvecklingsbehoven enligt område.

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen tarkastelualue tarjoaa hyvät puitteet tapahtumille

*Kansalliset kaupunkipuistot antavat hyvät mahdollisuudet toteuttaa ja tuottaa erilaisia asuk-
kaita, matkailijoita ja alueen elinkeinoja kiinnostavia tapahtumia. Kaupunkipuiston suunni-
telmallinen hoito ja kehittäminen varmistavat, että alue toimii myös jatkossa erilaisten ta-
pahtumien järjestämipaikkana.*

*Myös Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen tarkastelualue tarjoaa jo nyt mah-
dollisuuden erilaisten tapahtumien järjestämiseen ja uusien kehittämiseen. Alueella on järjes-
tetty muun muassa:*

- Eurooppalainen ruokatori kävelykeskustassa
- vuosittaiset kalamarkkinat Suntin varrella
- joulumarkkinat Mannerheiminpuistossa
- kesäkauden iltatorit Kauppatorilla
- Kokkola oopperan tapahtumia Länsipuistossa
- lintu- ja luontoretkiä
- Venetsialaiset eli huvilakauden päättäjäiset Kauppatorilla
- Mustakari Memories -festivaalit Mustakarilla
- Onnellinen mies -elokuvan ulkoilmanäytös Meripuistossa
- kulttuuriperintöön ja kestäväan kehitykseen liittyviä tapahtumia Roosin talon pihalla
- Kokkolan Matkailu Oy:n järjestämät Vanhan kaupungin promenadit Neristanissa.

Granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby ger en fin inramning för evenemang

*Nationalstadsparkerna ger bra möjligheter för att arrangera och tillhandahålla olika slags eve-
nemang som intresserar lokalinvånare, turister och det lokala näringslivet. Genom systematisk
skötsel och utveckling av stadsparken kan man säkerställa att området även i framtiden fung-
erar som en plats för olika evenemang.*

*På granskningsområdet för en nationalstadspark i Karleby har redan ordnats evenemang och
nya aktiviteter kan utvecklas. På området har ordnats bland annat*

- Europeiska mattorget på gågatorna i centrum
- årligen återkommande fiskmarknaden vid Sundet
- julmarknad på Mannerheimplatsen
- kvällstorg på Salutorget på sommaren
- Kokkola Operas evenemang i Västra parken
- fågel- och naturexkursioner
- Veneziaden, dvs. villaavslutning på Salutorget
- festivalen Mustakari in Memories på Mustakari
- utomhusvisning av filmen ”Den lyckligaste dagen i Olli Mäkis liv” i Havsparken
- evenemang med anknytning till kulturtradition och hållbar utveckling på Rooska gården
- Karleby Turisms stadspromenader i Neristan

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston toteutusvaiheen haasteet

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston toteutuessa nähdään tärkeänä, että konseptiin liittyvä ajattelutapa viedään läpi koko organisaation ja viranhaltijat sekä päättäjät sitoutetaan sen toteuttamiseen. Sitouttaminen varmistetaan säännöllisesti niin, että viranhaltijat ja päättäjät tuntevat statukseen liittyvät velvollisuudet ja mahdollisuudet. Varsinkin henkilöstön ja päättäjien vaihtuessa panostetaan statuksen tunnettuuden varmistamiseen ja perehdytetään uudet toimijat asiaan.

Kansallisen kaupunkipuiston statuksen hyödyntäminen edellyttää, että sen merkitys ja vaikutukset huomioidaan kaikessa toiminnassa, jota tarkastelualueella on tarkoitus toteuttaa. Tämä edellyttää aktiivista poikkihallinnollista yhteistyötä ja tiedon välittämistä eri toimijoiden ja hallintokuntien kesken. Kansallisen kaupunkipuiston kokonaisuuden hallinta kannattaa vastuuttaa yhdelle organisaatiolle ja nimetä sieltä asialle yhteyshenkilöitä.

Alueen kehittämiseen ja statuksen hyödyntämiseen sekä viestintään varataan riittävät resurssit ja huolehditaan sen jatkuvuudesta monitahoisessa mediassa. Statuksesta on kaupungille hyötyä vain, kun sitä käytetään kaupungin kehittämiseen monipuolisesta ja innovatiivisesti. Resurssien varmistamiseksi alueen kehittämiseen on pyrittävä kytkemään myös yksityinen rahoitus, kuten kiinteistösijoittajat ja palveluyrittäjät. Alueen kehittäminen ja ylläpidon jatkuvuuden kannalta monipuolisen rahoituksen varmistaminen on tärkeää.

Valtakunnallisen näkyvyyden ja statuksen tunnettuuden kannalta kaupungin on tärkeä olla aktiivinen osallistuja kansallisten kaupunkipuistojen verkostotoiminnassa. Varsinainen työ alkaa vasta kaupunkipuiston perustamisesta ja hyödyt mitataan pitkällä aikavälillä.

SATU KUNGSBACKA

Keskiaikapäivät. Medeltida dagar.

Utmaningar vid genomförandet av en nationalstadspark i Karleby

Vid genomförandet av en nationalstadspark i Karleby är det viktigt att konceptet förankras i hela organisationen och hos tjänsteinnehavarna och beslutsfattarna. Förankringen säkerställs regelbundet så att tjänsteinnehavarna och beslutsfattarna vet vilka skyldigheter och möjligheter som anknyter till nationalstadsparksstatus. Speciellt när anställda och beslutsfattare byts ut är det viktigt att satsa på att säkerställa att de är insatta i frågan. Detsamma gäller andra nya aktörer.

För att nationalstadsparksstatus ska kunna utnyttjas måste dess betydelse och effekt beaktas i alla verksamheter som berör granskningsområdet. Det kräver ett aktivt samarbete mellan förvaltningarna samt informationsspridning mellan aktörer och förvaltningsområden. Den övergripande administrationen av nationalstadsparken bör åläggas en organisation med namngivna kontaktpersoner.

Tillräckliga resurser ska reserveras för utveckling av området, utnyttjande av nationalstadsparksstatusen och kommunikation, även i fortsättningen i olika medier. Statusen kan ge staden fördelar bara om den används för utveckling av staden på ett mångsidigt och innovativt sätt. För säkerställande av tillräckliga resurser för utveckling av området är det viktigt att också engagera privat finansiering, som fastighetsinvestorer och serviceföretagare. Med tanke på utvecklingen och underhållet av området i framtiden är det viktigt att finansieringen är tryggad.

Staden bör delta aktivt i nätverket för nationalstadsparker för att garantera riksomfattande synlighet och höja nationalstadsparkens profil. Detta arbete börjar egentligen när nationalstadsparken har etablerats och dess fördelar blir synliga först på lång sikt.

SATU KUNGSBACKA

Suntain soutu. Sundrodden.

8 Edellytykset kansallisen kaupunkipuiston perustamiselle Kokkolaan

Kriteerien mukaiset edellytykset

Kansallisen kaupunkipuiston perustaminen edellyttää ympäristöministeriön kriteerien ja maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien vaatimusten täyttymistä. Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hanke täyttää hyvin vaaditut kriteerit. Sisällöllisesti tarkastelualue on monipuolinen tuoden esille luonnon-, kulttuuri- ja arkkitehtuurihistorian arvokohteita ja sini-viherrakenteita. Kaupunkikeskeisyys toteutuu hyvin, sillä tarkastelualue lähtee aivan kaupungin ytimestä yhdistäen sen merialueeseen ja saaristoon. Jatkuvuuden ja ekologisuuden kriteeri täyttyy muun muassa Suntain varren ja meren rannan kevyen liikenteen väylien sekä saariston ja ranta-alueiden luonto-alueiden kautta. Merialueella ja saaristossa on myös laajat Natura 2000 -alueet. Eheyden kriteeri täyttyy melko hyvin, sillä tarkastelualue on kokonaisuudessaan yhtenäinen. Haasteellisimmat kohdat ovat Kruununvoudintalon alue, Keskuspuiston alue ja Pikiruukki. Näiden alueiden kehittämistyössä on huomioitava alueiden luonteva liittyminen muuhun tarkastelualueeseen kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden mukaisesti.

Kaavalliset edellytykset

Kokonaisuudessaan tarkastelualueen kaavoitustilanne on hyvä. Asemakaavoitus on tällä hetkellä kesken:

- Kruununvoudintalon ja Hakalaxin talon alueella
- Keskuspuiston alueella
- Pikiruukissa
- Halkokarin rannassa
- Morsiussaarella
- Sannanrannassa
- Grandin korttelissa
- Kauppatorin ympäristössä.

Näiden alueiden osalta kaavoitusta tehdään huomioiden kaavan yhteensovittaminen kansallisen kaupunkipuiston tavoitteiden kanssa.

Kaavojen viimeistelyssä huomioidaan Keskuspuiston alueen ja Hakalaxin talon ja Kruununvoudintalon miljööön liittäminen osaksi kansallista kaupunkipuiston tarkastelualueetta. Hakalaxin-urheilutalon akselin liittymistä Suntain varren viherympäristöön vahvistetaan ja luodaan edellytykset Hakalaxin perspektiivipuiston ennallistamiselle. Keskuspuiston täydennysrakentamisen osalta varmistetaan riittävän sini- ja viherrakenteen säilyttäminen ja vahvistaminen Suntain varressa. Tavoitteena kaavoituksessa on, että uimahallin ja Suntain varren välinen alue jää viheralueeksi siten, että aikakautensa hyvää uimahalliarkkitehtuuria edustava kokonaisuus voitaisiin fyysisesti

8 Villkor för etablering av en nationalstadspark i Karleby

Villkor enligt kriterierna

Grundandet av en nationalstadspark förutsätter att Miljöministeriets kriterier och kraven i markanvändnings- och bygglagen uppfylls. Dessa villkor uppfylls väl i projektet för en nationalstadspark i Karleby. Innehållet på granskningsområdet uppvisar en mångfald av värdefulla natur- och kulturobjekt, arkitekturhistoriska objekt och blåa och gröna strukturer. Stadscentreringen realiserar väl eftersom granskningsområdet utgår från stadskärnan och förbinder den med havsområdet och skärgården. Kontinuitets- och ekologikriteriet uppfylls bl.a. genom gång- och cykelvägarna längs Sundet och havsstranden samt skärgårdens och strandområdenas naturområden. I havsområdet och skärgården finns det också stora Natura 2000-områden. Integritetskriteriet uppfylls relativt väl eftersom hela granskningsområdet är enhetligt. De största utmaningarna finns i områdena runt Kronofogdegården och Centralparken och i Beckbruket. I utvecklingsarbetet för dessa områden måste man beakta hur områdena på ett naturligt sätt kan integreras i det övriga granskningsområdet enligt målen för nationalstadsparken.

Planläggningsrelaterade villkor

Överlag är planläggningspositivt i granskningsområdet. Pågående detaljplanearbete:

- området kring Kronofogdegården och Hakalax gård
- Centralparkens område
- Beckbruket
- Halkokari strand
- Brudskär
- Sandstrand
- Grands kvarter
- miljön kring Salutorget.

Vid planläggningen av dessa områden beaktas att planerna ska samordnas med målen för nationalstadsparken.

I den slutliga utformningen av planerna beaktas hur området runt Centralparken och miljön vid Hakalax gård och Kronofogdegården kan integreras i granskningsområdet för nationalstadsparken. Kopplingen av axeln Hakalax-idrottsgården till grönområdet vid Sundet ska stärkas och möjligheterna för återställande av Hakalax perspektivpark. I samband med kompletteringsbygget i Centralparken säkerställs att de blåa och gröna strukturerna bevaras och stärks i tillräcklig grad längs Sundet. I planläggningen är målet att behålla grönområdet mellan simhallen och Sundet, så att den representativa miljön för samtidens högklassiga simhallsarkitektur fysiskt kan införlivas i nationalstadsparkens arkitektoniska berättelse. Översiktsplanen för centralparken godkändes av stadsstyrelsen år 2008 som underlag för detaljplaneringen. Översiktsplanen

kytkeä osaksi kansallisen kaupunkipuiston arkkitehtuurikertomusta. Keskuspuiston yleissuunnitelma hyväksyttiin 2008 asemakaavoituksen pohjaksi. Yleissuunnitelman päivittäminen on parhaillaan käynnissä ja osalla aluetta myös asemakaavamuutos on parhaillaan käynnissä. Pohjoisosa on kokonaisuudessaan asemakaavoitettu puistoksi, jossa voi olla alueen käyttöä palvelevia rakennuksia. Eteläosassa on asemakaavamuutostarvetta ja se on osin mukana Kruununvoudintalon ympäristön asemakaavamuutoksessa, joka on käynnistynyt 2015. Lisäksi on käynnissä selvitystyö alueen tulevista toiminnoista ja urheilutalon tulevaisuudesta.

Pikiruukin alueella tulevan täydennysrakentamisen integrointi kansallisen kaupunkipuiston tavoitteisiin tehdään siten, että alueen arvokkaat piirteet säilyvät ja vahvistuvat. Alueella on Kokkolan kertomuksen ja kansallisen sotahistorian kannalta erittäin suuri merkitys. Kansallisen kaupunkipuiston toteutumisen kannalta on olennaista, että Suntin varteen osoitetaan kaavalla riittävä sini-vihervyöhyke, niin että Suntin ja venevajojen miljöö säilyttää itsenäisen, intiimin kaupunkitilan luoteensa. Tähän kaupunkitilaan liittyvät lentokonemoottoritehtaan hallit tullaan riittäväällä tavalla suojelemaan ja liittämään osaksi kansallista kaupunkipuistoa. Niille pohditaan samalla uusiokäyttöä.

Halkokarin rannassa on kulttuurihistoriallisesti merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön ja arkeologisen kulttuuriperinnön kohteita. Niiden säilyminen on tarkoitus turvata asemakaavalla oikeusvaikutteisen yleiskaavan ja valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden mukaisesti. Lisäksi on tarpeen tarkastella eri osa-alueiden käyttötarkoitusta ja käyttöä sekä kevyenliikenteen yhteyksiä ja sillan paikkaa. Alueen asemakaavatyössä tullaan maankäytön ratkaisuja peilamaan myös maankäyttö- ja rakennuslain 9 luvussa määriteltyihin kansallisen kaupunkipuiston sisällön tavoitteisiin.

Morsiussaari tulee muuntumaan loma-asuntoalueesta omakotitaloalueeksi. Morsiussaaren muuttuminen pysyväan asutukseen muuttaa Kokkolan kaupungin alueen yhdyskuntarakennetta varsin merkittävästi laajentaen pysyvän asutuksen rajaa pohjoiseen, merellä päin, ja vahvistaa Kokkolaa merenläheisenä kaupunkina. Morsiussaarella asemakaavoitus käynnistyy vuoden vaihteessa 2016-17.

Sannanranta säilyy loma-asuntoalueena. Tärkein asemakaavan periaatteista tulee olemaan alueen ominaispiirteiden palauttaminen ja tukeminen, josta Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteiden (VAT) arvot muodostuvat. Alueelle ei tulla muodostamaan uusia rakennuspaikkoja. Asemakaavan tavoitteena on käyttömukavuustason nostaminen, tukea alueen olemassa olevaa huvila-asuntokantaa ympärivuotisina loma-asuntoina sekä turvata arvokkaiden päärakennusten säilyminen suurilta muutostöiltä. Näin ollen asemakaavan tulee tarkoin ohjata tonttikohtaisten täydennysrakennusten massoittelua ja sijoittelua, jotta rakentaminen taikka olemassa olevaan rakennuskantaan kohdistuvat korjaustoimenpiteet eivät tuhoaisi arvokkaan huvilaympäristön pihapiirejä. Sannanrannan virkistysalueilla ja ulkoilureiteillä on merkittävä rooli kytkien keskustan ja Harrinniemen ranta-alueet toisiinsa. Sannanrannassa asemakaavoitus käynnistyy loppuvuodesta 2016.

Länsipuisto. Västra parken.

Tankkari.Tankar.

justeras för närvarande och på en del av området pågår även justering av detaljplanen. Enligt detaljplanen är hela den norra delen en park med byggnader som stöder nyttjande av området. Detaljplanen för södra delen behöver ändras, och området omfattas delvis av detaljplaneändringen för Kronofogdegårdens närmiljö som inleddes 2015. Dessutom pågår utredningar av de framtida funktionerna på området och idrottsgårdens framtid.

Den framtida kompletteringsbyggnationen i Beckbruket ska integreras i målen för nationalstadsparken på ett sätt som bevarar och stärker områdets värdefulla särdrag. Området är mycket viktigt både för berättelsen om Karleby och Finlands militärhistoria. Med tanke på etableringen av nationalstadsparken är det viktigt att det i detaljplan avsätts en tillräckligt omfattande zon av blå och gröna strukturer, så att miljön vid Sundet och båtskjulen kvarstår som ett självständigt urbant rum. Detta rum omfattar även flygplansmotorfabrikens hallar som ska ställas under tillräckligt skydd och integreras i nationalstadsparken. Samtidigt ser man efter nya användningsformer för hallarna.

I Halkokari strand finns många kulturhistoriskt värdefulla byggda kulturmiljöer och arkeologiska kulturarvslokaler. De ska bevaras genom detaljplan i enlighet med generalplan med rättsverkan och de riksomfattande målen för områdesanvändningen. Dessutom bör man granska användningsändamålet och nyttjandet av delområdena samt förbindelserna för lätt trafik och platsen för en bro. I detaljplanearbete ska lösningarna för markanvändningen även ställas i förhållande till innehållskriterierna för en nationalstadspark enligt 9 kap. i markanvändnings- och bygglagen.

Brudskär kommer att omprofileras från fritidsbosättning till ett område med enfamiljshus. Detta medför betydande ändringar i samhällsstrukturen i Karleby stad genom att gränsen för permanent bosättning förskjuts norrut och mot havet, vilket stärker Karlebys havsnära karaktär. Detaljplaneringen av Brudskär inleds sannolikt vid årsskiftet 2016–2017.

Sandstrand bevaras som ett område med fritidsbosättning. Den viktigaste principen i detaljplanen ska vara att återställa och stöda områdets särdrag som utgör grunden för värdena i de riksomfattande målen för områdesanvändningen. Inga nya byggplatser kommer att avsättas på området. Målet för detaljplanen är att förbättra användarkomforten, stöda åretruntanvändningen av villorna som fritidshus och skydda de värdefulla huvudbyggnaderna vid omfattande ombyggnadsarbeten. Därför ska detaljplanen noga styra massdisponeringen och placeringen av kompletteringsbyggnationen på tomterna, så att varken nybyggen eller reparationer av befintliga byggnader förstör gårdsmiljöerna i det värdefulla villaområdet. Rekreatiomsområdena och friluftslederna i Sandstrand spelar en viktig roll som en länk mellan stadens centrum och stränderna i Harrbådan. Detaljplaneringen för Sandstrand inleds sannolikt i slutet av 2016.

Detaljplaneringen av Salutorget har inlets utifrån översiktsplanen för Salutorget som utarbetats 2010 och godkänts av fullmäktige. Översiktsplanens aktualitet kommer att granskas under detaljplanearbetet.

I Tallåsen har byggnader i endast ett par kvarter skyddats genom detaljplan. I generalplanen för Karleby innerstad ska hela området skyddas genom detaljplan.

Kauppatorin asemakaavoitus on käynnistynyt vuonna 2010 laaditun ja valtuuston hyväksymän Kauppatorin yleissuunnitelman pohjalta. Yleissuunnitelman ajankohtaisuutta tullaan tarkastelemaan asemakaavatyön aikana.

Lisäksi Mäntykankaalla ei ole asemakaavallista suojelua kuin parissa korttelissa. Keskikaupungin yleiskaavassa alue on osoitettu asemakaavalla suojeltavaksi.

Kaavoitus valmistunee edellä mainittujen kohteiden osalta mahdolliseen kansallinen kaupunkipuisto -statuksen hakemisvaiheeseen mennessä. Tarkastelualueen rajaus tarkistetaan kaavoitustilanteen varmistuttua. Alueen kaavoituksen ajantasaisuus pitää tarkistaa muun muassa siksi, että tarkastelualueen arvojen säilyttämistavoitteet ja -periaatteet tulevat alueella voimassa olevista kaavoista – ei kansallinen kaupunkipuisto -statuksesta.

Lisäksi Tankarin läheisyydessä olevan laajan kauppalaivojen hylkypuiston – laivaloukun – alueella ollaan käynnistämässä selvitystä, joka liittyy myös sataman syväväylän tuleviin ruoppaustarpeisiin.

Kokkolan rooli kansallisten kaupunkipuistojen verkostossa

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto säilyttää kertomuksen maanviljelyksestä, kalastuksesta ja hylkeenpyynnistä eläneen maankohoamisrannikon pikkukylän kasvusta laivanrakennuksen, tervanpolton ja kaupan avulla vireäksi, kansainväliseksi kauppakaupungiksi, joka synnytti oman sivistyneistönsä ja kaupunkiporvaristonsa. Maankohoamisilmiö, joka on voimakkaimmillaan juuri Merenkurkun ja eteläisen Perämeren alueella, on vaikuttanut – ja vaikuttaa yhä – meren ja maan kohtaamiseen Kokkolassa. Madaltuvat rannat ja loittoneva meri ovat pakottaneet siirtämään satamia yhä kauemmaksi keskustasta. Myös kansallisen kaupunkipuiston meri-, ranta- ja saaristoluontoa leimaa näkyvästi maankohoamisilmiö: luonto on alati muutoksessa – dynaamisessa sukessioprosessissa.

Munakari - silokallioilla näkyvät jääkauden uurtamat jäljet.

Munakari – räfflor på rundhällor är spår av istiden

Detaljplaneringen för de ovannämnda områdena torde vara klar innan staden eventuellt ansöker om nationalstadsparksstatus. Granskningsområdets avgränsning ska justeras när planläggningsläget har etablerats. Det är viktigt att kontrollera aktualiteten i planerna för området bland annat eftersom målen och principerna för bevarandet av granskningsområdets värden bygger på de gällande planerna och inte på nationalstadsparksstatus.

Det stora skeppsbrottsområdet vid Tankar kommer inom en snar framtid att omfattas av utredningar i anknytning till framtida behov av muddring för djupfarleden till hamnen.

Karlebyns roll i nätverket för nationalstadsparker

Karleby nationalstadspark återger en berättelse om hur ett lantbruks-, fiske- och sälfångstsamhälle på landhöjningskusten utvecklades genom skeppsbyggnad, tjärbränning och handel till en livlig och internationell handelsstad med bildade borgare. Landhöjningen, som är kraftigast just i Kvarken och södra Bottenviken, har inverkat och fortsätter att inverka på mötet mellan hav och land i Karleby. På grund av strandförskjutningen och de allt grundare kustvattnen har man varit tvungen att flytta hamnarna längre bort från stadens centrum. Landhöjningen är också närvarande i nationalstadsparkens havs-, kust- och skärgårdsnatur som konstant påverkas av en dynamisk successionsprocess.

JUHANI HANNILA

Lähteet – Osa II • Källor – Del II

Asemakaavan ja asemakaavan muutoksen osallistumis- ja arviointisuunnitelma. Halkokarin ranta. 31.5.2016. Kokkolan kaupunki. 13 s.
Program för deltagande och bedömning inför detaljplan och detaljplaneändring. Halkokari strand. 31.5.2016. Karleby stad. 13 s.

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto. Konserni- ja kaupunkikehitysjäoston kokouspöytäkirja, § 35. 381/10/03/01/2014. 28.4.2014.
Karleby nationalstadspark. Koncern- och stadsutvecklingssektionens mötesprotokoll, § 35. 381/10/03/01/2014. 28.4.2014.

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto / Esiselvitys ja ohjausryhmä. Kaupunginhallituksen kokouspöytäkirja, § 343. 381/10/03/01/2014. 8.6.2015.
Projektet för en nationalstadspark i Karleby/Förstudie och styrgrupp. Stadsstyrelsens mötesprotokoll, § 343. 381/10/03/01/2014. 8.6.2015.

Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto / Esiselvityksen projektitöiden hankinta. Kaupunginhallituksen kokouspöytäkirja, § 344. 381/10/03/01/2014. 8.6.2015.
Projektet för en nationalstadspark i Karleby/Anskaffning av projektarbeten för förstudien. Stadsstyrelsens mötesprotokoll, § 344. 381/10/03/01/2014. 8.6.2015.

Kokkolan keskikaupungin yleiskaava. 26.6.2006.
Generalplan för Karleby innerstad. 26.6.2006.

Kokkolassa parasta aikaa – Kokkolan kaupungin strategia 2013–2017. Kokkolan kaupunki. 20 s.
Karleby som bäst – Karleby stads strategi 2013–2017. Karleby stad. 20 s.

Vanhansatamanlahden yleiskaava. 11.12.2000.
Generalplan för Gamlahamnsviken. 11.12.2000.

Valtuustoaloite kansallisen kaupunkipuiston perustamismahdollisuuksien selvittämiseksi. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja, § 36. 980248/6.25. 9.3.1998.
Fullmäktigemotion om utredning av möjligheterna för etablering av en nationalstadspark. Stadsstyrelsens protokoll, § 36. 980248/6.25. 9.3.1998.

Liitteet – Osa II • Bilagor – Del II

ELINA NISSINEN

Liite I. Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen aikana järjestetyt tilaisuudet, tapaamiset ja tutustumiskäynnit
Bilaga I. Evenemang, möten och besök under projektet för en nationalstadspark i Karleby

TILAISSUUS/TAPAHTUMA • EVENEMANG	AJANKOHTA • TIDPUNKT	KOHDERYHMÄ/ LÄSNÄOLIJAT • MÅLGRUPP/ DELTAGARE
Kansallinen kaupunkipuisto -verkoston tapaaminen Hangossa Möte för nätverket för nationalstadsparker, Hangö	15.–16.9.2015	Muiden kansallinen kaupunkipuisto -hankkeiden edustajat Representanter för de övriga projekten för nationalstadsparker
Teknisen toimen johtoryhmän kokous Tekniska väsendets ledningsgrupp, möte	7.12.2015	Kaupungin henkilöstö Stadens anställda
Sivistystoimen johtoryhmän kokous Bildningsväsendets ledningsgrupp, möte	9.12.2015	Kaupungin henkilöstö Stadens anställda
Kaupunkirakennelautakunnan kokous Stadsstrukturnämnden, sammanträde	13.1.2016	Kaupungin henkilöstö ja päättäjät Stadens personal och beslutsfattare
Rakennus- ja ympäristölautakunnan kokous Byggnads- och miljönämnden, sammanträde	20.1.2016	Kaupungin henkilöstö ja päättäjät Stadens personal och beslutsfattare
Kokkola Industrial Parkin (KIP) ympäristöryhmän kokous Kokkola Industrial Park (KIP), miljögruppens möte	21.1.2016	KIP:n edustajat KIP:s representanter
Kaupunginvaltuuston kokous Stadsstyrelsens sammanträde	28.1.2016	Kaupungin henkilöstö ja päättäjät Stadens personal och beslutsfattare
Maastoretki (luonto- ja pyöräretki) Fältutflykt (natur- och cykelutfärd)	30.1.2016	Asukkaat Invånarna
Maastoretki (arkkitehtuuriretki ja puistosuunnistus) Fältutflykt (arkitekturutfärd och parkorientering)	6.2.2016	Asukkaat Invånarna
Villa Elban talvipäivät Villa Elbas Vinterdag	13.3.2016	Asukkaat Invånarna

TILAISUUS/TAPAHTUMA • EVENEMANG	AJANKOHTA • TIDPUNKT	KOHDERYHMÄ/ LÄSNÄOLIJAT • MÅLGRUPP/ DELTAGARE
Teematyöpaja Workshop	23.3.2016	Asukkaat, viranhaltijat ja päättäjät Invånarna, tjänsteinnehavarna och beslutsfattarna
Elinkeinojen johtoryhmän kokous Ledningsgruppen för näringslivet, möte	5.4.2016	Kaupungin henkilöstö ja päättäjät Stadens personal och beslutsfattare
Vanhusten liikuntaraadin tilaisuus Evenemang ordnat av motionsrådet för äldre	3.5.2016	Seniorasukkaat Seniorinvånarna
Kaupungin johtoryhmän kokous Stadens ledningsgrupp, möte	24.5.2016	Kaupungin henkilöstö ja päättäjät Stadens personal och beslutsfattare
Kokkola Industrial Parkin (KIP) Ympäristöpäivä Kokkola Industrial Park (KIP), Miljödagen	27.5.2016	Asukkaat ja elinkeinoelämä Invånarna och näringslivet
Suntinrannan venehuoneet ry:n Avoimet ovet -tilaisuus Öppet hus vid Sundstrandens båthus rf	28.5.2016	Asukkaat Invånarna
Keski-Pohjanmaan lintutieteellisen yhdistyksen linturetket Mellersta Österbottens Ornitologiska Förenings fågelexkursioner	touko-kesäkuu 2016	Lintu- ja luontoharrastajat Fågel- och naturintresserade
Illtatori Kvällstorg	24.8.2016	Asukkaat Invånarna
Kansallinen kaupunkipuisto -verkoston tapaaminen Kotkassa Möte för nätverket för nationalstadsparker, Kotka	6.-7.9.2016	Muiden kansallinen kaupunkipuisto -hankkeiden edustajat Representanter för de övriga projekten för nationalstadsparker
Esiselvityksen esittelytilaisuus Presentation av förstudien	26.9.2016	Keskeisten lautakuntien, kaupunginvaltuuston ja kaupungin- hallituksen jäsenet Ledamöter i centrala nämnder, stadsfullmäktige och stadsstyrelsen

Liite 2. Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen aikataulu
Bilaga 2. Tidsplan för projektet för en nationalstadspark i Karleby

HUHTIKUU 2014 • APRIL 2014

Konserni- ja kaupunkikehitysjaoston päätös tarveselvityksen laatimisesta (28.4.2014)
 Koncern- och stadsutvecklingssektionens beslut om en behovsutredning (28.4.2014)

SYYSKUU 2014 • SEPTEMBER 2014

Maankäyttöryhmän päätös tarveselvitystä valmistelevan työryhmän kokoonpanosta (18.9.2014)
 Markanvändningsgruppens beslut om sammansättningen av beredningsgruppen för behovsutredningen (18.9.2014)

SYYSKUU 2014–KESÄKUU 2015 •

SEPTEMBER 2014–JUNI 2015

Tarveselvitystyöryhmän työskentely
 Arbete i beredningsgruppen för behovsutredningen

HELMIKUU 2015 • FEBRUARI 2015

Maankäyttöryhmän päätös esiselvityksen tilaamisen ja ohjausryhmän perustamisen valmistelusta (17.2.2015)
 Markanvändningsgruppens beslut om att beställa en förstudie och bereda tillsättande av en styrgrupp (17.2.2015)

TOUKOKUU 2015 • MAJ 2015

Asian käsittely Teknisen palvelukeskuksen johtoryhmässä (4.5.2015)
 Behandling av ärendet i tekniska servicecentrets ledningsgrupp (4.5.2016)

KESÄKUU 2015 • JUNI 2015

Kaupunginhallituksen päätös suunnittelutyöryhmän ja ohjausryhmän nimeämisestä ja projektitöiden hankinnasta (8.6.2015)
 Stadsstyrelsens beslut om tillsättande av en planeringsgrupp och styrgrupp och anskaffning av projektarbeten (8.6.2015)

Suunnittelutyöryhmän ensimmäinen kokous (18.6.2015)
 Planeringsgruppens första möte (18.6.2015)

HEINÄKUU 2015 • JULI 2015

Tiedottamisen ja osallistamisen suunnittelu (kokous 2.7.2015)
 Planering av information och brukardelaktighet (möte 2.7.2015)

ELOKUU 2015 • AUGUSTI 2015

Tiedottamisen ja osallistamisen suunnittelu
 Planering av information och brukardelaktighet
 Suunnittelutyöryhmän toinen kokous (31.8.2015)
 Planeringsgruppens andra möte (31.8.2015)

SYYSKUU 2015 • SEPTEMBER 2015

Esiselvityksen rungon ja sisällön suunnittelu
 Planering av dispositionen och innehållet i förstudien
 Osallistuminen kansallinen kaupunkipuisto -verkostotapaamiseen Hangossa (15.–16.9.2015)
 Deltagande i mötet för nätverket för nationalstadsparker, Hangö (15–16.9.2015)
 Suunnittelutyöryhmän kolmas kokous (28.9.2015)
 Planeringsgruppens tredje möte (28.9.2015)

LOKAKUU 2015 • OKTOBER 2015

Ohjausryhmän ensimmäinen kokous (14.10.2015)
 Styrgruppens första möte (14.10.2015)
 Esiselvityksen rungon ja sisällön suunnittelu
 Planering av dispositionen och innehållet i förstudien
 Tiedottamisen valmistelu (verkkosivut, johtoryhmäesittelyt, kaupunginvaltuusto, yleistiedote, PowerPoint-esitykset pääkirjastoon ja kaupungintalolle, maastoretiket, verkkokysely, teematyöpaja)
 Beredning av informationsaktiviteter (webbplats, presentation för styrgruppen, stadsfullmäktige, allmänt informationsblad,

PowerPoint-presentationer för huvudbiblioteket och stadshuset, fältutflykter, webbenkät, workshop)
 Osallistamisen valmistelu (maastoretiket, verkkokysely, teematyöpaja)
 Beredning av brukardelaktighet (fältutflykter, webbenkät, workshop)
 Johtoryhmien (kaupungin, teknisen toimen, sosiaali- ja terveystoimen sekä sivistystoimen joryt), kaupunginvaltuuston ja kaupunkirakennelautakunnan esittelytilaisuuksien valmistelu
 Beredning av presentationer för ledningsgrupperna (stadens, tekniska väsendets, social- och hälsovårdsväsendets och bildningsväsendets ledningsgrupper), stadsfullmäktige och stadsstrukturnämnden
 Suunnittelutyöryhmän neljäs kokous (23.10.2015)
 Planeringsgruppens fjärde möte (23.10.2015)

MARRASKUU 2015 • NOVEMBER 2015

Tarkastelualueen karttarajauksen päivittäminen
 Justering av kartavgränsningen för granskningsområdet
 Maastoretkien valmistelu
 Beredning av fältutflykterna
 Verkkokyselyn valmistelu
 Beredning av webbenkäten
 Tiedotusmateriaali ja verkkomateriaali valmistelu (maastoretiket ja verkkokysely)
 Utarbetande av informationsmaterial och webbmaterial (fältutflykter och webbenkät)
 Suunnittelutyöryhmän viides kokous (11.11.2015)
 Planeringsgruppens femte möte (11.11.2015)

JOULUKUU 2015 • DECEMBER 2015

Esiselvitysraportin valmistelu
 Beredning av förstudierapport
 Johtoryhmien esittelytilaisuudet (Teknisen toimen jory 7.12.2015 ja Sivistystoimen jory 9.12.2015)

Presentationer för ledningsgrupper (tekniska väsendets ledningsgrupp 7.12.2015 och bildningsväsendets ledningsgrupp 9.12.2015)

”Näyttelyosastojen” ja materiaalin valmistelu pääkirjastolle ja kaupungintalolle

Beredning av ”utställningsavdelningar” och material för huvudbiblioteket och stadshuset

Maastoretkien valmistelu

Beredning av fältutflykterna

Verkkokyselyn valmistelu

Beredning av webbenkäten

Tiedotusmateriaali ja verkkomateriaali valmis (maastoretiket ja verkkokysely)

Färdigställande av informationsmaterial och webbmaterial (fältutflykter och webbenkät)

Suunnittelutyöryhmän kuudes kokous (9.12.2015)

Planeringsgruppens sätte möte (9.12.2015)

TAMMIKUU 2016 • JANUARI 2016

Esiselvitysraportin valmistelu

Beredning av förstudierapport

Kaavoitustilanteen selvitys

Utredning av planeringssituationen

Kaupunkirakennelautakunnan (13.1.2016) ja rakennus- ja ympäristölautakunnan (20.1.2016) esittelytilaisuudet

Presentationer för stadsstrukturnämnden (13.1.2016) och byggnads- och miljönämnden (20.1.2016)

Tarkastelualueen karttarajauksen päivittäminen

Justering av kartavgränsningen för granskningsområdet

Tiedottamista (maastoretiket ja verkkokysely)

Information (fältutflykter och webbenkät)

Hankkeen esittely Kokkola Industrial Park KIP:n ympäristöryhmälle (21.1.2016)

Presentation av projektet för Kokkola Industrial Park KIP:s miljögrupp (21.1.2016)

Kaupunginvaltuuston kokous (28.1.2016)

Stadsfullmäktiges sammanträde (28.1.2016)

Maastoretiket (luonto- ja pyöräretiket 30.1.2016)

Fältutflykt (natur- och cykelutfärd 30.1.2016)

Verkkokysely (29.1.–21.2.2016)

Webbenkät (29.1.–21.2.2016)

”Näyttelyosastot” pääkirjastolle ja kaupungintalolle (29.1.–21.2.2016)

”Utställningsavdelningar” på huvudbiblioteket och stadshuset (29.1.–21.2.2016)

Teematyöpajan valmistelu

Beredning av workshopen

Tiedottamista (maastoretiket ja verkkokysely)

Information (fältutflykter och webbenkät)

Suunnittelutyöryhmän seitsemäs kokous (20.1.2016)

Planeringsgruppens sjunde möte (20.1.2016)

HELMIKUU 2016 • FEBRUARI 2016

Esiselvitysraportin työstö (osa I)

Redigering av förstudierapport (del I)

Maastoretiket (arkkitehtuuriretiket ja puistosuunnistus 6.2.2016)

Fältutflykter (arkitekturutfärd och parkorientering 6.2.2016)

Verkkokyselyn yhteenveto

Sammanfattning av webbenkäten

Teematyöpajan valmistelu

Beredning av workshopen

Tiedottamista (teematyöpaja ja verkkokyselyn tulokset)

Information (workshop och resultatet av webbenkäten)

Suunnittelutyöryhmän kahdeksas kokous (17.2.2016)

Planeringsgruppens åttonde möte (17.2.2016)

Ohjausryhmän toinen kokous (26.2.2016)

Styrgruppens andra möte (26.2.2016)

MAALISKUU 2016 • MARS 2016

Esiselvitysraportin työstö (osa I)

Redigering av förstudierapport (del I)

Teematyöpaja (23.3.2016)

Workshop (23.3.2016)

Tiedottamista (teematyöpajan tulokset)

Information (resultaten av workshopen)

Suunnittelutyöryhmän yhdeksäs kokous (16.3.2016)

Planeringsgruppens nionde möte (16.3.2016)

HUHTIKUU 2016 • APRIL 2016

Esiselvitysraportin työstö (Osat I-II)

Redigering av förstudierapport (del I-II)

Johtoryhmien esittelytilaisuudet (Elinkeinojen jory 5.4.2016)

Presentationer för ledningsgrupper (ledningsgruppen för näringslivet 5.4.2016)

TOUKOKUU 2016 • MAJ 2016

Esiselvitysraportin työstö (osat I-II)

Redigering av förstudierapport (del I-II)

Esiselvitysraportin kommentointi (osa I)

Kommentarer till förstudierapport (del I)

Esiselvitysraportin käännöstöiden tarjouspyynnöt

Offertbegäran för översättning av förstudierapporten

Tapaaminen Erikoistietotoimisto ETT:n kanssa esiselvitysraportin osan III teksteistä (20.5.2016)

Möte med förstudiegruppen om texterna i förstudierapportens del III (20.5.2016)

Johtoryhmien esittelytilaisuudet (Kaupungin jory 24.5.2016)

Presentationer för ledningsgrupper (stadens ledningsgrupp 24.5.2016)

Hankkeen esittely Kokkola Industrial Park KIP:n ympäristöpäivässä (27.5.2016)

Presentation av projektet på Kokkola Industrial Park KIP:s Miljödag (27.5.2016)

Hankkeen esittely Suntinrannan venehuoneet ry:n Avoimet ovet -tilaisuudessa (28.5.2016)

Presentation av projektet på Öppet hus vid Sundstrandens båthus rf, 28.5.2016

Käännöstöiden hankinta

Anskaffning av översättning

Suunnittelutyöryhmän kymmenes kokous (3.5.2016)

Planeringsgruppens tionde möte (3.5.2016)

Suunnittelutyöryhmän 11. kokous (24.5.2016)

Planeringsgruppens elfte möte (24.5.2016)

Ohjausryhmän kolmas kokous (12.5.2016)

Styrgruppens tredje möte (12.5.2016)

KESÄKUUN 2016 • JUNI 2016

Esiselvitysraportti osa I käännettäväksi (9.6.2016)

Förstudierapporten del I för översättning (9.6.2016)

Esiselvitysraportin kuva- ja karttamateriaalin valikointi ja uuden kuvamateriaalin kuvaus

Selektering av bilder och kartor för förstudierapporten och fotografering av nytt material

HEINÄKUUN 2016 • JULI 2016

Esiselvitysraportin työstö (osa II)

Redigering av förstudierapport (del II)

Karttamateriaalin työstö

Redigering av kartmaterial

ELOKUUN 2016 • AUGUSTI 2016

Esiselvitysraportin työstö (osat II-III, valmis 31.8.2016)

Redigering av förstudierapport (del II-III, klar 31.8.2016)

Esiselvitysraportin kuva- ja karttamateriaalin valikointi ja uuden kuvamateriaalin kuvaus

Selektering av bilder och kartor för förstudierapporten och fotografering av nytt material

Esiselvitysraportin taittotöiden hankinta

Anskaffning av layout för förstudierapporten

Suunnittelutyöryhmän 12. kokous (9.8.2016)

Planeringsgruppens tolfte möte (9.8.2016)

SYYSKUU 2016 • SEPTEMBER 2016

Esiselvitysraportin kommentointi (osat II-III)

Kommentarer till förstudierapport (del II-III)

Esiselvitysraportin käännöstö ruotsiksi (osat II-III)

Översättning av förstudierapporten till svenska (del II-III)

Esiselvitysraportin taittotö (osa I)

Layout av förstudierapporten (del I)

Osallistuminen kkp-verkostotapaamiseen Kotkassa (6.–7.9.2016)

Deltagande i mötet för nätverket för nationalstadspark, Kotka (6–7.9.2016)

Ilta koulu lautakuntien, kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston jäsenille (26.9.2016)

Aftonskola för nämndernas, stadsstyrelsens och stadsfullmäktiges ledamöter (26.9.2016)

LOKAKUUN 2016 • OKTOBER 2016

Esiselvitysmateriaalin lausuntokierros

Esittelytilaisuus osakaskunnille (18.10.2016)

Förstudiematerialet skickats för utlåtande

Presentation för delägarlag (18.10.2016)

Ohjausryhmän neljäs kokous (26.10.2016)

Styrgruppens fjärde möte (26.10.2016)

Esiselvityksen käsittely lautakunnissa

Behandling av förstudien i nämnderna

Esiselvitysraportin taittotö (osat II-III)

Layout av förstudierapporten (del II-III)

MARRASKUUN 2016 • NOVEMBER 2016

Taiton tarkistus

Korrektur

JOULUKUUN 2016 • DECEMBER 2016

Esiselvityksestä pyydetään lausuntoa Otakantaa.fi –palvelussa. Utlåtande begärs om utkastet till förstudien i webbtjänsten dinäsikt.fi.

TAMMIKUUN 2017 • JANUARI 2017

Esiselvityksen käsittely kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa ja päätös jatkotoimenpiteistä

Behandling av förstudien i stadsstyrelsen och -fullmäktige och beslut om vidare åtgärder

Tiedottamista (kaupunginhallituksen ja -valtuuston päätöksistä)

Information (om stadsstyrelsens och -fullmäktiges beslut)

Esiselvitysraportti valmis

Förstudierapporten färdig

Suntinsuu. Sundmun.

Suntin varsi taiteilija M.F.Myllymäen ikuistamana. Sundstranden förevigad av konstnär M.F.Myllymäki.

OSA III – KOKKOLAN KERTOMUS

DEL III – BERÄTTELSEN OM KARLEBY

Tiivistelmä – Osa III

Kokkolan kertomus on tarina maanviljelyksestä, kalastuksesta ja hylkeenpyynnistä eläneen maan-
kohoamisrannikon pikkukylän kasvusta laivanrakennuksen, tervanpolton ja kaupan avulla vireäksi,
kansainväliseksi kauppakaupungiksi, joka synnytti oman sivistyneistönsä ja kaupunkiporvaristonsa.

Jääkauden jälkeinen maankohoamisilmiö, joka on voimakkaimmillaan juuri Merenkurkun ja eteläisen
Perämeren alueella, on vaikuttanut – ja vaikuttaa yhä – meren ja maan kohtaamiseen Kokkolassa.
Luonto on alati muutoksessa – dynaamisessa sukkessioprosessissa. Alueen luonnon erityisarvot
ovatkin maankohoamisrannikolle ominaisissa luontotyypeissä: niittyrannoilla, dyynihietikoilla, kalli-
osaarissa ja rehevissä rantametsissä, merestä kuroutuviissa fladoissa sekä niille ominaisessa kasvi- ja
eläinlajistossa. Merialueella monimuotoisuutta lisäävät vedenalaisen luonnon monimuotoiset luon-
totyypit. Madaltuvat rannat ja loittoneva meri vaikuttavat myös kaupunkirakenteeseen ja ovat muun
muassa pakottaneet siirtämään satamia yhä kauemmaksi keskustasta.

Kokkolan kaavoitus- ja arkkitehtoniset tähtikohteet muodostavat ajallisesti ja kulttuurisesti mo-
nikerroksisen ja moninaisen pohjan Kokkolan kertomukselle. Kaupunkirakenteessa olevat raken-
nukset ja kaupunkimiljööt tuovat historian aivan nykyihmisen ulottuville. Kaupunkikuvasta on luet-
tavissa niin maankohoamisen merkit kuin äveriäiden kauppiaiden ja ahkerien käsityöläisten ja me-
renkävijöiden tarinatkin.

Joukosta löytyy kohteita, jotka kertovat tuon ajan edistyksellisyydestä ja ajan hermolla olemises-
ta. Muun muassa Kokkolaan saapui ensimmäisten suomalaisten kaupunkien joukossa ajatus puutar-
hakaupunki-ideologian mukaisesta asuinalueesta. Myös muut eri aikakausien muoti- ja tyyli-suunnat
ovat edelleen nähtävillä kaupunkikuvassa.

Kaupungin viheralueet tarinoivat menneiden tulipalojen vaikutuksesta kaupunkirakenteen muu-
tokseen sekä asukkaiden ja varakkaiden porvareiden kiinnostuksesta viihtyisään elinympäristöön.

400 vuotta pitkä ja monikerroksellinen kaupunkihistoria tarjoaa kaupungille ja sen asukkaille mo-
nia mielenkiintoisia kertomuksia ja mahdollisuuksia hyödyntää niitä kaupungin kehittämisessä. Tari-
noiden sammiosta riittää ammennettavaa vielä pitkään.

Sammanfattning – Del III

Berättelsen om Karleby skildrar hur ett lantbruks-, fiske- och sälvfångstsamhälle på landhöjnings-
kusten utvecklades genom skeppsbyggnad, tjärbränning och handel till en livlig och internationell
handelsstad med bildade borgare.

Den postglaciala landhöjningen, som är kraftigast just i Kvarken och södra Bottenviken, har in-
verkat och fortsätter att inverka på mötet mellan hav och land i Karleby. Naturen påverkas kon-
stant av en dynamisk successionsprocess. Områdets skyddsvärden utgår därmed från naturtyper
som är kännetecknande för landhöjningskusten – ängsbevuxna stränder, sanddyner, klippiga skär,
frodiga strandskogar och flador – samt de växt- och djurarter som förekommer i dem. De rika
submarina miljöerna bidrar till naturens mångfald i havsområdena. Strandförskjutningen och de
allt grundare kustvattnen inverkar även på stadsstrukturen och har lett till att man varit tvungen
att flytta hamnarna längre bort från stadens centrum.

De högtintressanta objekten för planläggningen och arkitekturen i Karleby skapar en historiskt
och arkitektoniskt mångskiktad och mångskiftande bakgrund för berättelsen om Karleby. I bygg-
naderna och miljöerna finns stadens historia vid de nuvarande invånarnas fingerspetsar. Stadsbil-
den vittnar om såväl landhöjningens effekter som de förmögna köpmännens och flitiga hantver-
karnas och sjöfararnas arbete.

En del av objekten berättar också om hur man i Karleby följde med sin tid och var till och med
före sin tid. Karleby var bland annat en av de första städerna i Finland som anammade tanken om
att bygga ett bostadsområde enligt trädgårdsstadsideologin. Även andra epokers mode- och stil-
trender är fortfarande synliga i stadsbilden.

Grönområdena i staden vittnar om hur bränder förändrade stadsstrukturen och tillika om in-
vånarnas och de förmögna borgarnas intresse för trivselen i sin livsmiljö.

Ur 400 år och otaliga skikt av historiska skeenden föds många intressanta berättelser som Kar-
leby och dess invånare kan ta tillvara vid utveckling av staden. De är ett ymnighetshorn som bju-
der på rikedomar för en lång tid framöver.

9 Maankohoaminen ja geologinen historia

Maankohoaminen muokkaa luontoa ja maisemaa

Vielä 6000–7000 vuotta sitten Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto -hankkeen tarkastelualue oli meren pinnan alla. 10000 vuotta sitten päättynyt jääkausi ja kilometrien paksuiset jäämassat olivat painaneet maankuoren satoja metrejä kuopalle. Maankuori palautuu vähitellen ja maa kohoaaakin Kokkolan seudulla nopeammin kuin missään muualla Euroopassa. 8–9 millimetrin vuotuisen maankohoamisen seurauksena uutta maata paljastuu merestä matalilla rannoilla nopeasti, ja rannikkovedet mataloituvat. Muutokset ovat silmin nähtävissä jo yhden ihmiselämän aikana.

Kokkolan kaupunki perustettiin merenlahden rannalle ja tervaa sekä kauppatavaroita kuljettaneet laivat purjehtivat Kaupunginsalmea nykyistä Suntia pitkin aina Kirkonmäelle, vanhan Kaarlelan kirkon tienoille saakka. Tuo silloinen merenlahti on muuttunut vähitellen kuivaksi maaksi, jolle aluksi laidunmaat ja viljelykset laajenivat ja sittemmin vähitellen kasvavan kaupungin asutus. Maankohoamisen seurauksena myös Kokkolan satama on siirretty kaksi kertaa.

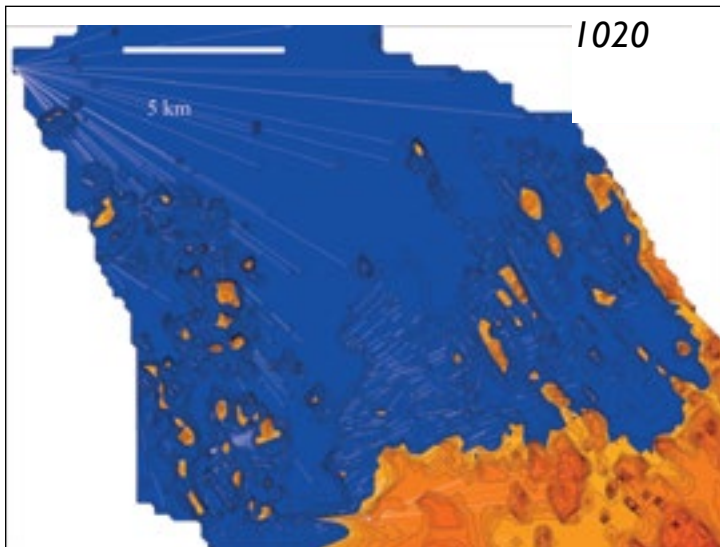
Maiseman muutos on ollut valtava ja jatkuu edelleen matalien merenlahtien kuroutuessa järviksi ja sitten maa-alueiksi. Viimeisenä jäänteinä entisestä merenlahdesta ja valtamerta kyntäneiden purjelaivojen kulkureitistä virtaa kaupungin sydämessä hiljalleen kutistuva entinen Kaupunginsalmi eli Sunti.

Jääkauden merkkejä

Kun mannerjää noin 15000 vuotta sitten lähti vetäytymään, alkoi maanpinta jäätikön painon hellittäessä kohoamaan aluksi nopeasti, sittemmin koko ajan hidastuen. Uutta rantaviivaa paljastui jatkuvasti, kasvillisuus seurasi vetäytyvää jäänreunaa, samoin muu elämä.

Maankohoamisrannikon rantaviiva on nopeasti siirtynyt, mikä näkyy hyvin karttasarjassa, joka esittelee rantaviivan paikkaa vuosina 1020 jKr., 1620, 1820 ja 2020.

Den snabba strandförskjutningen till följd av landhöjningen åskådliggörs av en serie kartor som visar strandlinjens position åren 1020 e.Kr. 1620, 1820 och 2020.

9 Landhöjning och geologisk historia

Landhöjningen påverkar naturen och landskapsbilden

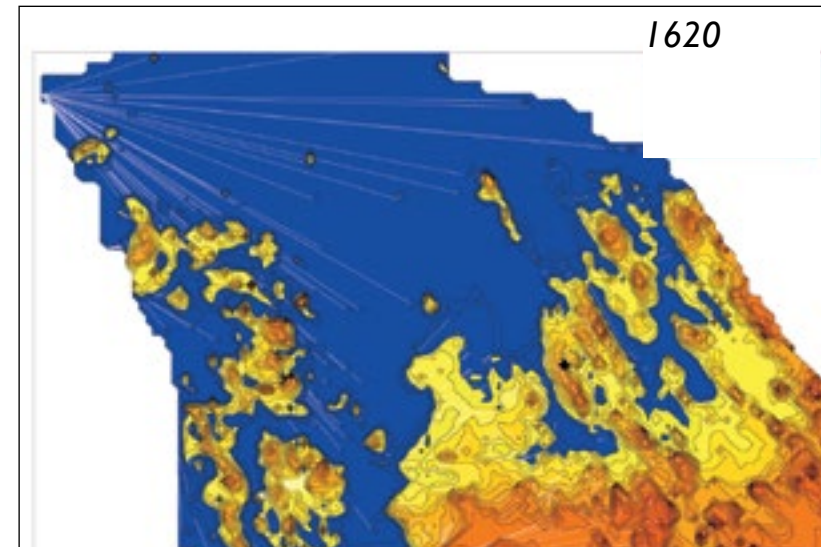
För 6 000–7 000 år sedan svallade havet över granskningsområdet för Karleby nationalstadspark. De flera kilometer tjocka ismassorna under istiden, som slutade för 10 000 år sedan, hade pressat ner jordskorpan flera hundra meter. Jordskorpan återgår långsamt till sin normala nivå och i Karlebytrakten sker denna process snabbast i hela Europa. Landhöjningen är 8–9 millimeter per år, vilket innebär att ny mark torrläggas snabbt på den långgrunda kusten och kustvattnen blir grundare. Förändringarna är märkbara redan under en människas livstid.

Gamlakarleby stad grundades vid en havsvik, och skeppen som transporterade tjära och handelsvaror seglade upp för Stadssundet (nuv. Sundet) ända till Kyrkbacken där Karleby sockenkyrka står. Viken torrlades småningom, och de nya markerna användes först som betesmark och åkrar och övertogs senare för bosättning för den växande staden.. Stadens hamn har flyttats två gånger på grund av landhöjningen.

Landskapsbilden har genomgått enorma förändringar som pågår fortfarande när grunda vikar först avsnörs och blir till sjöar och sedan torrläggas. Den sista kvarlevan av den gamla havsviken och anloppsplatsen för oceangående segelfartyg är Sundet, som sakta krymper i hjärtat av staden.

Istidens spår

När inlandsisen började dra sig tillbaka för cirka 15 000 år sedan steg jordskorpan till en början snabbt och sedan med avtagande fart. Ny strandlinje blottades hela tiden, växtligheten och annat liv följde efter isens tillbakadragande.

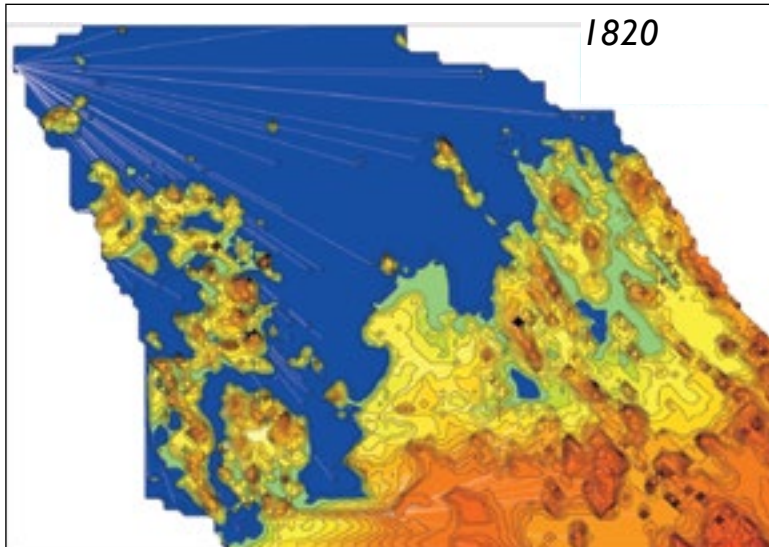
Maankohoaminen synnytti Perämeren rannikolle kolme erilaista rantavyöhykettä: karu kivikko- tai kallioluotojen luonnehtima ulkosaaristo, metsäisten saarien ja vähäpuustoisten luotojen vallitsema välisaaristo sekä rehevien merenlahtien ja metsäsaarten sisäsaaristo.

Kokkolan saaristossa on tyypillistä saarten luode-kaakko-suuntautuneisuus. Usein luoteispäässä on kallio, jota seuraa kaakkoon suuntautuva kivikkoinen ja hienojakoisempien aineiden muodostama häntä ja matala karikko. Tämä on seurausta jäämassojen liikkeestä jääkauden alkuvaiheessa. Jäämassat höyläsivät kalliioihin vieläkin luonnossa näkyviä luode-kaakko-suuntaisia uurteita. Kallion taakse jään kulkusuuntaan kerääntyi irtolohkareita ja pienempää kiviainesta. Nyttemmin merestä paljastuessaan nämä pitkänomaiset drumliinit ovat saariston lintujen suosimia pesimäpaikkoja.

Kokkolan saaristossa ja Perämerellä tavataan joitakin endeemejä eli kotoperäisiä lajeja, joita ei tavata missään muualla maapallolla. Niihin kuuluvat muun muassa pohjanlahdenlauha ja perämerensilmäruoho. Toinen erikoinen ryhmä ovat reliktit eli jäänteet. Ne ovat jääkauden loppuvaiheessa eristyneisiin jääneisiin populaatioita lajeista, joiden päälevinneisyysalueet ovat pääasiassa arktisilla merialueilla. Ne ovat pystyneet sopeutumaan Perämeren murtoveteen. Kokkolan edustalla näitä lajeja ovat muun muassa kilkki, valkokatka ja härkäsimppu ja ulkosaariston luodoilla esiintyvä lapinmyyrä. Myös pohjoisten alueiden lajeja kuten lohi, meritaimen ja siika voi pitää relikteinä. Kokkolan ulkosaariston luodoilla esiintyvän lapinmyyrän levinneisyys on kaksijakoinen: lajia tavataan jäänteenä Pohjanlahden rannikolla ja toisaalta Tunturi- ja Metsä-Lapin päälevinneisyysalueella.

Fladat ja kluuvijärvet

Maan kohotessa muodostuu maastonpiirteiltään rikkonaisella rannalla merestä kuroutuvia lahtia eli fladoja ja lopulta järviä eli kluuveja. Fladoille on tyypillistä selkeä jatkuva meriyhteys. Kluuvit ovat aluksi vain ajoittain korkean veden aikana ja lopulta vain laskupurojensa kautta yhteydessä mereen.

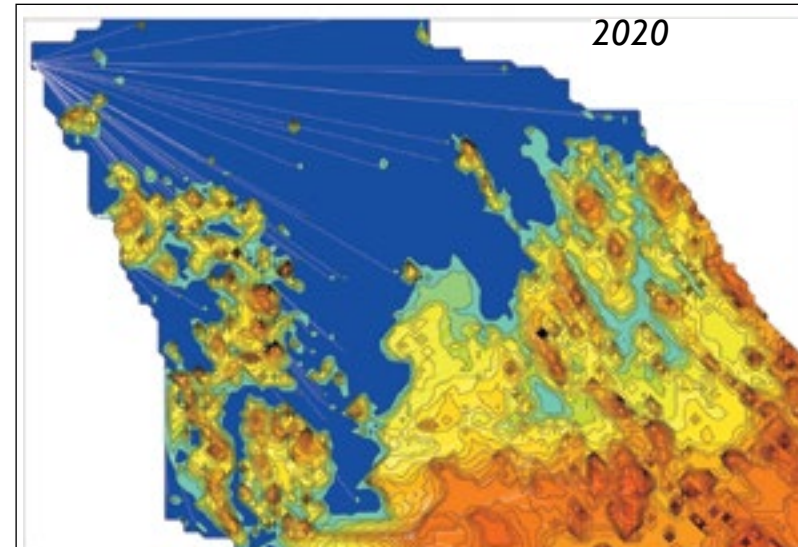
Landhöjningen har gett upphov till tre olika strandzoner på Bottenvikens kust: den karga yttre skärgården med kobbar och skär, mellanskärgården med skogbevuxna holmar och glest trädbevuxna skär samt den inre skärgården med frodiga havsvikar och skogbevuxna öar.

Karleby skärgård kännetecknas av att holmarna har en tydlig orientering från nordväst till sydöst. Längst ut i nordväst finns oftast berg som mot sydöst övergår i stenigare och finare jordmån och en långgrund strand med stenar. De har skapats av inlandsisens rörelser i början av istiden. På hällarna syns fortfarande spår av ismassorna i form av isräfflor som är orienterade från nordväst mot sydost. Bakom berget i isens rörelseriktning samlades lösa stenblock och mindre stenmaterial. Dessa drumliner stiger nu långsamt upp ur havet och är populära häckningsplatser för skärgårdsfåglar.

I Karleby skärgård och i Bottenviken påträffas några endemiska arter, med andra ord arter som inte lever någon annanstans på jorden. Till dem räknas bland annat gultätel och strandögontröst. En annan speciell grupp är relikterna (kvarlevorna). Med dem avses populationer som isolerades i slutet av istiden av arter som huvudsakligen lever i de arktiska havsområdena. Reliktterna har anpassat sig till brackvattensförhållandena i Bottenviken. Till dessa arter hör i Karlebytrakten ishavsgråsugga, vitmärla och hornsimpa samt mellansork som påträffas på skären i den yttre skärgården. Även nordliga arter som lax, havsöring och sik kan betraktas som relikt. Utbredningen av mellansorken, som påträffas på skären i den yttre skärgården, är tudelad: arten påträffas som relikt vid Bottniska vikens kust men dess huvudsakliga utbredningsområde är Fjäll- och Skogslappland.

Flador och glon

Landhöjningen ger i den sönderbrutna kustterrängen upphov till flador (avsnörda havsvikar)

KOKKOLAN KAUPUNKI / KARLEBY STAD, SIMO PORKOLA

Fladat ja kluuvit muodostavat ainutlaatuisen luontotyyppin, joita muualla maailmassa ei tavata. Ne ovat suojaista ja ravinteikkaita ja esimerkiksi kalojen sekä lintujen tärkeitä lisääntymisalueita. Siksi ne nauttivatkin erityistä lainsuojaa. Vesilaki kieltää alle 10 hehtaarin suuruisen fladan tai kluuvijärven luonnon tilan muuttamisen.

Suurin uhka fladoille ja kluuveille on ruoppaukset. Tiheään rakennetuilla merenrannoilla matalia salmia ruopataan veneväyliksi ja monen fladan kohtalona onkin kluuviksi muuttumisen sijasta kuivua ja kadota. Saariston suuremmilla saarilla on luonnon tilaisia fladoja. Myös ojitukset sulfidimailla ja niiden aiheuttama happamoittava vaikutus uhkaavat fladojen vesiluontoa.

Dyynit ja hiekkarannat

Jääkausi jätti Suomessa jälkeensä valtaviin jäätikköjokien lajittelemia ja kasaamia hiekka- ja sorapitoisia jään vetäytymissuuntaan kulkevia muodostumia, harjuja. Satojenkin kilometrien pituisia harjujaksoja ulottuu Keski-Suomesta Perämeren rannikolle ja vielä merenalaisina hiekkapankeina kauas rannikosta. Niiden liepeille on muodostunut maanpinnan kohotessa laajoja hietikoita, joita aallokko ja tuuli kuljettavat ja kasaavat.

Kokkolan alueella jakson harjut ovat tasoittuneet, mutta jäljellä on kaupunkikeskustan länsipuolelta kulkeva hiekkainen alue, jolle tyypillisiä ovat kuivat kangasmetsät esimerkiksi Santahaan ja Sannanrannan alueella. Harrinniemen alueella merestä kohoavalla harjulla on edelleen havaittavissa dyynimuodostusta.

Merenrantojen dyynihietikot muodostavat ainutlaatuisen luonnon ympäristön, joka on jatkuvassa muutoksessa. Ne edustavat karua ja kulutukselle herkkää luontotyyppiä, jossa on oma olosuhteisiin erikoistunut lajistonsa. Maankohoamisrannikon dyynihietikoilla on havaittavissa vastaavanlainen dyynityyppien sukkessio kuin rantaniittyjen kasvillisuudessakin. Rannan matalat ja eroosion seurauksena liikkuvat rantadyynit ja avohietikot, harmaat jäkäläkasvillisuuden peittämät dyynit sekä lopulta fossiloituneet ja liikkumattomat yleensä mäntymetsän peittämät dyynit. Merenalaisilla hiekkapankeilla on suuri merkitys kalojen kutu- ja syönnösalueena ja kalastuskohteena.

Merenpinnan kohoaminen voi kumota maankohoamisilmion

Ihmisen aiheuttaman ilmastomuutoksen arvellaan tuovan mukanaan merenpinnan kohoamisen kaikkialla merialueilla. Merentutkimuslaitoksen (vuoteen 2009 asti) mukaan meriveden pinnan kohoaminen on ollut havaittavissa jo 2000 -luvun alusta alkaen ja se on muutamia millimetrejä vuodessa. Jos merenpinnan kohoaminen jatkuu mahdollisesti kiihtyvällä tahdilla, voi se merkitä maankohoamisilmion kumoutumista. Tämä muuttaisi muun muassa rantaniittyjen luonteen ja ekologian kokonaan.

Kun kasvillisuuden sukkessiota ei enää olisi, alkaisivat merenrannat muistuttaa ympäristöltään järvenrantoja. Avoimet rantaniityt katoaisivat ja metsät ja pensaikot työntyisivät lähemmäs rantaviivaa. Vain jäiden aiheuttama eroosio tai hoitotoimet, kuten raivaus ja laidunnus, pitäisivät rantoja avoimena. Maisemallisesti muutos olisi suuri ja monille avointen rantaniittyjen lajeille kohtalokas.

och slutligen glon (sjöar). Flador har kvar en obruten förbindelse med havet, medan glosjöarna har utbyte med havet endast tidvis vid högvatten och slutligen endast via sitt utlopp.

Fladorna och glona bildar en unik naturtyp som inte finns någon annanstans i världen. De är skyddade och näringsrika och utgör viktiga förökningsplatser för fiskar och fåglar. Därför är de skyddade genom lag. Enligt vattenlagen är det förbjudet att äventyra de naturliga förhållandena i flador eller glon på högst tio hektar.

Det största hotet mot flador och glon är muddring. Längs den tätt bebyggda kusten muddras sund för farleder och därför har många flador aldrig utvecklats till glon, utan de har torkat ut och försvunnit. På de större öarna i skärgården finns flador som bevarats i naturtillstånd. Också dikning i sulfidjord med försurning som följd hotar fladornas vattennatur.

Dyner och sandstränder

Till istidens spår i Finland hör parallellt med isens avsmältningsriktning orienterade åsar. De är formationer av sand och grus som sorterats av de väldiga isälvarna. Flera hundra kilometer långa åsryggar sträcker sig från Mellersta Finland till Bottenvikskusten och vidare som undervattenssandbankar. Genom landhöjningen har det vid undervattensåsarna uppstått stora sandrev som flyttas och formas av vågorna och vindarna.

I Karlebytrakten är åsarna mer utjämnade, men väster om innerstaden finns ett sandmarksområde med torr moskog, bland annat i Sandhagen och Sandstrand. Vid åsen som sticker upp ur havet i Harrbådan bildas fortfarande dyner.

Sanddynerna på kusten utgör en unik och ständigt föränderlig naturmiljö. Naturtypen med speciellt anpassade djur- och växtarter är karg och utsatt för slitage. På landhöjningskustens sanddyner påträffas en motsvarande dynsuccession som i växtligheten på strandängarna. Efter de låga stranddynerna och kala sandbankarna som rör sig till följd av erosionen följer grå dyner med örtvegetation och slutligen oftast tallbevuxna, stabiliserade fossila dyner. Undervattenssandbankarna spelar en stor roll som lek- och lekvandringssorter och fiskeplatser.

Havsnivåhöjning och landhöjning kan ta ut varandra

Klimatförändringarna till följd av mänsklig påverkan skattas leda till stigande havsnivåer på alla havsområden. Enligt Havsforskningsinstitutet (fram till 2009) har havsnivåhöjningen varit observerbar sedan början av 2000-talet och uppgår i dag till några millimeter per år. Havsnivåhöjningen, om den fortsätter att accelerera, kan eventuellt ta ut landhöjningen, vilket totalt skulle förändra bland annat strandängarnas karaktär och ekologi.

Om växtsuccessionen försvinner börjar kustzonerna ekologiskt likna insjöstränder. De öppna strandängarna skulle försvinna och träd- och buskvegetationen skulle tränga sig närmare strandlinjen. Endast isens eroderande verkan eller skötsel genom röjning och bete skulle hålla stränderna öppna. Landskapsbilden skulle förändras drastiskt och för många arter som lever på de öppna strandängarna skulle förändringarna vara ödesdigra.

Maankohoamisen ja geologisen historian tähtikohteet

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella maankohoamisrannikon luonnon muutoksen näkee parhaiten Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualueen matalilla hiekka- ja lieterannoilla, jossa luonto on jatkuvassa muutostilassa ja kasvillisuuden suksessio rannoilla on hämmästyttävän nopeaa. Muita tutustumisen arvoisia maankohoamisilmion tähtikohteita ovat monet Kokkolan saariston saaret, joiden silokallioilla jääkauden jäljet ovat selkeästi näkyvissä. Jääkauden geologisiin merkkeihin silokallioilla ja maankohoamisrannikon luontotyyppisiin voi tutustua helposti esimerkiksi Tan-karissa, Krunnissa, Trullögrundissa ja Repskärissä sekä Trullevisissa.

Rummelörenin ja Harrinniemen alueella pesii runsas lintulajisto. Alueella on tavattu peräti 242 lajia, joista 86 pesii säännöllisesti ja 14 epä säännöllisesti. Alue on myös merkittävä sulkasato- ja muutonainen levähdyspaikka, myös suurharvinaisuuksia on tavattu. Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualue on valtakunnallisestikin merkittävä joutsenten ja kahlaajien kevät- ja syysmuutonainen lepäilyalue. Harrinniemen kärjessä sukeltaa mereen yksi Suomen pisimmistä jäätikköjokien muodostamista harjuista. Harju saa alkunsa Keski-Suomesta Laukaasta ja Saarijärveltä ja jatkuu luoteeseen meren alla kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella vedenalaisena hiekkapankkina aina ulkosaariston uloimmille luodoille saakka.

Trullevi oli Kokkolan laivaväylää suojaava saari vielä 1700-luvulla, jolloin sen nimi oli Trullö. Pitkä ja kapea niemi on syntynyt maankohoamisen seurauksena. Alueen arvokkaita luontokohteita ovat pi-runpelto sekä maankohoamisen myötä muokkautuneet rantaniityt, fladat ja luonnonmetsät. Trullevin monimuotoisissa elinympäristöissä viihtyvät niin linnut, hylkeet, liito-orava kuin siilikin. Alue on suosittu marjastuskohde ja alueen ulkoilureitit ovat ympärivuotisessa käytössä. Ulkoilureittien varrelta Trullevista löytyvät Vasikkasaaren leirikeskus, Kokkolan Ladun omistama Rastimaja sekä kalasatama, jossa on lintutorni, nuotiopaikka, veneenlaskupaikka ja käymälä. Alueen kahdella uimarannalla on infotaulut, pukukopit, käymälät ja järjestetty jätehuolto. Valkohiedan uimarannalla on lisäksi laavu ja Punakallioilta löytyy nuotiopaikka.

JUHANI HANNILA

Högintressanta objekt – landhöjning och geologisk historia

På granskningsområdet för Karleby nationalstadspark syns förändringarna i landhöjningskustens natur bäst på de grunda sand- och slamstränderna på Rummelören-Harrbåda naturskyddsområde, där naturen är i ständig förändring och växtsuccessionen är exceptionellt snabb. Andra högintressanta objekt där man kan bekanta sig med landhöjningen är många av öarna i Karleby skärgård som bär tydliga spår av isristningar på klipphällarna. Utmärkta besöksmål om man vill bekanta sig med istidens geologiska spår på rundhällar och med landhöjningskustens naturtyper är bland annat Tankar, Renögrundet, Trullögrundet och Repskär samt Trullön.

Rummelören-Harrbåda naturskyddsområde har upptagits i det nationella skyddsprogrammet för fågelsjöar och omfattas av Natura 2000-programmet. Landhöjningen har på de grunda stränderna gett upphov till en bred strandäng och en strandvegetation med en tydlig zonindelning. Via strandängszonerna övergår växtligheten i vidensnår och vidare i lundartad strandskog och slutligen karg tallskog. Området är ett representativt exempel på växtsuccessionen. På Rummelören och Harrbådan häckar också ett stort antal olika fågelarter. På området har påträffats hela 242 arter, av vilka 86 är regelbundet häckande och 14 sporadiskt häckande arter. Området är också en viktig rastplats under ruggning och vid flytt, och där har påträffats även mycket sällsynta arter. Rummelören-Harrbådan naturskyddsområde är också en riksintressant rastplats för svanar och vadare under vår- och höstflytten. På Harrbådan finns sanddynor som formats av vinden och vågorna. En av Finlands längsta åsbildningar som skapats av isälvarna dyker ner i havet i Harrbådan. Åsen börjar i Laukas och Saarijärvi i Mellersta Finland och fortsätter på granskningsområdet för nationalstadsparken vidare mot nordväst som en undervattenssandbank ända till de yttersta skärgårdskobbarna.

Trullön var ännu på 1700-talet en ö som skyddade farleden in till Gamlakarleby. Den långsträckt smala udden har uppstått genom landhöjningen. Värdefulla naturlokaler i området är ett klapperstensfält samt strandängar, flador och naturskogar som formats av landhöjningen. De olika biotoperna på Trullön utgör livsmiljöer för såväl fåglar, sälar och flygekorre som igelkott. Området är populärt bland bärplockare och friluftslederna är i användning året runt. Vid friluftslederna på Trullön finns Kalvholmens lägergård, Rastimaja som ägs av Kokkolan Latu samt en fiskehamn med fågeltorn, lägerplats, sjösättningsplats och toalett. På de två badstränderna på området finns infotavlor, badhytter, toaletter och avfallshantering. På badstranden i Vitsand finns dessutom ett vindskydd och på Rödbberget en lägerplats.

10 Luonto

Karusta karista monilajiseksi saareksi

Tänäkin päivänä, samalla lailla kuin jo vuosituhannet, kalaisat karikot paljastuvat merestä ja pian sen jälkeen luotojen suojaisiin kivenkoloihin ja kalliohalkeamiin ilmestyvät kuin itsestään ensimmäiset suolaisuutta sietävät pioneerikasvit, kuten pohjanlahdenlauha, perämerensilmäruoho, suolavihvilä ja rönsyrölli. Jäiden ja aallokon aiheuttama eroosio muokkaa vielä pitkään matalaa luotoa, mutta vähitellen vuosikymmenten kuluessa kasvillisuus monipuolistuu ja valtaa lisää alaa. Kivikot muuttuvat vähin erin vihreiksi niityiksi ja keskikesän kukkaloisto saarilla muuttaa karun maiseman hämmäntävän värikkääksi.

Jo pian ensimmäisten kasvien juurruttua luodoille myös merilinnut, harmaalokit, selkälokit ja kalalokit sekä lapintiirat, rakentavat pesiään kivikkojen ja kasvillisuuden suojaan. Linnusto on runsaimmillaan puuttomilla kasvipeitteisillä saarilla ja parhaimmillaan jopa satojen lokkiparien joukossa on monimuotoinen merihanien, valkoposkihanien, riskilöiden, koskeloiden, tukkasotkien ja merenrannan kahlaajalintujen pesimäyhdyskunta.

Maan edelleen kohotessa ja lintuyhdyskuntien lannoittaman humusmaan lisääntyessä myös pensasmaiset kasvit, kuten Kokkolan nimikkokasvi tyrni ja lopulta myös ensimmäinen pioneeripuuharmaaloppa ottaa jalansijan uudelta kasvupaikalta.

Kehitys jatkuu saaren merellisyydestä riippuen joko sisäsaariston leppävaltaisiksi ja myöhemmin havupuuvalltaisiksi saariksi tai ulkosaaristovyöhykkeen ankarissa oloissa avokallioiden ja matalien ja laajojen katajikko- ja variksenmarjanummien luonnehtimiksi saariksi. Kallioisilla saarilla veden täyttämät painanteet muuttuvat avovesilampareista soistumisen ja umpeenkasvun myötä ympäristöä monipuolistaviksi pienimuotoisiksi soiksi.

Ulkosaariston eläimistö olosuhteiden armoilla

Ulkosaariston kaukaisimpiakin luotoja ja saaria asuttavat jo varhaisessa vaiheessa monet lintulajit. Kokkolan saaristossa tyypillisiä ulkoluotojen asuttajia ovat meri-, selkä- ja harmaalokki, lapintiira ja vähälukuinen räyskä. Louhikkoisien saarten pesäluolissa pesivät ruokit ja riskilät. Kasvillisuuden lisääntyessä pesimälinnusto lisääntyy: tyypilajeja ovat pilkkasiipi, tukkasotka, merihanhi, karikukko ja nopeasti runsastuva valkoposkihanhi, sekä Perämerellä harvinaisempi haahka. Runsastuva merimetsokin on hakemassa elintilaa Kokkolan ulkosaaristosta, vaikka 2000-luvun alun pesintäyhteykset kariutuivatkin. Varpuslinnuista tavanomaisimpia pesijöitä ovat avomaiden niitykirviset, kivitaskut ja västäräkit. Luotokirvinenkin pesii harvinaisena uloimmilla kallioluodoilla.

Kokkolan saaristo on ollut selkälökin parhaita lisääntymisalueita Suomessa, vaikka kanta onkin ollut laskusuunnassa viime vuosina. Selkälökkien satelliittilähetinmerkintä on osoittanut, että merkittävän ravintolähteen Kokkolan saariston selkälökeille muodostavat alueen turkistarhat. Pääosa merkittyjen emolintujen ruokailulenkoista suuntautuu sisämaahan, jopa 50–60 kilometrin säteellä sijaitseville turkistarhoille. Aikaisemmin avomerellä silakkaparvien mukana liikkuneet

10 Natur

Från karga kobbar till frodiga öar

Som redan i årtusenden blottas fiskerika skär ur havet även i dag. Snart därefter börjar de första salttåliga pionjärväxterna spira i skyddade skrevor och klyftor i berget, bland dem gultätel, strandögonröst, salttåg och krypven. Isens och vågornas eroderande verkan fortsätter att forma kobben, men under årtiondenas gång får allt fler växtarter fotfäste och etablerar sig. Den steniga jordmånen förvandlas långsamt till gröna ängar och blomsterprakten under högsommaren förvandlar det karga landskapet till ett svallande hav av färger.

Så fort de första växterna har slagit rot på kobben börjar också sjöfåglar – gråtrut, silltrut och fiskmåsar samt silvertärna – bygga sina bonor bland stenarna och vegetationen. Det rikaste fågellivet finns på trädlösa ört- och gräsbevuxna skär där det bland de till och med hundratals måsparen även påträffas en häckande population av grågås, vitkindad gås, tobisgrissla, skrake, vigg och många kustvadare.

När landhöjningen fortsätter och fåglarna gödslar humusjorden etablerar sig också de första buskväxterna, som Karlebyns symbol havtornen, och slutligen också pionjärträdet gråalen.

Beroende på skärets läge i havsbandet fortsätter dess utveckling antingen till en först albevuken och senare barrträdsdominerad holme i innerskärgården eller till ett ytter-skär med öppna ene- och kråkrishedar och kala klippor. Vattenfyllda gölar på klippholmarna försumpas och växer igen och blir små myrar som bidrar till mångfalden i naturen.

Djuren i ytter-skärgården är utsatta för naturens makter

Redan i ett tidigt skede slår sig många fågelarter ner på kobbar och skären i den yttre skärgården. Vanliga ytter-skärsfåglar i Karleby skärgård är havstrut, silltrut, gråtrut, silvertärna och även fåtalig skräntärna. Alka och grissla häckar i håligheter mellan stenblocken på klippiga skär. När växtligheten ökar blir också de häckande fågelarterna fler: typarter är svarta, vigg, grågås, roskarl och vitkindad gås, som har ökat snabbt, samt ejder som är en sällsynt art i Bottenviken. Även den tilltagande skarvpopulationen i Finland har sökt sig till Karleby ytter-skärgård, även om häckningsförsöken i början av 2000-talet misslyckades. Till de vanligaste häckande tättingarna i öppna biotoper hör ängsbiplärka, stenskvätta och sädesärta. Även skärbiplärka är en sällsynt häckande art på de yttersta kobbarna.

Karleby skärgård har hört till de bästa förökningsområdena i Finland för silltrut, vars population dessvärre har minskat de senaste åren. Med hjälp av satellitmärkning har man kunnat fastställa att traktens pälsfarmer är en viktig näringskälla för silltrutarna i Karleby skärgård. Föräldrafågeln hämtar mat huvudsakligen från inlandet, på pälsfarmer som ligger inom en radie på upp till 50–60 kilometer. Fågeln som förr följde efter strömmingsstimmen på det öppna havet hämtar sin föda där det är enklast. Dessvärre misslyckas silltrutarna oroväckande ofta med häckningen och arten går tillbaka.

Rummelören.

linnut hakevat ravintonsa sieltä, mistä helpoiten saavat. Selkälokin pesinnät epäonnistuvat kuitenkin huolestuttavan usein ja laji vähenee.

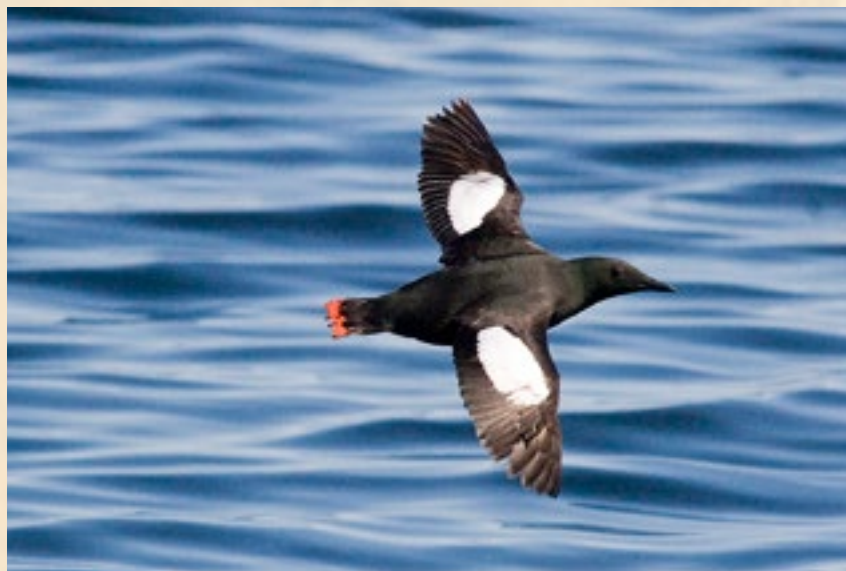
Entistä useammin saa Kokkolankin rannoilla ihailia merikotkan uljasta silhuettia. Laji jopa talvehtii useimpina vuosina alueella. Merikotka on esimerkki onnistuneesta suojelutyöstä. Sukupuuton partaalta laji on runsastunut ja asuttaa nykyisin koko Suomen rannikkoa ja suuria sisävesienkin selkiä. Kokkolasta laji hävisi 1975 myrskyn kaadettua viimeisen hakkuuaukon keskelle jääneen pesäpuun Öjassa. Kului 25 vuotta ennen kuin merikotka jälleen pesi Kokkolassa. Nyt kanta on 3–4 pesivää paria ja laji on pesinyt myös Kokkolan kansallisen kaupunkipuistonkin tarkastelualueella.

Havsörnen ståtliga siluett har blivit en vanligare syn även på kusten vid Karleby. De flesta år har arten även övervintrat i trakten. Havsörnen är ett exempel på lyckade skyddsinsatser. Den tidigare utrotningshotade arten har tagit igen sig och förekommer nu längs hela kusten och på de stora insjöarna i Finland. Havsörnen försvann från Karleby när det sista botträdet mitt på ett kalhygge i Öja föll i en storm 1975. Det gick 25 år innan havsörnen häckade igen i Karleby. I dag finns det 3–4 häckande par och arten har också häckat inom granskningsområdet för Karleby nationalstadspark.

Uhanalaisia lintulajeja

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueen rantaniityillä ja saaristossa esiintyneistä tai vielä pesivistä lajeista Suomen uhanalaisten lintulajien listalla ovat:

- äärimmäisen uhanalaiset suokukko ja rantakurvi (k= kadonnut)
- erittäin uhanalaiset jouhisorsa, heinätavi, tukkasotka, pilkkasiipi, tukkakoskelo, musta-kurku-uikku, etelänsuosirri (k), lapinsirri (k), kari-kukko, riskilä ja selkälökki
- vaarantuneet ristisorsa, haapana, haahka, isokoskelo, riekko, merikotka, punajalkaviklo, taivaanvuohi, vesipääsky (k), naurulokki ja pajusirkku
- silmälläpidettävät silkkiuikku, tylli, pikkutylli, kuovi, liro, merilokki, haarapääsky, niittykirvinen, keltävästäräkki, kivitasku ja punavarpenen.

JUHANI HANNILA

Hotade fåglar

Av de fåglar som förekommit eller fortfarande häckar på strandängarna och öarna inom granskningsområdet för Karleby nationalstadspark har följande upptagits i förteckningen över hotade arter i Finland:

- akut hotade – brushane och tereksnäppa (RE=utdöd)
- starkt hotade – stjärtand, årta, vigg, svärta, småskrake, svarthakedopping, sydlig kärrensäppa (RE), mosnäppa (RE), roskarl, tobisgrissla och silltrut
- sårbara – gravand, bläsand, ejder, storskrake, ripa, havsörn, rödbena, enkelbeckasin, simsnäppa (RE), skrattnås och sävsparv
- nära hotade – skäggdopping, större strandpipare, mindre strandpipare, spov, grönbena, havstrut, ladusvala, ängspiplärka, gulärta, stenskvätta och rosenfink.

Suomen uhanalaisten lintujen listalla on muun muassa riskilä. Se pesii Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella.

I förteckningen över hotade fågelarter i Finland upptas bland annat tobisgrisslan som häckar inom granskningsområdet för Karleby nationalstadspark.

Makean ja suolaisen veden kaloja

Vain harvat kalalajit ovat pystyneet sopeutumaan vähäsuolaiseen kylmään murtoveteen. Perämerellä tavataankin vain harvoja todellisia merellisiä lajeja ja Pohjanlahden perukkaan mentäessä sisävesilajien osuus kasvaa. Perämerellä varsinaiset merilajit, kuten turska ja kampelat sekä vähemmän tunnetut nokkakala, makrilli ja hietatokko esiintyvät vain satunnaisesti. Sen sijaan tyyppilajisto koostuu kylmien sisävesien lajeista, kuten hauki, ahven, kiiski, simput, made ja harjus sekä särkikalat eli lahna, särki, säyne ja salakka. Muikku on Suomen merialueista vain Perämerellä tavattava laji. Kokkolassa taloudellisesti tärkeimpiä kalastettavia lajeja ovat kari- ja vaellussiika, silakka, ahven ja merilohi.

Muutamat kalalajit ovat hyvin sopeutuneet kaksoiselämään suolaisessa ja makeassa vedessä. Niille on tyyppillistä aikuiselämän merivaihe ja makeanveden nuoruusvaihe. Puhutaan vaelluskaaloista, joihin kuuluvat taloudellisestikin merkittävät merilohi, meritaimen, vaellussiika ja myös ympyräsuisten lahkoon kuuluva nahkiainen. Kaikki nousevat rannikon jokiin lisääntymään, pois kaset viettävät vaihtelevan pituisen nuoruusvaiheensa joessa ja lähtevät sen jälkeen merialueel-

Både sötvattens- och saltvattensfiskar

Endast ett fåtal fiskarter har kunnat anpassa sig till att leva i kallt brackvatten. I Bottenviken påträffas få verkliga havsfiskar och längre in i Bottniska viken ökar andelen insjöarter. I Bottenviken är riktiga havsarter, som torsk och flundra samt näbbgädda, makrill och sandstubb, endast sporadiskt förekommande. Typarterna utgörs av fiskar som lever i kalla insjövattnen, som gädda, abborre, gers, simpör, lake och harr samt karpfiskar, det vill säga braxen, mört, id och löja. Bottenviken är det enda havsområde i Finland där siklöja påträffas. De ekonomiskt viktigaste fiskarterna i Karlebytrakten är havslekande sik och älvsik, strömming, abborre och havslax.

En del fiskarter har anpassat sig väl till ett dubbelliv i både salt och sött vatten. De vuxna fiskarna lever i havsvattnen och ungfiskarna i sötvattnen. Till dessa anadroma (vandrande) fiskarter hör ekonomiskt betydelsefulla arter som havslax, havsöring, älvsik samt nejonöga, som tillhör gruppen rundmun. Samtliga dessa arter förökar sig i älvarna längs kusten. Ungfiskarna lever en tid i älven och vandrar sedan ut i havet för att växa till sig och återvänder några år senare för att leka i samma älv där de föddes.

le syönnösvaellukselle, joka päättyy muutamien vuosien jälkeen kutunousuun syntymäjokeen.

Vuosituhausien aikana näille kaloille on kehittynyt geeniperimä, joka ohjaa niiden käyttäytymistä. Ihminen on toiminnallaan aiheuttanut vakavan uhkan tämän perimän säilymiselle. Suurin uhka on takavuosina tapahtunut jokien voimalaitos- ja tulvasuojelurakentaminen, jokien rehevöityminen ja liikkalastus. Suomen rannikon aikaisemmin noin 30 lohijoesta vain Tornionjoessa ja Simojoessa on enää jäljellä luonnontilainen lisääntyvä kanta.

Perhonjoen jokirakentamisen seurauksena lähes sukupuuttoon kadonnutta meritaimen- ja vaellussiikakantaa on viimeisen parinkymmenen vuoden aikana pyritty elvyttämään alueen kalastuskuntien, kaupungin, Elinkeino-, liikenne- ja ympäristö- eli ELY-keskuksen ja Luonnonvarakeskuksen eli Luken yhteistyönä. Muun muassa kutualueita on kunnostettu, jokisuulle on määriteltä kalaväylä, jossa verkkokalastus on kielletty, jokeen nousevien taimenten ja siikojen mätää on kerätty talteen hautomoon ja istutettu kuoriutuneita poikasia jokeen ja jokisuulle. Kalojen nousua seurataan jokisuulla rysäpyynnillä ja kalatutkalla.

Tulokset ovat olleet erittäin lupaavia ja Perhonjokeen nouseekin nykyisin entistä enemmän vaellussiikaa ja meritaimenta. Kokkolan merialuetta pidetään jopa maan parhaana meritaimenten uistelualueena. Alkukesällä Kokkolan edustalla liikkuu lohien vetouistelijoita ja myöhemmin kesällä ja syksyllä meritaimenen pyytäjiä ympäri Suomen.

Rannikon nisäkkäitä

Perämerellä tavataan kahta hyljelajia: itämerennorppaa ja harmaahyljettä, joka tunnetaan myös nimellä halli. Kokkolan edustalla varsinaisia hylkeiden lepäilyluotoja ei ole, mutta Pohjanlahden hyljekannan vähitellen runsastuttua 1960–70-lukujen aallonpohjasta niitä nähdään nykyisin yleisesti.

Muutoin merialueen nisäksälajisto on tyypillistä rannikon lajistoa. Erikoisuuksista Kokkolan saaristossa voi mainita lapinmyyrän, jonka levinneisyys Suomessa on kaksijakoinen: sitä tavataan ydinalueellaan Lapissa ja toisaalta Kokkolan ja Porin välisellä rannikolla reliktinä eli jäänteinä jääkauden jälkeiseltä ajalta. Lapinmyyrä muistuttaa paljon peltomyyrää, mutta kasvaa kookkaammaksi. Se suosii erityisesti ulkosaariston luotoja ja saaria, jotka olosuhteiltaan ja maisemaltaan erehdyttävästi muistuttavat tunturiseutuja.

Nykyisin voi saaristossakin törmätä entistä useammin saukon jälkiin. Saukkokanta Suomessa on vahvistunut ja laji viime vuosina palannut myös Kokkolan saaristoon. Muista pienpedoista minkki, kärppä ja lumikko ovat tavanomaisia saarten asukkeja. Minkki aiheuttaa ajoittain suuria pesätuhoja ekseyssään jopa ulkosaariston uloimmille lintujen pesimäluodoille. Suurissa metsäissä saarissa tapaa hirviä, metsäkauriita, kettuja, supikoiria ja jäniksiä. Satunnaisesti saaristossa liikkuu nykyisin myös susia ja ahmoja.

Liito-orava on Kokkolan ranta- ja taajamametsissä yllättävän runsas, vaikka kyse on Suomen uhanalaisluokituksessa silmälläpidettäviin kuuluvasta ja maanlaajuisesti vähenevästä lajista. Laji esiintyy EU:n alueella vain Suomessa ja Virossa. Liito-oravan elintavat ovat erikoiset. Se liikkuu ravinnonhaussa hämärässä ja yöllä, ja siirtyy puusta toiseen liitämällä lentopoimujensa avulla. Laji on hyvä arvokkaiden luonnonmetsien indikaattori. Liito-orava vaatii elinympäristöltään seka-

Fiskarnas genetiskt betingade beteende är resultatet av en årtusenden lång utveckling. Nu hotar mänsklig påverkan denna inbyggda genetiska kod. Det största hotet utgörs av kraftverk och översvämningsskydd som byggts i älvarna, övergödning av älvarna och överfiske. Förr fanns det cirka 30 vildlaxälvar längs den finska kusten, numera finns det en naturlig laxstam bara i Torne och Simo älvar.

I Perho å dog havsöring och älvsik praktiskt taget ut som en följd av byggverksamhet och de senaste tjugo åren har de lokala fiskelagen, staden, Närings-, trafik- och miljöcentralen (NTM-centralen) och Naturresursinstitutet samarbetat för att återställa fiskstammarna. Bland annat har man iståndsatt fiskelekplatser, reserverat en fiskeled vid åmynningen där nätfiske är förbjudet, samlat in rom från älvlekande öring och sik, kläckt rommen i en ägginkubator och sedan utplanterat fiskyngel i ån och åmynningen. Fiskstigningen har följts upp med hjälp av rys-sjefiske och fiskradar.

Resultaten har varit mycket lovande och antalen stigande älvsik och havsöring har ökat i Perho å. Havsområdet utanför Karleby anses rentav vara det bästa stället för trolingfiske efter havsöring. I början av sommaren rör sig laxtrollare utanför Karleby och senare under sommaren och på hösten kommer öringstrollare från hela Finland.

Kustlevande däggdjur

I Bottenviken förekommer två sälararter, nämligen östersjövikare och gråsäl. Utanför Karleby finns inga egentliga säklippor, men i takt med att sälstammarna i Bottniska viken återhämtar sig efter bottennoteringen på 1960–1970-talen påträffas sälar numera regelbundet.

I övrigt påträffas i havsområdet däggdjur som är typiska för hela kusten. En specialitet i Karleby skärgård är mellansorken, som i Finland förekommer på två olika områden: artens egentliga utbredningsområde är Lappland, men dessutom förekommer den som en istidsrelikt på kusten mellan Karleby och Björneborg. Mellansorken liknar åkersorken, men blir något större än denna. Mellansorken lever gärna på kobbar och holmar i ytterskärgården där förhållandena och landskapet på många sätt liknar fjällen.

Nuförtiden kan man relativt ofta se utterspår även i skärgården. Utterstammen har ökat på sistone och arten har även återvänt till Karleby skärgård. Vanliga små rovdjur i skärgården är också mink, hermelin och småvessla. Minken orsakar tidvis stor ödeläggelse i fågelbon om den hittar till häckningsskären i den yttre skärgården. På de större skogbevuxna öarna påträffas älg, rådjur, räv, mårddhund och hare. Även varg och järv rör sig ibland i skärgården.

Flygekorre är en förvånansvärt vanlig art i strand- och tätortsskogarna i Karleby, trots att arten på den finska rödlistan betecknas som en hänsynskrävande art som minskar i hela landet. Inom EU förekommer flygekorre bara i Finland och Estland. Flygekorrens levnadssätt är speciella. Den rör sig i skymningen och på natten för att hitta föda och glidflyger från träd till träd med hjälp av sitt hudveck. Arten är en utmärkt indikator för värdefulla naturskogar. Flygekorren lever i blandbestånd. För att hitta föda behöver den lövträd, håligheter i träd används som bon och övervintringsplatser och i stora granar kan den äta och söka skydd. Det största

puustoa. Ravinnonhankintaan laji tarvitsee lehtipuita, pesä- ja talvehtimispaikaksi kolopuita sekä ruokailu- ja suojapuiksi suuria kuusia. Liito-oravan pahin uhka on metsätalous ja erityisesti vanhojen kuusikoiden väheneminen. Liito-orava pesii myös linnunpöntöissä ja kolopuiden puutteessa joskus jopa ullakoilla. Kokkolassa rantametsät ovat lajin yleisin esiintymisympäristö.

Kasvillisuuden suksessio

Merestä kohoava paljas maa peittyy vähitellen kasveilla ja kohoamisen jatkuessa kosteusolosuhteet vähitellen muuttuvat, minkä seurauksena rantojen kasvillisuus on usein vyöhykkeistä ja eri kasvillisuusvyöhykkeet seuraavat toisiaan tietyssä säännönmukaisessa järjestyksessä. Tällaista kasvillisuuden kehityskulkua kutsutaan suksessioksi. Sen seurauksena kasvillisuusvyöhykkeet liikkuvat jatkuvasti kohti pakenevaa rantaa.

Merestä kohonneen maan valtaavat ensin suolaisuutta kestävä heinävarteriset kasvit, kuten suolavihvilä, rönnsyrölli ja Pohjanlahdella endeemisenä eli kotoperäisenä lajina tavattava pohjanlahdenlauha. Ylempänä niityillä kasvillisuus on korkeampaa, vaikka vesi ajoittain huuhtookin niittyjä. Tyypillisiä lajeja ovat mesiangervo, hiirenvirna, rantakukka ja merivirmajuuri.

Maan edelleen kohotessa ilmestyvät puuvarteriset kasvit. Harmaa- ja tervaleppä ovat juuristonstypen yhteyttäjäbakteerien ansiosta typpiomavaraisia ja muodostavat rantojen metsävyöhykkeen. Lepät pudottavat muista lehtipuista poiketen lehtensä vihreinä. Maatuvat lehdet sisältävät runsaasti ravinteita ja valmistavat maaperää muulle puustolle: aluksi koivuille ja suksessiokehityksen päätteeksi maaperästä riippuen joko kuusikoille tai männiköille.

Luonnontilaisena kehittyneiden rantametsien merkitys luonnon monimuotoisuudelle on suuri. Leppien elinikä on suhteellisen lyhyt. Jo kuusikymmenvuotisessa luonnontilaisessa lepikossa on runsaasti lahoppua ja kolopuita. Harmaa- ja tervaleppä pudottavat lehtensä vihreinä, sillä molemmilla puilla on kyky sitoa typpeä juurinysträbakteeriensa avulla. Siksi lepillä on mahdollisuus ”tuhlata” ravinteita putoavien lehtien kautta. Samalla lepät valmistavat ravinteikasta maaperää muille kasveille. Lehtomaiset lepikot ovatkin myös eläimistöltään erityisen lajirikkaita ympäristöjä. Parhaat esimerkit niistä löytää Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualueelta.

Kasvillisuuden suksessio vaikuttaa myös eläimistöön. Profiililtaan matalille rannoille muodostuu laajoja rantaniittyjä, jotka ovat monien kahlaajalintujen, vesilintujen ja lokkilintujen tärkeitä pesimä- ja ruokailualueita. Rantaniittyjen uhkana on umpeenkasvu, johon on monia syitä. Rannikkovesien rehevöityminen suosii voimakkaita kasvustoja muodostavien järviruon ja sinikaislan kasvua. Ruovikon valloittamalta niityltä katoavat kahlaajat ja muut avomaan lintu- ja kasvilajit. Muita syitä ruovikoiden voittokulkuun ovat olleet perinteisen rantalaidunnuksen loppuminen ja ilman kautta tuleva rehevöittävä typpilaskeuma. Uusi uhka on ilmastomuutoksen aiheuttama merenpinnan kohoaminen, jonka seurauksena suksession alkuvaiheen luontotyytit kaventuvat.

Saariston kasvit

Saaristossa kasvilajisto on pääosin ruohovarterista. Saarten yläosissa tavataan paikoin katajavaltaisia nummia, joilla kasvaa varpukasveja, sekä kuivia kallioketoja, joilla voi esiintyä tyypillisiä keto-

hotet mot flygekorren är skogsbruket, speciellt avverkningar av gamla granbestånd. Flygekorren bosätter sig också i fågelholkar och även på husvindar, i brist på lämpliga hålträd. I Karleby förekommer flygekorren främst i strandskogarna.

Ekologisk succession av växter

Växter tar långsamt över den nya mark som stiger ur havet till följd av landhöjningen. Medan landhöjningen fortsätter förändras fuktighetsförhållandena, vilket ofta ger upphov till strandzonering där zonerna i växtlighet alltid följer en viss ordning. Denna utvecklingsföljd kallas succession. Genom successionen rör sig zonerna i vegetationen mot strandlinjen som hela tiden drar sig längre utåt.

Den blottade marken koloniserar först av saltåliga örtartade växter, som salttåg, krypven och gultåtel, som är en endemisk art vid Bottniska viken. Högre upp på ångarna är också växtligheten högre, trots att ångarna tidvis svämmar över. Typiska arter är älggräs, kråkvicker, fackelblomster och strandvänderot.

När landhöjningen fortsätter gör vedartade växter intåg. Skogsbältet på stranden består av gråal och klibbal som är självförsörjande med kväve tack vare sina rotknölar med kvävefixerande bakterier. I motsats till de övriga lövträden faller alarna sina blad gröna. De förmultnande löven innehåller mycket näringsämnen och förbättrar marken för andra träd: först björk och senare i successionen för gran eller tall, beroende på jordmänen.

Strandskogar som utvecklats på naturlig väg spelar en viktig roll för den biologiska mångfalden. Alarna är relativt kortlivade. Ett sextioårigt albestånd i naturtillstånd innehåller redan gott om förmultnad ved och hålträd. Både gråal och klibbal faller sina löv gröna, eftersom de kan ta upp kväve med hjälp av kvävefixerande bakterier i sina rotknölar. Därför behöver alarna inte snåla med näringsämnen när de faller sina blad. På så sätt tillför alarna näringsämnen i marken för andra växter. Därför har lundartade albestånd även ett mycket rikt djurliv. De bästa exemplen finns på Rummelören–Harrbåda naturskyddsområde.

Den ekologiska successionen i växtligheten inverkar också djurlivet. På de flacka stränderna uppkommer vidsträckta strandängar där vadare, vattenfåglar, måsar och trutar häckar och letar föda. Strandängarna hotas av igenväxning som beror på många olika orsaker. Övergödning av kustvattnen gynnar växter som bildar stora bestånd, såsom vass och blåsäv. Vadare och andra fågel- och växtarter som trivs på öppen mark försvinner när ången tas över av vass. Andra orsaker till vassinvasionen är att strandängarna inte längre används för bete samt nedfall av luftburet kväve som bidrar till övergödningen. Ett nytt hot är havsnivåhöjningen till följd av klimatförändringarna vilket leder till att förekomsten av naturtyper i successionens inledande skede minskar.

Växter i skärgården

Växtligheten i skärgården består huvudsakligen av örtartade växter. I högre lägen på öarna finns ställvis enehedar med risvegetation samt torra klippedar där det påträffas typarter

JUHANI HANNILA

Kokkolan kaupungin omistamalla Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualueella laidunnusta on harjoitettu vuodesta 1995 alkaen erillisen luonnonhoitosuunnitelman pohjalta. Alueella laidunnuksesta huolehtivat ylämaankarja ja lampaat. Alue on myös kaupunkilaisten suosima virkistyskohde ja Kokkolan luontokoulun ympäristökasvatuskohde.

kasveja kuten esimerkiksi ketoneilikkaa. Monilla saarilla tavataan myös kallioväleissä pienialaisia suolaikkuja, joilla esiintyy tyypillistä suokasvillisuutta, kun rahkasammalia, isokarpaloa, lakkaa sekä erilaisia saroja.

Oman mielenkiintoisen lisänsä alueen kasvilajistoon tuovat lajit, joita esiintyy erillisesiintymänä Perämeren piirissä. Tällaiset erillisesiintymät ovat tiettävästi syntyneet viimeisen jääkauden loppuvaiheessa ja näiden lajien päälevinneysalue on Jäämeren ja Vienanmeren rannikoilla. Tällaisia lajeja ovat suomenhierakka, ketohanhikin merenrantarotu, tuppivita, merisara ja vihnesara.

Lisäksi monilla mantereeltakin tutuilla kasvilajeilla tavataan rannikolla ja saaristoissa ranta-alajeja, joista tavallisia ovat rantapiharatamo ja merivirmajuuri.

JUHANI HANNILA

Naturvård med betesdjur har använts på Rummelören–Harrbåda naturskyddsområde, som ägs av Karleby stad, sedan 1995 enligt en separat naturvårdsplan. Kor av rasen Highland Cattle samt får hålls som betesdjur på området som också är ett populärt rekreativmål för Karlebyborna och används av Karleby naturskolan som målområde för miljöfostran.

som bland annat backnejlika. På många holmar finns mellan klipporna små myrar med typisk växtlighet bestående av bland annat vitmossor, tranbär, hjortron och olika arter i starrsläktet.

Ett intressant tillskott till växtlivet i området utgör arter med en isolerad förekomst vid Bottenviken. Dylåka isolerade förekomster av arter som främst påträffas på Ishavs- och Vita-havskusten har sannolikt uppkommit i slutet av den senaste istiden. Till dessa arter hör finnskräppa, grönlandsgåsört, slidnate, norskstarr och strandstarr.

På kusten och i skärgården påträffas dessutom underarter till många bekanta fastlandsarter, som åkergröblad och strandvindelrot.

Maankohoamisrantojen sukkessio rantaniityistä kangasmetsiin

Vesirajassa kasvavia ilmaversoiskasvustoja muodostavat:

- sinikaisla (*Schoenoplectus tabernaemontani*)
- järviruoko (*Phragmites australis*).

Växtsuccesion på landhöjningskusten från strandäng till moskog

Vattenväxter med luftskott som bildar bestånd vid vattenbrynet är

- blåsäv (*Schoenoplectus tabernaemontani*)
- vass (*Phragmites australis*).

MINNA TORPPA

Varsinaisia lehtoja Kokkolan seudulla on niukasti, mutta leppien juurissa esiintyvät typensitojabakteerit saavat aikaan sen, että leppävaltaiset rantametsät ovat monin paikoin erittäin reheväkasvuisia ja kasvillisuuden muodostuessa usein suuruohoista kuten mesiangervosta (*Filipendula ulmaria*) ja lehtovirmajuuresta (*Valeriana sambucifolia*). Tällaisia reheviä rantametsiä esiintyy Halkokarin rannoilla Mustakarin ja Suntinsuun välillä, Trullevin rakentamattomilla ranta-alueilla, Elban ja Hopeakivenlahden välisillä alueilla sekä monissa saarissa.

I Karlebytrakten finns endast få egentliga lundar men tack vare de kvävefixerande bakterier i alarnas rotsystem är de aldominerade strandskogarna ställvis mycket frodiga och växtligheten består av högväxta örter, som älggräs (*Filipendula ulmaria*) och flädervänderot (*Valeriana sambucifolia*). Dylika frodiga strandskogor finns på stränderna i Halkokari mellan Mustakari och Sundmun, på de obbyggda stränderna på Trullön, mellan Elba och Silverstensbukten och på många öar och holmar.

Ilmaversoisvyöhykkeen jälkeen ylempänä vesirajasta sijaitsevilla rantaniityillä tavataan:

- merisara (*Carex mackenziei*)
- suolavihvilä (*Juncus gerardii*)
- luhtakastikka (*Calamagrostis stricta*)
- punanata (*Festuca rubra*)
- rönsyröllä (*Agrostis stolonifera*).
- sirohernesara (*Carex viridula* var. *pulchella*)
- käärmeenkieli (*Ophioglossum vulgatum*).

Pensasvyöhykkeessä kasvaa:

- kiiltopaju (*Salix phylicifolia*)
- tyrni (*Hippophaë rhamnoides*).

Rantametsissä puulajeina ovat:

- harmaaleppä (*Alnus incana*)
- tervaleppä (*Alnus glutinosa*)
- hieskoivu (*Betula pubescens*).

Lehtimetsävyöhykkeen jälkeen sukkessiiokehityksessä tulevat kangasmetsät, jotka hiekkamailla ovat pääsääntöisesti mäntyvaltaisia kuivia kankaita tai moreenimailla kuusivaltaisia tuoreita kangasmetsiä.

Harjujakson hiekkaisilla alueilla kasvaa:

- variksenmarja (*Empetrum nigrum*)
- merikohokki (*Silene uniflora*)
- suola-arho (*Honkenya peploides*)
- pohjanlahdenlauha (*Deschampsia bottnica*).

Pienimmillä luodoilla ja saarilla on kasvillisuus pääosin ruohovartista:

- rönsyröllä (*Agrostis stolonifera*)
- merisaunio (*Tripleurospermum maritimum*)
- rantakukka (*Lythrum salicaria*)
- nyylähaarikko (*Sagina nodosa*)
- meriratamo (*Plantago maritima*)
- pohjanlahdenlauha (*Deschampsia bottnica*).

Muutamilla luodoilla, joilla pesii usein lokkilintuyhdyskuntia, esiintyy myös linnunulosteista hyötyviä jäkälälajeja.

HARRI HONGELL

På strandängar längre upp från vattenbrynet växer

- norskstarr (*Carex mackenziei*)
- salttåg (*Juncus gerardii*)
- madrör (*Calamagrostis stricta*)
- rödsvingel (*Festuca rubra*)
- krypven (*Agrostis stolonifera*)
- liten ärtstarr (*Carex viridula* var. *pulchella*)
- ormtunga (*Ophioglossum vulgatum*).

I buskzonen växer

- grönvide (*Salix phylicifolia*)
- havtorn (*Hippophaë rhamnoides*).

Träd som växer i strandskogarna är

- gråal (*Alnus incana*)
- klibbal (*Alnus glutinosa*)
- glasbjörk (*Betula pubescens*).

Lövskogsbältet efterföljs i successionen av moskog, som på sandmarker oftast är tallskog på karg mo och på moränmarker grandominerad frisk moskog.

På åsarnas sandmarker växer

- kråkbär (*Empetrum nigrum*)
- strandglim (*Silene uniflora*)
- saltarv (*Honkenya peploides*)
- gultätel (*Deschampsia bottnica*).

På de mindre holmarna och skären består växtligheten huvudsakligen av örtartade växter:

- krypven (*Agrostis stolonifera*)
- kustbaldersbrå (*Tripleurospermum maritimum*)
- fackelblomster (*Lythrum salicaria*)
- knutnarv (*Sagina nodosa*)
- gulkämpar (*Plantago maritima*)
- gultätel (*Deschampsia bottnica*).

På kobbar och skär med häckande mås- och trutkolonier påträffas också lavar som får näring av fågelspillning.

TONI LUUSIMÄKI

Tyrni. Havtorn.

Kokkolan rannikon suojelualueet ja hoitotoimet

Merkittävä osa Kokkolan rannikosta kuuluu Euroopan Natura 2000 -suojelualueohjelmaan. Kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella on kolme Natura 2000 -aluetta. Luodon saaristo Kokkolan läntisten merialueiden ja Pietarsaaren välillä Tankarista länteen, Kokkolan saaristo Tankarista Lohtajan rajalle, johon myös Perhonjokisuu lukeutuu sekä Rummelön–Harrbådan lintuvesialue. Natura-alueet kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella kattavat yhteensä 17550 hehtaaria pääasiassa vesialueita, mutta myös ulko- ja välisaariston luotoja ja metsäisiä saaria, dyynihietikoita, rantaniittyjä ja mannerrantoja. Alueiden suojelu on toteutettu vasta osittain.

Alueiden suojelua, virkistyskäyttöä ja muita maankäyttömuotoja ohjataan ja yhteen sovitaan hoito- ja käyttösuunnitelmilla. Toistaiseksi hoito- ja käyttösuunnitelmat on hyväksytty Luodon saariston ja Kokkolan saariston Natura 2000 -alueille, Tankarin saarelle sekä Krunni-Kertut saariryhmälle.

Viime vuosikymmeninä varsinkin rantaniittyjen ja saarten kasvillisuus on muuttunut, kun laidunnus on monin paikoin loppunut ja toisaalta vesistöt ovat rehevöityneet. Rantaniityillä kasvillisuuden monimuotoisuutta uhkaa lähinnä järviruo'on (*Phragmites australis*) aiheuttama umpeenkasvu. Järviruoko suurikokoisena lajina ja voimakkaana kilpailijana tukahduttaa helposti alleen monet pienikokoisemmat rantaniittyjen kasvilajit. Järviruoko on hyötynyt ravinnekuormituksen ja runsastunut monin paikoin.

Vielä 1940-50 -luvulla Sannanrannan sekä Rummelören ja Harrinniemen alueella laidunnettiin kaupunkilaisten karjaa. Maatalouden muutokset johtivat siihen, että laidunnus alueella loppui. Yhdessä rannikkovesien rehevöitymisen kanssa se johti rantaniittyjen kiihtyvään umpeenkasvuun. Elban, Rummelörin ja Harrinniemen arvokkaita rantaniittyjä alettiin kunnostaa 1990-luvulla aluksi järviruokoa niittämällä niittotalkoilla ja työleireillä. Pian myöhemmin alueelle perustettiin rantalaidun, jossa on pidetty kesäaikoina lompaita ja ylämaankarjaa syömässä kasvillisuutta. Laidunnuksen seurauksena niittyjen kasvillisuus on pysynyt matalampana eikä järviruoko ole päässyt valloittamaan niittyä kokonaan. Laidunnuksessa on yli 30 hehtaaria rantaniittyä.

Saarissa puolestaan laidunnuksen puute on muuttanut saarten kasvillisuutta.

Tankarissa laidunnuksen loppuminen on saanut aikaan lehtipuiden ja pensaiden kasvua, mikä on rajoittanut avoimia näkymiä saaren keskiosien nummimaisemassa. Tämän johdosta Tankariin on laadittu maisemanhoitosuunnitelma, jonka toteuttamiseksi alueelta on raivattu puustoa ja pensaita ja saarella on aloitettu laidunnus kesällä 2016. Poroluodonkarissa eli Krunnissa ja Kerttujen saarilla on hoitotoimia toteutettu lompaita laiduntamalla vuodesta 2005 alkaen.

Elban, Rummelörin ja Harrinniemen alueen rantaniittyjen kehitystä seurataan aika ajoin toistettavilla kasvillisuuslinjakartoituksilla. Maastossa on vakioidut kasvillisuuslinjat, jotka sijoittuvat kohtisuoraan rantaviivaan nähden ja ovat noin 200–300 metriä pitkiä ulottuen vesirajan alapuolelta rantaniittyjen yläosiin. Kasvillisuuslinjojen kartoituksilla saadaan tietoa sekä maankohoamisen vaikutuksesta kasvillisuusvyöhykkeiden sijaintiin ja siirtymiseen että eri kasvilajien runsaudessa tapahtuviin muutoksiin.

Skyddsområden och skötselåtgärder på Karleby kust

En stor del av Karleby kust omfattas av det europeiska skyddsområdesnätverket Natura 2000. Inom granskningsområdet för nationalstadsparken finns tre Natura 2000-områden. Dessa är Larsmo skärgård mellan Karleby västra havsområden och Jakobstad från Tankar västerut, Karleby skärgård från Tankar till gränsen mot Lochtea, inklusive Perho ås mynning, samt Rummelören-Harrbåda fågelområde. Naturaområdena inom granskningsområdet för nationalstadsparken omfattar sammanlagt 17550 hektar bestående främst av vattenområden samt av skär och skogsbevuxna holmar i den yttre och mellersta skärgården, sanddyner, strandängar och fastlandsstränder. Skyddet av dessa områden har tillsvidare verkställts endast delvis.

Skyddet, rekreativ användning och den övriga markanvändningen styrs och samordnas genom skötsel- och nyttjandepplaner. Hittills har skötsel- och nyttjandepplanerna antagits för Natura 2000-områdena Larsmo skärgård och Karleby skärgård, Tankar samt ögruppen Renögrundet–Kertorna.

De senaste årtiondena har växtligheten genomgått en förändring speciellt på strandängarna och öarna när betes användningen har upphört och vattnen har blivit övergödda. Den största orsaken till utarmning av växtlighetens mångfald är igenväxning av bladvass (*Phragmites australis*). Bladvass är en storväxt och konkurrensstark art som lätt kväver många mindre arter på strandängarna. Bladvassen har gynnats av näringsbelastningen och blivit mycket rikligt förekommande på många ställen.

Ännu på 1940–1950-talen användes Sandstrand samt Rummelören och Harrbådan som betesmarker för Karlebybornas boskap. Med förändringarna i landbruket upphörde betes användningen vilket i kombination med övergödningen av kustvattnen ledde till tilltagande igenväxning av strandängarna. I början av 1990-talet inleddes insatserna för istandsättning av de värdefulla strandängarna på Elba, Rummelören och Harrbådan genom bladvasslätter. Kort därefter börja man använda området för strandbete under somrarna för får och Highland Cattle-kor. Genom betes användningen har ängsvegetationen hållits låg och bladvassen har inte helt övertagit ängarna. Över 30 hektar strandängar används som betesmarker.

På öarna har avsaknaden av betes användning gett upphov till förändringar i växtligheten.

På Tankar har lövträden och buskarna vuxit till sig, med den följderna att de öppna vyerna på hedarna i öns inre delar har blockerats. Därför har man utarbetat en landskapsvårdplan för Tankar och i enlighet med planen röjt både träd och buskar på ön. Sommaren 2016 togs ön i bruk som betesmark. På Renögrundet dvs. Krunni och på öarna Etelä-Kerttu och Pohja-Kerttu har vårdande åtgärder vidtagits fr.o.m. 2005 genom att låta får beta på öarna.

Utvecklingen av strandängarna på Elba, Rummelören och Harrbådan följs upp med återkommande inventeringar av vegetationslinjer. De standardiserade vegetationslinjerna i terrängen är orienterade i rät vinkel mot strandlinjen och sträcker sig 200–300 meter från nedan vattenlinjen till strandängarnas övre delar. Inventeringarna ger information om såväl landhöjningens effekter på vegetationszonernas läge och förskjutning som förändringar i förekomsten av olika växtarter.

Kokkolan nimikkolajit

Nimikkolaji on kaupungin luonnolle ominainen, kaupungin historiaan liittyvä tai muuten kaupunkia kuvaava eliölaji. Kokkolan kaupunginhallitus on nimennyt kaupungin nimikkolajit neuvoo-antavan yleisöäänestyksen perusteella vuonna 1997. Kokkolan nimikkolajit ovat tyrni, merikotka, siika ja liito-orava.

Saariston kivikkoisilla rannoilla lepän kaltainen pioneerilaji on **tyrni** (*Hippophae rhamnoides*), jolla on myös typensitomiskyky. Tyrni tuottaa arvokkaita luonnonmarjoja, joiden C-vitamiinipitoisuus on suuri. Aikoinaan tyrniä hyödynnettiin Kokkolassa myös kaupallisesti mehujen ja liköörien valmistuksessa.

Merikotkalla (*Haliaetus albicilla*) on erityinen asema Kokkolan historiassa. Sanotaan Kokkolan saaneen nimensä kokko-linnuista (merikotka), jotka tapasivat istuskella suurilla kivillä Kokkolan nykyisen kaupungin kohdalla. Näitä suuria siirtolohkareita, kokko-kiviä, on nähtävissä eri puolilla kaupungin keskustaa vieläkin. Merikotka valittiin ennakoivasti Kokkolan nimikkolinnaiksi muutamia vuosia ennen lajin paluuta kaupungin pesimälinnustoon.

Siika (*Coregonus lavaretus*) on Keski-Pohjanmaan maakunnan ja Kokkolan kaupungin nimikkokalaksi. Siika on ollut ja on yhä edelleen taloudellisesti tärkein kalalaji Kokkolan edustan merialueella. Perhonjoessa esiintyy kookkaaksi kasvava vaellussiika, joka merivaelluksen jälkeen palaa jokeen kutemaan, kuten meritaimen ja lohikin. Merialueella lisääntyy pienempi karisiika.

Liito-orava (*Pteromys volans*) on suurisilmäinen, valkeanharmaa vain kissanpoikasen kokoinen monimuotoisissa sekametsissä esiintyvä laji. Vaikka kyseessä on Suomen uhanalaisluokituksessa silmällä pidettäviin luokitellusta lajista, on se Kokkolan ranta- ja reunametsissä yllättävän runsas. Laji esiintyy EU:n alueella vain Suomessa ja Virossa.

Merikotka, selässä satelliittipaikannin. Havsrörn med satellitnavigatör på ryggen.

JUHANI HANNILA

Taimen ja siikoja. Öring och sikar

JUHANI HANNILA

Liito-orava. Flygekorre.

JUHANI HANNILA

Karleby symbolarter

Med symbolarter avses djur och växter som är kännetecknande för stadens natur, anknyter till stadens historia eller på annat sätt är beskrivande för staden. Karleby stadsstyrelse fastställde stadens symbolarter efter en riktgivande folkomröstning 1997. Symbolarterna är havtorn, havsrörn, sik och flygekorre.

Havtorn (*Hippophae rhamnoides*) är en av steniga skärgårdsstränders pionjärarter som liknar alen genom att den också kan ta tillvara markens kväve. Havtornens bär har högt innehåll av C-vitamin. Havtorn har förr utnyttjats industriellt i Karleby för tillverkning av saft och likör.

Havsrörnen (*Haliaetus albicilla*) har en särställning i Karleby historia. Enligt sägen fick staden sitt finska namn efter havsrörnar ("kokko") som brukade sitta på stora stenblock på stadens nuvarande plats. En del av dessa flyttblock finns fortfarande kvar i stadens centrum. Karleby var proaktivt i sitt val av havsrörnen till symbolfågel redan några år innan den åter häckade i staden.

Siken (*Coregonus lavaretus*) är symbolfisken för landskapet Mellersta Österbotten och för Karleby stad. Siken har varit och är fortfarande den ekonomiskt sett viktigaste fisken i havsområdena utanför Karleby. I Perho å påträffas älvsik som efter att ha vuxit sig stor i havsvattnen återvänder till ån för att föroka sig, precis som havsröring och lax. Den havslekande siken är mindre.

Flygekorren (*Pteromys volans*) trivs i mångsidiga blandskogar. Den har stora ögon samt är gråvit till färgen och lika liten som en kattunge. Trots att arten på den finska rödlistan betecknas som nära hotad är den förvånansvärt vanlig i strand- och åkerrensskogarna i Karleby. Inom EU förekommer flygekorre bara i Finland och Estland.

Miten Kokkola sai nimensä?

Kokkolan kaupungin sekä suomen- että ruotsinkielisen nimen alkuperästä on esitetty useampia teorioita. Seudun alkuperäinen suomenkielinen nimi on todennäköisesti ollut Kokkolahti tai Kokkola. Jacob Chydeniuksen mukaan nimi johtuisi Kokkolahti-nimisestä merenlahdesta, joka vielä keskiajan lopulla ulottui Kaarlelan kirkolle saakka. Vielä Johan Cajanusen kartassa vuodelta 1763 lahti tunnettiin tuolla nimellä. Sittemmin lahti on maankohoamisen yhteydessä kivistunut kapeaksi salmeksi, Kaupunginsalmeksi eli Suntiksi.

Kokkolahti puolestaan olisi mahdollisesti saanut nimensä neljästä vedestä kohoavasta kivestä, Kokkokivistä, joilla merikotilla oli tapana istua syömässä saalistaan. Jacob Chydeniuksen vuonna 1754 kirjoittaman teoksen *Om Gamle Carleby* mukaan kyseisistä Kokkokivistä kaksi sijaitsi Kaupunginsalmen eli Suntin pohjoispuolella Savelan tilan mailla. Näistä toinen on jätetty Kaarlelankadulle, Hakatorin edustalle ja toinen oli Kaarlelankadun ja Vaaturinkadun risteyksessä, nykyisellä hotellin parkkipaikalla. Toiset kaksi kiveä sijaitsivat salmen eteläpuolella Cristopher Cronbeckin ja Michel Hoppin tonteilla, eli suurin piirtein Seurahuoneen kohdalla.

Vastaavasti Kokkolan seudun vanha ruotsinkielinen nimi on *Gamlakarleby*. Kansantarinan mukaan nimi juontuisi kuningas Kaarle Knuutinpoika Bondesta, joka jouduttuaan vuonna 1465 luopumaan kruunustaan oleskeli näillä seuduilla vihamiestensä saavuttamattomissa. Noustuaan uudelleen valtaistuimelle vuonna 1467 kuningas olisi antanut nimensä näistä seuduista muodostetulle kappelikunnalle. Todellisuudessa alueen nimi on ainakin 100 vuotta vanhempi perua kuin kansantarinan kertomus. Kielitieteilijät ovat arvelleet, että *Gamlakarleby* nimi pohjautuu sanaan ”karl” ja sen monikon genetiiviin ”karla”, joten nimi tarkoittaisi siis miesten tai talonpoikain kylää. On myös esitetty, että nimi viittaisi alueen karjalaisvaikutukseen. Karjalaiset liikkuvat ja oleskelivät alueella ahkerasti kauppamatkoillaan jo keskiaikana. Muun muassa Perhonjoki oli tärkeä reitti Savosta ja Karjalasta Keski-Pohjanmaalle. Näin tulkiten *Gamlakarleby* voisi tarkoittaa karjalaisten kylää.

Varifrån fick Karleby sitt namn?

Det finns många olika teorier om ursprunget till både det finska och det svenska namnet på staden. Det ursprungliga finska namnet var sannolikt Kokkolahti eller Kokkola. Enligt Jacob Chydenius hänförde sig namnet till havsviken Kokkolahti som ännu slutet av medeltiden stack ända in till Gamlakarleby sockenkyrka. Ännu på Johan Cajanus karta från 1763 hette viken så. Sedermera har landhöjningen lett till att viken har krympt till ett smalt sund – Stadssundet, eller kort och gott Sundet.

Namnet Kokkolahti sägs ha sitt ursprung i fyra stenar som stack upp ur vattnet och som kallades Kokkokivi, eftersom örnar (fi. kotka eller kokko) brukade sitta på dem och äta sitt byte. Jacob Chydenius skrev år 1754 i *Om Gamle Carleby* att två av stenarna fanns norr om Stadssundet, på Savela gårds marker. Det ena av stenblocken finns kvar på Karlebygatan framför Hakatori och det andra låg i korsningen av Karlebygatan och Skräddaregatan, på nuvarande Hotell Kaarles parkeringsplats. De andra två blocken fanns söder om sundet, på Christopher Cronbecks och Michel Hopps tomter, med andra ord ungefär där Societetshuset ligger i dag.

Traktens gamla svenska namn är Karleby som enligt sägen syftar till kung Karl Knutsson Bonde som efter att ha varit tvungen att avsäga sig kronan 1465 vistades i trakten, utom räckhåll för sina fiender. Efter att åter ha intagit tronen 1467 ska han ha gett sitt namn till ett kapellgäll som inrättades i området. Namnet är de facto åtminstone hundra år äldre än den populärhistoriska förklaringen låter förstå. Enligt språkvetare hänför sig namnet till ordet ”karl” som i pluralis får genitivformen ”karla”, med andra ord är det fråga om en by av karlar eller bönder. Det har också framförts teorier om karelska influenser i trakten. Karelarna var flitiga köpmän som rörde sig i trakten redan under medeltiden. Perho å var en viktig färdled från Savolax och Karelen till Mellersta Österbotten. Detta skulle kunna ge belägg för tolkningen ”karelarnas by”.

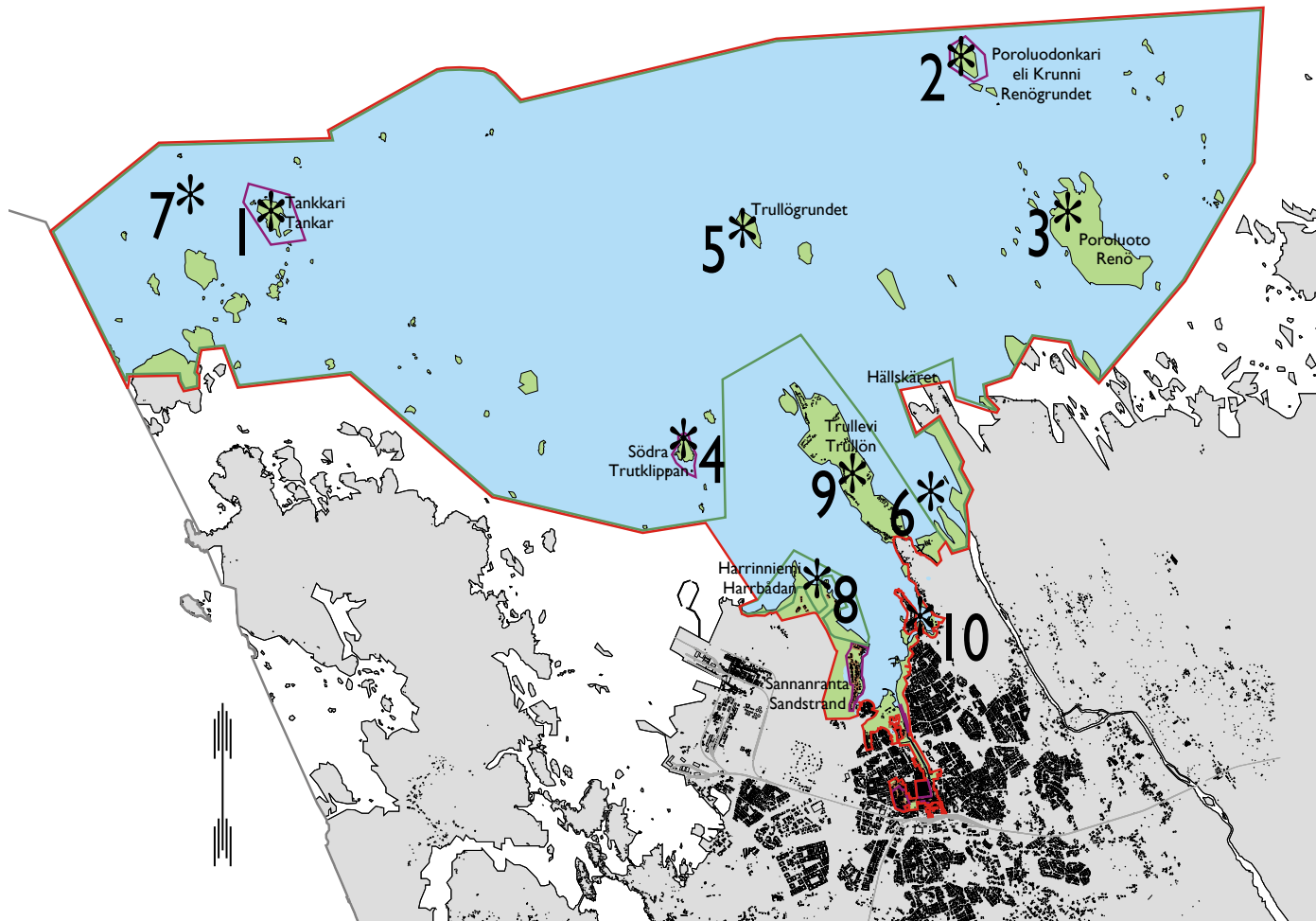

Luontoalueiden tähtikohteet

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella on useita kohteita, joissa luonnon monimuotoisuus ja paikallinen erikaisuus ovat nähtävillä. Parhaimmat luontoalueiden tähtikohteet löytyvät Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualueelta, Trullevin luonnonmetsistä, Perhonjokisuulta, Morsiussaaren eteläpään saarista ja Hyytiäisenmäeltä sekä Kokkolan saariston saarilta, luodoilta ja kareilta.

Högintressant objekt – naturområden

På granskningsområdet för Karleby nationalstadspark finns flera platser där naturens mångfald och de lokala särdragen är väl synliga. De finaste naturlokalerna finns på Rummelören-Harrbåda naturskyddsområde, i naturskogarna på Trullön, vid Perho ås mynning, på öarna i södra delen av Brudskär, i Hyytiäisenmäki samt på holmarna, skären och kobbarna i Karleby skärgård.

TÄHTIKOhteet

Osa-alue I – Delområde I

- 1 Tankkar – Tankkar (M, L, E)
- 2 Poroluodonkari eli Krunni – Renögrundet (M, L, E)
- 3 Poroluoto – Renö (M, L, E)
- 4 Södra Trutklippan – Södra Trutklippan (M, L, E)
- 5 Trullögrundet – Trullögrundet (M, L, E)
- 6 Perhonjokisuu – Perho ås mynning (M, L, E)
- 7 Laivaloukku – Skeppsbrotsområdet (E)
- 8 Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualue – Rummelö-Harrbåda naturskyddsområde (M, L, E)
- 9 Trullevi – Trullön (M, L)
- 10 Vanhan varvin telakkajäänökset – kvarlevorna av Gamla varvet (E)

Lyhenteiden selitykset:

- M = maankohoamisen ja geologisen historian tähtikohte
- L = luontohistorian tähtikohte
- E = elinkeinohistorian tähtikohte
- K = kaavoitus- ja arkkitehtuurin historian tähtikohte
- V = viheralueiden historian tähtikohte

Förklaringar till förkortningar:

- M = Högintressanta objekt – landhöjning och geologisk historia
- L = Högintressanta objekt – naturområden
- E = Högintressanta objekt – näringslivets historia
- K = Högintressanta objekt – planläggnings- och arkitekturhistoria
- V = Högintressanta objekt – grönområdenas historia

LASSI OIKARI

Perhonjokisuu on tärkeää aluetta vaelluskaloille, sillä ne kerääntyvät alueelle, ennen kuin aloittavat nousun jokeen. Perhonjokeen nousee muun muassa vaellussiika, meritaimen ja nahkiainen. Perhonjoki toimii myös muiden kalojen merkittävänä makeavetisenä lisääntymisalueena. Perhonjokisuu onkin ollut arvokas pyyntipaikka alueen kalastajille. 1900-luvun alussa Perhonjokisuulla oli käytössä jopa 170 rysää. 1930-luvun tukkiuutto, 1950-luvulla alkaneet maankuivatukset ja koskien perkaukset, nahkatehtaista tulleet nahanpeittausjätteet, sekä 1980-luvun voimalaitosrakentaminen säännöstelytoimenpiteineen vaikuttivat kielteisesti jokisuiston vesiluontoon ja kalojen kutualueisiin sekä sitä kautta kalakantoihin ja kalastukseen. Viimeaikaiset Perhonjoen kunnostukset, kalaistutukset ja Perhonjokisuulle perustetun osittain rauhoitetun kalaväylän käyttöönotto ja vapaaehtoiset kalastusrajoitukset ovat elvyttäneet kalakantaa. Kalakannan kasvun myötä virkistyskalastus on lisääntynyt ja Perhonjoella harjoitetaan myös taloudellisesti merkittävää nahkiaiskalastusta. Perhonjokisuulta löytyy luontoa monimuotoistavia rantaniittyjä, metsäisiä dyynejä, luhtia, hietikkoja ja fladoja. Kalastusmahdollisuuksien ja monimuotoisen luonnon vuoksi Perhonjoki tarjoaa monipuoliset mahdolliset virkistäytymiseen.

ASKO PEKKARINEN

Perho ås mynning är ett viktigt område för vandringsfiskar, eftersom de samlas på området innan de börjar stiga upp i ån. I Perho å stiger bland annat älvsik, havsöring och nejonöga upp. Perho å är också ett betydande förökningsområde i sötvatten för andra fiskar. Perho ås mynning har varit en viktig fångstplats för områdets fiskare. I början på 1900-talet fanns det t.o.m. 170 ryssjor vid Perho ås mynning. Timmerflottningen på 1930-talet, torrläggningen av jord och rensningen av forsar, vilka inleddes på 1950-talet, avfallet från läderfabrikernas läderbetning samt byggandet av kraftverk med anknytande reglering på 1980-talet inverkade negativt på vattennaturen och fiskarnas lekogränder i åns delta och därmed också på fiskbeståndet och fiske. På senare tid har iståndsättningen av Perho å, fiskplanteringarna och ibruktagandet av en delvis fredad fiskled vid Perho ås mynning samt frivilliga fiskebegränsningar återupplivat fiskbeståndet. I och med att fiskbeståndet har ökat har också fritidsfisket ökat och i Perho å fångas nejonögon i sådan omfattning att det också ekonomiskt har stor betydelse. Vid Perho ås mynning finns också strandängar, skogsklädda dyner, mader, sandfält och flader vilka gör naturen mångformig. Tack vare möjligheterna till fiske och den mångformiga naturen erbjuder Perho å mångsidiga möjligheter till rekreation.

Luonnonhistorian kulttuurihenkilöt

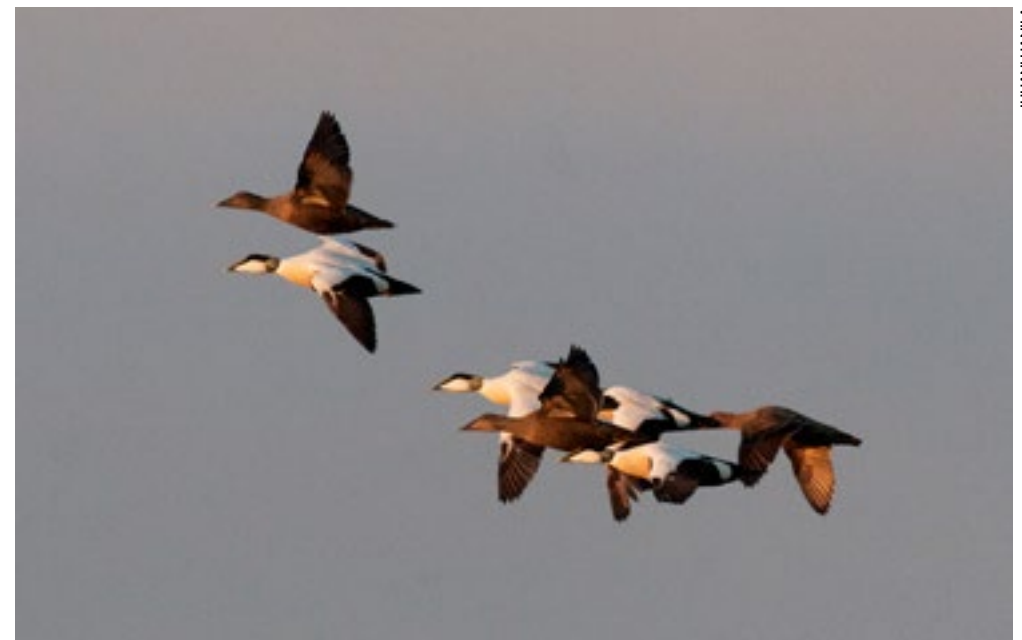
Ruben Casén (1916–1999) oli tunnettu lintuharrastaja, joka rengasti muun muassa kahlaaja-lintuja Rummelörin alueella vuosina 1956–1967. Casénin ansiosta alueen linnusto tuli hyvin tunnetuksi. Hän rengasti alueella yhteensä 5052 lintua, joista 1140 oli alueella syntyneitä poikasia. Erityisesti hän rengasti suokukkoja ja niiden poikasia. Casénin nimissä on yhteensä 358 suokukon poikasen rengastus, mikä vastaa edelleen noin puolta kaikista Suomessa rengastetuista suokukon poikasista. Casénin alueella tekemien linnustotutkimuksien ja alueen arvojen esiin tuomisen ansioksi voi katsoa Rummelö-Harrbådan alueen liittämissä myöhemmin valtakunnalliseen lintuvesien suojeluohjelmaan ja sittemmin Natura 2000 -verkostoon. Jo vuonna 1971 rauhoitti Kokkolan kaupunginhallitus rantaniityt pesimäaikaiselta liikkumiselta, viimein vuonna 2010, yli 10 vuotta alueen suojelupioneerin kuoleman jälkeen, alue rauhoitettiin kaupungin hakemuksesta ympäristöministeriön päätöksellä luonnonsuojelualueeksi. Casén viihtyi myös Kokkolan saaristossa ja hän teki useita veneretkiä alueen luodoille ja kareille rengastaen niillä muun muassa lokkeja, tiiroja ja sorsia. Vesilintujen lisäksi hän oli kiinnostunut myös varpuslinnuista, joista hän rengasti muun muassa västäräkkejä, pajulintuja, keltävästäräkkejä ja kiuruja. Kaikkiaan Casén rengasti yli 9000 lintua. Aktiivisen lintuharrastuksen lisäksi Casén tunnettiin innokkaana urheilumiehenä. Hän valmensi muun muassa GBK:n (Gamlakarleby Bollklubb r.f.) pelaajia 1950-luvun lopulla. Yhteistyö saksalaisen Richard Jobin kanssa tuotti tulosta vuonna 1958, kun GBK nousi ensimmäisenä kokkolalaisseurana jalkapallon SM-sarjaan. Ruben Casén juoksi myös osuuden olympiatulen soihtuviestissä Kokkolassa 12.7.1952.

Muuttomatoillaan levähtävät lintuparvet suosivat rantaniittyjä ja niiden edustan matalia vesialueita. Merkittäviä lintuvesikohteita ovat Rummelörin, Harrinniemen ja Kaustarinlahden matalat luonnonrannat. Kuvassa haahkoja.

Fåglar rastar gärna under flytten på strandängarna och i de grunda vattnen utanför dem. Betydande fågelvatten är de grunda naturstränderna på Rummelören, Harrbådan och Kaustarviken. På bilden ejdrar.

Kulturpersonligheter inom naturhistoria

Ruben Casén (1916–1999) var en välkänd fågelentusiast som ringmärkte bland annat vadarfåglar på Rummelören 1956–1967. Tack vare honom blev fågellivet i området vida känt. Sammanlagt ringmärkte han 5 052 fåglar på området, av vilka 1 140 var ungar som fötts där. Speciellt aktivt ringmärkte han brushanar, både vuxna fåglar och ungar. Han ringmärkte sammanlagt 358 brushaneungar, vilket fortfarande är hälften av samtliga brushaneungar som ringmärkts i Finland. Caséns fågelinventeringar och arbete för att lyfta fram områdets värde kan ses som grund till att Rummelören-Harrbåda senare upptogs i det riksomfattande skyddsprogrammet för fågelsjöar och senare i Natura 2000-nätverket. Redan 1971 fredade Gamlakarleby stadsstyrelse strandängarna under häckningstiden och slutligen år 2010 – över tio år efter skyddspionjärens frånfälle – fattade Miljöministeriet på ansökan av staden beslut om att utlysa området till naturskyddsområde. Ruben Casén trivdes i Gamlakarleby skärgård och gjorde många båtturer ut till kobbarna och skären där han ringmärkte bland annat måsar, trutar, tärnor och änder. Utöver vattenfåglar var han även intresserad av tättingar, med ringmärkningar av bland annat sädesärta, lövsångare, gulärta och sånglärka. Sammanlagt ringmärkte han över 9 000 fåglar. Utöver sitt stora fågelintresse var Ruben Casén känd som idrottsman. Bland annat tränade han Gamlakarleby Bollklubb i slutet av 1950-talet. Samarbetet med tyske Richard Job bar frukt 1958, när GBK var det första fotbollslaget från Gamlakarleby som avancerade till FM-serien. Ruben Casén var också en av fackellöparna när den olympiska elden kom till Gamlakarleby den 12 juli 1952.

JUHAN HANILA

I I Elinkeinojen historia

Kokkolalaisten pääelinkeinoja ovat historian saatossa olleet merenkulku, kauppa, käsityöläisammatit ja maanviljely. Kalastus ja hylkeenpyynti täydensivät elantoa lisätienistinä. Kalastusta ja hylkeenpyyntiä harjoittivat niin talonpojat kuin kaupungin porvarit.

Kokkola perustettiin kauppapaikaksi jokiyhteyden suulle, johon oli helppo tulla ja lähteä meritse. Alueen kaupankäynti vaikutti kaupungin rakennustapaan ja kehitykseen. Vilkas kauppa ja toimivat meritieyhteydet auttoivat myös teollisuuden kehittämisessä alueelle.

Kaupunginsalmi – nykyinen Sunti – jakoi alueen kaupunkiin ja maaseutuun. Maaseudulla oli merkitystä kaupungin hyvinvoinnille ja kaupankäynnille. Se ruokki ja varusti kaupungin porvarit erilaisilla myytävillä tuotteilla ja materiaaleilla. Kaupunki tuotti puolestaan vaurautta talonpojille.

Kokkolan seudulla voimakas maankohoaminen on vaikuttanut voimakkaasti asutuksen ja elinkeinojen kehitykseen, eikä vähiten merenkulkuun. Kun vesi on paennut yhä kauemmas, ihmisen on ollut pakko seurata perässä – ja siirtää satamaansa.

Rantaviivat Kokkolan keskustan alueella noin vuonna 1500 (paksu viiva), 1750 (ohuempi viiva) ja 2000 (tumma sininen). Punaisella on merkitty kaupungin asemakaava-alue, joka säilyi lähes muuttumattomana vuodesta 1665 aina 1800-luvun lopulle. Keskellä alhaalla Kirkonmäki, jonka jyrkkä itäranta oli todennäköisesti satamapaikka keskiajalla.

Strandlinjerna i Karleby centrum cirka år 1500 (tjockt streck), 1750 (tunt streck) och 2000 (mörkblått streck). Det rödmärkerade området är stadsplaneområdet som förblev praktiskt taget oförändrat från 1665 till slutet av 1800-talet. Nertill i mitten är Kyrkbacken, vars branta östra strand sannolikt utgjorde en hamnplats på medeltiden.

KRISTINA AHMAS

I I Näringslivets historia

De största näringarna i Karleby har varit sjöfart, handel, hantverk och lantbruk. Fiske och salfångst gav ett välkommet tillskott till utkomsten för såväl bönder som borgare.

Gamlakarleby grundades som en handelsplats vid en åmynning vid goda kommunikationer sjövägen. Den lokala handelsaktiviteten inverkade på stadens uppbyggnad och utveckling. Den livliga handeln och välfungerande sjöförbindelser bidrog också till industrins etablering i området.

Stadssundet – eller numera Sundet – skiljde åt staden och landsbygden. Landsbygden var viktig för välfärden och handeln i staden. Den försåg staden med mat och olika varor och material som borgarna kunde sälja. Staden bidrog i gengäld till böndernas välgång.

I Karlebytrakten har landhöjningen haft en stor inverkan på bosättningsens och näringarnas utveckling, inte minst på sjöfarten. Med strandförskjutningen har människorna varit tvungna att följa efter – och flytta hamnen.

Kaupunginsalmi eli nykyinen Sunti oli 1600-luvun puolivälissä parisataa metriä leveä ja sen ylittävä Pitkäsilta nimensä veroinen. Suuri osa porvareiden aitoista sijaitsi keskellä salmea. Todennäköisesti laivoja lastattiin myös suoraan niistä. Conrad Soveliuksen kopio Johan Persson Gädans kartasta vuodelta 1664.

Stadssundet var i mitten av 1600-talet ett par hundra meter brett, och Långa Bron som sträckte sig över det gjorde verkligen skäl för sitt namn. En stor del av borgarnas bodar var belägna i mitten av Sundet och sannolikt lastades fartygen även direkt från dem. Conrad Sovelius kopier av Johan Persson Gädans karta från år 1664.

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKIPOHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO / K.H. RENLUNDS MUSEUM – MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Merikauppa alkoi talonpoikaispurjehduksesta

Kokkolan seutua asutettiin vähitellen 1200-luvulta lähtien. Ensimmäiset asukkaat olivat ilmeisesti Lounais-Suomesta lähtöisin olevia pyytäjiä, jotka vähitellen asettuivat vakituisesti eräalueidensa ääreen. 1200-luvun jälkipuoliskolla alueelle suuntautui uudisasutusta Keski-Ruotsista. Uudisasukkaiden yhteydet entiselle kotiseudulle säilyivät edelleen ja kehittyivät kauppapurjehdukseksi.

Pohjanmaa ei ollut viljan suhteen omavarainen, joten viljantuonti oli edellytys pysyvälle asutukselle. Pohjanmaa kykeni kuitenkin toimittamaan emämaa Ruotsin kannalta tärkeitä tarvikkeita, kuten turkiksia, traania, kalaa, voita ja sittemmin myös tervaa. Näin talonpoikaispurjehdus muodostui Pohjanmaan kehityksen olennaiseksi tekijäksi.

Vuonna 1528 kuningas Kustaa Vaasa vahvisti jo vuonna 1348 alueelle annetun kauppaoikeuden. Samalla määrättiin, että alueen pitäjistä vietävät tavarat tuli toimittaa Tukholman linnaan ja tarjota ensiksi kuninkaan ostajalle. Näin talonpoikaiskauppa tuli kuninkaan suojelukseseen. Vuonna 1533 Kustaa Vaasa kuitenkin kielsi talonpoikien kauppapurjehduksen pohjoisiin satamiin. Talonpoikien tuli kuninkaan käskystä sen sijaan keskittyä maanviljelyyn ja kalastukseen. Kiellon vaikutukset jäivät kuitenkin vähäisiksi.

Vaikka valtio pyrki rajoittamaan talonpoikaispurjehdusta, siitä huolimatta myös suojaiseen lahteen Karlebyn kirkon lähistölle syntyy ”laiton” satama. Ensimmäinen maininta Karlebyn satamasta on vuoden 1546 käräjien yhteydessä. Jyrkkien rantojensa ansiosta tuolloin saarena ollut Kirkonmäki eli Holmbacken oli muodostanut hyvän satamapaikan jo 1200-luvulta alkaen.

1500-luvulla laittomia satamia oli ilmeisesti jo useita: Kaustarinlahdella, Kvikantissa ja Perhonjokisuulla. Tähän viittaavat kauppiastalonpoikien asuinpaikat. Alukset olivat pieniä, eikä satamalle asetettu suuria vaatimuksia. Koska kauppa ajoittui tiettyihin ajankohtiin, kuten käräjäpäiviin, olivat satamat enemmän tai vähemmän tilapäisiä.

Tervanviennin käynnistyessä 1500-luvun lopulla pääasiallisesti lastauspaikaksi muodostui oletettavasti Iso-Katajasaari eli Tervaholma. Pohjanmaan kruununvoudit sallivat 1500-luvulla laitoman kaupankäynnin niissä satama- ja käräjäpaikoissa, joissa he itse oleskelivat ja joissa he siten saattoivat kerätä satama- ja aittamaksut. Useissa tapauksissa kruununvoudit harjoittivat itse laitonta kauppaa.

Pohjanlahden talonpoikaispurjehduksen loisto aika sijoittui ajanjaksolle 1540–1600, jolloin kauppaa tehtiin pohjoisen satamiin Ouluun, lihin ja Kemiin, Ruotsiin Tukholmaan ja Mälarenille sekä etelämmäs Viipuriin, Narvaan ja Tallinaan.

Vuonna 1573 kuningas Juhana III kielsi uudelleen pohjalaisten talonpoikien kaupankäynnin. Kielolla ei ollut juurikaan vaikutusta Tukholmassa käytävään kauppaan, mutta purjehdus pohjoisiin satamiin lakkasi. Vuosina 1614–17 kuningas Kustaa II Aadolfin purjehdussääntö ja kauppaordinantia kielsi kaikki talonpoikaissatamat. Kaupungit jaettiin maa- ja tapulikaupunkeihin, joista vain jälkimmäisillä oli oikeus ulkomaankauppaan. Maakaupunkien tuli kohdistaa vientinsä tapulikaupunkeihin.

Bondeseglation utvecklades till sjöhandel

Bosättningen av Karlebytrakten började på 1200-talet. De första invånarna var troligen jägare från sydvästra Finland som bosatte sig permanent i närheten av jaktmarkerna. Under senare delen av 1200-talet kom nybyggare från mellersta Sverige. Dessa behöll kontakten med sina gamla hemorter, vilket med tiden gav upphov till handelsjöfart.

Eftersom Österbotten inte var självförsörjande på spannmål var spannmålsimport en förutsättning för fast bosättning. Å andra sidan kunde Österbotten leverera viktiga varor till moderlandet Sverige, som pälsvaror, tran, fisk, smör och senare även tjära. Därmed blev bondeseglationen en viktig faktor för utvecklingen i Österbotten.

Gustav Vasa stadfäste år 1528 handelsrättigheterna som trakten tilldelats redan år 1348. Samtidigt bestämdes det att varor som kom från dessa kommuner måste föras till Stockholms slott och i första hand erbjudas slottets köpare: sålunda kom bondehandeln på sätt och vis under kungens beskydd. År 1533 förbjöd Gustav Vasa dock bönderna att idka handelsjöfart med de nordliga hamnarna – bönderna skulle istället koncentrera sig på jordbruk och fiske. Effekterna av förbudet blev dock ringa.

Trots att staten ville begränsa bondeseglationen uppstod det en ”olaglig” hamn i närheten av Karleby sockenkyrka. Det första omnämmandet av en hamn i Gamlakarleby är från år 1546 då man höll ting. Tack vare sina branta stränder var Kyrkbacken (eller Holmbacken), som då ännu var en holme, en utmärkt hamnplats, möjligen ända sedan 1200-talet.

Troligen fanns det flera olagliga hamnar på 1500-talet i Kaustarviken, i Kvikant och vid Perhoås mynning. Handelsböndernas bosättningar tyder på detta. Fartygen var små och man ställde inte stora krav på hamnen. Emedan handeln var förlagd till vissa bestämda tidpunkter, som tingens, var hamnarna mer eller mindre tillfälliga.

Då exporten av tjära kom i gång i slutet av 1500-talet blev Stora Enskär eller Tjärholmen den huvudsakliga lastningsplatsen. Kronofogdarna i Österbotten tillät på 1500-talet handelsverksamhet på de hamn- och tingsplatser där de själva vistades och där de sålunda kunde inkassera hamn- och bodavgifter. I många fall sysslade kronofogdarna själva med olaglig handel.

Guldåldern för bondeseglationen i Bottniska viken inföll mellan 1540 och 1600. Man seglade till de nordliga hamnarna i Uleåborg, Ijo och Kemi, till Stockholm och Mälaren samt söderut till Viborg, Narva och Reval (Tallinn).

År 1573 förbjöd kung Johan III på nytt de österbottniska bönderna att bedriva handel. Detta hade knappt någon inverkan på handeln med Stockholm, men seglationen till de nordliga hamnarna upphörde. Gustav II Adolfs sjöfartsförordning och handelsordinance förbjöd alla bondehamnar åren 1614–1617. Städerna indelades i landsorts- och stapelstäder, av vilka endast de senare hade rätt att bedriva utrikeshandel. Landsortsstäderna skulle rikta sin handel till stapelstäderna.

Kokkolan kaupunki syntyy

Kuningas Kustaa II Aadolfin tavoitteena oli luoda Ruotsista voimakas kauppavaltio. Kaupunkeja perustettiin, jotta valtio voisi ohjata ja kontrolloida kauppaa, sekä kerätä entistä suurempi osa veroista rahana. Kauppa oli porvariston yksinoikeus, ja laajaa laitonta talonpoikaiskauppaa voitiin rajoittaa parhaiten tekemällä heidän kauppapaikoistaan kaupunkeja.

Tervanpoltto ja laivanrakennus olivat nostaneet Pohjanmaan taloudellista merkitystä, ja niinpä 1600-luvun alussa se sai ensimmäiset kaupunkinsa. Kuningas Kustaa II Adolf allekirjoitti Kokkolan kaupungin perustamiskirjan 7.9.1620. Kokkolan kauppa-alue määrittiin perustamiskirjassa seuraavasti:

”... Pyhäjoen, Kalajoen, Lohtajan, Kokkolan pitäjän ja Kruunupyyn rahvas on velvollinen viemään tavaransa kaupunkiin ja ne siellä porvaristolle myymään, eikä suinkaan ole sallittua, että muiden kaupunkien porvarit käyvät rahvaan kanssa kauppaa pitäjissä yleisiä markkinapaikkoja lukuun ottamatta... Kukaan maaseudulla asuva talonpoika ei myöskään saa harjoittaa purjehdusta, niin kuin tähän saakka on tapahtunut, vaan hänen on mentävä tavaroineen lähimpään kaupunkiin ja ne siellä myytävä.”

Kauppiastalonpojat olivat yhteisön ylintä kerrasta, joilla oli suuri vaikutusvalta paikallisessa hallinnossa ja talouselämässä. Ei ole siten sattumaa, että Kokkola 1620 perustettiin näiden johtomiesten kylien (Ristiranta ja Kvikant) maille, ja että heillä oli keskeinen asema myös porvareina uuden kaupungin alkuvaiheissa.

Kaustarinlahti oli mataloitunut jo niin paljon, ettei satamakaupunkia voitu perustaa enää Kirkonmäen vanhalle satama- ja markkinapaikalle. Tämän lisäksi toinen satamapaikka oli käytössä Ristirannan kylässä jo ennen kaupungin perustamista. Näin vasta perustettu kaupunki saatiin sijoittumaan lähemmäs merta kuin vanha satamapaikka oli ollut.

Tullitoimintaa

Sekä 1600- että 1700-luvuilla käytössä oli monenlaisia tullimaksuja. Vilpin estämiseksi kaupungit ympäröitiin korkeilla tulliaidoilla, joihin tehtiin tulliportteja ja niiden yhteyteen tullitupia. Kokkolassa tulliaita ympäröi kaupunkia kolmelta laidalta, itäpuolella Kaupunginsalmi eli Sunti toimi aitana.

Tulliportteja oli kolme. Niiden lisäksi oli meritulli, joka rakennettiin vuonna 1622, kun pikkutullia alettiin kantaa Kokkolassa. Pikkutullilla eli maatullilla kerättiin veroja maalta kaupunkiin tuodusta tavarasta. Meritullin sijoituspaikka oli Puurokari, kaupungin pohjoispuolella sijaitseva kallioluoto. Asetuksen mukaan tullitupien rakentaminen oli ympäröivien pitäjien vastuulla, ja Suntin varrella sijaitsevan tuvan pystyttivät Kälviän ja Kokkolan talonpojat. Pitkäsillan pohjoispäässä pohjoisesta tulevan rantatien varrella oli pohjoinen/itäinen tullitupa.

1700-luvun puoliväliin tultaessa Kokkolan kaupungissa oli asukkaita noin 900. Kaupungin tulliaidat rajasivat 24 korttelin alueen, joka oli määritelty vuoden 1665 asemakaavassa. Kaikki kaupankäynti alueella ohjattiin tullien kautta. Vuonna 1724 kaupunki palkkasi rantaratsastajia eli -vartiota, joiden tehtävänä oli estää muiden kaupunkien porvarien Kokkolan alueella harjoittama kauppa sekä talonpoikien kanssa käyty laiton kauppa eli maakauppa.

Gamlakarleby stad föds

Målet för kung Gustav II Adolfs politik var att göra Sverige till en stark handelsnation. Städer grundades för att staten skulle kunna styra och kontrollera handeln samt för att kunna inkassera en allt större del av skatterna i reda pengar. Handeln var borgarnas privilegium, och den utbredda olagliga bondehandeln kunde bäst begränsas genom att böndernas handelsplatser gjordes till städer.

Tjärbränningen och skeppsbyggnaden hade i hög grad främjat Österbottens ekonomiska betydelse, och som en följd av detta fick landskapet sina första städer i början av 1600-talet. Gustav II Adolf undertecknade Gamlakarleby stads stiftelseurkund den 7 september 1620. I urkunden bestämdes Gamlakarleby stads handelsområde.

”... Så skall också allmogen i Pyhäjoki, Kalajoki, Lochteå, Karleby och Kronoby socknar vara förpliktade att föra sina varor till staden och där avyttra dem till borgarskapet, och det är ingalunda alls tillåtet för borgare från andra städer att där bedriva handel med allmogen i socknarna. Undantagsvis må de på de allmänna marknadsplatser som hålles i de ovan nämnda socknarna [...]. Ej heller skall någon bonde som är bosatt på landsbygden inneha lov att bedriva segelsjöfart, såsom hittills har skett, utan måste han bege sig med sina varor till den närmaste staden och där sälja dem.”

Bondeköpmännen hörde till det översta skiktet i samhället, och de utövade ett stort inflytande på den lokala förvaltningen och på det ekonomiska livet. Det är därför ingen slump att Gamlakarleby år 1620 grundades på landområden som hörde till dessa ledande mäns byar (Ristrand och Kvikant), och att de innehade en central roll även som borgare i den nya stadens första skeden.

Kaustarviken hade redan blivit så grund att staden inte kunde grundas vid den gamla hamn- och marknadsplatsen på Kyrkbacken. Redan innan staden grundades fanns det en annan hamnplats i Ristrand. På så sätt kunde man förlägga den nygrundade staden närmare havet än vad den gamla hamnplatsen hade varit.

Tullverksamhet

På både 1600- och 1700-talet uppbars det flera olika slags tullavgifter. För att förhindra fusk byggdes höga tullstaket runt städerna med tullportar och tullhus vid infarterna. Gamlakarleby stad hade tullstaket på tre sidor och på östra sidan fungerade Stadssundet som staket.

Staden hade tre tullportar och sedan 1622 dessutom ett tullhus mot havet som byggdes när man började uppbära s.k. lilla tullen. Landtullen, som erlades i lilla tullen, omfattade varor som fördes från landsbygden till staden. Tullhuset fanns på Puurokari, en kobbe strax norr om staden. Enligt förordning svarade de kringliggande socknarna för att tullhusen byggdes, och tullhuset vid Sundet restes av bönder från Kälviä och Gamlakarleby. Norra/östra tullhuset mot strandvägen norrifrån låg i norra ändan av Långa Bron.

Vid mitten av 1700-talet hade Gamlakarleby cirka 900 invånare. Tullstaketen omgärdade stadens område till 24 kvarter enligt stadsplanen från 1665. All handel i området dirigerades via tullarna. Staden avlönade strandryttare eller -väktare vars uppgift var att förhindra borgare från andra städer att bedriva handel på Gamlakarlebys område samt att stävja den olagliga handeln med bönderna, det vill säga handeln på landsorten.

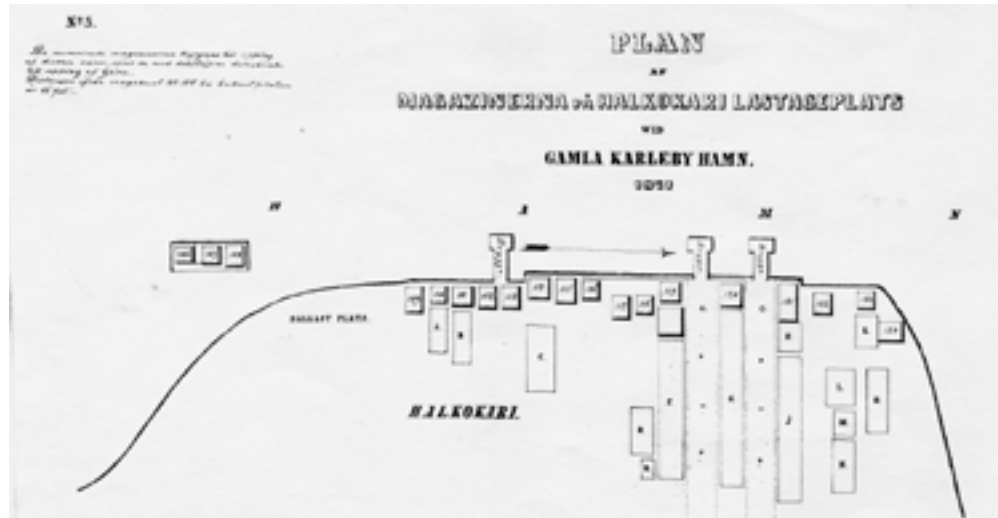
Tervakauppa käy

Talonpojat kuljettivat tervan enimmäkseen talvisaikaan joko kaupunkiin tai sen lastauspaikkaan. Aiemmin lastauspaikkana toiminut Tervaholma ei sijainnut perustetun kaupungin alueella, joten ei ole varmaa käytettiinkö sitä enää lastauspaikkana kaupungin perustamisen jälkeen. Ryövärinkari on todennäköisesti ollut yksi tervan lastauspaikka samalla kun se toimi puutavaran varastopaikkana. 1647 sinne perustettiin pikiruukki. Tervan lastauspaikat olivat myös Lohtajalla ja Kalajoella.

Alussa tervaa ja puutavaraa tuotiin suuressa määrin torille ja kauppiaiden pihoille. Vientimäärien kasvaessa tilanahtaus sekä tulipalonvaara pakottivat varastoimaan puutavaran Kaupunginsalmen suulle eli Suntinsuulle ja sittemmin Ryövärinkarille. Tervaa varastoitettiin myös Kaupunginsalmessa eli Suntissa sijaitseviin kauppiaiden aittoihin.

1830-luvulla annettiin määräys, että tervatynnyrit oli vietävä Pakkahuoneenkadun päähän tervatorille, joka sijaitsi lastaussillan ja pakkahuoneen välittömässä läheisyydessä. Muualla tervakauppa oli kiellettyä. Lastauspaikan yhteydessä sijaitsi myös kaupungin pakkahuone, kunnes se siirrettiin Englannipuiston tervatorille vuonna 1850. Alueelta on tietöiden yhteydessä löytenyt runsaasti jäänteitä muun muassa tervatynnyreistä. Myöhemmin lastauspaikka toimi kalasatamana, jonne tulittiin saaristosta keskiviikkoin ja lauantaisin myymään kalaa.

1765 Kokkola sai tapulioikeudet. 1700–1800-lukujen vaihteessa Kokkola oli Ruotsi-Suomen suurimpia tervan tuottajia. Tervakauppa nosti kaupungin elinkeinotoiminnan kukoistukseen 1800-luvun alussa. Arvokas terva piti saada myyntiin maailmalle, joten myös alueen laivanrakennus kukoisti. Kaupungissa olikin vauraita laivanvarustajia ja kauppiaita. Tervakaupan romahdus uuden laivanrakennusteknologian vuoksi 1850-luvulla oli suuri haaste kaupungille. Tervakauppaa voidaankin kutsua sen aikaiseksi Nokiaksi.

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO / K.H. RENLUNDIS MUSEUM – MIELLELTÄ ÖSTERBOTTENS LÄNSKAPMUSEUM

Tjärhandeln

För det mesta transporterade bönderna tjäran om vintern, antingen till staden eller till dess lastningsplats. Det saknas uppgifter om Tjärholmen fungerade som en lastningsplats även efter det att staden grundats, eftersom den inte låg på den nygrundade stadens område. Rövarskär var sannolikt en lastningsplats för tjära samtidigt som där fanns ett virkesupplägg. Ett beckbruk grundades på Rövarskär år 1647. Lastningsplatser fanns också i Lochteå och i Kalajoki.

Till en början förde man stora mängder tjära och trävaror även till torget och till köpmännens gårdar. Då exportmängderna växte blev man på grund av bristen på utrymme och brandfaran tvungen att lagra trävarorna vid mynningen av Sundet (Sundmun) och senare på Rövarskär. Borgarna lagrade också tjära i bodarna i Sundet.

På 1830-talet utfärdades bestämmelser om att tjärtunnorna måste transporteras till tjärhovet som var beläget i ändan av Packhusgatan, precis intill lastningsbryggan och packhuset. Tjärhandel var förbjuden i andra delar av staden. Vid lastningsplatsen fanns också stadens packhus, tills det flyttades till tjärhovet vid Engelska Parken år 1850. På området har det i samband med vägarbeten hittats gott om kvarlämningar av bland annat tjärtunnor. Lastningsplatsen fungerade senare som fiskehamn dit fiskarna från skärgården kom på onsdagar och lördagar för att sälja sin fångst.

Gamlakarleby beviljades stapelstadsrättigheter år 1765. Staden var en av de största tjärleverantörerna i det svenska riket vid sekelskiftet 1700–1800. Tjärhandeln fick stadens näringsliv att blomstra i början av 1800-talet. Eftersom det var angeläget att exportera den värdefulla tjäran blomstrade också skeppsbyggnaden. Gamlakarleby var en stad av förmögna skeppsredare och köpmän. Därför stod staden inför stora svårigheter när tjärhandeln kraschade på 1850-talet till följd av nya skeppsbyggnadstekniker. På sätt och vis var tjärhandeln sin tids Nokia.

Halkokari vuonna 1871. Suurimpien terva-aittojen välissä oli "kadut", joita pitkin tynnyrit voitiin helposti vierittää laitureille. Niiltä tavarat kuljetettiin lastiveneillä redille ankkuroineisiin aluksiin. Laivojen pohjalasti piti purkaa tiettyyn paikkaan ("Ballast plats"), jotta tästä aiheutuva mataloitumista voitiin ehkäistä.

Halkokari år 1871. Mellan de större tjärbodarna löper "gator" längs vilka tunnorna lätt kunde rullas till bryggorna. Därifrån transporterades varorna med lastbåtar till fartygen, som låg för ankar på redden. Fartygen måste lossa sin ballast på ett speciellt område ("Ballast Plats"), så att uppgrundningen på grund av ballasten kunde förhindras.

Suuri Pohjan sota ja isoviha hävittivät kaupungin vaurauden

Vaikka Ruotsi-Suomi oli käynyt läpi lukuisia sotia koko 1600-luvun eivät ne varsinaisesti ulottuneet Kokkolaan saakka muuten kuin raskaiden verojen, sotilaskuljetusten ja laivamiesten pesaamismuodossa. Kun suuri Pohjan sota (1700–1721) käynnistyi Ruotsin ja suuren vihollisliittoutuman välillä, sotaonni oli aluksi suopea. Tappioiden ja menetysten sijaan valtakunnan kaupungit saivat luvan ottaa hoitaakseen sotavankeja. Näin oli myös Kokkolassa, johon saapui 20 vankia, jotka tulevien vuosien aikana muodostivat omalaatuisen ja hieman vaivalloisenkin lisän kaupunkilaisten elämään.

Sodan edetessä ajat kuitenkin kiristyivät, kun sotatappioiden lisäksi valtiota vaivasivat katovuodet. Kaupunki veloitettiin varustamaan ja harjoittamaan porvariskaartia. Myös sotamiestenottoja alettiin panna toimeen. Sodan saatua onnetoman käänteen vuonna 1711 verotaakka kasvoi ja kaupungin porvariston varallisuus alkoi huveta. Samaan aikaan kauppa oli lamassa ja Tukholmassa maksettiin huonot hinnat niin tervasta, laudoista kuin laivoistakin. Kaiken muun rasituksen lisäksi kaupunkiin levisi sota-ajan vitsaus, rutto. Kokkolassa se raivosi talvella 1710-1711 vaahtien lähes 100 uhria. Kaupunkiin perustettiin erillinen ruttotautisten hautausmaa, jonka viereen rakennettiin sittemmin uusi hautausmaa, Katariinan kalmisto.

Kokkola olikin Isovihan alkaessa varsin heikossa tilanteessa eikä 1600-luvun lopun hyvinvoinnista ollut paljon jäljellä. Isoviha (1713–1721) oli suuren Pohjan sodan aikainen Venäjän miehitys Suomessa. Sinä aikana Pohjanmaan maakuntaa hävitettiin rankasti ja myös Kokkola joutui venäläisten kasakoiden hävityksen ja ryöstön kohteeksi. Kaupungin asukkaat pakenivat hävitystä meren yli Ruotsiin tai pohjoiseen aina Kemiin ja Tornioon saakka. Osa jäi vangeiksi ja heidät joko surmattiin tai toimitettiin Venäjälle vankilaan. Vuonna 1719 kaupungissa oli enää 23 asuttua tonttia ja 138 oli autiona.

Kesäisin, kun vihollisen miehittäjät eivät olleet alueella, talonpojat koittivat käydä vähäistä kauppaa tervalla, jota he veivät kalastajaveneissään Ruotsin puolelle. Saamallaan rahoilla he hankkivat lehmän tai hevosen. Eläinten ostoon piti mennä aina Karjalaan saakka ja usein ostoreissu tehtiin jalkaisin. Kun venäläiset saivat tietää Ruotsiin käydystä tervakaupasta, he rankaisivat ruoskimalla kiinnijääneet kuoliaaksi, ja pakottivat talonpojat viemään tervansa Turkuun. Talonpojat rakensivat piilopaikoissaan myös pieniä jahteja ja kuutteja, joita möivät huokealla hinnalla Ruotsin puolelta tulleille kauppiaille. Miehittäjät verottivat alueen asukkaita raskaasti aina miehityskautensa loppuun saakka kiristäen väestöltä muun muassa hevosia, viljaa, heiniä ja olkia.

Viimein aselepo solmittiin 20.7.1721. Rauhansopimus allekirjoitettiin Uudessakaupungissa 31.8.1721 ja sopimus vahvistettiin 9.9.1721. Pian rauhansopimuksen solmimisen jälkeen pakolaiset alkoivat palata pieninä ryhminä takaisin kotikaupunkiinsa ja kaupungin jälleenrakennus saatoi alkua.

Vesi hupenee – satama siirtyy

Suuren Pohjan sodan (1700–1721) jälkeen kotiin palanneet kaupunkilaiset totesivat pian, että laivat eivät enää pystyneet purjehtimaan kaupunkiin asti, ja lastiveneilläkin oli vaikeuksia. Kau-

Stora nordiska kriget och stora ofreden gjorde slut på välfärden

Trots att det svenska riket hade utkämpat flera krig under 1600-talet hade Gamlakarleby inte egentligen känt av dem annat än genom tunga skatter, militärtransporter och värving av fartygsmanskap. När stora nordiska kriget (1700–1721) bröt ut mellan Sverige och fiendekoalitionen stod krigslyckan först bi. I stället för att drabbas av nederlag och förluster fick rikets städer tillstånd att ta hand om krigsfångar. Detta gällde även Gamlakarleby som mottog 20 fångar som under de närmaste åren gav ett speciellt och något besvärligt tillägg till Gamlakarlebybornas liv.

Medan kriget drog ut på tiden blev läget svårare: utöver krigsförluster drabbades riket även av missväxt. Staden ålades att rusta upp och drilla ett borgargarde. Även soldatuppbåd verkställdes. Efter olyckliga krigshändelser år 1711 ökade skattebördan och stadens borgare började förlora sin förmögenhet. Samtidigt stod handeln stilla och tjära, brädvara och skepp betingade dåliga priser i Stockholm. Till råga på allt drabbades staden av krigstidens farsot – pesten. Sjukdomen härjade i Gamlakarleby vintern 1710–1711 och skördade nästan 100 liv. I staden anlades en särskild begravningsplats för dem som dog i pest och intill den anlades senare en ny begravningsplats, som i dag är Katarine gravgård.

Vid stora ofredens inbrott fanns det därmed inte mycket kvar av den välfärd som Gamlakarleby åtnjutit i slutet av 1600-talet. Med stora ofreden (1713–1721) avses den ryska ockupationen av Finland under stora nordiska kriget. Österbotten utsattes för stor förödelse och även Gamlakarleby förstördes och plundrades av ryska kosacker. Stadens invånare flydde undan förstörelsen över havet till Sverige eller norrut ända till Kemi och Torneå. En del togs till fånga och antingen dödades eller sattes i fängelse i Ryssland. År 1719 fanns det endast 23 bebodda och hela 138 obebodda tomter i staden.

Sommartid, när ockupanterna inte befann sig i trakten, försökte bönderna bedriva lite handel med tjära som de transporterade till Sverige i sina fiskebåtar. Pengarna använde de sedan för att köpa en ko eller häst. Djuren måste köpas i Karelen och ofta gjordes dessa resor till fots. När ryssarna fick veta om tjärhandeln med Sverige bestraffade de dem som åkt fast genom att piska dem till döds och tvingade bönderna att transportera tjäran till Åbo. I sina gömställen byggde bönderna också små segeljakter och skutor som de sålde för billig penning till köpmän från Sverige. Ända till ockupationens slut tog ockupanterna ut tunga skatter av traktens invånare och tvingade till sig bland annat hästar, spannmål, hö och halm.

Vapenvila ingicks slutligen den 20 juli 1721. Freden i Nystad slöts den 31 augusti 1721 och avtalet stadfästes den 9 september 1721. Snart efter fredsslutet började flyktingarna återvända till staden i små grupper och småningom tog även återuppbyggnadsarbetet vid.

Vattnet minskar – hamnen flyttas

Stadsborna som återvände hem efter det stora nordiska kriget (1700–1721) kunde snart konstatera att fartygen inte mera kunde segla ända fram till staden, och även lastbåtarna hade svårigheter. Uppgrundning av Stadssundet var nu ett faktum. Man trodde att problemet berodde på

punginsalmen eli Suntain mataloituminen oli tosiasia. Ongelman syynä pidettiin aaltojen tuomaa hiekkaa sekä Suntiin laskevien purojen maatumista. Veden vähenemisen todellista syytä ei vielä silloin tiedetty.

Vuonna 1730 hankittiin nostokurki, jolla Suntia alettiin ruopata. Työtä tehtiin syksyisin jäältä käsin. Suurin ongelmakohta oli Ryövärinkarin eteläpään kohdalla oleva kapeikko, jonka syvyys oli vuonna 1653 matalimmassa kohdassa 2,5 kyynärrä eli 1,2 metriä. Ei ole tiedossa, kuinka hyvin ruoppaus onnistui. Aikakauden teknologian huomioon ottaen on kuitenkin todennäköistä, että satamatoiminnot jo tässä vaiheessa alkoivat siirtyä Ryövärinkarin ja Halkokarin tienoille. Vuoden 1750 kartassa ainakin meritulli oli merkitty jo siirtyneen Ryövärinkarille. 1700-luvulla Suntia syvennettiin useaan otteeseen, ja tarkoitusta varten perustettiin erityinen ruoppauskassa.

Vähitellen Halkokarin edustalle muodostui uusi toimiva satama. Lahti oli suojaainen, jota Trullelevin hakkuilta rauhoitettu metsä suojaasi pohjois- ja koillistuulilta. Tavaroiden siirto kaupungin ja sataman välillä tapahtui lastiproomuilla, joita varten Sunti pystytettiin pitämään riittävän syvänä.

Rannikon mataloituminen ja erityisesti Harrinniemen ja Trullelevin välinen vedenalainen hiekkasärkkä aiheuttivat vesiliikenteelle kuitenkin uusia ongelmia jo 1700-luvun puolivälissä. 1763 syvyys Halkokarin sataman kohdalla oli vain 13–14 jalkaa eli noin 4 metriä. Tämä tarkoitti, että suurimpien laivojen purkaminen ja lastaus piti ainakin osittain tehdä kauempana merellä. Ne purettiin ja lastattiin Trutklippanien vieressä olevalla suojaisella ankkuripaikalla, redillä. Tavaroiden kuljetus tapahtui kaupungista redille lastiveneillä Suntia pitkin.

Reimarein merkitty purjehdusreitti ulos satamasta kulki hiekkakannaksen yli. Kannaksen kohdalla syvyys oli 13 jalkaa eli noin 3,9 metriä. Syvin kohta mitattiin vuosittain ja merkittiin reimarilla. Reimarien ylläpito oli annettu tehtäväksi vuonna 1669 kahdelle kaupungin porvarille. Kannaksen jälkeen valittavana oli kaksi reittivaihtoehtoa. Pääreitti kulki Trutklippanien välitse Tankarin ohi merelle. Toinen väylä suuntautui Trutklippanin ja Trullöklubbin välistä luoteeseen Rysrån ja Trullögrundin välisellä alueella. Pohjoisimmat väylät kulkivat Trullögrundin sivuitse.

sand som vågorna hämtade in samt på förmultning i bäckarna som rann ut i Sundet. Den verkliga orsaken till vattenminskningen var då ännu okänd.

År 1730 anskaffade man en lyftkran med vilken man började muddra Sundet. Arbetet utfördes på isen under höstarna. Det största problemområdet var den trånga passagen vid södra udden av Rövarskär, djupet på det grundaste stället år 1653 uppmättes till 2,5 alnar, eller 1,2 meter. Det är inte känt hur väl muddringen utföll. Med tanke på den bristfälliga tekniken på den tiden är det sannolikt att man redan i detta skede började flytta hamnfunktioner mot Rövarskär och Halkokari. Enligt kartan över Gamlakarleby från 1750 var sjötullen placerad på Rövarskär. På 1700-talet fördjupades Sundet flera gånger och för det ändamålet grundade man en speciell muddringskassa.

Utanför Halkokari uppstod småningom en ny och fungerande hamn. Viken var skyddad och skogen på Trullön, som fredats undan averkning, gav skydd mot nordliga och nordostliga vindar. Varustransporterna mellan hamnen och staden skedde med lastpråmar, och för dem lyckades man hålla Stadssundet tillräckligt djupt.

Landhöjningen och speciellt den undervattenssandbank som fanns mellan Harrbådan och Trullön beredde problem redan i mitten av 1700-talet. År 1763 var djupet på detta ställe endast 13–14 fot (ca 4 m), vilket innebar att de större fartygen måste, åtminstone delvis, lossas och lastas längre ut till havs. Lossningen och lastningen skedde på den skyddade redden vid Trutklipporna. Varorna transporterades från staden till redden med lastbåtar längs Stadssundet.

En med remmare utmärkt segelfarled ut ur hamnen gick över sandbanken där djupet var 13 fot (cirka 3,9 meter). Det djupaste stället mättes årligen upp och det märktes ut med remmare. Två borgare hade år 1669 fått i uppgift att upprätthålla remmarna. Efter näset kunde man välja mellan två alternativa farleder. Huvudfarleden gick mellan Trutklipporna förbi Tankar ut till havs. Den andra farleden gick mellan Trutklipporna och Trullökubben mot nordväst mellan Rysrå och Trullögrundet. De nordligaste farlederna gick vid sidan av Trullögrundet.

JUHAN HANNILA

Kaupunginsalmesta Suntiksi

Kaupunginsalmi on jäänne merenlahdesta, jonka rannalle Kokkolan kaupunki perustettiin. Maankohoamisen myötä salmi kapeni vuosi vuodelta muodostaen vähitellen kanavamaisen vesiväylän kaupungin sydämeen.

Kaupunginsalmea nimitettiin ruotsiksi ”Stadssundet” eli ”Sund”. Suomenkielisten suussa nimi muuntautui muotoon Sunti. Vähitellen suomenkielisen väestöosan kasvaessa 1900-luvun alussa Kaupunginsalmi-nimitys jäi vähemmälle ja vesiväylää alettiin yleisesti kutsua Suntiksi.

Sunti ennen ja nyt. Stadssundet då och nu.

Stadssundet – Sundet

Stadssundet är det som är kvar av den havsvik vid vilken Gamlakarleby grundades. Med landhöjningen blev sundet år för år smalare och till slut återstod bara en smal kanal mitt i staden.

Det svenska namnet ”Stadssundet” eller kort och gott ”Sundet” fick i den finska befolkningens mun formen ”Sunti” då den finskspråkiga befolkningen ökade i början av 1900-talet.

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANKAAN MAAKUNTAMUSEO /
K.H. RENLUNDIS MUSEUM – MIELLERISTÄ ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Merenkulun kulta-aikaa ja ulkomaan kauppaa

Kokkolan merenkulku kasvoi 1700-luvulla voimakkaasti, ja kaupungin johto kiinnitti runsaasti huomiota satamalojen kehittämiseen. Osaltaan tähän vaikutti myös kiivas kamppailu ulkomaisista purjehdusoikeuksista, jotka saadakseen Pohjanlahden kaupungit todistelivat kilvan oman satamansa paremmuutta.

Ulkomaisten purjehdusoikeuksien saaminen 1765 kasvatti liikennettä satamassa, ennen kaikkea sen johdosta, että ilman täysiä tapulioikeuksia jääneiden pietarsaarelaisten, uusikaarlepyyläisten ja raahelaisten alusten oli ulkomaisiin satamiin purjehtiessaan suoritettava tullaus Kokkolassa. Kokkolan uusi meritulli sijoitettiin satamalahden länsirannan hiekkakankaalle nykyisen Sananrannan alueelle. Myös luotseja jouduttiin palkkaamaan lisää.

Alueen meriliikennettä ohjattiin vuonna 1740 rakennetun Trullögrundissa sijainneen tunnusmajakan eli pookin ja luotsien avulla. 1760 kaupunki palkkasi kaksi vakinaista luotsia. Tätä ennen luotsin tehtäviä olivat hoitaneet muutamat Tankarin kalastajat. Vuonna 1770 Tankariin rakennettiin luotsitupa ja palkattiin kolme uutta luotsia.

Kokkolan ulkomaakaupan reitit suuntautuivat pääasiassa Itämerelle, Pohjanmerelle ja Välimerelle. Suurimmat vientitavut olivat terva, laivat, laudat ja lankut. Kokkolaan tuotiin eniten suolaa. Rahtina tuli myös kahvinpajuja, ranskalaisia viinejä ja tislaamatonta viinaa, arrakkia, tupakanlehtiä, venetsialaista saippuaa, ruusuöljyä ja kirjoituspaperia. Kankaita kuten silkkejä, erilaisia villa-, pellava- ja puuvillakankaita, silkkinauhoja ja samettia tuotiin Tukholman kautta Turkuun, Loviisaan, Vaasaan ja Kokkolaan.

Tulliluetteloiden mukaan Kokkolaan tuotiin 1770-luvulla useita eri väriaineita, kuten orleania eli annattopuun siementen ulkokuorta, kokenillikilpikirvoista saatavaa kokeliinia, lyijyvalkoista, berlininsinistä, indigoa ja sinooperia. Mustaa ebenholtsia eli eebenpuuta tuotiin hienoja puusepäntöitä varten, samoin tuontitavaroihin kuuluivat erilaiset öljyt kuten pellava- ja koneöljy.

Jo 1700-luvulla olivat kokkolalaiset oppineet maustamaan ruokansa muskotinkukilla ja muskottipähkinöillä, musta-, mauste- ja ranskalaisilla pippureilla. Muita tuotuja mausteita olivat saharami, kardemumma, kaneli, inkivääri, neilikka, kanelitangot ja anis. Harvojen herkkua olivat tuoreet sitruunat ja appelsiinit, mutta sinapinsiemeniä, manteleita, karvasmanteleita, hunajaa, tamarindeja, viikunoita, anjovista, oliiveja, riisi- ja helmiryinejä saattoi olla vaatimattomassakin pöydässä.

Satama siirtyy pois kaupungin keskustasta

1800-luvun alkupuolella Kaupunginsalmi eli Sunti ja Halkokarin satama alkoivat todella kärsiä maankohoamisen aiheuttamasta veden vähydestä. Suntain ruoppaamista oli tehty jo 1730-luvulta saakka, ja ruoppaustoimia tehostettiin yhä, kun vuonna 1813 maistraatti päätti ryhtyä paalutamaan ja ruoppaamaan Suntia. Vuonna 1816 Ryövärinkarin läntinen puoli kivetettiin umpeen ja itäinen väylä kaivettiin kanavaksi. Ruoppauksia jatkettiin 1879 ja 1888.

Lopputulos ei ilmeisesti kuitenkaan ollut tyydyttävä, jos on uskomista Norra Posten lehdestä vuonna 1890 ollutta pääkirjoitusta. Sen mukaan Kaupunginsalmen vesi oli kirjava sateenkaaren kaikissa eri väreissä ja vesi oli kuin ohutta siirappia. Vedessä oli rasvaa, likaa ja yksi jos toinenkin

Sjöfartens guldålder och utrikeshandel

Sjöfarten i Gamlakarleby växte kraftigt under 1700-talet, och stadens ledning fäste stor uppmärksamhet vid utvecklingen av hamnförhållandena. Till detta bidrog för sin del även den häftiga kampen om seglationsrättigheter till utlandet. De österbottniska städerna tävlade med varandra om att framhålla den egna hamnens förträfflighet.

Då man år 1765 fick seglationsrättigheter till utlandet ökade trafiken i hamnen framför allt eftersom fartygen från Jakobstad, Nykarleby och Brahestad, vilka inte tilldelats fulla stapelrättigheter, måste förrätta förtullningen i Gamlakarleby innan de avseglade till utländska hamnar. Den nya sjötullstationen i Gamlakarleby placerades på sandheden på den västra stranden av hamnviken, nuvarande Sandstrand. Man var också tvungen att anställa fler lotsar.

Sjötrafiken i området dirigerades med hjälp av en signalfyr (båk) som byggdes på Trullögrundet 1740 samt lotsar. År 1760 anställde staden två ordinarie lotsar. Före detta hade lotsningens skötts av några fiskare från Tankar. År 1770 byggde man en lotsstuga på Tankar och avlönade tre nya lotsar.

Utrikeshandeln från Gamlakarleby riktades sig främst till Östersjön, Nordsjön och Medelhavet. De viktigaste exportartiklarna var tjära, skepp och sågade trävaror. Den största importvaran var salt. I frakten fanns också artiklar som kaffeböner, franska viner och sprit, arrak, tobaksblad, venetiansk tvål, rosenolja och skrivpapper. Textilier – som siden, olika ull-, linne- och bomullstyger, sidenband och sammet – importerades via Stockholm till Åbo, Lovisa, Vasa och Gamlakarleby.

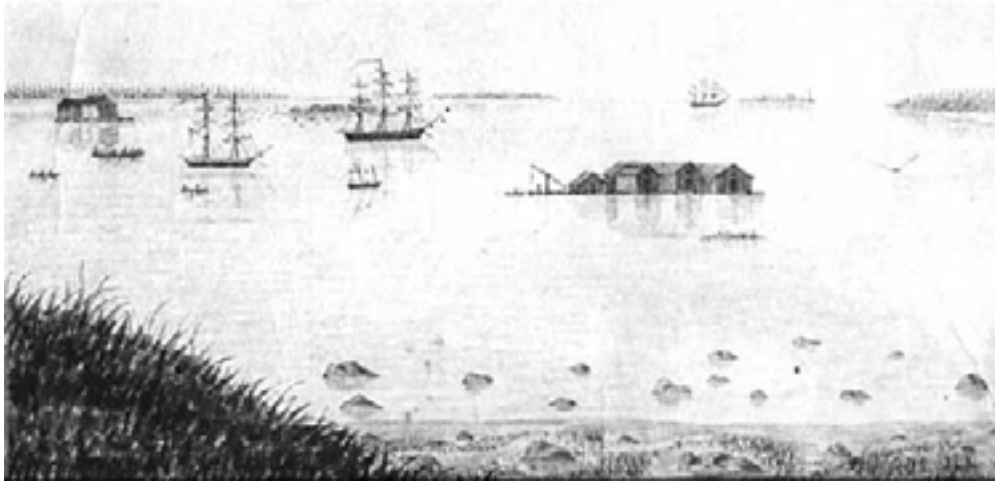
Enligt tullistorna importerades det på 1770-talet till Gamlakarleby olika pigment, som orleania av det yttersta skalet på annattoträdets frön, koschenill som tillverkas av koschenillsköldlöss, blyvitt, berlinerblått, indigo och cinnober. Svart ebenholts importerades för dekorativa snickeriarbeten. Även olika oljor, som linolja och maskinolja, fanns bland importartiklarna.

Redan på 1700-talet hade man i Gamlakarleby lärt sig att krydda maten med muskotblomma och muskotnöt, svartpeppar, kryddpeppar och andra pepparsorter från Frankrike. Andra importkryddor var saffran, kardemumma, kanel, ingefära, nejlika, kanelstänger och anis. Lyxvaror för utvalda var färska citroner och apelsiner, medan senapsfrön, mandel, bittermandel, honung, tamarinder, fikon, ansjovis, oliver, risgryn och pärlgryn kunde förekomma även i mer anspråkslösa hem.

Hamnen flyttas ut från stadens centrum

I början av 1800-talet började Stadssundet och hamnen i Halkokari lida av uppgrundningen till följd av landhöjningen. Sundet hade muddrats sedan 1730-talet och arbetet effektiviserades ytterligare när magistraten år 1813 fattade beslut om pålning och muddring av Sundet. År 1816 stängdes västra sidan av Rövarsjärn av med stenar och den östra sidan grävdes till en kanal. Muddringarna upprepades 1879 och 1888.

Resultat var helt uppenbart inte tillfredsställande, om man ska tro en ledare i Norra Posten år 1890. Enligt skribenten var vattenytan i Stadssundet ”teknad i alla regnbågens färger” och årorna muddrade ”i vattnet som rörde de uti tunn sirap”. ”Fettpärlor, strömmingslake, då och då en

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO/
K.H. RENLUNDS MUSEUM – MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Vanhansatamanlahti 1800-luvun lopulla ilmeisesti Halkokarilta nähtynä. Keskellä on Mustakari, jossa on aittoja sekä yksinkertainen nosturi, vasemmalla Elban suolamakasiinit. Yksityiskohta Conrad Soveliusen 1883 piirtämästä Roosin sukuvuosta. Gamlahamnsviken i slutet av 1800-talet, sannolikt sedd från Halkokari. I mitten ligger Mustakari med bodar och en enkel lyftkran och till vänster saltmagasinen i Elba. Detalj från det Rooska släkträdet, ritat av Conrad Sovelius år 1883.

turvonnut säkki mystisine sisältöineen. Ruoppausten lisäksi sataman madaltumista pyrittiin hillitsemään estämällä laivoja purkamasta niiden pohjalastia satama-alueelle. Tätä varten annettiin oma satamajärjestys vuonna 1815.

Ruoppaustoimista huolimatta laivojen ja lastiveneiden pääsy Suntia pitkin kaupungin ytimeensä sijaitsevaan pakkahuoneeseen alkoi käydä hankalammaksi. Vuonna 1829 keisarillinen Ylitullijohtokunta vaati pakkahuoneen siirtämistä Suntinsuulle. Maistraatti kuitenkin torjui ajatuksen vetoamalla siihen, että lastiveneet pääsivät edelleen vaivattomasti purjehtimaan ”sisäsatamasta” eli Halkokarin edustalta pakkahuoneen laituriin asti. Väitettyä uudelleen lastaamista ei siten maistraatin ilmoituksen mukaan jouduttu tekemään kuin suolalastissa oleville laivoille, jotka jouduttiin purkamaan Trullevin edustalla.

Viimein vuonna 1850 pakkahuone siirrettiin Tervatorin rantaan eli nykyiseen Englanninpuistoon. Nyt laivoilta tulevat lastiveneet eivät ilmeisesti enää kulkeneet pidemmälle, vaan kuljetus kaupunkiin hoidettiin pienemmillä veneillä. Tervatorille rakennettiin pärekatos kaupunkiin vieviä tavaroita varten.

Lastauslaitureita siirrettiin säännöllisesti kohti Vanhansatamanlahtea, kunnes itse lahtikin 1800-luvun lopulla kävi mataluutensa takia ongelmalliseksi. Ruoppauksista huolimatta Halkokarin satama alkoi vähitellen hiipua ja isoimmat laivat alkoivat purkaa lastinsa Ykspihlajaan, jossa

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO/
K.H. RENLUNDS MUSEUM – MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Rautatien valmistuminen 1885 avasi mahdollisuudet Ykspihlajan sataman nopeaan kehitykseen. Rautatiellä oli suuri merkitys rahtitavaran välittäjänä ja kaupungin ja sataman välisen henkilöliikenteen kannalta ennen autojen aikakautta.

Järnvägen som togs ibruk år 1885 öppnade nya möjligheter för snabb utveckling av Yxpila hamn. Järnvägen spelade en viktig roll för varutransporter och för persontrafiken mellan staden och hamnen före bilarnas tidevarv.

oppöst gammal säck med något mystiskt innehåll” flöt omkring i den vämjeliga vattvällingen. Utöver muddringar försökte man bekämpa uppgrundningen i hamnen genom att hindra skeppen att lossa sin ballast i hamnen. I detta syfte gavs en hamnordning år 1815.

Trots muddringarna blev det allt svårare för skepp och lastbåtar att ta sig upp för Sundet till packhuset som låg mitt i staden. År 1829 krävde den Kejsarliga Övertullstyrelsen att packhuset skulle flyttas till Sundets mynning. Magistraten tillbakavisade dock tanken åberopande att lastfartygen fortfarande lätt kunde segla från ”innerhamnen” (dvs. utanför Halkokari) ända till packhusets kaj. Enligt magistraten behövde den påstådda omlastningen inte utföras utom för fartyg som kom i saltlast och som måste lossas utanför Trullöudd.

Packhuset flyttades slutligen år 1850 till stranden vid tjärhovet, det vill säga vid nuvarande Engelska parken. De lastbåtar som kom från fartygen kunde uppenbarligen inte segla längre fram, ut-

oli toiminut talvisatama jo 1700-luvulla. Vuonna 1882 pakkahuone päätettiin siirtää Ykspihlajaan samalla kun saatiin tieto, että Kokkolaan rakennettaisiin rautatie. Rautatie valmistui 1885 ja pari vuotta myöhemmin Rautatien tervan säilytyspaikaksi. Vuonna 1888 Halkokarin tervamakasiinit siirrettiin Kolumäen viereen, jonne tervatori siirtyi Ykspihlajan radan varteen. Vuonna 1895 vanhan tervatorin alueelta Kaupunginsalmen eli Suntain varresta poistettiin paksu tervakerros ja alueesta tehtiin Englannipuisto.

Kaupunginsalmen ja Puurokarin makasiinit palvelivat tavaraliikennettä niin kauan kuin Kaustarlahden vanhaa satama-aluetta vielä käytettiin. Vesireittien kulkukelpoisuuden heiketessä ja sataman vähitellen siirryttyä kokonaan Ykspihlajaan rantamakasiinit kävivät vähitellen tarpeettomiksi, ne jäivät ilman hoitoa ja rapistuivat. Vuonna 1894 tehdyn puisto- ja viheraluesuunnitelman yhteydessä rantamakasiinit vähitellen alkoivat kadota Rantakadulta. Kaupunginvaltuusto ryhtyi toimiin makasiinien poistamiseksi ja viimeiset lunastettiin ja purettiin vuonna 1907. J.F. Sandelin kuitenkin mainitsee vuonna 1920, että yksi vanha makasiini oli jäljellä rumentamassa maisemaa kalarannan luona, koska omistaja oli kieltäytynyt siirtämästä sitä pois.

Satamatoimintojen siirryttyä Sunti oli kuitenkin edelleen tärkeä kulkuväylä kaupungin asukkaille. Sitä käytettiin edelleen pienten alusten ja veneiden satamana. Myöhemmin saariston kalastajat toivat tuotteitaan kaupunkiin myytäväksi ja huvilayhdyskuntien asukkaat kulkivat veneilään salmea pitkin huviloilleen.

Suntain ruoppauksia on jatkettu tähän päivään saakka epäsäännöllisen säännöllisesti. Asiantuntijoiden kehotuksesta Kaupunginsalmen suun eli Suntain suun kanaalia vahvistettiin 420 metrin matkalta vuonna 1907 ja töiden seurauksena Suntain suun silta jouduttiin purkamaan ja rakentamaan uusi korkeampi. Myös viimeisen sadan vuoden ajan Suntain ulkonäköön ja olemukseen on kohdistunut erilaisia parannus- ja kehittämistoimenpiteitä. Näkyvimpiä esimerkkejä muokkaustoimista ovat kaupungintalon edustalle tehty ”majakkasaari”.

KOKKOLAN KAUPUNKI, PUISTOTOIMI / KARLEBY STAD, PARKVÅSENDET

an transporten till staden sköttes med mindre båtar. På Tjärhovet byggdes ett öppet skjul med pärttak för de varor som skulle föras till staden.

Lastkajerna flyttades med jämna mellanrum mot Gamlahamnsviken, tills även viken i slutet av 1800-talet blivit för grund. Trots muddringarna började verksamheten i Halkokari hamn att avta och de större fartygen lossade sin last i Yxpila som använts som vinterhamn redan på 1700-talet. År 1882 beslutade man att flytta packhuset till Yxpila, samtidigt som det blev klart att det skulle byggas järnväg till Gamlakarleby. Järnvägen färdigställdes 1885 och ett par år senare bestämdes att Järnvägstorget skulle bli förvaringsplats för tjära. Tjärmagasinen på Halkokari flyttades till ett område vid Skrammelbacken, dit tjärhovet flyttades vid järnvägen till Yxpila. År 1895 rensades ett tjockt lager tjära bort från det gamla tjärhovet vid Stadssundet och på platsen anlades Engelska parken.

Magasinen vid Sundet och på Puurokari användes för godstrafiken så länge som det gamla hamnområdet i Kaustarviken var i bruk. När vattenlederna blev mindre farbara och hamnverksamheten slutligen flyttades helt till Yxpila behövdes strandmagasinen inte längre och de föll i vanvård. Med park- och grönområdesplanen av 1894 började strandmagasinen ett efter ett försvinna från Strandgatan. Stadsfullmäktige vidtog åtgärder för att få bort magasinen, och de sista magasinen inlöstes och revs år 1907. J.F. Sandel nämner ändå år 1920 att det finns ett gammalt magasin som förfulade landskapet vid fiskestranden eftersom ägaren vägrat att flytta bort det.

Efter att hamnverksamheten hade flyttats bort var Sundet fortfarande en viktig passage för stadens invånare och användes som hamn för mindre farkoster och båtar. Senare kom fiskarna från skärgården upp för Sundet för att sälja sina produkter i staden och villakoloniernas invånare åkte båt längs Sundet ut till sina villor.

Muddringarna av Sundet har fortsatt till våra dagar med en oregelbunden regelbundenhet. På experters inrådan förstärktes kanalen vid Sundmun längs en sträcka på 420 meter år 1907 och som en följd av detta blev man tvungen att riva bron vid Sundmun och ersätta den med en högre. Under de senaste hundra åren har Sundets utseende och image varit föremål för olika förbättrings- och utvecklingsåtgärder. Ett av de synligaste exemplen är ”fyrholmen” som anlagts framför stadshuset.

Kaupungintalon edustalle on Suntain muokkaustoimenpiteiden yhteydessä tehty ”majakkasaari”.

I samband med ändringsarbeten i Sundet byggdes en ”fyrö” vid stadshuset.

Haaksirikkoja ja haavereita – Kokkolan ympäristön vedenalaista kulttuuriperintöä

Merenkurkun ja Tornion välisellä rannikkoalueella Luodon-Öjan saaristo muodostaa pitkälle mereen työntyvän karikkaisen, suurten siirtolohkareiden muodostaman alueen, jonka vaarallisuuteen kiinnitettiin erityistä huomiota viranomaistahoilla 1880-luvun aikana.

Moni laiva päätyi karikkaisilla vesillä merenpohjaan hylkyksi. Luotsitoiminnalla, kartoituksella ja alkeellisemmalla meriväylien merkitsemisellä oli yritetty ehkäistä turmien syntyä, joskin heikoin tuloksin. Tähän perustuen ulompana sijaitsevalle Tankarin saarelle rakennettiin viimein yhä paikoillaan oleva teräsmajakka vuonna 1889. Sen avulla ohjattiin merenkulkijat pois karikkaisimmilta vesiltä turvallisimmille väylille.

Kokkolan rannikolla ja saaristossa on jäljellä runsaasti merenkulkuun liittyviä rakenteita sekä muita siihen liittyvän toiminnan jälkiä. Tiedossa on myös lukemattomia varsinaisia hylkykohteita. Kohteiden laatu vaihtelee kokonaisista laivoista tai veneistä, pienempiin osiin ja muihin ihmisen jättämiin vedenalaisiin kulttuurijälkiin.

Voidaan arvella, että Kokkolan ympäristön hylt ovat syntyneet, kun itäisen rannikkoväylän laivaliikennettä on haaksirikoutunut ulkosaariston karikoille tai alueen sisäsatamiin saapuvilla reiteillä on tapahtunut erilaisia haaksirikkoja. Myös käyttökelvottomiksi jääneitä aluksia, niiden osia tai muuta merenkulkuun liittyvää materiaalia on hävitetty upottamalla tai niiden on annettu upota.

Vanhimmat kirjalliset lähteet kertovat haaksirikoista jo ennen Kokkolan kaupungin perustamista. Kvikantin kylältä tiedetään haaksirikko tai tähän liittyvä kuolemantapaus vuodelta 1589. Myös tunnetuille kauppiaille tapahtui haavereita. Anders Roosin uusi kuunari haaksirikkoutui vuonna 1819 Tankarin saaren luona. Tiettävästi miehistö pelastettiin seuraavana päivänä ja laivanvarustaja menetti ainoastaan aluksen.

Hyvin tunnettuja kohteitakin on olemassa. Harrastesukeltajat ovat käyneet vuosikymmeniä joillakin kohteilla, kuten Tankarin ulkopuolella sijaitsevan Wellamon hyllyllä. Myös Kallskärin rantakallioilla olevat Marienborgin kölin jäänteet ovat olleet suosittu retkikohde. M/s Marienborg ajoi karille läheisellä Västerbådan matalikolla vuonna 1924.

Skeppsbrott och haverier – undervattenskulturarv i Karlebytrakten

Längs kusten mellan Kvarken och Torneå utgör skärgården i Larsmo och Öja ett område med väldiga flyttblock och undervattensklippor som sträcker sig långt ut till havs. Myndigheterna fäst på 1880-talet speciell uppmärksamhet vid området faror.

Många fartyg förliste i de farliga kustvattnen. Tidigare hade man försökt förebygga skeppsbrott med hjälp av lotsar, kartläggning och rudimentär märkning av farlederna, men utan nämnvärda resultat. Därför beslutade man att på den längre ut till havs belägna ön Tankar bygga en fyr med stålkonstruktion. Fyren tändes år 1889 och står fortfarande kvar. Den hjälpte att styra sjöfararna bort från grynnorna och in på tryggare farleder.

På kusten och i skärgården utanför Karleby finns fortfarande gott om konstruktioner och andra spår som anknyter till sjöfarten. Dessutom känner man till otaliga vrak. En del av dem är hela skepp eller båtar, och dessutom finns det en hel del fragment och andra spår av mänsklig påverkan under vatten.

Vraken i Karleby omgivning är sannolikt fartyg som seglat längs den östra kustfarleden och förlit på grynnorna i ytterskärgården eller farkoster som råkat ut för en olycka på vägen in i någon av innerhamnarna. Även obrukbara farkoster, fartygsdelar och annat sjöfartsmaterial har förstörts genom att sänka dem eller låta dem sjunka.

De äldsta skriftliga källorna berättar om skeppsbrott redan innan Gamlakarleby grundades. I byn Kvikant inträffade ett skeppsbrott eller ett dödsfall i anslutning till ett skeppsbrott

år 1589. Även kända köpmän råkade ut för haverier. Anders Roos nya skonare förliste utanför Tankar år 1819. Besättningen räddades följande dag och redaren förlorade endast fartyget.

En del av vraken är välkända. Fritidsdykare har redan i flera årtionden gått ner till en del av vraken, som till exempel Wellamo som ligger utanför Tankar. Även resterna av kölen av Marienborg, som ligger på strandklipporna på Kallskär, är ett populärt utflyktsmål. Motorskonaren m/s Marienborg körde rätt upp på Västerbådagrundet år 1924.

Laivaloukku eli kauppalaivaston hylkypuisto

Kokkolan laivanrakennuspaikoista ja satamista on kuljettu avomerelle ympäristön karikkoisten ja pohjoistuulelle alttiiden rannikkoväylien kautta. Moni Kokkolan edustalla seilanneista laivoista päättyi karikkosilla vesillä merenpohjaan hylkyksi. Tästä on todistena kesällä 2015 löydetty laivaloukku Tankarin lähistöllä. Laivaloukkuun on haaksirikkoutunut satoja laivoja.

Tiedossa olevat paikannetut kohteet vaihtelevat ehjistä laivanrungoista hajonneisiin rakenteisiin sekä edelleen erilaiseen irtohylkytavaraan. Liikkeessä oleva jää ja merivirtaukset ovat usein kullaneet ja hajottaneet kohteita laajemmille alueille karikoiden ympäristössä.

Kokkolan ympäristön sisä- ja ulkosaaristossa olevat, merenkulkuun liittyvät vedenalaiset ja –päälliset kulttuurijäljet muodostavat mittavan arvokkaan kulttuuriperinnön. Tätä perintöä voidaan tarkastella historiallisen jatkumon muodostamana kokonaisuutena.

Olemassa olevat ja vielä löydettävissä olevat tutkimattomat arkeologiset kohteet ovat edustava esimerkki Pohjanmaan rannikon yhteiskunnallisesta kehityksestä merenkulun- ja kaupankäynnin historian näkökulmasta katsottuna.

Vuoteen 2015 mennessä tehdyissä tutkimuksissa on koottu K.H. Renlundin museon arkistoon useiden kymmenien erillisten vedenalaiskohteiden tietoja Kokkolaa ympäröivältä merialueelta. Museoviraston kulttuuriympäristön rekisteriportaali tuntee Kokkolan-Pietarsaaren alueelta noin parikymmentä kohdetta, todellista lukumäärää voi vain arvella yhtenäisen nykyuotoisen inventoinnin ja dokumentaation puutteen vuoksi. K.H. Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo onkin käynnistänyt vuonna 2015 suunnittelutyön, jonka perusteella alueen merellinen kulttuuriperintö voidaan kattavasti tutkia, inventoida sekä dokumentoida.

Skeppsvraksområdet

Från skeppsvarven och hamnarna i Gamlakarleby måste man ta sig ut till öppet hav längs stänga kustfarleder som var utsatta för nordanvinden. Många av skeppen som seglade i vattnen utanför Gamlakarleby förläste. Ett bevis på detta är ett vrakområde som hittades utanför Tankar år 2015. På området påträffades flera hundra vrak.

De upphittade objekten varierar från hela fartygsskrov till konstruktionsdelar och löst vrakgods. Skeppen har varit utsatta för isens rörelser och havsströmmar som har spridit ut föremål runt omkring grynnorna.

Kun maantieteellisesti rajatulle alueelle kertyy useita hylkykohteita, voidaan puhua eräänlaisesta ”laivaloukusta”. Kohteiden laatu voi vaihdella kokonaisista laivoista tai veneistä, pienempiin osiin ja muihin ihmisen jättämiin vedenalaisiin kulttuurijälkiin. Vastaavia onnettomuusalttiita paikkoja tunnetaan merenkulun piirissä ympäri maailman.

Med skeppsvraksområde (eng. ship trap) avses en geografiskt begränsad lokal med en ansamling av vrakobjekt. Dessa kan vara hela skepp eller båtar, eller fragment och andra spår av mänsklig kulturpåverkan under vatten. Dylika vrakområden är kända inom sjöfarten överallt i världen.

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO / K.H. RENLUNDS MUSEUM – MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Sjöfartskulturens spår både ovan och under vatten i Karlebyns inre och yttre skärgård utgör ett oskattbart kulturarv som kan ses som ett historiskt kontinuum.

De kända och tillsvidare ofunna och utforskade arkeologiska lokalerna är ett representativt exempel på samhällsutvecklingen på den österbottiska kusten ur ett sjöfarts- och handelshistoriskt perspektiv.

Data om tiotals undervattenslokaler i vattnen kring Karleby har samlats i arkivet på K.H. Renlunds museum. Uppgifterna omfattar undersökningarna fram till år 2015. I Kulturmiljöns registerportal, som upprätthålls av Museiverket, finns ett tjugotal objekt i området kring Karleby och Jakobstad. I avsaknad av samordnad modern inventering och dokumentation kan det verkliga antalet endast uppskattas. Därför inledde K.H. Renlunds museum – Mellersta Österbottens landskapsmuseum år 2015 planeringen av täckande undersökning, inventering och dokumentation av det maritima kulturarvet i området.

Pikeä ja laivoja

Voidaan sanoa, että Kokkolan teollisuushistorian käynnisti tervanpoltto ja laivanrakennus. Ne muodostivat vakaan pohjan kehittyvälle kaupungille ja erilaisille ammattikunnille. Tekijöitä tarvittiin metsätöihin, puunkuljetukseen, tervanpolttoon, puusepäntöihin ja kaupantekoon. Tervan ohella vietiin puutavaraa.

Kaupungin tervakauppaan liittyi läheisesti pien valmistaminen. Jo 1600-luvulla porvarit saivat oikeuden pikiruukin perustamiseen. Tulipalovaaran vuoksi ruukki sijoitettiin kaupungin ulkopuolelle, Suntinsuusta vasemmalle, jossa se samalla oli lähellä satamaa. Vuonna 1647 Hans Stålbom vuokrasi muutaman pikipannun Tukholmasta ja ruukki sijoitettiin Ryövärintarille. Ruukki tuhoutui yleisessä hävityksessä vuonna 1714 suuren Pohjan sodan aikana. Jälleenrakentamiseen kului useita vuosikymmeniä ja uusi ruukki valmistui vasta vuonna 1745. Krimin sotaan saakka pikiruukin kannattavuus oli hyvä, mutta tämän jälkeen tuotanto väheni ja lopulta 1870-luvulla pienivienti Kokkolasta lakkasi.

Laivanrakennusta harjoitettiin 1700–1800-luvuilla Kaustarinlahden rannoilla. Halkokarin lisäksi laivanrakennus- ja laivankorjaustoimintaa oli Mustakarilla, Soldatskärissä sekä Lingokarilla eli Vanhalla varvilla.

Maistraatti myönsi Joachim Donnerille 1726 luvan sijoittaa Mustamarin kivikarille ”proopenkin”. Proopenkki on kallistuslaituri, jossa laivoja kölihaalattiin korjausta varten. Kallistuksessa ja kuumatervauksessa poistettiin usein joitakin pohjalankkuja tai uusittiin osia laidoista. Kallioluodolla oli helpompi torjua tulipalovaaroja, siksi Mustakari oli sopiva korjauslaiturin paikka.

Vuonna 1798 Johan ”Jean” Kyntzell sai oikeuden perustaa laivanveistämön Kaustarinlahden rannalle sekä kiinteän korjauslaiturin Mustamarin kallioille. Mustamarin suunnitelmat toteutuivat kuitenkin vasta vuonna 1816 privilegioiden siirryttyä Kyntzelliin pojalle, Jan Kyntzellille. Laivanrakentamisen ehtona oli, ettei satamaa eikä laivaväylää turmeltaisi ja että laituri rakennettaisiin karin länsipuolelle mahdollisimman lähelle karin pohjoispäätä. Muilla porvareilla oli myös olta-va oikeus käyttää kallistuslaituria laivojen korjaukseen korvausta vastaan, kuten aiemminkin.

1800-luvulla Mustakarilla varastoitettiin myös tervaa, mistä paikka ilmeisesti on saanut nimensä. Saaren keskiosassa on vielä nähtävillä pieni kovettuneen tervan alue, merkinä tervan varastoisesta. Saarelle tyhjennettiin myös laivojen parlastikiviä eli painolastina ollutta kiveä. Talvela 1888 Mustakarilla sijainneet makasiinit siirrettiin Kolumäen tervatorille. Vuonna 1908 Gamlakarleby segelförening r.f. (GSF) rakensi Mustakarille paviljongin.

Parhaimmista laivanrakennuspaikoista syntyi usein kiistaa, ja erään kiistan päätteeksi Anders Roos ja Anders Donner jättivät senaatille yhteisen anomuksen laivanveistämön perustamiseksi. Lupa myönnettiin vuonna 1825. Vaikka perustamislupa oli yhteinen, molemmat rakensivat omat veistämönsä. Näin vuodesta 1825–1850 Kokkolassa toimi kolme laivanveistämöä; Jean Kyntzellin pojan, Jan Kyntzellin ja Anders Donnerin veistämöt Vanhalla varvilla sekä osaksi Mustakarilla ja Anders Roosin Soldatskärissä.

Laivanrakennus keskittyi 1800-luvulla Vanhansatamanlahden itärannalle. Varvit olivat toiminnassa 1800-luvun puoliväliin saakka ja vielä Krimin sodan päätyttyäkin. Kyntzellin veistämö oli peri-

Beck och skepp

Karleby industriella historia kan sägas ha börjat med tjärbränning och skeppsbyggnad. De hade en solid grund för den växande staden och många olika yrkeskåror. Det behövdes folk för skogsarbeten, virkestransporter, tjärbränning, snickerier och handel. Förutom tjära exporterade man trävara.

Beckkokning an knyter nära till tjärhandeln i Gamlakarleby. Redan på 1600-talet fick borgarna tillstånd att grunda ett beckbruk. På grund av brandrisken förlades bruket utanför staden, till vänster om Stadssundets mynning där det samtidigt låg nära hamnen. År 1647 hyrde Hans Stålbom några beckgrytor från Stockholm och anlade ett beckbruk på Rövarskär. Bruket förstördes år 1714 i den allmänna ödeläggelsen under stora nordiska kriget. Det tog flera årtionden att bygga ett nytt bruk som stod färdigt först år 1745. Framtill Krimkriget var brukets lönsamhet god, men sedan avtog produktionen och exporten av beck från Gamlakarleby upphörde på 1870-talet.

Skeppsbyggnad bedrevs runt Kaustarviken på 1700–1800-talen. Man byggde och reparerade skepp på Halkokari samt på Mustakari, Soldatskär och Linkokari, dvs. Gamla varvet.

Magistraten beviljade Joachim Donner 1726 tillstånd att placera en s.k. ”bråbänk” på Mustakari stenklippa. En bråbänk var en krängningsbrygga, där fartyg kölhalades för reparation. Vid krängning och inbränning av tjära togs ofta en del bottenplankor bort eller delar av borden förnyades. På stenklippan var det enklare att bekämpa brandfaror och därför var Mustakari en utmärkt plats för en reparationsbrygga.

År 1798 fick Johan ”Jean” Kyntzell rätt att grunda ett båtvarv vid Kaustarviken och en fast reparationsbrygga på Mustakarisklippor. Planerna för Mustakari verkställdes först år 1816 när privilegierna överfördes till Kyntzells son, Jan Kyntzell. Som villkor för skeppsbyggnaden ställdes att hamnen eller farleden inte fick förstöras och att bryggan skulle byggas på öns västra sida och så nära dess norra spets som möjligt. De andra borgarna skulle också ha rätt att mot ersättning använda krängningsbryggan för båtreparation, precis som tidigare.

På 1800-talet lagrade man tjära på Mustakari, vilket sannolikt har givit ön dess namn (”Svartskär”). Mitt på holmen kan man fortfarande se ett litet område med stelnad tjära som berättar om tjarlagringen. Skepp lossade också ballaststenar på Mustakari. Vintern 1888 flyttades magasin från Mustakari till tjarhovet på Skrammelbacken. Gamlakarleby segelförening r.f. (GSF) uppförde en paviljong på Mustakari år 1908.

Det uppstod ofta tvister om de bästa varvsplatserna, och det var efter en dylik dust som Anders Roos och Anders Donner lämnade till senaten en gemensam ansökan om att grunda ett skeppsvarv. Tillståndet beviljades år 1825. Trots att tillståndet beviljades dem gemensamt, byggde Roos och Donner var sitt varv. Det innebar att det åren 1825–1850 fanns tre skeppsvarv i Gamlakarleby: Jean Kyntzells son Jan Kyntzell och Anders Donner hade sina varv i Gamla varvet och delvis på Mustakari och Anders Roos hade sitt på Soldatskär.

På 1800-talet koncentrerades skeppsbyggnaden till Gamlahamnsvikens östra strand. Varven var verksamma fram till medlet av 1800-talet och ännu efter Krimkrigets slut. Kyntzells varv ägdes av arvingarna och Anders Donner ägde fortfarande sitt varv, men varvet på Soldatskär hade

kunnan hallussa ja Anders Donner omisti edelleen veistämönsä, mutta Soldatskärin veistämö oli siirtynyt raatimies Björkmanin omistukseen. Myös William Sneckendahlin vuonna 1818 toimintansa aloittanut Kokkolan laiva- ja veistämöyhtiön laivaveistämö sijaitsi nähtävästi Kaustarinlahdella, mutta 1870-luvulla se siirrettiin Ykspihlajaan.

Vuonna 1845 Suomessa oli ainoastaan viisi privilegioilla varustettua laivaveistämöä, joista kolme sijaitsi Kokkolassa. Vilkkain laivanrakennuskausi oli 1820-luvulla sekä 1830-1840-luvuilla. Viimeinen suuri rakennuskausi oli 1860-luvun keskivaiheilla. Soldatskärissä laivanrakennustoiminta jatkui vuoteen 1869, jonka jälkeen aluetta alettiin käyttää kesänviettopaikkana. Veistämön käytössä ollut rakennus muutettiin huvilaksi. Myöhemmin alueella on ollut kesäsiirtolatoimintaa.

K.H. RENLUNDIN MUSEO - KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEOIK.H. RENLUNDIN MUSEUM - MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Soldatskärin laivanveistämö Conrad Soveliuksen kuvaamana noin 1870. Skeppsvarvet på Soldatskär, avbildat av Conrad Sovelius cirka 1870.

förvärvats av rådman Björkman. Även William Sneckendahls Gamlakarleby skepps- och varfsbolag, som inledde sin verksamhet år 1818, var sannolikt först förlagd till Kaustarviken men tills den flyttades till Yxpila på 1870-talet.

År 1845 fanns det i Finland endast fem skeppsvarv som förlänats med privilegier, och tre av dem fanns i Gamlakarleby. Den livligaste perioden för skeppsbyggnad inföll på 1820-talet och på 1830–1840-talen. Den sista stora byggboomen inföll i mitten av 1860-talet. Varvsverksamheten på Soldatskär pågick till 1869, varefter området började användas som sommar- nöje. Varvsbyggnaden byggdes om till en villa. Senare har området använts för sommarkolo- niverksamhet.

KOKKOLAN KAUPUNKI, KESKUSARKISTO / KARLEBY STAD, CENTRALARKIVET

Kaustarinlahden laivanrakennuspaikat 1700-luvulla: Halkokari eli Byggningsholmen, Mustakari, Soldatskär ja Linkokari eli Vanha varvi, joka maankohoamisen myötä kasvoi vähitellen kiinni mantereeseen. Yksityiskohta Johan Cajanuksen kartasta vuodelta 1763.

Varvsplatser på 1700-talet runt Kaustarviken: Halkokari dvs. Byggningsholmen, Mustakari, Soldatskär och Linkokari dvs. Gamla varvet, som i och med landhöjningen så småningom växte fast i fastlandet. Detalj från Johan Cajanus karta från 1763.

Halkokarin kahakkaa kuvaavassa litografiassa on kuvattu vasemmalla Halkokarin aitat, joiden välillä venäläiset joukot ja kokkolalaiset vapaaehtoiset tulittivat englantilaisten maihinnousuveneitä. Korkea rakennus on viinanpolttimo, sen vasemmalla puolella Suntain varressa olevia aittoja. Siitä oikealle sijaitsevat pikiruukin rakennukset. Äärimmäisenä oikealla kalliolla optinen lennätin, jonka avulla tieto vihollisen liikkeistä välitettiin Tankarista kaupunkiin. Sen edessä näkyy tykistöpatteri, joka tosin mahdollisesti valmistui vasta taistelun jälkeen. Wladimir Swertschkoffin litografia.

På litografin av slaget vid Halkokari syns till vänster bodarna på Halkokari, mellan vilka de ryska truperna och de frivilliga från Gamlakarleby besköt engelsmännens landstigningsfarkoster. Den höga byggnaden är brännvinsbränneriet och till vänster om det syns bodar som stod längs Sundet. Till höger syns beckbrukets byggnader. Längst till höger på berget står en optisk telegraf som användes för att förmedla information om fiendens rörelser från Tankar till staden. Framför den syns ett artilleribatteri, som visserligen kan ha anlagts först efter striden. Litografi av Wladimir Swertschkoff.

Siirtyminen Venäjän vallan alle ja kahakointia Halkokarilla

Kokkola päätyi jälleen sotatantereeksi vuosina 1808–1809 käydyssä Suomen sodassa, jossa Ruotsi menetti Suomen Venäjälle. Otto von Fieandtin johtama ruotsalaisjoukko kävi koko Suomen sodan kovimmaksi luonnehditun taistelun Kokkolaan johtaneella tiellä 11.7.1808. Samaan aikaan taisteluja käytiin eripuolilla keskistä Suomea muun muassa Lapualla, Alavudella ja Karstulassa. Karstulan taistelun häviö antoi Venäjän armeijalle tilaisuuden marssia Kokkolaan ja näin piirittää Pohjanmaalla olleet ruotsalaiset. Sodan synnyttämistä vahingoista huolimatta Venäjän vallan alle siirtyminen tiesi Kokkolassa taloudellista kasvua. Muun muassa tervakauppa kasvoi ja kukoisti, mikä oli yksi osittainen syy myös seuraavaan sotataistoon vuonna 1854 eli Halkokarin kahakkaan.

1800-luvun puolessa välissä syttynyt Krimin sota, joka myös ”kauhiana” Oolannin sotana tunnetaan, käytiin pääasiassa Krimin niemimaalla ja Balkanilla, mutta myös Itämerellä, Venäjän Tyyneenmeren rannikolla ja Vienanmerellä. Kokkolan osuus kyseisessä sodassa ei jäänyt aivan vaatimattomaksi, sillä vuonna 1854 Kokkolassa käytiin Halkokarin kahakkana tunnettu taistelu, jonka näyttämönä toimi Halkokarin satama. Koska Suomi kuului Venäjään, yritti brittiläis-ranskalainen laivasto tuhota myös Suomen rannikon linnoituksia, laivoja sekä varastoja ja sotakieltotavaraa.

Ensin hyökkäyksen kohteeksi joutui Raahen, sitten Oulu. Kokkolassa saatiin vihiä tulevasta ja paikallinen mahtimies Anders Donner ehdotti, että hyökkäykseen vastattaisiin asevoimin. Vihollisiin varauduttiinkin tekemällä hämäyrakennelmia lankuista rannan tuntumaan Halkokarin tervamakasiinien väliin. Lisäksi lähetettiin hakemaan pari venäläistä komppaniaa Vaasasta avuksi. Merellä sopivasti riehunut myrsky hidastutti vihollisen saapumista. Paikalle rakennettiin myös optinen lennätin, jolla saatiin tietoa vihollisen liikkeistä.

Illansuussa 7.6.1854 kaksi englantilaista fregattia, Vulture ja Odin, laskivat Kokkolan edustalle, lähelle Trullevia, yhdeksän mihinnousualusta. Osa näistä laivaveneistä tai barkasseista, oli varustettu kanuunoin. Veneet olivat 16- tai 20-airoisia ja niissä oli yhteensä 17 upseeria ja 180 miestä. Aluksi brittineuvottelijat vaativat sataman laivojen ja muun omaisuuden, kuten tervan, ruudin, köysistön, polttamista tai luovuttamista englantilaisten haltuun. Kun kokkolalaiset porvarit eivät tähän suostuneet syntyi taistelu, jonka tuoksinnassa kolme englantilaisbarkassia vaurioitui pahoin. Yhden näistä barkasseista suomalaiset ottivat sotasaaliiksi, kun se jäi kiinni vanhaan laivahylkyyn. Veneessä oli yhteensä 22 miestä, joista kuusi oli kuollut.

Brittiläisten henkilötappiot olivat kaikkienensa kolme upseeria ja viisitoista matruusia kaatuneina sekä kolme upseeria ja 31 matruusia vankeina. Kokkolalaisilla kuoli kahakan aikana vain yksi hevonen. Halkokarin kahakka sai aikaan suuren kohun Venäjällä, koska se oli harvoja Venäjän voittoja Krimin sodan aikana. Siinä on nähty siemen keisari Aleksanteri II harjoittamaan autonomin vahventamispolitiikkaan.

Det ryska styret och slaget vid Halkokari

Gamlakarleby blev återigen en krigsskådeplats under finska kriget (1808–1809) som slutade i att Sverige måste avträda Finland till Ryssland. Svenska trupper under Otto von Fieandt utkämpade vad som kallats de hårdaste striderna under det finska kriget på vägen som ledde till Gamlakarleby den 11 juli 1808. Samtidigt pågick drabbningar även på andra håll i landets mellersta delar, i bland annat Lappo, Alavo och Karstula. Efter svenskarnas nederlag i Karstula kunde den ryska armén marschera fram till Gamlakarleby och omringa svenskarna i Österbotten. Trots förödelsen under kriget medförde övergången till ryskt styre en ekonomisk tillväxt för Gamlakarleby. Bland annat tjärhandeln blomstrade, vilket var en av orsakerna till följande drabbning, nämligen slaget vid Halkokari år 1854.

Krimkriget i medlet av 1800-talet utkämpades huvudsakligen på Krimhalvön och på Balkan, men även på Östersjön, ryska stillahavskusten och Vita havet. Gamlakarlebys roll i kriget var inte helt obetydlig genom slaget vid Halkokari år 1854 som utkämpades i hamnen. Eftersom Finland tillhörde Ryssland försökte de allierade brittiska och franska flottorna förstöra fortifikationerna och skepp längs den finska kusten samt lager och krigskontraband.

Den allierade flottan angrep först Brahestad och sedan Uleåborg. I Gamlakarleby fick man nys om situationen och den lokala stormannen Anders Donner föreslog att man skulle ta till vapen och försvara sig. Man förberedde sig genom att bygga plankbarrikader mellan tjärmagasinen på Halkokari. Dessutom bad man om undsättning av ett par ryska kompanier i Vasa. En storm som lägligt blåste upp till havs fördröjde också fienden. På platsen byggdes också en optisk telegraf med vilken man kunde hålla sig underrättad om fiendens rörelser.

Mot kvällen den 7 juni 1854 sjösatte två engelska fregatter, Vulture och Odin, nio landstigningsbåtar utanför Gamlakarleby, nära Trullön. En del av dessa båtar, eller barkasser, var bestyckade med kanoner. Båtarna roddes med 16 eller 20 åror och de bar sammanlagt 17 officerare och 180 man. De brittiska förhandlarna krävde först att alla fartyg och allt material i hamnen (tjära, krut, rep osv.) skulle brännas eller överlämnas till britterna. När stadens borgare inte gick med på detta uppstod en strid under vilken tre av de engelska barkasserna skadades svårt. En av barkasserna fastnade i ett gammalt vrak och finländarna kunde ta det som krigsbyte. I båten fanns sammanlagt 22 man av vilka sex var döda.

Britterna förlorade sammanlagt tre officerare och femton matroser som döda och tre officerare och 31 matroser som tillfångatagna. Gamlakarlebybornas enda förlust under sammandrabbningen var en häst. Slaget vid Halkokari väckte på sin tid stor uppmärksamhet eftersom det var en av Rysslands få segrar under Krimkriget. Det har också setts som en impuls till Alexander II vilja att stärka Finlands autonomi.

Paloviinan polttoa

Myös paloviinan poltto-oikeus kuului vanhastaan kaupunkien porvareiden oikeuksiin. Kokkolassa tämä oikeus oli tavallisesti vuokrattu jollekin sen asukkaista. Kauppias William Sneckendahl vuokrasi oikeuden vuonna 1846 ja perusti paloviinapolttimon Kaupunginsalmen eli Suntin varrelle Pikiruukin puolelle. Rakennus sijaitsi noin 260 metriä Suntinsuun sillalta merelle päin ja se oli makasiinien ympäröimä.

Vuonna 1869 kauppias Jan Forsén nuorempi perusti toisen paloviinapolttimon, joka rakennettiin lähemmäksi kaupunkia Suntin itärannalle hänen kaupungilta vuokraamalleen tontille. Paikka oli suurin piirtein nykyisen pohjoisen ohikulkutien seutuvilla.

Kolmaskin polttimo rakennettiin kaupunkiin. Kauppias Carl Jung sai maistraatilta luvan perustaa Hollihakaan höyrykäyttöisen polttimon. Tehdas aloitti toimintansa syksyllä 1879 ja otti nimekseen Kokkolan höyrypolttimo Oy (Gamlakarleby Ångbränneri). Yleisesti ottaen paloviinapolttimot eivät menestyneet eikä toiminta ollut kannattavaa. Forsénin polttimorakennus siirrettiin myöhemmin Kaarlelankadulle (no 38), missä se edelleen toimii asuinrakennuksena.

VI NERISTASSBOR RF/ KOKKOLAN KOTISEUTUARKKISTO

Kuvan taka-alalla on Jan Forsén nuoremman vuonna 1869 perustama paloviinapolttimo vuonna 1915. Etualalla Pususilta, joka oli rakennettu Puurokarin ohi virtaavan puron yli Suntin suuntaisesti. Nykyään sillan kohdalla on vain maastossa edelleen erottuva ojamainen painanne. I bakgrunden står brännvinsbränneriet som Jan Forsén grundade år 1869, avbildat år 1915. I förgrunden syns Pususilta som gick över bäcken vid Puurokari parallellt med Sundet. Numera finns på platsen en fördjupning i terrängen som visar brons gamla läge.

Brännvinsbränning

Brännvinsbränning hörde av hävd till borgarnas rättigheter. I Gamlakarleby brukade rättigheten förpaktas (utarrenderas) till någon av borgarna. Köpmannen William Sneckendahl arrenderade rättigheten till brännvinsbränning år 1846 och inrättade ett brännvinsbränneri på Beckbrukets sida av Stadssundet. Byggnaden låg cirka 260 meter utåt från bron över Sundmun och omgavs av magasin.

Köpmannen Jan Forsén d.y. grundade ett andra brännvinsbränneri år 1869. Det byggdes på Sundets östra strand på en tomt som Forsén arrenderade av staden, ungefär där norra omfartsvägen går i dag.

I staden byggdes till och med ett tredje spritbränneri. Magistraten beviljade köpmannen Carl Jung tillstånd att bygga ett ångdrivet bränneri i Hållhagen. Fabriken inledde verksamheten hösten 1879 under namnet Gamlakarleby Ångbränneri. Överlag var brännvinsbrännerierna ingen succé och verksamheten var inte lönsam. Byggnaden för Forséns bränneri flyttades senare till Karlebygatan (nr 38), där den står fortfarande som bostadshus.

TEEA JUUSIMÄKI

Puurokari.

Tupakkatehtailua

Hyödyn aikakaudella (1718–1772) pyrittiin edistämään kauppakasvien viljelyä, jotta kotimaan teollinen tuotanto vahvistuisi eikä tuotteita tarvitsisi tuoda ulkomailta. Tämän vuoksi kauppallegio kehotti kaupungin maistraatteja säännöllisesti lahjoittamaan maata ”plantaasien” perustamiseksi. Tarkoituksena oli hyödyntää pääosa viljelysalueista tupakan viljelyyn ja vain osa leipäviljan viljelyyn. Maistraatti jopa jakoi tupakansiemeniä ilmaiseksi kaupunkilaisille.

Kokkolan porvarit eivät olleet järin innostuneita asiasta, joten viimein 1745 esivalta uusi kehotuksensa lähes käskymuodossa. Tulokset olivat kuitenkin laihat, sillä viljelykset eivät onnistuneet huonon itävyyden ja hallojen vuoksi. Viljelynto ei tuntunut porvareilta löytyvän, joten pormestari Erland Norén, katsoi kunniavelvollisuudekseen viedä asian voitolliseen päätökseen. Halla vei kuitenkin tämänkin sadon. Seuraavana vuonna Norén päätti edelleen jatkaa ja pyysi viljelykseen palan kaupungin laidunmaata. Tällä kertaa viljelmät onnistuivat. Tästä innostuneena maaherra suositti, että muidenkin porvarien piti ryhtyä tupakanviljelyä harjoittamaan. Niinpä täytyi varakkaimpien kauppiaiden lupautua antamaan taas maastaan 2–4 kapanalaa tupakanlehdille.

Seuraavat vuodet eivät kuitenkaan olleet suotuisia viljelylle ja myös sitkeä pormestari luopui viljelyksistään. Tupakkaviljelyksiä jäi kuitenkin kokkolalaisten ryytimaihin, ja vuonna 1760 niistä saatiin vihdoon kunnollinen sato. Jo seuraavana vuonna olivat kokkolalaiset porvarit, kaikkiaan 35 henkilöä, valmiita anomaan tupakkatehtaan perustamista kaupunkiin.

Vallitsevan suuntauksen ansiosta lupa saatiinkin heti, ja niin tupakkatehdas aloitti toimintansa vuonna 1763. Tehtaan perustajiin ja omistajiin kuuluivat valtaporvarit, kuten Anders Roos, Joakim Kyntzell, Rahmin veljekset, Riskat ja Lithenit. Tupakkatehtaalle rakennettiin uudet tilat kaupungin silloiseen rajamaastoon kaupungin kaakkoiskorttelin eteläpuolelle nykyisen Chydenian kauppakeskuksen paikkeille silloisen Linjakadun varrelle, joka toimi kaupungin asemakaavaan rajana. Kadun nimi muutettiin tupakkatehtaan mukaan nykyiseksi Tehtaankaduksi.

Tehtaan perustaminen innosti kaupunkilaisia entisestään ja tupakkaistutuksia oli parhaillaan 20 tynnyrinalaa eli noin 10 hehtaaria ympäri kaupunkia. Todellisuudessa tehdas saattoi käyttää kotimaista tupakkaa vain 40 prosenttia raaka-ainemäärästään. Pian tupakkatehtailijat hankkivatkin oman laivan tuomaan parempilaatuisia tupakanlehtiä Hollannista.

Tuotteiden menekkiä oli Kokkola ympäristöineen, mutta niitä myytiin muuallakin Pohjanmaalla ja jonkin verran vietiin Ruotsiin. 1840-luvulla tehdas oli kolmanneksi suurin maassa, kaksi sitä huomattavasti suurempaa sijaitsivat molemmat Helsingissä. Kokkolan Tupakkatehdas oli toiminnasta vielä viime vuosisadan loppukymmenillä.

Tämän ensimmäisen tupakkatehtaan lisäksi Kokkolassa oli toiminnassa monta muutakin tupakkatehdasta, muun muassa Räbbin veljesten omistama tupakkatehdas Korpilahdella, vain muutama vuoden toimineet Anders Donnerin ja Carl Jungin tehtaot sekä Jakob Finnilän vuonna 1870 perustama tupakkatehdas, joka osoittautui elinvoimaiseksi. Se työllisti mestarin ja 42 työläistä. Vuosituotannon arvoksi vuonna 1875 arvioitiin yhteensä 146 000 markkaa. Finnilän tupakkatehdas lienee sijainnut Rantakadun ja Tehtaankadun kulmauksessa.

Tobaksproduktion

Under frihetstiden (1718–1772) ville man främja odling av handelsväxter för att främja industriproduktionen i Finland och minska på exporten. Därför uppmanade handelskollegiet regelbundet magistraten att ge land för ”plantager”. Största delen av markerna skulle användas för tobaksodling och endast en del för brödsäd. Magistraten gav till och med tobaksfrön gratis till stadens invånare.

Borgarna i Gamlakarleby var inte speciellt entusiastiska över tobaksodling och slutligen upppeade överheten sin uppmaning år 1745, nu som en befallning. Resultatet blev ändå magert, eftersom fröna grodde dåligt och odlingarna drabbades av frost. Eftersom borgarna saknade intresse för odling tog borgmästare Erland Norén på sig uppgiften att få ett lyckat slut på ärendet. Frosten tog dessvärre skörden även denna gång. Norén gav sig inte och följande år bad han om att få en odlingsplätt på stadens betesmarker. Denna gång lyckades odlingen. Inspirerad av framgången rekommenderade landshövdingen att även de övriga borgarna skulle börja odla tobak. Därmed måste de förmögaste köpmännen utlova 2–4 kappland av sina marker för tobak.

De följande åren var dock inte gynnsamma för odlingarna och även den envetne borgmästaren gav upp. Tobaksplantor blev dock kvar i stadsbornas trädgårdsland och år 1760 gav de slutligen en ordentlig skörd. Redan året därpå var Gamlakarlebyns borgare, inalles 35 personer, redo att ansöka om grundande av en tobaksfabrik i staden.

Tack vare de positiva idéströmningarna beviljades tillståndet omedelbart och tobaksfabriken inledde sin verksamhet år 1763. Till fabriken grundare och ägare hörde ledande borgare, som Anders Roos, Joakim Kyntzell, bröderna Rahm, familjerna Riska och Lithén. Tobaksfabriken inhyestes i en ny byggnad strax utanför den dåvarande staden, söder om det sydöstra kvarteret (på köpcentret Chydenias nuvarande plats) vid dåvarande Linjegatan som utgjorde gränsen för stadsplaneområdet. Gatan fick sitt nuvarande namn, Fabriksgatan, efter tobaksfabriken.

Anläggning av fabriken eldade på Gamlakarlebybornas entusiasm och som mest fanns det 20 tunnland (cirka 10 hektar) tobaksplanteringar på olika håll i staden. I verkligheten kunde fabriken täcka endast 40 procent av sitt råvarubehov med inhemsk tobak. Snart förvärvade tobaksfabrikörerna ett eget skepp för import av tobaksblad av bättre kvalitet från Holland.

Marknadsområdet för produkterna var främst Gamlakarleby med omnejd, men en del såldes även på andra håll i Österbotten och exporterades till Sverige. På 1840-talet var fabriken den tredje största i Finland. De två (betydligt) större fabriken fanns bägge i Helsingfors. Gamlakarleby tobaksfabrik var i drift ännu under senare delen av förra seklet.

Utöver denna första tobaksfabrik fanns det i Gamlakarleby flera andra tobaksfabriker, som den som bröderna Räbb hade i Korpilax, Anders Donners och Carl Jungs fabriker som klarade sig bara några år samt Jakob Finniläs fabrik. Den sistnämnda, etablerad 1870, visade sig vara livskraftig: den sysselsatte en mästare och 42 arbetare, och årsproduktionen år 1875 uppskattades till 146 000 mark. Finniläs fabrik låg sannolikt i hörnet av Strandgatan och Fabriksgatan.

Neristanin käsityöläiset

Vaikka Kokkolassa toimi useita käsityöläisammattien edustajia, ei heitä ollut riittävästi perustamaan omaa ammattikuntaa tai kiltaa 1600-luvun Kokkolassa. Kilta oli mahdollista perustaa, kun ammattikunnan oppineita oli vähintään kolme. Tosin jokunen käsityöläinen on voinut hankkia mestarin arvon tai liittyä jonkin toisen kaupungin ammattikuntaan, kuten Vaasan, Turun tai Tukholman ammattikuntiin.

Ammattikuntien ja kiltojen tehtävinä oli tuottaa kaupunkiin käsityöläisiä ja tarvittaessa tarkastaa niiden toimintaa ja hoitaa ammattikunnan yhteisiä asioita sekä valvoa ammattikunnan kokoa. Kaupungin perustamisen aikoihin kokkolalaiset käsityöläiset saivat kuitenkin itse hoitaa asiansa ja saatavilla olevan työn runsaus säännösteli ammattilaisten määrän.

Joistakin ammattikunnista nimettiin kuitenkin virkateitse kaupungille riittävä määrä ammatinharjoittajia. Näin varmistettiin, että näille tärkeille ammateille oli riittävästi tekijöitä. Tällaisia ammattikuntia oli muun muassa kalastajat, teurastajat, majatalonpitäjät, kapakoitsijat ja leipurit. Useimmille nämä ammatit olivat kuitenkin vain sivuammatteja pääelinkeinon ohella. Käytännössä vuosittain vappukokouksissa valittiin 4–5 kalastajaa, kaksi teurastajaa, kaksi majatalonpitäjää ja kahdeksan ajuria. Kapakanpitäjiä valittiin useita. Kaupungin perustamisen aikoihin valittiin lisäksi neljä kirvesmiestä. Leipureita ei yleensä nimetty, sillä melkein jokainen talous leipoi omat leipomuksensa. Nimettyjen ammatinharjoittajien tehtävänä oli varmistaa, että kaupungin porvareilla oli saatavilla tuoretta kalaa ja lihaa ja matkustavaisilla majoitustilaa sekä kaupunkilaisilla riittävät kuljetuspalvelut sekä maitse että vesitse.

Käsityöläisiä ei yleensä valittu yhtä yksinkertaisella menettelyllä, sillä käsityöläisten ammatti edellytti todellista osaamista. Toisinaan maistraatti joutui kuitenkin puuttumaan asiaan, jos kaupungissa ei ollut riittävästi ammattitaitoisia tekijöitä. Näin muun muassa Kokkolaan kutsuttiin Kruunupyystä puuseppiä ja Uudestakaarlepystä hampunkehrääjiä. Toisinaan maistraatti saattoi puuttua myös kaupungissa olevien käsityöläisten toimintaan velvoittaen heitä pysymään kaupungissa tai kieltäen heitä ottamaan vastaan enempää töitä kuin he ehtivät tehdä.

Harva kuitenkaan pääsi rikastumaan käsityöläisen ammatissa, mutta muutama pystyi hankkimaan itselleen porvarin oikeudet. Varsinkin käsityöläisammattilaisten edustajia, joiden osaamisesta oli kaupungissa puute, voitiin houkutella kaupunkiin tarjoamalla heille porvarioikeutta.

Laivarakennuksen kulta-aikaan kaupungin kaduille antoi oman leimansa köydenpunojien ammattikunta. Kaupungissa ei ollut omaa köysirataa, joten porvarit punotuttivat omat köytensä kaduilla, mikä oli liikenteelle varsin haitallista. Asiaa puitiin maistraattia myöten, joka määräsi, että punonnassa käytetyt koukut piti lyödä rakennusten seiiniin niin korkealle, ettei niistä ollut vahinkoa tai haittaa kadulla kulkijoille. Punojia ohjeistettiin myös noudattamaan työskennellessään suurta varovaisuutta muun muassa, kun näkyvissä oli arka hevonen.

1700-luvulla käsityöläiset alkoivat vähitellen järjestäytyä ja muodostaa omia ammattikuntia. Vuonna 1720 valtakunta oli saanut uuden ammattikuntajärjestyksen eli käsityöläislainsäädännön, mutta vasta 1750-luvulla säädäntöä alettiin Kokkolan seudulla noudattaa tarkemmin. Uusi lainsäädäntö edellytti, että uudet käsityöläiset olisivat laillisen opin käyneitä kisällejä ja päteviä

Näkymä Pitkäsillalta kaupunkiin päin Conrad Soveliuksen ikkunavarjostimessa vuonna 1871.
Utsikt från Långa Bron mot staden på en fönsterskärm av Conrad Sovelius från år 1871.

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO/
K.H. RENLUNDS MUSEUM – I MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Hantverkarna i Neristan

Trots att många olika slags hantverkare var verksamma i Gamlakarleby var de ändå inte tillräckligt många för att kunna grunda ett skrå eller ett gille i staden på 1600-talet. För att kunna grunda ett skråämbete skulle det finnas tre kunniga hantverkare i ett hantverk. Det är visserligen möjligt att hantverkare kunde bli godkända som mästare eller ansluta sig till ett skrå i någon annan stad, som Vasa, Åbo eller Stockholm.

Skrån och gillen hade till uppgift att se till att det fanns hantverkare i staden och vid behov kontrollera deras verksamhet samt att sköta skråets gemensamma angelägenheter och reglera antalet hantverkare. Vid Gamlakarlebys grundande fick stadens hantverkare dock sköta sig själva och det var tillgången till arbete som reglerade deras antal.

I vissa yrken utnämndes ett tillräckligt antal utövare av nödvändiga yrken, som fiskare, slaktare, värds- husvärdar, krögare och bagare. I de flesta fall var det dessutom bara fråga om en bisyssla. På mötena den första maj utsågs i praktiken 4–5 fiskare, två slaktare, två värds- husvärdar och åtta körkarlar. Krögarna var många. Vid tiden för stadens grundande utsågs dessutom fyra timmermän. Oftast klarade man sig utan utsedda bagare, eftersom man i nästan alla hus bakade sitt bröd själv. De utsedda yrkesutövarna skulle se till att stadens borgare hade tillgång

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTA MUSEO /
K.H. RENLUNDIN MUSEUM – MIELLESTÄ ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Näkymä Pitkäsillalta Hakalahteen päin. Oikealla Widnäsän ja vasemmalla Sawelan tilat. Taustalla kruunuvouti Jean Holmin puustelli ja Jungsborg sekä oikealla kihlakunnantuomarin puustelli Trolleborg. Conrad Sovelius 1870.

Utsikt från Långa Bron mot Hakalax. Widnäs hemman till höger på bilden och Sawela hemman till vänster. I bakgrunden syns kronofogde Jean Holms boställe och Jungsborg samt till höger häradshövdingens boställe Trolleborg. Conrad Sovelius 1870.

suorittamaan mestarinäytteensä. Vanha käsityöläistapa oli, että ammattiin valmistauduttiin ”kisälivaelluksella” eli oppia haettiin oman kotipaikan lisäksi myös muilta paikkakunnilta eri mestarien opeissa. Tyypillisesti nuoret kisällit kiersivätkin Tukholman ja Saksan kaupunkien mestareiden luona. Yleensä oppiaika oli viisi vuotta. Tämän jälkeen kisälli oli valmis mestarinäytteeseen.

Uusi käytäntö aiheutti toisinaan hankauksia perinteisten itseoppineiden käsityöläisten ja opin-saaneiden käsityöläisten välillä. Varsinkin kun kaupungin kasvaessa ja kehittyessä käsityöläisiksi tulijoita oli ajoittain yli oman tarpeen. Maistraatti alkoi säännellä oppimattomien käsityöläisten toimintaa niin, että ammattikuntaan kuuluvan mestarin muuttaessa kaupunkiin, oppimattomat ammattimiehet eivät enää voineet työskennellä itsenäisesti vaan heidät velvoitettiin toimimaan uuden mestarin laskuun.

till färsk fisk och färskt kött och att det fanns logi för resenärer och transporttjänster över land och sjövägen för stadens invånare.

Valet av hantverkare krävde oftast en mer komplicerad process, eftersom man i ett hantverkaryrke verkligen skulle kunna sin sak. Ibland måste magistraten ingripa om det inte fanns tillräckligt många yrkeskunniga personer i staden. Således kallade man in bland annat snickare från Kronoby och hampspinnare från Nykarleby. Det hände också att magistraten ingrep i de i staden bosatta hantverkarnas verksamhet och förpliktade dem att stanna i staden eller förbjöd dem att ta emot mer arbete än de hann med.

Det var få hantverkare som blev rika på sitt yrke, men några kunde skaffa sig borgarrätt. Speciellt i fråga om yrken där det rådde brist på hantverkare kunde staden locka till sig folk genom att erbjuda dem ställning som borgare.

Under skeppsbyggnadens guldålder gav repslagarna Gamlakarlebyns gator en speciell prägel. Eftersom det inte fanns en repslagarbana i staden, tillverkades borgarnas rep på gatorna, vilket medförde stora störningar för trafiken. Ärendet hänsköts till magistraten som bestämde att krokarna som användes vid repslagning skulle slås in så högt på väggarna att de inte kunde skada eller störa dem som rörde sig på gatorna. Repslagarna skulle också iaktta stor försiktighet speciellt om det fanns en skygg häst i närheten.

På 1700-talet började hantverkarna småningom organisera sig i skrån. En ny skråordning (lagstiftning som reglerade hantverkarna) utfärdades år 1720, men det dröjde till 1750-talet innan man i Gamlakarlebytrakten började följa den. Enligt den nya lagstiftningen skulle de nya hantverkarna vara lagligt utbildade gesäller med de färdigheter som krävdes för att avlägga mästareprov. Enligt gammal hantverkarsed ingick i utbildningen en ”gesällvandring” under vilken gesällen förkovrade sig i sitt yrke genom att arbeta för olika mästare även på andra orter. Många unga gesäller gick i lära hos mästare i Stockholm och i olika städer i Tyskland. Normalt tog utbildningen fem år, varefter gesällen var klar för att avlägga mästareprov.

Den nya ordningen orsakade ibland friktion mellan de av hävd självlärda hantverkarna och de utbildade hantverkarna. Speciellt när staden växte och utvecklades rådde det tidvis ett överutbud på villiga hantverkaraspiranter. Magistraten införde reglering av de olärda hantverkarnas verksamhet så att om en mästare inom samma skrå flyttade till staden fick de olärda hantverkarna inte längre arbeta självständigt utan de måste arbeta för den nya mästarens räkning.

Skinproduktionen började öka i regionen på 1750-talet. På landsbygden runt staden hade garvning redan länge varit en viktig binäring. Efterfrågan på skinn ökade efter år 1754 när köpmännen i Gamlakarleby åtog sig att på kronans beställning leverera nya skodon till Österbottens regemente – hela 1 050 par läderpjäxor. I stadens fanns inga officiella garvare, varför man fick ta in hjälp från Stockholm. En garvare klarade ändå inte av att hantera tillräckligt mycket skinn för pjäxorna och därför fick ett antal bönder, trots garvarmästarens häftiga motstånd, fortsätta med skinnberedning. Enskilda bönder kunde senare leverera tusentals skinn till köpmännen. Det gav upphov till ett nytt yrke, kringresande skinnuppköpare, som

1750-luvulta lähtien alueen nahan tuotanto alkoi kasvaa. Kaupunkia ympäröivällä maaseudulla nahkojen parkitseminen oli jo kauan ollut tärkeä sivuelinkeino. Nahan kysyntä kiihtyi vuoden 1754 jälkeen, kun Kokkolan kauppiat sitoutuivat toimittamaan kruunun tilauksesta Pohjanmaan rykmentille uudet jalkineet – 1050 paria nahkapieksuja. Kaupungissa ei ollut virallisia nahkurinammattinharjoittajia, joten lisäapuja tuotettiin Tukholmasta. Yhden nahkurin voimin ei kuitenkaan saatu riittävästi nahkoja pieksujen tekoon, joten muutamat talonpojat saivat jatkaa nahkojen valmistusta, vaikka nahkurimestari vastustikin asiaa kiivaasti. Myöhemmin yksityiset talonpojat saattoivat toimittaa tuhansia nahkoja kauppiaille. Siten syntyi paikkakunnalle uusi kiertelevien nahanoistajien ammatti, joka 1800-luvulla saavutti toiminnan huippunsa.

1800-luvun lopulla monet käsityöläiset alkoivat perustaa pieniä liikkeitä toimintansa tueksi. Osittain liikkeiden perustaminen oli seurausta uuden sukupolven siirtymisestä jatkamaan vanhempiensa käsityöläisammattia. Myös kaupunkiin suuntautunut muuttoliike ja yleinen elinkeinöjen rakennemuutos myötävaikuttivat käsityöläisammattien muutokseen. Muutoksesta huolimatta käsityöläiset työllistivät yleensä itsensä lisäksi vain muutaman palkatun apulaisen.

Kaupunginsalmi kaupungin ja maaseudun erottaja – Pitkäsilta yhdistäjä

Ennen Kokkolan kaupungin perustamista vuonna 1620 Kaupunginsalmi eli Sunti oli leveä ja vaikeasti ylitettävä. Suntin itärannalla oleva Närvilän kylä, Hakalahti, kuului Kaarlelan pitäjään ja Sunti toimi pitäjän ja kaupungin välisenä rajana. Pitkäsilta rakennettiin helpottamaan kulkua uuden kaupungin ja pohjoisten maa-alueiden välillä.

Pitkäsilta oli 1600-luvulla nimensä veroinen. Suntin syvyys Pitkäsillan kohdalla oli 1600-luvun puolivälissä noin 3–3,5 metriä. Sillan pituus oli noin 240 metriä ja se oli puusta rakennettu. Molemmin puolin siltaa oli makasiineja. Pitkäsillan ylläpidosta vastasivat kaupunkilaiset ja pitäjäläiset yhdessä.

Suntin madaltuessa Pitkäsilta piti rakentaa kokonaan uudelleen. Sunti oli maankohoamisen myötä madaltunut niin paljon, että väylän keskikohdassa oli vettä enää 1/2 kyynärää eli 30 senttimetriä ja kuivina aikoina uoma oli vedetön. Uudelleen rakentamisessa vuonna 1766 päätettiin noudattaa maaherra Gustaf Abraham Pipersin suositusta rakentaa puusiltojen sijaan kivipenkeillä vahvistettu ”maasilta”. Vanhan sillan rakennusaine käytettiin uuden pohjaksi ja penkereen sivut rakennettiin kivistä. Väli täytettiin mukulakivillä ja soralla. Sillan korkeuden tuli suunnitelmien mukaan olla noin 2,5 kyynärää eli vajaa 1,5 metriä Suntin keskikohdassa. Leveyden tuli olla 10 kyynärää eli vajaa 6 metriä sillan korkeimmassa kohdassa ja alhaalta leveämpi. Kummallekin puolelle tuli kiinnittää tukevat kaiteet. Ilmeisesti kuitenkin vain kaupunkilaiset rakensivat oman osuutensa kivistä, talonpojat lienevät rakentaneet oman osuutensa vielä jonkin aikaa puusta.

det fanns som mest av under 1800-talet.

I slutet av 1800-talet började många hantverkare grunda små butiker för sitt hantverk. Det var till en del en följd av att den yngre generationen hade övertagit föräldrarnas hantverkaryrke. Även inflyttningen till städerna och omstruktureringen av näringarna i allmänhet bidrog till förändringarna. Ändå sysselsatte hantverkarna oftast bara några anställda utöver sig själva.

Stadssundet skiljer åt och Långa Bron förenar staden och landsbygden

Innan Gamlakarleby grundades år 1620 var Stadssundet, eller Sundet, ett brett vattendrag som det var svårt att ta sig över. På östra sidan av Sundet hörde byn Närvilä, Hakalax, till Karleby socken och Sundet fungerade som gräns mellan socknen och staden. Långa Bron byggdes för att underlätta kommunikationerna mellan den nya staden och landområdena norr om den.

På 1600-talet gjorde Långa Bron skäl för sitt namn. Vid medlet av 1600-talet var Sundet 3–3,5 meter djupt vid Långa Bron, som var en cirka 240 meter lång träbro. På bägge sidorna av bron stod magasin. Invånarna i staden och socknen ansvarade gemensamt för brons underhåll.

Uppgrundning av Sundet ledde till att Långa Bron måste byggas om. Genom landhöjningen var djupet mitt i Sundet bara 1/2 aln (30 centimeter) och under torra perioder fanns det inget vatten alls i sundet. Vid ombyggnaden år 1766 beslutade man att följa landshövding Gustaf Abraham Pipers rekommendation och bygga en stenkantad ”jordbro” i stället för en träbro. Materialet i gamla bron användes som underlag och brovallarna stabiliserade med stenar. Mellanrummen fylldes med kullersten och grus. Enligt planerna skulle bron vara cirka 2,5 alnar (1,5 meter) hög i mitten av Sundet. Bredden skulle vara 10 alnar (nästan 6 meter) på det högsta stället och bredare nertill. På bägge sidorna skulle det fästas stadiga broräcken. Troligen var det endast stadsborna som byggde sin del av bron av sten, medan bönderna åtminstone en tid framöver byggde sin del av trä.

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO/
K.H. RENLUNDS MUSEUM – MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

*Hakalaxin kruununvoudintalo Sun-
tin rannasta nähtynä noin vuonna
1870, Conrad Sovelius.*

*Kronofogdegården i Hakalax sedd
från Sundet cirka år 1870, Conrad
Sovelius.*

Maalaiselinkeinot

Maanviljelys ja karjanhoito näyttelivät merkittävää roolia Kokkolan elinkeinoelämässä kaupungin perustamisen aikaan 1600-luvulla. Kaupungilla oli hallussaan suuria maa-alueita, jotka kruunu oli sille lahjoittanut viljeltäväksi ja karjankasvatukseen. Maaseudulla ja kaupungissa vallitsevan elämäntavan välillä ei ollut juurikaan eroa. Huomattava osa kaupungin asukkaista oli maaseudulta lähtöisin, eikä heidän elintapansa juurikaan muuttuneet kaupunkiin muutettaessa. Kaupungin varakkailla porvareilla oli omia viljelyksiä ja monet pikkuporvareista saivat pääasiallisen elantonsa maanviljelyksestä ja karjanhoidosta.

Viljelysmaa Kokkolan ympäristössä oli hiekkaista ja kivistä ja niiden raivaaminen tuottaviksi pelloiksi oli työlästä. Alueen viljelymaisemalle onkin ollut tyypillistä ladottujen kiviaitojen ympäröivät viljely- ja laidunalueet. Porvarit ja talonpojat hoitivat peltojaan ahkerasti ja sato olikin yleensä vähintään kohtalainen. Viljelyä toteutettiin kaksivuoroviljelynä. Sen mukaan puolet maista oli kesantona ja karjan laitumena, kunnes ne seuraavana vuonna otettiin taas viljelykäyttöön.

Tavallisimmat viljalajit olivat ruis ja ohra. Lisäksi viljeltiin naurista ja jonkin verran kaalia. Perheen naisväki huolehti pienemmistä ryytimaista, jotka sijaitsivat kaupungin tulliaidan sisäpuolella tai sen lähetyvillä. Viljeltyjen peltojen lisäksi oli niittymaita karjan laidunnukseen.

Talonpoikien toimittamaa veroviljaa säilytettiin erityisissä kruununmakasiineissa, joita talonpoi-

Landsbygdsnäringar

Jordbruk och boskapsskötsel var viktiga för näringslivet i Gamlakarleby vid tiden för stadens grundande på 1600-talet. Kronan hade skänkt staden stora landområden för odling och boskapsskötsel. Det var inga stora skillnader mellan livet i staden och på landsbygden. En stor del av stadens invånare var hemma från landsbygden och de ändrade inte egentligen sin livsföring när de flyttade till staden. De förmögna borgarna hade egna odlingar och många av småborgarna fick sin huvudsakliga utkomst av lantbruk och boskapsskötsel.

Odlingsmarkerna i Gamlakarlebytrakten var sandiga och steniga och det krävdes mycket arbete att göra åkrar av dem. Åkerlandskapet i regionen har därför kännetecknats av stengården runt åkrarna och betesmarkerna. Borgarna och bönderna skötte flitigt sina åkrar och fick för det mesta åtminstone hyfsade skördar. Man praktiserade ”koppelbruk”, det vill säga att hälften av åkrarna fick vila och användes som vall och odlades igen följande år.

De vanligaste sädeslagen var råg och korn. Dessutom odlade man rova och även delvis kål. Hushållets kvinnfolk skötte de mindre trädgårdslanden som fanns inom eller strax utanför tullstaketet. Utöver de odlade åkrarna fanns det vall där boskapen gick på bete.

Sädesröntorna som uppburits av bönderna förvarades i särskilda kronomagasin, som bönderna skulle bygga och underhålla. I Karleby socken fanns många kronomagasin från och

kien oli rakennettava ja ylläpidettävä. Tällaisia kruununaittoja oli Kaarlelassa useita 1600-luvulta lähtien ja muutamia oli jäljellä vielä 1900-luvulla. Hakalaxin tilalla Närvilässä oli jo vouti Christian Willinghusenin aikana (1667–1670) vastarakennettuja vilja-aittoja. Mailla sijaitsivat Kokkolan, Kälviä, Kalajoen ja Lohtajan pitäjien kruununmakasiinit peräkkäin Kaupunginsalmen eli Suntin pohjoisrannan tuntumassa. Paikkaa kutsuttiin ”kruununaittojen niityksi” ja se sijaitsi suunnilleen nykyisen valtion virastotalon paikalla. Vuosina 1736–1800 siirrettiin Kalajoelle ja Lohtajalle kuuluneet aitat pois. Alun perin makasiinit sijaitsivat aivan rannan tuntumassa, mutta jo vuonna 1800 ranta oli madaltunut niin paljon, ettei makasiineihin päässyt edes pienillä veneillä. Vuonna 1801 viimeinen makasiini siirrettiin pois Johan Hakalaxin toivomuksesta.

Kruununvoudintalon rannassa oli myös laituri. Tiedetään, että rannasta käytiin vilkasta kauppa ja tästä pienestä satamasta laivattiin muun muassa lautatavaraa ja tervaa. Myöhemmin aluetta kutsuttiin nimellä ”Trälhavet”. Walter Wiklund kuvailee aluetta 1900-luvun alussa seuraavasti:

”Tästä alkaa Trälhavet. Vesi on matalaa, airoit painuvat liejuun ja seisovan veden haju on epämiellyttävä. Viinanpolttimo osoittaa Trälhavetin lopun.”

Karjanhoito liittyi oleellisena osana maanviljelykseen, ja 1600-luvulla melkein jokaisen porvarin omistamaan kaupunkikiinteistöön kuului myös talli-, navetta- ja latorakennuksia. Kotieläiminä pidettiin pääasiassa lehmiä, lampaita ja hevosia. Hevoset olivat maanviljelyksen lisäksi porvareille tarpeen talvisin tehtävillä pitkillä markkinamatkoilla. Vuoden 1641 kirjanpidon mukaan Kokkolassa oli 56 hevosta, 14 härkää ja sonnia, 192 lehmää ja hiehoa, 161 lammasta ja 12 sikaa eli yhteensä 425 eläintä. Samaan aikaan kaupungissa oli 65 taloutta, joista 59:llä oli karjaa. Lisäksi pidettiin jossain määrin siipikarjaa.

Kaupungin kasvaessa ja laajentuessa sekä elinkeinoelämän muuttuessa teollisempaan suuntaan maanviljelyksen ja karjankasvatuksen merkitys alkoi vähitellen pienentyä kaupunkilasten elämässä. Viljelys- ja laidunmaat saivat väistyä kasvavan kaupungin alta ja siirtyä etäämmälle Suntista.

Kalastusta ja hylkeenpyyntiä

Kalastus ja hylkeenpyynti olivat Kokkolan porvarien suosittuja sivuelinkeinoja maanviljelyksen ohella. Kaupungin perustamiskirjassa oli määrätty yksityisiksi kalavesiksi Bredviken, Engefjärden ja Kaustarinlahti eräiden pienien kalavesien lisäksi. Lisäksi porvareilla oli oikeus silakkanuotantavetoon Kalajoella, Kallan, Tankarin ja Trullevin luona. Sen sijaan Kaupunginsalmessa eli Suntissa tai sen suulla kalastaminen oli kielletty, jotta katiskoihin, nuottiin ja rysiin kertyvä hiekka ei madaltaisi ennestään matalaa kulkuväylää. Vuonna 1666 päästiin sopuun myös pitäjän talonpoikien kanssa ja heidän annettiin kalastaa kaupungin kalastusvesillä. Näin varmistettiin, etteivät talonpojat karkottaisi porvareita halkometsistään.

Hylkeenpyyntiä Suomessa on harjoitettu ainakin nuoremmalta kivikaudelta (3000–1300 e.Kr.) alkaen. Pyyntiä harjoitettiin perinteisesti Pohjanlahden rannikolla ja jo varhain siitä muodostui merkittävä elinkeino Kokkolan seudun talonpojille. Hylkeenpyynnin merkitys johtui saaliin monikäyttöisyydestä ja siitä saatujen tuotteiden arvokkuudesta. Niistä tärkein oli hylkeenrasva eli traani, joka oli merkittävä kauppatavara.

med 1600-talet och ännu på 1900-talet fanns några av dem kvar. På Hakalax hemman i Närvilä fanns redan på befallningsman Christian Willinghusens tid (1667–1670) nybyggda sädesbodar. På området stod kronomagasinerna för Karleby, Kelviå, Kalajoki och Lochteå socknar ställda på rad längs Stadssundets norra strand. Platsen var känd som Kronobodshagen och den låg ungefär var statens ämbetshus står i dag. Kalajoki och Lochteå bodar flyttades bort åren 1736–1800. Ursprungligen stod magasinerna precis vid stranden, men redan år 1800 hade stranden blivit så grund att man inte kunde ta sig till magasinerna ens med en liten båt. Det sista magasinet flyttades bort på Johan Hakalax begäran år 1801.

Det fanns också en brygga på stranden vid kronofogdegården. Enligt uppgift idkades det livlig handel på stranden och från den lilla hamnen skeppades ut bland annat sågat virke och tjära. Platsen kallades senare ”Trälhavet” som Walter Wiklund beskrev så här i början av 1900-talet:

”Nu börjar Trälhavet. Vattnet är grunt, åran kammar dy, och doften från stillastående vattnet är oangenäm. Bränneriet [...] markerar Trälhavets slut.”

Boskapsskötsel var en väsentlig del av lantbruket och på 1600-talet omfattade praktiskt taget varje borgares stadsfastighet även olika djurstall och lador. De vanligaste husdjuren var kor, får och hästar. Borgarna behövde hästar för både jordbruket och de långa marknadsresor som de företog vintertid. Enligt Gamlakarleby bokföring för år 1641 fanns det i staden 56 hästar, 14 tjurar och oxar, 192 kor och kvigor, 161 får och 12 grisar, sammanlagt 425 djur. I staden fanns 65 hushåll av vilka 59 hade boskap. Dessutom hade några hushåll fjäderfän.

När staden växte och expanderade och näringslivet utvecklades och blev mer industriell minskade jordbrukets och boskapsskötselns roll i Gamlakarlebybornas liv. Åkrarna och betesmarkerna fick ge plats för den växande staden och flytta längre bort från Sundet.

Fiske och sälfångst

Fiske och sälfångst var vanliga binärningar bland Gamlakarleby borgare, vid sidan av jordbruket. I stadens stiftelseurkund har vissa mindre fiskevatten samt Bredviken, Engefjärden och Kaustarviken avsatts som privata fiskevatten. Borgarna hade också rätt att dra strömmingsnot i Kalajoki och vid Kallankarit, Tankar och Trullön. Däremot var det förbjudet att fiska i eller vid mynningen av Stadssundet för att inte sand som ansamlades i katsarna, noten och ryssjorna skulle göra den grunda farleden ännu grundare. År 1666 nåddes en överenskommelse med bönderna i socknen som fick tillstånd att fiska i stadens fiskevatten. På så sätt kunde man säkerställa att bönderna inte skulle jaga ut borgarna ur sina vedskogar.

I Finland har man jagat säl åtminstone sedan bondestenåldern (3000–1300 f.Kr.). Den hävdvunna säljakten i Bottniska viken blev i ett tidigt skede en viktig näring för bönderna i Gamlakarlebytrakten. Sälffångstens betydelse grundade sig på att bytet kunde användas på många olika sätt samt på värdet av de utvunna produkterna. Den viktigaste var sältran, som framställdes av sälspäck och som var en värdefull handelsvara.

De äldsta tecknen av sälfångst vid Tankar är från 1330-talet. Sälffångstmuseet på ön har

Ensimmäiset merkit hylkeenpyynnistä Tankarissa ovat peräisin 1330-luvulta. Saarella sijaitsevassa museossa on esillä laaja kokoelma hylkeenpyyntivälineitä. Pitkänmatkan hylkeenpyynti perustui aavalla merellä liikkumiseen. Hyljevene toimi pyytäjien tukikohtana ja välineenä monella tapaa: siinä asuttiin, sillä purjehdittiin, sitä vedettiin jäällä, se toimi varastona sekä saaliinkuljetusvälineenä. Hylkeenpyynnin kukoistusaikana veneet olivat suuria, yli kymmenen metriä pitkiä ja noin kolme metriä leveitä. Pyynnin kannattavuuden vähentyessä veneiden koko pieneni ja kahdeksan hengen miehistö kutistui neljään. Tyypillisiä hyljeveneiä tehtiin Merenkurkun alueella vielä 1900-luvun alussa. Niissä oli korkea, jyrkkä perä ja matala, loiva keula, jotta se olisi helppo vetää jäälle. Köli oli keulasta leveä, jotta se ei kiilautuisi jäähän, vaan painaisi sen allensa. Tankarissa esillä oleva hyljevene on rakennettu Replotissa Vaasan saaristossa vuonna 1928.

Kaupungin edustalla olevat saaret ja karit toimivat kalastajien ja hylkeenpyytäjien tukikohtina ja niillä on yhä nähtävillä jäänteitä kalastajamajoista ja laiturinpaikoista.

K.H. RENLUNDIN MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO/
K.H. RENLUNDIN MUSEUM – MIELLESTÄ ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Kalasatama Pakkahuoneenkadun päässä noin 1910–1915. Aikaisemmin tässä oli sijainnut kaupungin tervatori ja pakkahuone. Fiskehamnen i ändan av Packhusgatan cirka 1910–1915. På platsen fanns tidigare tjärhovet och packhuset.

en omfattande samling säl fångstredskap. Långväga säl fångst skedde på öppet hav. Fälbåten fungerade som säljägarnas bas och redskap på många olika sätt: man bodde i den, seglade den och drog den längs isen samt båten fungerade som lager och användes för transport av byte. Under fångstens blomstringstid var fälbåtarna stora, mer än tio meter långa och cirka tre meter breda. När fångsten blev mindre lönsam blev även båtarna mindre och manskapet på åtta personer krympte till fyra. Typiska fälbåtar tillverkades i Kvarkenområdet ännu i början av 1900-talet. De hade en hög, brant akter och en låg för, så att det var lätt att dra upp dem på isen. Kölen var bred framtill, så att den inte skulle kila fast i isen, utan i stället trycka isen under sig. Fälbåten som finns till påseende på Tankar är byggd i Replot i Vasa skärgård år 1928.

Fiskarna och säljägarna använde holmarna och skären utanför staden som bas och det finns fortfarande spår av fiskekojor och bryggor på dem.

Olaus Magnuksen Carta Marinassa vuodelta 1539 "Karlabin" edustalla pyydetään hylkeitä. Kuvan oikeassa yläkulmassa olevat tynnyrit ovat merkkejä uudesta, nousevasta elinkeinosta, tervanpoltosta. Olaus Magnus' Carta Marina från år 1539 ger en bild av säljakten utanför "Karlabi". Tunnorna i bildens övre högra hörn är ett tecken på att den nya näringen, tjärbränningen, är i antågande.

WWW.VANNAKARTAFI.JYVÄSKYLÄN YLIOPISTON JULKAISUARKISTO / OCH PUBLIKATIONSAKIVET VID UNIVERSITET I JYVÄSKYLÄ

Toinen maailmansota muutti elinkeinorakennetta

Toisen maailmansodan riepotellessa Suomen eteläisiä ja itäisiä osia Pohjanmaalla voitiin elää hie-
man rauhallisimmissa olosuhteissa. Kokkola sai ottaa vastaan monia valtion ja puolustusvoimien
laitoksia, jotka siirrettiin sotapommituksia pakoon muualta maasta. Kokkolassa toimikin sodan
aikana muun muassa maanmittaushallitus, lääkintöhallitus, puolustuslaitoksen sähkölaboratorio
ja valtion lentokonetehtaan osasto 7. Vuodesta 1940 alkaen puolustusvoimilla oli käytössään 100
hehtaarin alue asevarikkoja ja ammuslataamoja varten. Kokkola sai sodan aikana myös ensimmäi-
sen suurteollisuuslaitoksen, kun rikkihappo- ja superfosfaattitehdas päätettiin sijoittaa Kokko-
laan. Myöhemmin tämä laitos tunnettiin Kemirana.

Sota toi Kokkolaan myös Karjalan evakkoon lähteneen siirtoväen, venäläiset vangit ja saksalai-
set aseveljet. Muihin paikkakuntiin verrattuna runsas muuttajien määrä synnytti huutavan asun-
topulan. Kaikki mahdolliset sopot vinttikamareita ja saunaneteisiä myöten otettiin asumiskäyt-
töön. Usein tulokasperheiden jäsenet joutuivat asumaan pitkiäkin aikoja eri paikoissa erossa
perheenjäsenistään.

Aineellisen elämän niukkuus ja paikkakunnalta lähteneiden rintamatappiot olivat pahinta, mi-
tä Kokkola joutui sotatoimista kärsimään, sillä Kokkolan alue säästyivät onnekaasti pommituksilta.
Tosin toistasataa henkilöä työllistäneen sotatarviketehtaan räjähdyksessä kuoli yksitoista työn-
tekijää ja kaksi palosotilasta.

Toisen maailmansodan jälkimainingeissa Kokkolassa alkoi yhtäältä voimakas kemianteollisuu-
den kehittyminen ja toisaalta perinteisen käsityöläisammattin eli vaatteenvalmistuksen teollistu-
minen. Toisen maailmansodan jälkeen nahkateollisuus sekä tekstiili- ja valmisvaateteollisuus oli-
vat suuria työnantajia seudulla. Halpatuonti ja lopulta Neuvostoliiton kaupan romahtaminen
1980-luvun lopulla lopettivat kuitenkin monia yrityksiä. Rikkihappo Oy:n siirrettyä Lappeenran-
nasta rikkihappotehtaan Kokkolaan, ja Outokummun käynnistettyä rikkitehtaan 1962, alkoi Yks-
pihlajan muuntuminen epäorgaanisen kemian suurteollisuuden keskittymäksi.

Andra världskriget förändrade näringsstrukturen

Medan andra världskriget ruskade om Finlands södra och östra delar fick man i Österbotten
leva i något lugnare förhållanden. Gamlakarleby fick ta emot många statliga och försvarsmak-
tens institutioner som flyttades undan bombningarna i andra delar av landet. Under kriget ver-
kade i staden bland annat lantmäteristyrelsen, medicinalstyrelsen, försvarsmaktens ellaborato-
rium och avdelning 7 av statens flygplansfabrik. Från och med år 1940 förfogade försvarsmak-
ten över 100 hektar för en vapendepå och ett laddningsverk. Gamlakarleby fick också sin första
storindustriärläggning när en svavelsyre- och superfosfatfabrik anlades i staden. Fabriken blev
senare känd under namnet Kemira.

Med kriget fick Gamlakarleby också ta emot evakuerade karelare, ryska fångar och tyska va-
penbröder. Den förhållandevis stora mängden inflyttare jämfört med på andra orter gav upp-
hov till en skriande bostadsbrist. Alla skrymslen, från vindskammare till bastufarstur, användes
för boende. Ofta splittrades inflyttande familjer och familjemedlemmarna blev tvungna att bo
till och med långa tider åtskiljs.

Den materiella nöden och stupade Gamlakarlebybor vid fronten var de värsta effekterna av
kriget för staden som undgick bombningar. Visserligen dog elva arbetare och två brandsoldater
vid en explosion på krigsmateriefabriken, som sysselsatte över hundra personer.

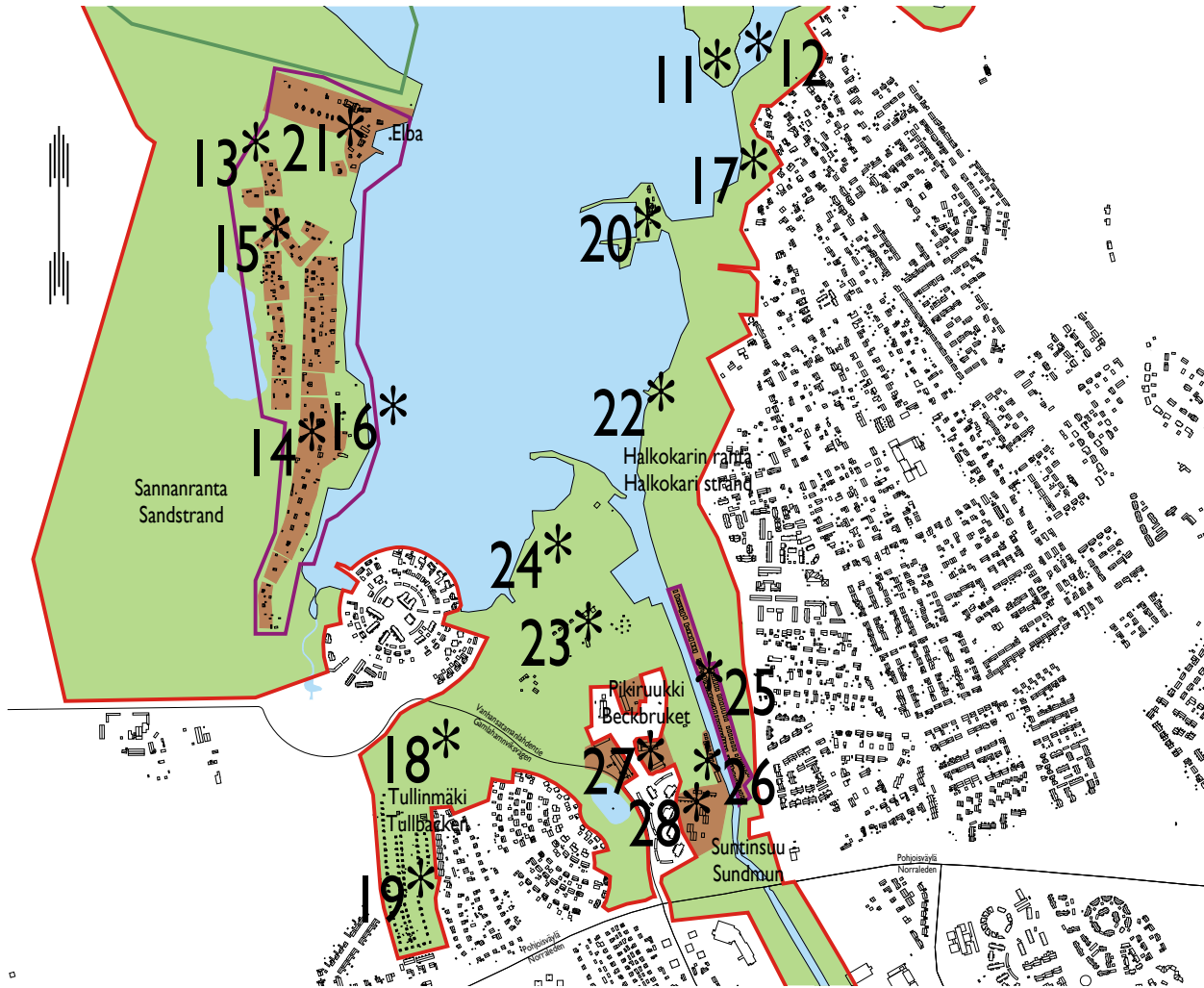
I andra världskrigets efterdyningar inleddes i Gamlakarleby både en kraftig utveckling inom
den kemiska industrin och en industrialisering av det traditionella klädsömnadshantverket. Lä-
derindustrin och textil- och konfektionsindustrin var de största arbetsgivarna i trakten efter an-
dra världskriget. Importen av billighetsvaror och upphörandet av handeln med Sovjetunionen i
slutet av 1980-talet ledde dessvärre till att många företag gick under. Flytten av Rikkihappo Oy:s
svavelsyrefabrik från Villmanstrand till Gamlakarleby och driftsättningen av Outokumpus svavel-
fabrik år 1962 utlöste Yxpilas utveckling till en koncentration av oorganisk-kemisk storindustri.

Elinkeinohistorian tähtikohteet

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualue on täynnä elinkeinohistorian tähtikohteita. Merenkulun, tervakaupan ja kalastuksen tähtikohteet löytyvät alueen saarista, rannoilta ja jokisuista. Maatalouden ja käsityöläisammattien tähtikohteet ovat sijoittuneet Suntin varteen ja Neristaniin. Lisäksi sota-ajan historian tähtikohteet löytyvät Halkokarilta ja Pikiruukista.

Högintressanta objekt – näringslivets historia

På granskningsområdet för Karleby nationalstadspark finns otaliga högintressanta objekt som anknyter till näringslivets historia. De objekt som anknyter till sjöfart, tjärhandel och fiske finns på öarna, stränder och åmynningarna och de som anknyter till lantbruk och hantverk finns längs Sundet och i Neristan. De högintressanta objekt som hänför sig till krigstiden finns på Halkokari och Beckbruket.

TÄHTIKOhteet

Osa-alue 2 – Delområde 2

- 11 Morsiussaaren eteläpään saaret – Holmarna vid Brudskärs södra spets (L)
- 12 Vanhansatamanlahden hylt – vraken i Gamlahamnsvik (E)
- 13 Sannanrannan-Elban-Harrinniemen ulkoilualue – friluftsområdet Sandstrand– Elba– Harrbåda (L,V)
- 14 Sannanrannan meritullipaikka – sjötullsområdet i Sandstrand (E)
- 15 Sannanrannan vanha huvila-asutus – den gamla villabebyggelsen i Sandstrand (K)
- 16 Sannanrannan talvisatama – vinterhamnen i Sandstrand (E)
- 17 Mustakarin-Morsiussaaren rantaraitti – strandstråket från Mustakari till Brudskär (V)
- 18 Hyttiäisenmäki ja reunametsät – Hyttiäisenmäki och de randskogarna (L,E,V)
- 19 Tullinmäen siirtolapuutarha – Tullbackens koloniträdgård (K)
- 20 Mustakari – Mustakari (E)
- 21 Villa Elba – Villa Elba (K)
- 22 Halkokarin muinaismuistoalue – Halkokari fornminnesområde (L,E,V)
- 23 Suntinsuun leirintäalue – Camping Sundmun (E,V)
- 24 Meripuisto – Havsparken (V)
- 25 Suntinsuun venevajat – båtskjulen vid Sundmun (K)
- 26 Pikiruukin vanha varikkoalue ja meritullipaikka – den gamla depån och sjötullen i Beckbruket (E,K)
- 27 Pikiruukin 1950-luvun kerrostalot, Meritullintie 6 ja 8 – höghusen från 1950-talet i Beckbruket, Sjtötullsvägen 6 och 8 (K)
- 28 Timo ja Tuomo Suomalaisen rivitalorakennukset 1960-luvulta Pikiruukissa – radhuslänggorna ritade av Timo och Tuomo Suomalainen från 1960-talet i Beckbruket (K)

Lyhenteiden selitykset:

- M = maankohoamisen ja geologisen historian tähtikohde
- L = luontohistorian tähtikohde
- E = elinkeinohistorian tähtikohde
- K = kaavoitus- ja arkkitehtuurihistorian tähtikohde
- V = viheralueiden historian tähtikohde

Förklaringar till förkortningar:

- M = Högintressanta objekt – landhöjning och geologisk historia
- L = Högintressanta objekt – naturområden
- E = Högintressanta objekt – näringslivets historia
- K = Högintressanta objekt – planläggnings- och arkitekturhistoria
- V = Högintressanta objekt – grönområdenas historia

VENLA TASTULA

Tankarin saari sai alkunsa 1200-luvulla, jolloin se maankohoamisen myötä paljastui veden alta karuna luotona. 1500-luvulla luodosta muodostui hylkeenpyytäjien ja kalastajien tukikohta. Merenkulun villkastuessa sinne pystytettiin oma merimerkki – kivikummeli, jonka näkyvyyttä lisäsi kummelista esiin pistävien rautatankojen päihin kiinnitetyt tynnyrit. Aiemmin Klippan-nimisenä tunnettu saari sai merimerkinsä ansiosta nimen Tankokari, josta myöhemmin muotoutui saaren nykyinen nimi Tankar. Vuonna 1889 valmistui Tankarin nykyinen tunnusmerkki – punavalkoinen majakka. Rautainen majakkatorni rakennettiin vanhan puupookin paikalle. Majakan suunnittelijasta ei ole varmuutta, mutta on esitetty, että suunnitelman olisi tehnyt ranskalainen Henry Lepaute. Hän työskenteli suunnittelutoimistossa, jossa myös Eiffel-torni suunniteltiin. Rautaelementit valmistutettiin saksalaisella alihankkijalla. Majakan kokosi Osbergin konepaja. Pariisista tullut 2. luokan valolaite oli aikanaan maamme tehokkaimpia. Majakan petrolipoltin sytytettiin ensi kerran 15.10.1889. Majakan ylläpitoon tarvittiin omaa henkilöstöä, mikä lisäsi saaren asukasmäärää. Samalla saarelle syntyi kaksi yhteisöä, joista kalastajat hallitsivat saaren vehreää eteläpäättä ja valtion virkamiehet – luotsit ja majakanvartijat – saaren karumpaa pohjoisosaa. Vireät yhteisöt synnyttivät saarelle omintakeisen rakennuskannan majakan ympärille ja kalastajakylän suojaisan sataman ympärille. Saareen rakennettiin myös oma kirkko vuonna 1754, kun matka Kaarlelan kirkkoon todettiin saarelaisten kannalta kohtuuttomaksi. Tänä päivänä Tankar on monipuolinen matkailukohde, joka tarjoaa unohtumattomia luontokokemuksia ja otteita vanhasta saaristolaiselämästä. Hylkeenpyyntimuseo esittelee rannikon vanhaa pyyntikulttuuria ja majakanseutu luotsi- ja majakanvartijaperheiden elämämpiiriä. Muita saaren palveluita ovat kesäkahvila ja majoituspalvelut, joita tarjotaan luotsiaseman huoneissa, vanhoissa majakkamestarin ja majakkamiesten tuvissa sekä aitoon saaristolaishenkeen kalastajakylän vierasmajassa.

VENLA TASTULA

Ön Tankar var ursprungligen ett skär som under inverkan av landhöjningen steg upp ur havet på 1200-talet. På 1500-talet blev skäret sälfångarnas och fiskarnas bas. Det utrustades redan tidigt med ett sjömärke. Ett stenkummel restes för att vägleda sjöfarare och för att öka dess synlighet försåg man det med järnstänger som kröntes med tunnor. Ön var tidigare känd som Klippan, men fick tack vare sjömärket namnet Tankokari (Stångskär), från vilket namnet Tankar senare härleddes. Tankars kännetecken, den röd vita fyren, stod klar år 1889. Fyrtornet med järnkonstruktion byggdes på den tidigare träbåkens plats. Säker uppgift om vem som konstruerade fyren saknas men enligt vissa antaganden var kan det ha varit fransmannen Henry Lepaute, som arbetade på den byrå som konstruerade Eiffeltornet. Järnelementen till fyren tillverkades i Tyskland. Osbergs maskinverkstad monterade ihop fyren. Ljusnordningen av 2:a ordningen tillverkades i Paris och var en av sin tids effektivaste. Fotogenlampan i fyren tändes första gången den 15 oktober 1889. Det behövdes personal för att sköta fyren och därmed ökade antalet invånare på ön. Således uppkom två samhällen på ön: den grönskande södra delen var fiskarnas rike medan den karga nordsidan tillhörde statens tjänstemän, det vill säga lotsarna och fyrvaktarna. I de livskraftiga samhällena runt fyren och i fiskarbyn vid den skyddade hamnen uppstod en unik bebyggelse. Ett kapell byggdes på ön år 1754 när öbornas färd till Karleby sockenkyrka konstaterades vara för lång. Tankar av i dag är ett mångsidigt resmål där besökare som tar sig god tid kan erfara oförglömliga naturupplevelser och få glimtar ur traditionellt skärgårdsliv. Sälffångsmuseet berättar om den gamla fångstkulturen på kusten och runt fyren kan man bekanta sig med lots- och fyrvaktarfamiljernas liv. Till andra tjänster på ön hör ett sommarkafé och inkvartering i härbärgen i lotsbyggnaden, gamla fyrmästarens hus och fyrskötarnas stugor och i fiskarbyns gäststuga med äkta skärgårdsstämning.

Poroluodonkari eli Krunni on Kälviän edustalla sijaitseva noin 700 metriä pitkä, mäntymetsää kasvava kalliosaari. Se on ikivanha kalastajukikohta, joka mainittiin kälviäläisten silakanpyyntipaikkana jo 1550-luvulla. Tuolloin karilla kalasti kuusi venekuntaa. Vilkkainta kalastus oli 1800-luvun lopussa, jolloin Krunnilla kalasti 30 venekuntaa. Autonomian aikana Krunnilla asuttiin vain silakanpyynnin aikaan, myöhemmin kalastajien viettämä aika pidentyi. Venekunta, johon kuului kolme henkilöä, asui samassa kalakämpässä. Suurin osa Krunnin rakennuksista onkin entisiä kalastuskämppejä. Krunnin vanhimmat kämpät ovat sijainneet saaren itärannalla, jossa vielä on näkyvissä rakennusten sijoja. 1700-1800-luvuilla rakentaminen on siirtynyt maankohoamisen seurauksena saaren itäosasta länsirannalle. Jäljellä olevista kämpistä vanhin lienee rakennettu 1900-luvun alussa. Nykyinen asutus sijaitsee karin eteläkärjessä missä myös on valtion 1970-luvulla rakentama satama. Kämppien lisäksi saaren pohjoisosasta löytyy 1700-luvulta peräisin oleva maamme vanhin kalastusloisto – Lyysi, joka on matalan kivijalan varaan tehty pieni kuusikulmainen puurakennus. Loistossa on pärekatto, sekä kapea lyhtytorni, jossa on pidetty merkkiä kalastajien tarpeisiin. Aiemmin rakennuksessa poltettiin avotulta, jolloin sen merenpuoleisissa seinissä olleet suuret seinäluukut avattiin. Nykyään Krunni on suosittu veneily- ja retkeilykohde. Saarella on myös kesämökkiläisiä. Lisäksi saarella on nettikamerat, jotka tallentavat Krunnin säätilan 15 minuutin välein, joten sään muuttumista voi seurata verkkosivuilta ajantasaisena.

HEIKKI SEPPÄ

Renögrundet är en cirka 700 meter lång klippö med tallskog, som ligger utanför Kelviå. Ön har använts som fiskeläge sedan urminnes tider och den nämndes som Kelviåbornas strömmingsfångstplats redan på 1550-talet. Då fiskade sex båtlag vid Renögrundet. Fisket var som livligast i slutet av 1800-talet då trettio båtlag fiskade vid grundet. Under autonomitiden bodde man på Renögrundet endast under strömmingssäsongen, senare började man vistas där allt längre. Ett båtlag bestod av tre personer som bodde i samma fiskarstuga. Största delen av byggnaderna på Renögrundet är före detta fiskarstugor. De äldsta stugorna på Renögrundet låg på öns östra strand där man ännu kan se byggnadernas grunder. På 1700–1800-talen flyttades byggnationen till följd av landhöjningen från öns östra del till den västra stranden. Den äldsta stugan på Renögrundet är antagligen byggd i början av 1900-talet. Den nuvarande bosättningen finns på öns södra udde där det även finns en hamn som byggdes av staten på 1970-talet. Utöver fiskestugorna finns i öns norra del en fiskefyr från 1700-talet. Den hexagonala träbyggnaden på en låg stenfot är den äldsta fiskefyren i Finland. Fyren har spåntak samt ett smalt lykttorn där man höll signalljuset för fiskebåtarnas behov. Förr hade man öppen eld i byggnaden, varvid de stora väggluckorna på väggarna mot havet öppnades. I dag är Renögrundet ett populärt utflyktsmål för båtfolk och friluftsentresserade. Det finns också fritidsbosättning på ön. Webbkameror på ön registrerar vädret på Renögrundet var 15:e minut och skickar ut aktuell väderinformation på en webbplats.

HEIKKI SEPPÄ

Poroluoto on Kokkolan saariston korkeimmalle kohoava saari, jonka korkein kohta on noin viisitoista metriä merenpinnasta. Poroluoto on ollut alueen muiden saarien tapaan tärkeä tukikohta kalastajille. Tarkkasilmäinen kulkija voi havaita jäänteitä eräsjöistä ja kodanpohjista. Kalamajatyypiset eräsjöt olivat kalastajien kivistä rakentamia tilapäisasumuksia, joihin on yöpymisen ajaksi levitetty katoksi esimerkiksi purje airojen avulla. Poroluodon kärjessä on myös kivikasvoja, joita on käytetty silakkarysien kuivaukseen. Saaren eteläpäässä sijaitsee venäläisten sotavankien rakentama aallonmurtaja. Poroluodon metsät paloivat 1940-luvulla, joten nykyinen puusto on tasaikäistä, noin 60-vuotista mäntyvaltaista sekametsää. Nykyään Poroluoto on suosittu veneily- ja retkeilykohde. Saarella on autiotupa, sauna, käymälä ja tulentekopaikka sekä mielenkiintoisia polkuja retkeilyyn. Poroluoto kuuluu Kokkolan saariston Natura 2000 -alueeseen ja on pääosin luonnonsuojelualuetta.

Renö är den högsta ön i Karleby skärgård. Öns högsta punkt ligger cirka femton meter över havet. I likhet med de övriga öarna i området har Renö använts som fiskeläge. En påpasslig vandrare kan urskilja spår av tomtningar och kåtbottnar. Tomtningarna är bottnar för fiskarnas tillfälliga boningar i sten. Inför natten bredde man till exempel ett segel över som tak med hjälp av åror. På Renö udde finns också stenrosen som har använts för att torka strömmingsryssjor. Vågbrytaren vid öns södra spets är byggd av ryska krigsfångar. Skogarna på Renö brann på 1940-talet och det nuvarande trädbeståndet består av cirka 60-årig talldominerad blandskog. I dag är Renö ett populärt utflyktsmål för båtfolk och friluftsjointresserade. På ön finns en ödestuga, bastu, toalett och lägereldsplats samt trevliga stigar att vandra på. Renö hör till Natura 2000-området i Karleby skärgård och är till största delen naturskyddsområde.

Södra Trutklippan kuuluu Kokkolan saariston Natura 2000 -alueeseen. Suomennettuna nimi tarkoittaa eteläistä loppikalliota. Saari onkin lintujen suosima pesintäpaikka. Saaren pohjoisosaa hallitsevat niukkakasvustoiset kalliot ja sisäosat ovat vanhahkoa lehtipuustoa. Trutklippan on palvellut myös Kokkolan kaupunkiin johtavaa meriväylää linjaloiston sijoituspaikkana. Trutklippanin linjaloisto ja Tankarin majakka rakennettiin samaan aikaan 1800-luvun lopulla. Ne ovat Kokkolan historiallisen kaupunkiväylän tärkeimmät merimerkit. Trutklippan on alun perin kahden majakkamaisen loistorakennuksen muodostama linjaloisto. Se oli majakoiden tapaan miehitetty, ja loistonhoitajat asuivat työpaikkansa vieressä. 1920-luvulla majakka oli vielä toiminnassa ja toimi ilmeisesti toiseen maailmansotaan saakka. Saaren alempi loistorakennus on säilynyt historiallisessa asussaan. Ylempi on korvattu betonista valetulla linjatalulla. Myös loistonhoitajien käytössä olleet tupa ja talousrakennukset ovat olemassa ja kuvastavat miehitetyn loiston aikaisista tilannetta. Kohteen rakennettuun ympäristöön kuuluu myös loistonhoitajien rakentamia kivettyjä kulkureittejä sekä kallioon hakattuja askelmia. Kallioilta löytyy myös paljon venäläisiä kallioon hakattuja kirjoituksia Venäjän vallan ajalta. Nykyään Södra Trutklippan palvelee veneilijöitä ja retkeilijöitä. Luoteisrannalla on merenkulkulaitoksen rakentama pieni satama vanhan loiston eteläpuolella. Sataman läheisyydessä sijaitsee hyvätasoinen varaustupa.

Södra Trutklippan hör till Natura 2000-området i Karleby skärgård. Som namnet antyder är klippan en populär häckningsplats för fåglar. Öns nordliga delar domineras av karga klippor och mittdelen består av ett rätt gammalt lövträdsbestånd. På Trutklippan placerades också en av ensfyren utefter farleden in till Gamlakarleby. Ensfyren byggdes samtidigt med fyren på Tankar i slutet av 1800-talet och de är de viktigaste sjömärkena i den historiska farleden till staden. Trutklippan var ursprungligen en ensfyr som bestod av två fyrtornsliknande byggnader. I likhet med fyren var den bemannad och fyrvaktarna bodde intill arbetsplatsen. Ännu på 1920-talet var Trutklippan en verksam fyr och den torde ha varit i användning ända till andra världskriget. I dag har den lägre av de två fyrbyggnaderna på Trutklippan fortfarande sin historiska skepnad, men den högre fyren har ersatts med en linjetavla i betong. Fyrvaktarnas stuga och ekonomibyggnader står också kvar som ett minne av hur platsen såg ut när fyren var bemannad. Till den byggda kulturmiljön hör fyrvaktarnas stenlagda stigar och fotsstegen som hackats i berget. På klipporna hittas också hällristningar på ryska som härstammar från den ryska tiden. I dag betjänar Södra Trutklippan båtfarare och vandrare. På nordvästra stranden och söder om den gamla fyren finns en liten hamn som byggts av Sjöfartsverket. I närheten av hamnen finns en gäststuga som kan bokas.

ELINA NISSINEN

ELINA NISSINEN

JUHANI HANNILA

Trullögrundin loisto on rakennettu alun perin 1740. Nykyinen tunnusmajakka lienee 1900-luvun alkupuolelta. Luotsien lisäksi saarta ovat aikoinaan asuttaneet kalastajat. Trullögrundin saaren laella on myös esihistoriallinen kiviröykkiö, jonka uskotaan olevan viikinkiaikainen hautaröykkiö. Trullögrundet toimi muiden läheisten saarten tapaan aikaisemmin Rödsön kylän yhteisenä laidunmaana. Lampaiden laidunmaana saarta käytettiin ahkerasti vielä 1950-luvulla. Laidunnuksen tuloksena syntynyttä vanhaa ketokasvillisuutta löytyy vieläkin ja Trullögrundissa on Kokkolan saariston komein avoin nummimaisema.

Harrinniemen linjaloisto rakennettiin Harrinniemen hiekkaiselle niemenkärjelle vuonna 1953. Linjaloistoa kutsutaan nykyisin virheellisesti majakaksi. Se poistettiin käytöstä vuonna 1979. Tämän jälkeen betoninen torni on päässyt pahasti rapistumaan. Nykyään loisto toimii lähinnä maamerkkinä. Niemen rannalle rakennettiin aikoinaan pieniä huviloita, jotka ovat maankohoamisen ansiosta päätyneet etäälle rantaviivasta, metsän keskelle. Huviloilla on myös kulttuurihistoriallista merkitystä, sillä Kokkolan alue on Suomen yksi ruotsinkielisimmistä seuduista ja huviloissa näkee ruotsalaisen arkkitehtuurin vaikutteet. Rapistunut Harrinniemen loisto on synnyttänyt joukon kummitustarinoita, joista tunnetuin lienee Harrbådan kummitteleva neito. Yhden tarinan mukaan kolmihenkinen perhe joutui myrskyisenä yönä haaksiriksoon, jossa perheen isä ja poika saivat surmansa. Tämän jälkeen perheen nuori äiti hukuttautui itse surun murtamana. Murheen murtama neito käy yhä kummittelemassa valkoisessa kesämekossaan niille, joille on tapahtumassa pian onnettomuus. Herkkäkorvaisimmat voivat kuulla loiston lähellä neidon epätoivoisen itkun.

Båken på Trullögrundet byggdes år 1740. Den nuvarande signalfyren är sannolikt byggd i början av 1900-talet. Förutom lotsar har det bött fiskare på ön. Högst uppe på Trullögrundet finns ett förhistoriskt stenröse som troligen härstammar från vikingatiden. I likhet med de övriga öarna i trakten användes Trullögrundet förr som betesmark för byn Rödsö. Ännu på 1950-talet gick får på bete på ön. Man kan fortfarande se rester av ängsvegetationen som uppkom genom betes användningen och Trullögrundet har de finaste öppna hedarna i hela Karleby skärgård.

Harrbådans ensfyr byggdes på Harrbådans sandudde år 1953. Ensfyren, som felaktigt kallas fyr, togs ur bruk år 1979. Numera är betongtornet illa förfallet och tjänar mest som ett landmärke. På uddens strand byggdes små villor som till följd av landhöjningen står en bra bit från strandlinjen, mitt i skogen. Villorna har också en kulturhistorisk betydelse genom att Karlebytrakten hör till de mest svenskspråkiga regionerna i Finland och villorna representerar influenser av svensk arkitektur. Den förfallna fyren har inspirerat många spökhistorier av vilka den bäst kända är sannolikt Harrbåda brud. Enligt legenden råkade en familj i sjönöd en stormig natt, båten förläste och fadern och sonen drucknade. Förkrossad av sorg gick den unga modern och dränkte sig. Hon visar sig ibland iklädd en vit klänning och hemsöker personer som snart kommer att råka ut för en olycka. Om man lyssnar riktigt noga, kan man höra hennes tröstlösa gråt vid tornet.

SONJA HAGSTRÖM

Vanhansatamanlahden hylät ovat 1600- ja 1700-luvuilla haaksirikkoutuneita aluksia. Jäät, myrskyt ja vesialueen ruoppaukset ovat hajottaneet puualusten hylkyjä, mutta niiden jäänteitä on yhä löydettävissä niin lahden pohjasta painuneena mutaan kuin huuhtoutuneena rantavesiin ja rannoillekin. Maankohoamisen myötä yhden hylän sijaintipaikka on jäänyt kuivalle maalle. Joissakin hilyissä on nähtävillä vielä painolastin jäänteitä. Osa rannoille ajautuneesta hylkyjen puutarasta on päätynyt aikojen kulussa huvila-asukkaiden käyttöön.

Vanhan Varvin telakkajäännökset Kaustarinlahden rannalla kertovat kaupungin laivanrakennushistoriasta 1800-luvun huippuajoina. Vanhalla varvilla viimeinen laiva rakennettiin vuonna 1863. Sen jälkeen toiminta loppui ja rakennuksista ainakin sepän asunto ja entinen veistämön työläisten majoitusrakennus otettiin kesäasukkaiden käyttöön. Sepän tupa on edelleen ollut kesäkäytössä.

Vraken i Gamlahamnsviken är skepp som förlit på 1600- och 1700-talen. Träskroven har trasats sönder av isar, stormar och muddringar men fortfarande kan man hitta rester av dem insjunkna i bottengyttjan och uppspolade i strandvattnen och på stränderna. Genom landhöjningen ligger ett av vraken numera på torra land. I somliga fall finns rester av ballasten kvar. En del av det uppspolade virket har använts av invånarna i de närliggande villorna.

Resterna av Gamla varvet vid Kaustarviken skildrar skeppsbyggnaden i staden under toppåren på 1800-talet. Det sista skeppet lämnade Gamla varvet år 1863. Därefter upphörde verksamheten och av de gamla byggnaderna togs åtminstone smedsbostaden och varvsarbetarnas tidigare inkvarteringshus i bruk för sommargäster. Smedstugan är fortfarande i användning sommartid.

K.H. RENLUNDIN MUSEO - KESKIPOHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO / K.H. RENLUNDIS MUSEUM - MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

ASIKO PEKKARINEN

Mustakari on pieni saari Halkokarin edustalla, Vanhansatamanlahden itäosassa. Nykyään saari sijaitsee noin 100 metrin päässä mantereesta, jonne on siltayhteys. Mustakarilla on sijainnut 1700- ja 1800-luvuilla purjelaivojen korjaustelakka. Laivat kallistettiin jyrkkärantaista karia vasten pohjan tervausta ja korjausta varten. Saaren nimen alkua juontaakin aikaan, kun kari oli mustana runkoihin sivelystä tervasta. Nimen loppuosa muistuttaa siitä, että paikka oli alun perin pieni kallioluoto kaukana rannasta. Mustakarilla oli 1800-luvun alussa myös varastorakennuksia ja siellä varastoitiin muun muassa tervaa. Siitä on jäänyt saaren keskiosaan näkyviin merkinä pieni kovettuneen tervan alue. Nykyään Mustakarilla toimii Gamlakarleby Segelförening r.f. (GSF). Purjehdusseuran omistamassa paviljonkirakennuksessa toimii kesäravintola.

Halkokarin muinaismuistoalue sijaitsee Vanhansatamanlahden kallioisella itärannalla. Nimensä Halkokari on saanut siitä, että se toimi aikoinaan halkovarastona. Saari tunnettiin myös nimellä Byggningsholmen, koska se oli vanhastaan tärkeä laivanrakennuspaikka. 1800-luvun alussa Vanhansatamanlahti toimi Kokkolan varsinaisena satamana. Laivat ankkuroivat Halkokarin ja Mustakarin länsipuolelle, jossa tavarat purettiin pieniin aluksiin ja veneisiin ranta-aittoihin kuljettavaksi, kun ne ensin olivat läpäisseet tullikäsittelyn. Vuonna 1871 mainitaan Halkokarilla olleen myös 14 tervamakasiinia ja 17 muuta varastorakennusta, joista yksi oli jopa 60 metriä pitkä. Lisäksi Halkokarilla oli kaksi isoa lastauslaituria. Suurimpien makasiinien välissä kulkivat tervakadut. Halkokari on tunnettu myös sen edustalla käydystä taistelusta – Halkokarin kahakasta. Taistelu käytiin 7.6.1854 Krimin sodan aikaan. Halkokarin kahakan tapahtumapaikalle rakennettiin muistomerkki vuonna 1934, jonka suunnitteli kokkolalaista sukua oleva arkkitehti ja kuvataiteilija Matti Björklund (1885–1957).

Mustakari är en liten holme utanför Halkokari, i östra delen av Gamlahamnsviken. I dag ligger den cirka 100 meter från fastlandet och har broförbindelse. På Mustakari fanns ett reparationsvarv för segelfartyg på 1700- och 1800-talen. Fartygen krängdes mot holmens branta strand för tjärning och reparation av botten. Första delen av holmens namn ("Svartskär") syftar till denna tid då klipporna var svarta av tjära som ströks på skroven. Den andra delen av namnet påminner om att platsen ursprungligen var ett litet skär långt från stranden. I början av 1800-talet fanns det på Mustakari lagerbyggnader för bland annat tjära. Om den tiden vittnar ett litet område med stelnad tjära mitt på holmen. Numera har Gamlakarleby Segelförening rf (GSF) sin hemvist på holmen. I segelföreningens paviljong verkar en sommarrestaurang.

Halkokari fornminnesområde finns på Gamlahamnsvikens klippiga östra strand. Halkokari har fått sitt namn ("Vedskär") av att där förr fanns ett vedupplag. Holmen gick även under namnet Byggningsholmen emedan den sedan gammalt varit en viktig plats för skeppsbyggnad. I början av 1800-talet var Gamlakarleby hamn belägen i Gamlahamnsviken. Skeppen ankrade väster om Halkokari och Mustakari och lossade lasten i mindre fartyg och båtar som transporterade varorna via förtullning till strandbodarna. Enligt uppgift från 1871 fanns det på Halkokari också 14 tjärmagasin och 17 andra lagerbyggnader av vilka en var hela 60 meter lång. På Halkokari fanns det även två stora lastkajer. Mellan de största magasinerna löpte tjärgator. Holmen är också känd som skådeplats för slaget vid Halkokari som utkämpades den 7 juni 1854 under Krimkriget. På platsen restes en minnesvård år 1934, ritad av Gamlakarlebybördige arkitekten och bildkonstnären Matti Björklund (1885–1957).

TEEA UUSIMÄKI

Sunti (lausutaan Suntti) eli Kaupunginsalmi on jäännös merenlahdesta. Nimi tulee ruotsinkielisestä sanasta "sund", joka tarkoittaa salmea. 1600-luvulla nykyisen kauppatorin paikalla oli vielä satama, johon saavuttiin Suntain kautta. Suntain loiston aikaan 1600-luvulla sen yli oli rakennettu nykyisen Pitkäsillankadun kohdalle 240 metriä pitkä puinen silta, jonka mukaan nykyinen katu on nimetty. Sillan molemmin puolin oli tavaramakasiineja ja sillan pohjoispuolella oli myös tullitupa. Vuosien saatossa maa on kohonnut ja meri vetäytynyt kauemmaksi keskustasta. Merenlahden kuroutui vähitellen kapeaksi kanavaksi, joka Sunti nykyään on. Vielä 1970-luvulla veneillä pääsi kauppatorin laituriin, mutta maankohoaminen on madaltanut Suntain vedenpintaa hidastaen samalla veden virtausta.

Sundet eller Stadssundet är en kvarleva av en gammal havsvik. På nuvarande Salutorgets plats fanns ännu på 1600-talet en hamn som anlöttes via Sundet. Under Sundets glansperiod på 1600-talet byggdes en 240 meter lång träbro över det, och nuvarande Långbrogatan är uppkallad efter den. På bägge sidorna av bron stod varumagasin och på norra sidan fanns även ett tullhus. Landhöjningen har med tiden lett till att havet har dragit sig tillbaka från stadens centrum. Havsviken har krympt till den smala kanal som Sundet är i dag. Ännu på 1970-talet kunde man ta sig med båt ända till Salutorget men landhöjningen har grundat upp Sundet och hindrat vattenströmningen.

Pikiruukin aikaisempi nimi oli Rövarskär eli Ryövärikari, jonka nimisenä se on merkitty 1700-luvun kartoille. Ryövärikari oli tuolloin saari Suntissa. Alue on ollut keskeinen kaupungin kauppatoimintojen kannalta 1600-luvun puolivälistä 1700-luvulle ja vielä 1800-luvun puolivälin jälkeenkin. Alueella on sijainnut 1600-1800-luvuilla meritulli. Pikiruukki perustettiin vuonna 1647. Pikeä valmistettiin 1860-luvulle saakka. 1700- ja 1800-luvuilla Pikiruukissa rakennettiin laivoja pienvalmistuksen lisäksi. Alueella on säilynyt kaksi Krimin sodan aikaista tykkipatteria. Niiden eteläpuolella mäen korkeimmalla kohdalla toimi sodan aikana optinen lennätin, toinen oli Elban luoteispuolella Kaustarinlahden länsirannalla. 1800-luvulla Pikiruukin alue toimi myös kaupunkilaisten ulkoilualueena. Pikiruukin kalliot vetivät vapaa-ajan viettäjiä puoleensa varsinkin juhannusaikana. Pikiruukissa oli myös perunamaa ja mökkejä. Suojeluskuntaanoi 1930-luvulla alueen suojelemista, mutta kaupunki hylkäsi anomuksen. Vuonna 1939 alue siirtyi puolustusvoimille. Pikiruukin alue kuului puolustusvoimille toisesta maailmansodasta vuoteen 1996 asti. Sen jälkeen kasarmialue jäi tyhjilleen. Asekoulu toimi alueella vuosina 1970–1996. Sodan aikana alueella toimi Valtion Lentokonetehtaan moottorikorjaamo. Vuosina 1945–1952 alueella toimi Kenttätykistörykmentti I:n kolmas patteristo ja 1952–1954 I. Prikaatin patteristo, 1954–1956 erillinen ilmatorjuntapatteri ja 1957–1970 Pohjanmaan ilmatorjuntapatteri. Alueella on edelleen entisiä puolustusvoimien rakennuksia.

Beckbruket kallades tidigare Rövarskär som antecknats på kartor från 1700-talet. På den tiden var Rövarskär en holme i Sundet. Platsen var viktig för handeln i staden från medlet av 1600-talet till en bit in på 1700-talet och ännu efter medlet av 1800-talet. På 1600–1800-talen fanns sjötullen på Rövarskär. Ett beckbruk grundades år 1647 och beckkokningen pågick till 1860-talet. På 1700- och 1800-talen byggdes det också båtar på området. Två artilleribatterier från Krimkriget finns bevarade på området. På backkrönet söder om dem fanns under kriget en optisk telegraf; den andra stod nordväst om Elba, på Kaustarvikens västra strand. På 1800-talet vet Beckbruket ett omtyckt rekreativområde. Man gick gärna till klipporna, speciellt vid midsommar. På området fanns även ett potatisland och stugor. Skyddskåren ansökte på 1930-talet om att området skulle skyddas, men staden avsåg ansökan. År 1939 övertogs området av försvarsmakten som förfogade över det från andra världskriget till år 1996 då kasernområdet lämnades tomt. Försvarsmaktens vapenskola verkade på området åren 1970–1996. Under kriget verkade där Statens Flygmaskinsfabriks motorverkstad. Tredje batteriet vid fältartilleriregemente I verkade där åren 1945–1952 och I:a brigadens batteri åren 1952–1954, ett separat luftvärnsbatteri åren 1954–1956 och Österbottens luftvärnsbatteri åren 1957–1970. Byggnader som tidigare tillhört försvarsmakten finns fortfarande på området.

ELINA PAAVOLA

KOKKOLAN KAUPUNKI, KUVAPANKKI / KARLEBY STADS BILDBANK

Barkassilla tarkoitetaan isoissa aluksissa mukana ollutta mihin suvenettä. Kokkolaan tämä alus päätyi Halkokarin kahakassa 7.6.1854, jossa kolme englantilaisbarkassia vaurioitui pahoin. Yhden näistä barkasseista suomalaiset ottivat sotasaaliiksi, kun se jäi kiinni vanhaan laivahylkyyn. Veneessä oli yhteensä 22 miestä, joista taistelujen yhteydessä kuoli yhdeksän. Heidät haudattiin Kokkolaan Marian hautausmaalle. Iso-Britannian suurlähetystö muisti tässä taistelussa menehtyneitä englantilaisotilaita antamalla pienen hautojen hoitoavustuksen aina vuoteen 2011 saakka. Kokkolassa oleva barkassi on nykytietämyksen mukaan ainoa säilynyt Ison-Britannian laivaston alustyyppin edustaja kyseiseltä aikakaudelta.

Puurokarilla Suntain varressa, nykyisen Hollihaan kaupunginosan laitamilla sijaitseva kaupungin ensimmäinen meritulli. Tullirakennuksesta on maininta jo vuodelta 1658. Puurokarin kallioiden länsipuolella on nykyäänkin nähtävissä kivirakennelmia. Ne ovat ilmeisesti kuitenkin uudemmalta ajalta. Kaupungin perustamisen aikoihin 1600-luvun alkupuolella Puurokari oli pieni kalliosaari Suntain. Kari kasvoi ajan kuluessa kiinni mantereeseen maankohoamisen seurauksena. Alun perin seutua kutsuttiin nimellä Puro-kari vierestä virtaavan puron mukaisesti. Ilmeisesti nimi on ihmisten suussa taipunut myöhemmin nykyiseen muotoonsa. Puurokarin ohi virtaavan puron yli rakennettiin silta Suntain suuntaisesti. Siltaa kutsuttiin nimellä Pususilta. Nykyään siltaa ei ole enää olemassa, sillan kohdalla on vain maastossa edelleen erottuva ojamainen painanne. Koska maankohoamista tapahtui voimakkaasti, täytyi niin meritullia kuin muitakin satamatoimintoja siirrellä toistuvasti. 1700-luvulla meritulli siirtyi Ryöväriin eli Pikiruokkiin. Sieltäkin se siirrettiin melko pian Sannanrannalle saakka. Talvisin alueella saattaa nähdä pulkalla mäkeä alas huristelijoita. Kerrotaanpa itsensä J.V. Snellmanninkin nuorena poikana hiihdelleen rinteitä alas Puurokarin rinteitä.

Barkass är en landstigningsbåt på ett större fartyg. Denna båt hamnade i Karleby i samband med slaget vid Halkokari den 7 juni 1854, då tre av engelsmännens barkasser fick stora skador. En av barkasserna fastnade i ett gammalt vrak och finländarna kunde ta det som krigsbyte. I båten fanns sammanlagt 22 man av vilka nio stupade i sammandrabbningen. De är begravda på Marie begravningsplats i Karleby. Fram till 2011 betalade Storbritanniens ambassad ett litet bidrag för skötseln av de stupade engelsmännens gravar. Barkassen som finns i Karleby är veterligen den enda av sitt slag som bevarats av den brittiska flottan på den tiden.

Puurokari vid Sundet, nära nuvarande Hållhagen, var platsen för stadens första sjötull. Ett tullhus omnämns redan år 1658. På västra sidan av Puurokaris klippor finns fortfarande stenkonstruktioner, som visserligen härstammar från en senare tid. Vid tiden för Gamlakarlebyns grundande i början av 1600-talet var Puurokari en liten klippa i Sundet. Till följd av landhöjningen växte den småningom ihop med fastlandet. Platsens ursprungliga namn var Purokari ("Bäckskär") efter en bäck som rann där, men namnet bastardiserades i folkmun till sin nuvarande form. Över bäcken och parallellt med Sundet byggdes en bro som kallades Pususilta. Bron finns inte kvar men en fördjupning i terrängen visar dess gamla läge. På grund av den kraftiga landhöjningen måste sjötullen och de andra hamnfunktionerna flyttas flera gånger. På 1700-talet flyttades den till Rövarskär, det vill säga Beckbruket, och ganska snart därefter vidare till Sandstrand. Om vintrarna kan man se våghalsiga pulkaåkare i backen. Det berättas att självaste J.V. Snellman som pojke brukade åka skidor på slutningarna.

KOKKOLAN KAUPUNKI, PUUSTOTOIMI / KARLEBY STAD, PARKVÄSENDET

Elinkeinohistorian kulttuurihenkilöt

Anders Roos vanhempi (1750–1810) oli Kokkolan merkittävin laivanvarustaja ja kauppaporvari. Hän toimi tarmokkaana ja hyvin menestyvänä liikemiehenä 30 vuotta. Hänen omaisuutensa pohjautui merenkulkuun, tervakauppaan, sahaustoimintaan ja puutavaran myyntiin. Roos oli 1800-luvun alun varallisuusverotuksen mukaan Suomen rikkain kauppias. Hänelle ja Maria Elisabeth Rahmille syntyi kolmetoista lasta, joista tyttäret tunnettiin nimellä 9 ruusua.

Anders Donner vanhempi (1796–1857) oli kokkolalainen tupakkatehtailija ja laivanvarustaja. Hän sai kauppaneuvoksen arvon 1840. Donner kunnostautui myös Krimin sodan aikaan organisoiden vapaaehtoisjoukon, joka soti Halkokarin kahakassa englantilaisia vastaan. Aleksanteri II valittiin valtaan kahdeksan kuukautta Halkokarin kahakan jälkeen ja Anders Donner kutsuttiin myös kruunajaisiin. Kunniatervehdyksessä keisari syleili ja suuteli Donneria sekä oli hyvin vaikuttunut tapahtumasta. Keisari muisti myös Anders Donneria kunniamerkillä ja kultaisella riasialla, joka oli jalokivin koristeltu. Näiden lisäksi Aleksanteri II maalautti Donnerista muotokuvan, joka edelleen on silloisen keisarillisen palatsin, nykyisen presidentinlinnan keltaisessa salissa Helsingissä.

Anders (Antti) Chydenius (1729–1803) oli suomalainen valistusajattelija, pappi, poliitikko ja pohjoismaisen klassisen liberalismien tärkein hahmo ja taloustieteen isä. Chydenius väitteli maisteriksi Turun akatemiassa 1753 aiheenaan amerikkalaiset tuohiveneet. Demokratian varhainen puolestapuhuja Chydenius tunnetaan erityisesti elinkeinovapauden ajamisesta, mutta hän puolusti myös sanan- ja uskonnonvapautta sekä työväestön oikeuksia. Hänen poliittisista saavutuksistaan merkittävimpiä olivat purjehdusoikeuksien saaminen Pohjanmaan kaupungeille sekä maailman ensimmäinen lehdistönvapauslaki (1766). Hän toimi vuosina 1770–1803 Kaarlelassa kirkkoherrana.

Framstående personer i ortens näringshistoria

Anders Roos d.ä. (1750–1810) var Gamlakarlebyns mest framstående skeppsredare och köpman. I trettio år bedrev han framgångsrik affärsverksamhet och byggde upp en förmögenhet på basis av sjöfart, tjärhandel, sågverksamhet och försäljning av virke. Enligt den förmögenhetsbeskattning som genomfördes i början av 1800-talet var han hela Finlands rikaste köpman. Han och Maria Elisabeth Rahm fick tretton barn; döttrarna kallades ”nio rosor”.

Anders Donner d.ä. (1796–1857) från Gamlakarleby var tobaksfabrikör och skeppsredare. Han tilldelades graden kommerseråd år 1840. Donner utmärkte sig under Krimkriget genom att organisera en grupp frivilliga som försvarade staden mot engelska trupper i slaget vid Halkokari. När Alexander II åtta månader efter slaget vid Halkokari besteg tronen, blev Donner bjuden till kroningen. När Donner gratulerade kejsaren, omfamnade och kysste denne Donner och var mycket imponerad av händelsen. Kejsaren gav Donner ett utmärkelsetecken och en gyllene dosa utsmäckt med diamanter. Dessutom lät Alexander II måla ett porträtt av Donner som placerades i det kejserliga palatset i Helsingfors, det vill säga i Presidentens slott, där målningen hänger i Salongen.

Anders (Antti) Chydenius (1729–1803) var en finsk upplysningsideolog, präst, politiker och tillika den klassiska liberalismens förgrundsfigur och ekonomivetenskapens fader i Norden. Chydenius promoverades till magister från Åbo akademi år 1753 på amerikanska näverbåtar. Han var en av demokratins första förkämpar som förespråkade näringsfrihet samtidigt som han försvarade yttrande- och religionsfriheten och den arbetande befolkningens rättigheter. Till hans främsta politiska bedrifter räknas erhållande av seglationsrättigheter till de österbottniska städerna samt världens första tryckfrihetslag (1766). Han var kyrkoherde i Karleby socken åren 1770–1803.

K.H. RENLUNDIN MUSEO - KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO/K.H. RENLUNDS MUSEUM - MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

I2 Kaavoitus- ja arkkitehtuurihistoria

Vuonna 1620 perustetun Kokkolan kaupungin vanhin kaupunkimittauksiin perustuva kartta on Claes Claessonin kartta vuodelta 1649. Siinä on nähtävissä ilman kaavoitusta rakentunut keskiaikainen korttelirakenne, jonka päälle on sommiteltu luonnosmaisesti ruutukaavainen toteutumattomaksi jäänyt suurten korttelien verkosto. Vielä vuonna 1664 Johan Persson Gädan laatimassa mittauspiirustuksessa kaupunkirakenne on nähtävissä, mutta seuraavana vuonna syttynyt laaja tulipalo tuhosi lähes kaiken ja mahdollisti kaupungin mittavan uudistumisen. Gädan laati vuonna 1665 Kokkolalle eurooppalaista renessanssi-ihannetta noudattavan ruutukaavan, jonka kadut olivat tasa-arvoisia. Gädan kaavan katuverkosto on säilynyt näihin päiviin asti.

Renessanssikaupunki-ideologiaa

Kaavan uutuuksia oli se, että talot rakennettiin pitkä sivu kadun suuntaisesti ja ainoastaan asuintalot sijoitettiin katujen varrelle, sivurakennukset tuli sijoittaa tontin perälle. Edelleen Kokkolan vanhakaupungin tontteja ja katumiljöötä rajaavat rakennukset ja aita portteineen.

Lukujen, musiikin ja mittojen maaginen yhteys – kultainen leikkaus – toteutuu kaavassa ja rakennusten keskinäisessä suhteessa. Renessanssinero Leonardo da Vinci huomasi, että ihmisen mittasuhteet noudattavat jo antiikin ajoista tunnetun kultaisen leikkauksen sääntöjä. Hän käytti kultaista leikkausta tuomaan taideteoksiinsa esteettistä harmoniaa. Renessanssin aikana myös rakennusten suhteiden tuli noudattaa ihmisen mittasuhteita, koska niiden nähtiin jumalan luomina noudattavan kosmista järjestystä. Kultaista leikkausta pidetään arkkitehtuurissa edelleen harmonisten suhteiden ja toimivuuden normina.

I2 Planläggnings- och arkitekturhistoria

Gamlakarleby grundades år 1620 och den äldsta karta som bygger på stadsmätning är Claes Claessons plankarta från 1649. På den syns den medeltida oplanerade kvartersstruktur över vilken det har skissats en rutnätsplan av storkvarter som aldrig förverkligades. Denna stadsstruktur syns ännu i Johan Persson Gädans mättriting av 1664, men storbranden året därpå förstörde staden praktiskt taget helt och möjliggjorde uppbyggnaden av en ny stad. År 1665 utarbetade Gädan en rutnätsplan enligt det europeiska renässansidealet där gatorna var jämställda i den inbördes hierarkin. Gatunätet i Gädans stadsplan finns fortfarande kvar.

Renässansens stadsideologi

Nytt i stadsplanen var att husen byggdes med långsidan parallellt med gatan och att endast bostadshusen placerades vid gatorna, gårdsbyggnaderna skulle byggas i bakre delen av tomten. Tomter och gatumiljöer i den gamla delen av Karleby, Neristan, avgränsas fortfarande av byggnaderna och staketerna med sina portar.

Det magiska sambandet mellan siffror, musik och mått, det gyllene snittet, förverkligas i Neristans stadsplan och i byggnadernas inbördes relationer. Renässansgeniet Leonardo Da Vinci upptäckte att människans proportioner följer det gyllene snittets regler som var kända redan under antiken. Han använde gyllene snittet i sina konstverk för att skapa estetisk harmoni i dem. Under renässansen skulle även byggnadernas proportioner följa människans proportioner eftersom man ansåg att dessa, som skapades av Gud, följer en kosmisk ordning. I arkitekturen anser man fortfarande att det gyllene snittet utgör normen för harmoniska och fungerande proportioner.

K.H. RENLUNDININ MUSEO – KESKI-POHJANMAAN MAAKUNTAMUSEO/
K.H. RENLUNDIN MUSEUM – MELLERSTA ÖSTERBOTTENS LANDSKAPSMUSEUM

Vuoden 1919 kaavakartasta on nähtävillä aiempien vuosisatojen kaupunkisuunnittelun suuntaukset: Neristanin renessanssienkinen ruutukaava ja Mäntykankaan puutarhakaupunki-ideologiaan perustunut kaupunkirakenne.

Av planläggningskartan från 1919 framgår riktlinjerna för stadsplaneringen under tidiga sekler: Neristans rutplan i renässansanda och stadsstrukturen som utgick från trädgårdsstadsideologin i Tallåsen.

LASSI OIKARI

*Neristanin rakennustavassa ja tekniikassa on edelleen nähtävissä pohjalainen perinteisen kirvesmies-
taidon jälki. Vaatimattomat talot rakennettiin sopusuhtaisiksi, yksinkertaisen tyylikkäiksi. Pienet huoneti-
lat ja pihat käytettiin tarkoin hyödyksi.
Den traditionella österbottniska snickarkonsten kan fortfarande ses i byggättet och tekniken i Neris-
tan. De anspråkslösa husen byggdes med fin känsla för proportioner och enkelhet. Det knappa utrym-
met och gårdarna utnyttjades noggrant.*

Neristan ja Oppistan

Gäddan asemakaavassa korttelit oli jaettu tasakokoisiin tontteihin. Ajan ja omistajanvaihdosten myötä ne jakautuivat erityisesti länsireunalla huomattavasti pienemmiksi suhteessa itäpuolen tontteihin. Tämä synnytti sosiaalista eriytymistä ja kaupunki jaettiin puhekielessä Neristaniin ja Oppistaniin, alakaupunkiin ja yläkaupunkiin. Eteläisen yläkaupungin ja Isokadun varrella, Oppistanissa asuivat kaupungin varakkaat kauppiat ja laivanvarustajat. Siellä sijaitsivat myös julkiset rakennukset, kuten raatihuone ja kirkko. Alakaupungissa, Neristanissa, asuivat käsityöläiset ja merimiehet ja siellä tontit ja rakennukset olivat vaatimattomampia.

Yleisin 1600-luvun rakennustyyppi oli yksikerroksinen, suorakaiteen muotoinen ja satulakattoinen matala ja kapea talo. 1700-luvulla yleistyivät Lassanderin museotalon tyyppiset kaksikerroksiset porvaristalot. Kaarlelan pappilan innoittamana kaupunkiin nousi myös kookkaita sivukamarituovallisia rakennuksia, kuten laivanvarustaja Johan Rahmin talo Isokadulla. Rakennukset pystytettiin jo yleisesti kivijalalle, hirret piiluttiin ja julkisivut maalattiin punamullalla 1700-luvun puolivälistä alkaen.

KOKKOLAN KAUPUNKI/KAAVOTUSPALVELU

*Kaupungin suurimmat ja komeimmat talot rakennettiin Oppistanin alueelle. Niissä korostui julkisivujen säännöllisyys, arkkitehtoninen jäsentely ja ne maalattiin vaaleilla pigmenteillä.
Stadens största och ståtligaste hus byggdes i Oppistan. Husen målades med ljus färg och i dem beto-
nades fasadernas regelbundenhet och arkitektoniska disposition.*

Neristan och Oppistan

I Johan Persson Gäddas stadsplan hade kvarteren delats in i sinsemellan lika stora tomter. Med åren och genom ägarbyten splittrades dessa speciellt i den västra delen i betydligt mindre tomter än i den östra delen. Detta ledde också till en social differentiering och i talspråk delades staden in i Neristan och Oppistan. I Oppistan, i södra delen av staden och längs Storgatan, bodde de förmögna köpmännen och skeppsredarna. Där låg också de offentliga byggnaderna såsom rådhuset och kyrkan. I Neristan bodde hantverkare och sjömän och där var både byggnaderna och tomterna mera anspråkslösa.

Den vanligaste byggnadstypen på 1600-talet var ett rektangulärt, lågt och smalt hus i en plan med sadeltak. På 1700-talet blev det vanligare med borgarhus i två plan i likhet med Lassanderiska huset. Prästgården i Karleby socken inspirerade till byggande av stora byggnader med sidokammarstugor såsom skeppsredare Johan Rahms gård på Storgatan. Byggnaderna uppfördes redan allmänt på stenfot, stockarna bilades och sedan medlet av 1700-talet målades fasaderna med rödmylla.

Kokkola oli 1800-luvun puoliväliin tultaessa tervakaupan ja laivarakennuksen johdosta yksi Suomen vauraimpia kaupunkeja ja kaupunkiin rakennettiin lukuisia muodikkaita porvariston asuintaloja ja julkisia rakennuksia. Varakkaat laivanvarustajat Anders Donner ja Anders Roos rakennuttivat kaupungin ensimmäiset kivitalot. Nykyinen Carl Ludvig Engelin suunnittelema raatihuone valmistui vuonna 1842.

Nykyään Kokkolan vanhakaupungilla viitataan Neristanin alueeseen, joka on yksi Suomen parhaiten säilyneitä suurvalta-ajan kaupunkikokonaisuuksia. Neristan on onnistunut säilyttämään alkuperäisen leimansa vanhana puukaupunkina. Oppistanin alueeseen on 1900-luvun puolivälin jälkeeseen kohdistunut paljon muutospaineita, joiden seurauksena lukuisia sen vanhoista ja arvokkaista rakennuksista on purettu.

HANNA TAJAKKA

Mäntykankaalla sijaitsee muun muassa 1907 valmistunut Renlundin kansakoulu. I Tallåsen finns bland annat Renlunds folkskola från 1907.

Puutarhakaupunki-ideologiaa Mäntykankaalla

Vuoden 1665 kaavoitettu kaupunkialue riitti kaupunkilaisten rakentamistarpeisiin aina 1760-luvulle asti, jolloin kaavoitettiin kolme korttelia lisää vanhemman ruutukaava-alueen pohjoispuolelle eli nykyisen Antti Chydeniuksen kadun pohjoispuolelle. Vaikka muita laajennuksia kaava-alueeseen ei tehty, useat kaupunkitalot uudistivat kaupunkia. Kaupunki laajeni vuosina 1886 ja 1901 yhdellä korttelirivillä länteen.

Gamlakarleby var vid medlet av 1800-talet tack vare tjärhandeln och båtbyggerierna en av de rikaste städerna i Finland och i staden byggdes ståtliga borgarhem samt offentliga byggnader. De förmögna skeppsredarna Anders Donner och Anders Roos lät bygga stadens första stenhus. Nuvarande rådhuset ritades av C.L. Engel och stod klart år 1842.

Med "gmla stan" i Karleby avses idag området Neristan, som är en av Finlands bäst bevarade stadshelheter från stormaktstiden. Neristan har lyckats bevara sin ursprungliga prägel som gammal trästad. Oppistan har efter 1900-talets mitt utsatts för otaliga krav på förändring och följaktligen har flera av dess gamla och värdefulla byggnader rivits.

HANNA TAJAKKA

Kokkolan vanha vesitorni sijaitsee Mäntykankaan korkeimmalla kohdalla. Det gamla vattentornet står på Tallåsens högsta punkt.

Trädgårdsstadsideologin i Tallåsen

Det stadsplanerade området från år 1665 räckte till för Gamlakarlebybornas byggbehov ända till 1760-talet då man planlade tre kvarter till norr om den gamla rutnätsplanen, med andra ord norr om nuvarande Anders Chydeniusgatan. Stadsplaneområdet utvidgades inte i övrigt, men flera bränder medförde ändringar i staden. Åren 1886 och 1901 utvidgades staden med en rad kvarter västerut.

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Kokkolaan alkoi saapua uusia vaikutteita. Tapahtui yhteiskunnallista heräämistä ja kaupunkisuunnitteluun tuotiin puutarhakaupunki-ideologian mukaisia vaikutteita, jotka vietiin käyttöön Mäntykankaan kaavoituksessa. Samalla käynnistyi ensimmäinen merkittävä Kokkolan kaupunkimaisesti rakennetun alueen laajeneminen. Tampereen kaupunginarkkitehti Lambert Petterssonin laatima asemakaava vahvistettiin Mäntykankaalle vuonna 1909.

Uusi kaava laadittiin puutarhakaupunki-ideologian periaatteita noudatellen. Vapaamuotoinen topografiaa noudattava katuverkko on kaavoitettu Camillo Sitten kaupunkisuunnitteluideoiden mukaisesti. Neristanin ruutu-kaava-alueelta tulevat kadut hajautuvat viuhkamaisesti kohti länttä ja katujen risteyksiin on avattu pienet aukiot kaupunkilaisten kohtaustapaikoiksi.

Vaikka Mäntykangas on pääosin rakennettu asuinalueeksi, rakennettiin sinne myös muutamia julkisia rakennuksia, kuten arkkitehtuurikilpailun tuloksena Ivar ja Valter Thoménin suunnittelema Renlundin kansakoulu sekä Sigurd Frosteruksen ja Ole Gripenbergin suojeluskuntataloksi suunnittelema Vartiolinna. Alueen maamerkinä toimii Selim Arvid Lindqvistin suunnittelema vesitorni. Mäntykankaan alue on valtakunnallisesti merkittävä rakennettu kulttuuriympäristökohde.

Uudistamishaluja ja rappeutumista

Seuraavat asemakaavat ovat vuosilta 1933 ja 1940. Yleiskaavat laati Helsingin kaupungin asemakaava-arkkitehtina toiminut Birger Brunilan. 1960-luvulla tilattiin arkkitehti Lauri Silvennoisen vahvistamatta jäänyt keskustasuunnitelma, joka lähti lähes koko rakennuskannan täydellisestä uusiutumisesta. Näille keskustasuunnitelmille oli ominaista nopeasti kasvavan kaupungin suunnitteluperiaatteet ja todelliseen ja toteutuvaan rakentamistarpeeseen nähden suuri mitoitus.

LASSI OIKARI

Mäntykangas oli luhikkoinen puuton mäki, jolla 1700–1800-luvuilla pyörivät tuulimyllyt ja sitä käytettiin myös rangaistuspaikkana. 1700-luvulla luhikkoista mäkeä alettiin raivata pelloksi ja se saatiin viljelyksi vuosisadan loppuun mennessä. Kaupunginosan topografiaa noudattava asemakaava valmistui 1909. Jugendtyylinen rakennuskanta, joka koostuu lähinnä puolitoistakerroksista puutaloista, on peräisin pääosin 1920-luvulta.

På 1700–1800-talen stod väderkvarnar på den klippiga och kala Tallåsen som även användes som straffplats. På 1700-talet började man röja den steniga marken till åker och vid århundradets slut var markerna i odlingsbruk. Stadsplanen, som följer områdets topografi, är från år 1909. Största delen av byggnadsbeståndet i jugendstil, främst 1,5-plans trähus, är från 1920-talet.

Reformvilja och förfall

De följande detaljplanerna är från åren 1933 och 1940. Generalplanerna är av Birger Brunila som var Helsingfors stads detaljplanarkitekt. På 1960-talet gavs arkitekt Lauri Silvennoinen i uppdrag att skapa en plan för innerstaden som utgick från att praktiskt taget hela byggnadsbeståndet skulle förnyas. Planen fastställdes dock aldrig. Typiskt för dylika centrumplaner var att de utgick från en snabbt växande stad och var överdimensionerade i förhållande till det verkliga och realiserade byggbehovet.

Nya influenser nådde Gamlakarleby vid sekelskiftet 1800–1900. Med de nya sociala idéerna introducerade man influenser från trädgårdsstadsideologin och verkställde den i stadsplanen för Tallåsen. Detta var början för den första betydande utvidgningen av stadsbebyggelsen i Gamlakarleby. Tammfors stadsarkitekt Lambert Pettersson utarbetade en stadsplan för Tallåsen som fastställs år 1909.

Den nya planen följer principerna för en trädgårdsstad. Det icke forbundna gatunätet följer terrängformerna i enlighet med Camillo Sittes stadsplaneringsidéer. De gator som kommer från rutplansområdet i Neristan sprider sig solfjäderformigt mot väst och i gatukorsningarna uppstår små öppna platser som fungerar som mötesplatser för stadsborna.

Trots att Tallåsen är främst ett bostadsområde finns där också

några offentliga byggnader, som Renlunds folkskola (ritad av Ivar och Valter Thomé efter en arkitektävling) och Vartiolinna (ursprungligen ett skyddskårshus ritat av Sigurd Frosterus och Ole Gripenberg). Områdets landmärke är vattentornet, ritat av Selim Arvid Lindqvist. Tallåsen upptas bland byggda kulturmiljöer av riksintresse.

I 1960-luvulta aina 1980-luvulle saakka Kokkolan ydinkeskustalle oli ominaista voimakas uusiutumisen odotus, jonka seurauksena olemassa olevan rakennuskannan ylläpitoa laiminlyötiin ja rakennuskanta rappeutui uudisrakentamista edellyttävien asemakaavojen johdosta. Keskustaan syntyi tyhjiä ja vajaasti rakentuneita tontteja. Käyttämätöntä rakennusoikeutta oli tämän seurauksena runsaasti ja keskusta oli kaupunkirakenteena keskeneräinen.

Silvennoisen suunnitelmassa myös Neristanin tulevaisuus oli uhattuna, kun suunnitelmissa oli tarkoitus hävittää vanhat puutalot ja korvata ne uudenaikaisilla kerrostaloilla. Alueen kulttuurihistoriallinen arvo oivallettiin 1970-luvulla, jolloin Neristan suojeltiin asemakaavalla.

I 1960–1970-luvuilla keskustan ajoneuvoliikenne oli pääosin henkilöautoliikennettä. Liikenteelle varattiin huomattavan runsaasti tilaa ja autoilusta tuli ympäristöä hallitseva tekijä. Pysäköintialueet jatkuivat korttelien läpi, sijoituivat avoimesti korttelien kulmiin ja riistäytyivät tyhjille tonteille. Keskustan useissa kortteleissa ympäristö oli auto ja epäviihtyisä sekä kaupungin tilarakenne pirstoutunut.

KOKKOLAN KAUPUNKI / KAAVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

I 1960-luvulta 2000-luvulle Kokkolan kaupunkikuvaa leimasivat autoliikenteen tarpeet ja vähitellen rappeutuva rakennuskanta.

Från 1960-talet till 1980-talet präglades Gamlakarleby centrum av förväntningar på genomgripande förnyelse. Det ledde till att man försummade underhållet av befintliga byggnader som fick förfalla eftersom detaljplanerna var inriktade på nybyggnation. Som ett resultat av detta fanns det många tomma och glest bebyggda tomter i centrum. Det fanns gott om outnyttjad byggrätt och även stadsstrukturen i centrum var halvfärdig.

I Silvennoins planer låg också Neristans framtid i vågskålen: de gamla trähusen skulle rivas och ersättas med moderna höghus. På 1970-talet fick man upp ögonen för områdets kulturhistoriska värde och Neristan skyddades i detaljplanen.

På 1960–1970-talen bestod fordonstrafiken i centrum mest av personbilar. Man reserverade väldigt mycket plats för bilar och bilismen fick dominera hela miljön. Det fanns parkeringsplatser tvärs genom kvarteren, i öppna kvartershörn och okontrollerat på tomma tomter. I många av centrumkvarteren var miljön kal och otrivsamt och dispositionen av staden överlag var splittrad.

KOKKOLAN KAUPUNKI / KAAVOITUSPALVELUT / KARLEBY STAD, PLANLÄGGNINGSTJÄNSTER

Stadsbilden präglades från 1960-talet ända fram till 2000-talet av biltrafikens behov och ett långsamt förfallande byggnadsbestånd.

Ihmisen mittakaavassa

Keuyen liikenteen merkitys kaupungin sisäisenä liikkumismuotona korostui erityisesti 1980-luvun Kokkolassa johtuen lyhyistä etäisyyksistä. Useimmat toiminnot sijaitsivat jalka- ja pyörämatkan päässä toisistaan. Kuitenkin keuyen liikenteen järjestelyt olivat keskustassa heikot – pyöräteitä ei ollut ja jalkakäytävät koettiin kapeiksi.

Keskikaupungin yleiskaavaa 1986 laadittaessa Kokkolan tulevaisuuden tunnuspiirteiksi visioitiin muun muassa jalankulkijoiden ja polkupyöräilijöiden kaupunki, ihmisen mittakaavassa koettava ympäristö, keskusta-alueen monipuoliset palvelut ja vapaa-ajan toimintamahdollisuudet sekä uuden ja vanhan rakennuskannan mielekäs vuoropuhelu.

Kokkolan keskustaa leimasivat kuitenkin vahvasti monotoniset ja ympäristöllisesti keskeneräiset alueet. Perinteisten maamerkkien kirkon- ja vesitornien lisäksi kaupunkikuvaan oli rakentunut muutamia 1,5–3-kerroksisesta rakennuskannasta erottuvia 8-kerroksisia asuintaloja. Näitä kritisoitiin siitä, että rakennukset kilpailivat kaupunkisiluettia hallitsevan rakennusmuodon kanssa ja loivat vääriä korosteita kaupungin etäisnäkymään sekä rikkoivat luonteenomaisia maisemapiirteitä, topografiaa tai yhtenäisiä maisematiloja.

Käynnistettiin keskustelu, jossa epäkohtien poistamiseksi ehdotettiin toimenpiteitä, jotka aktivoisivat jalankulkuympäristöä, parantaisivat monotonista katuseinämaa ja synnyttäisivät mittakaavaltaan elävää ja tasapainoista kaupunkiympäristöä. Keskustelun pohjalta määritettiin kymmenen tärkeintä kaupunkikuvan ”ensiapukohdetta”. Kehitettäviä kohteita olivat muun muassa Sunnin hoitamaton ranta-alue, keskustan epämääräiset kioskirakennelmat, mittakaavallisesti ympäristöönsä sopimattomat taikka ränsistyneet rakennukset, pysäköintikentiksi muuttuneet autiot piha-alueet ja rakennusmassojen kulttuurinen yhteensovittamattomuus.

Johdonmukaista kaupunkirakenteen uudistamistyötä

Vuonna 1982 teetettiin Meri-Kokkola -ideasuunnitelma, jossa esiteltiin ehdotuksia Kokkolan historiallisen meriyhteyden elvyttämiseksi ja keskusta–meri -akselin kehittämiseksi. Suunnitelmassa esitettiin Vanhansatamanlahden rannoille kehittämissideoita toteutettavaksi viidessä vaiheessa aina vuoteen 2030 saakka. Meri-Kokkola -suunnitelmassa ajatuksena oli jatkaa kaupungin luontaista kasvusuuntaa ”mennään meren perässä” ja suunnitella kaupunkia siten, että Kokkolan luonnonympäristön parhaat puolet korostuvat tulevassa kaupunkikuvassa. Tavoitteena oli suunnitella julkista ulkotilaa merenrantaan ihmisten kohtaamispaikoiksi niin, että ne muodostaisivat tilasarjan, joka olisi kaupunkikuvan selkäranka.

Meri-Kokkola -suunnitelman ensimmäisille vuosikymmenille esitetyt ideat eivät syvien lama-vuosien vuoksi edenneet, mutta vuonna 1999 tilanne näytti jo valoisammalta ja suunnitelmassa esitetyt pohdinnat ja selvitykset todettiin edelleen ajankohtaisiksi ja siinä esitetyjä ajatuksia tarkennettiin Vanhansatamanlahden yleiskaavaa varten tehdyssä, myöskin vuoteen 2030 ulottuvassa kehityskuvassa. Uuden vuosituhannen ensimmäisellä vuosikymmenellä otettiin aikataulua kiinni. Nämä ideat jalostuivat sittemmin varsinaisiksi asemakaavoiksi ja toteuttamissuunnitelmiksi. Kruununa oli Meripuiston rakentuminen ja asunomessujen toteuttaminen kesällä 2011. Tä-

Mänskliga dimensioner

Betydelsen av gång och cykling som sätt att röra sig inom staden framhävdes i Karleby speciellt på 1980-talet, tack vare de korta avstånden. De flesta funktioner och aktiviteter fanns inom promenad- eller cykelavstånd. Trafikarrangemangen för fotgängare och cyklisterna var dessvärre dåliga i centrum – det saknades cykelvägar och trottoarerna ansågs vara för smala.

Enligt framtidsvisionerna i generalplanen för Karleby innerstad 1986 skulle staden bland annat vara fotgängarnas och cyklisternas stad, en miljö med mänskliga dimensioner, mångsidiga tjänster och fritidsaktiviteter i centrum samt en meningsfull dialog mellan det nya och det gamla byggnadsbeståndet.

Dessvärre präglades Karleby centrum av monotona områden och ofullbordade miljöer. Utöver de traditionella landmärkena, dvs. kyrk- och vattentornen, fanns det några nybyggda åttavåningshus som stack upp bland det övriga byggnadsbeståndet av 1,5–3-planshus. Höghusen kritiserades för att de konkurrerade med den förhärskande stadssiluetten och skapade felaktiga betoningar i stadens kontur när den betraktades på avstånd, samtidigt som de störde landskapsbilden, topografin och de sammanhållna landskapsrummen.

I debatten som initierades framfördes förslag för att avhjälpa missförhållandena genom att aktivera fotgängarmiljön, förbättra den monotona gatuväggen och skapa en stadsmiljö med levande och balanserade dimensioner. Utifrån debatten definierades de tio objekt i stadsbilden som var mest i behov av akut hjälp. Till utvecklingsobjekten hörde de ovårdade stränderna längs Sundet, de blandade kioskyggena i centrum, i sin miljö oproportionerliga eller förfallna byggnader, obebyggda gårdar som förvandlats till parkeringsplatser och de kulturellt sett disharmoniska byggnadsmassorna.

Systematiska insatser för att förnya stadsstrukturen

År 1982 lät staden utarbeta en idéplan för Havskarleby med förslag till åtgärder för att återuppliva stadens historiska maritima association och utveckla kopplingarna mellan stadskärnan och havet. Planen innehöll idéer för utveckling av Gamlahamnsvikens stränder i fem etapper fram till år 2030. Tanken var att Havskarleby skulle fortsätta att växa i den självfallna riktningen och ”följa efter havet”, så att planeringen av den framtida stadsbilden skulle ta fasta på de bästa egenskaperna i naturmiljön. Vid havsstränderna skulle det finnas offentliga uterum där människor kunde umgås och vars rumsliga kontinuum skulle utgöra stadsbildens ryggrad.

De föreslagna idéerna för de första årtiondena i planen för Havskarleby gick i stå på grund av den djupa lågkonjunkturen. År 1999 började läget ljusna och de resonemang och utredningar som framförts i planen konstaterades fortfarande vara aktuella. Idéer som ingick i planen preciserades för utvecklingsvisionen för generalplanen för Gamlahamnsviken som också sträcker sig till år 2030. Under det nya årtusendets första decennium började man komma ifatt tidsplanen, och idéerna förädlades till egentliga detaljplaner och genomförandepplaner. Kronan på verket var anläggning av Havsparken samt bostadsmässan sommaren 2011. I dag kan man konstatera att många av visionerna de facto har förverkligats.

nä päivänä voidaan todeta, että suurelta osin nämä visiot ovatkin toteutuneet.

Meri-Kokkola -suunnitelman visioissa luotiin perusta sille ympäristölle, joka nyt on muotoutumassa Kokkolan kansalliseksi kaupunkipuistoksi. Vuoden 1999 Vanhansatamanlahden yleiskaavaa valmistelevalle Kehityskuva vuoteen 2030 -selvityksessä kansallinen kaupunkipuisto oli jo nostettu yhdeksi kehityskuvaksi.

Meri-Kokkola -idean lisäksi 1990-luvulla asetettiin strategiseksi tavoitteeksi keskustan kehittäminen vuoropuheluna paikallisten toimijoiden, yrittäjien ja kiinteistönomistajien kanssa. Keskustarakenteen tiivistymisen kannalta ratkaisevia päätöksiä oli sijoittaa supermarket keskustaan ja uusi kirjastotalo ydinkeskustan parhaalle tontille. Nämä hankkeet käynnistivät koko ydinkeskustan nopean ja yhä jatkuvan täydennysrakentamisen.

Kokkolan kaupunki osallistui 1990-luvun jälkipuoliskolla ympäristöministeriön kaupunkikeskustojen kehittämisyöhön. Vuoden 2000 aikana Keskikaupungin yleiskaavasta laadittiin ympäristöministeriön tukemana ja tilaamana idealuonnos yhtenä neljästä valtakunnallisesta pilottiyleiskaavasta.

Vuoden 2006 yleiskaavassa kaavoituksen ohjeeksi ja vaatimukseksi asetettiin hyvän kaupunkikuvan tuottaminen, kaupunkikuvan eheyttäminen ja yhtenäistäminen. Ne muutamat ydinkeskustassa kansalaisaktiivisuuden ansiosta pintansa pitäneet vanhat taloyksilöt, jotka oli 1980-luvulla osoitettu korvattavaksi liikerakennuksilla, nostettiin nyt kaksikymmentä vuotta myöhemmin suojeltaviksi kohteiksi. Kehittämiskohteiksi nimettiin muun muassa Sunnin varren puistoalueiden jatkekehittäminen, katu- ja ympäristön parantaminen viherrakentamisen keinoin, kortteleiden sisäisten jalankulkuyhteyksien kehittäminen ja katettujen kauppakäytävien rakentaminen, kadunvarren pikkupaikkojen ja aukoiden kehittämien sekä kaupallisten palveluiden kytkeminen toisiinsa muodostaen kaupallisia akselistoja.

Meri-Kokkola-suunnitelma 1982, vaihe IV

Meri-Kokkola -suunnitelman jalosti vuonna 2006 kaavoituspäällikkö Veli-Pekka Koivu, jonka idea näin ollen ennakoii alueen lopullista pyöreää muotoa. Keskeisin ja merellinen osa sen rakentamisesta ja puistoalueista toteutui asuntomessualueena vuonna 2011.

Visionerna för Havskarleby lade grunden för den miljö som i dag är på förslag till Karleby nationalstadspark. Redan i Utvecklingsbild 2030, som utarbetades år 1999 för generalplanen för Gamlahamnsviken, fanns nationalstadsparken med som en av utvecklingsbilderna.

Utöver idén om Havskarleby satte man på 1990-talet som strategiskt mål att utveckla centrumområdet genom en dialog med lokala aktörer, företagare och fastighetsägare. Avgörande beslut med tanke på förtätning av centrumområdet var att placera en stormarknad i innerstaden och bygga ett nytt bibliotek på den bästa tomten i centrum. Dessa två projekt inledde den snabba förtätningen av stadskärnan som fortfarande pågår.

Karleby stad deltog under senare delen av 1990-talet i Miljöministeriets arbete för utveckling av städernas centrumområden. År 2000 utarbetade staden ett idéutkast till generalplan för Karleby innerstad. Utkastet utarbetades på beställning och med stöd av ministeriet som en av fyra riksomfattande pilotgeneralplaner.

Som anvisning och krav för all detaljplanläggning, enligt generalplanen 2006, ställdes skapandet av en god stadsbild samt samordning och harmonisering av stadsbilden. De få gamla hus i centrum som på 1980-talet skulle ersättas med affärshus men som överlevt tack vare medborgarnas aktivitet markerades nu tjugo år senare som skyddsobjekt. Till utvecklingsobjekten hörde vidareutveckling av parkerna längs Sundet, förbättring av gatumuljöerna med hjälp av grönanläggningar, utveckling av fotgängarförbindelser inom kvarteren och anläggning av övertäckta butiksarkader, utveckling av små platser längs gatorna och öppna platser samt sammanlänkning av kommersiella tjänster till sammanhållna serviceaxlar.

Plan för Havskarleby 1982, etapp IV

Planen om Havskarleby utvecklades 2006 av planläggningschef Veli-Pekka Koivu vars idé därmed anteciperade områdets slutliga runda form. Den centrala och mest havsnära delen av byggnationen och parkerna förverkligades som bostadsmässområde 2011.

Paine ympärivuotisen kävelykeskustan luomiseksi Kokkolaan lisääntyi vuosi vuodelta, sillä keskustan ydinkortteleiden ”kiinteistöjalostaminen” oli käynnistynyt ja hankkeiden oikeasuuntaisen kehittämisen kannalta kävelykeskustan sijainnilla ja laajentumisella todettiin olevan suuri merkitys maakuntakeskustasoisen houkuteltavuuden turvaamiseksi Kokkolassa. Tämän johdosta vuonna 2004 tehtiin kävelykeskustaselvitys ja kävelykeskustan suunnittelu käynnistettiin vuonna 2006. Kävelykeskusta toteutettiin pääosin vuonna 2008.

Uudistamistyö sai Elävä kaupunkikeskusta ry:n keskustapalkinnon vuonna 2011 ja Suomen Arkkitehtiliiton SAFA-palkinnon vuonna 2012. Perusteluissa todettiin, että Kokkolan keskikau-pungin kehittäminen on ollut historian ja omaleimaisuuden tajussaasi ansiokasta, toiminnallises-ti aikaansaavaa ja keskustelevaa. Yleiskaava on elänyt prosessin mukana ja vahvistanut oivalla ta-valla kaupunkitilan kehittämisen suuntaviivoja.

ARKKITEHTITOIMISTO ALA OY / KOKKOLAN KAUPUNKI, KARLEBY STAD

Kävelykeskustan suunnittelun ideana oli, että puu tai puisto pysäyttää Tehtaankadun liikenteen ja autot saadaan katukuvasta pois. Idén för promenadcentrum utgick ifrån att ett träd eller en park bryter av trafiken på Fabriksgatan och att bilarna raderas från gatubilden.

Trycket på att skapa året-runt gågator i centrum av Karleby ökade år för år. En ”förädling” av fastigheterna i centrumkvarteren hade kommit igång och man ansåg att gångfartsområdets placering och utvidgning spelade en viktig roll för inriktningen av fastighetsprojektet och för tryg-gandet av Karlebys attraktionskraft som centralort i landskapet. Till följd av detta gjorde staden en utredning om promenadcentrum år 2004 och inledde planeringen år 2006. Största delen av anläggningsarbetena utfördes år 2008.

Förnyelseinsatserna belönades med Finlands Arkitektförbund SAFA:s pris år 2012. Enligt pris-motiveringarna visade utvecklingen av Karleby innerstad prov på en föredömlig, funktionellt pro-duktiv och dialoginriktad känsla för historiska och unika kvaliteter. Generalplanen har levt med processen och på ett insiktsfullt sätt stärkt riktlinjerna för utvecklingen av stadsrummet.

ELINA NISSINEN

Viime vuosikymmenten aikana keskusta-alueita on elävöitetty ja visuaalista ilmettä kohennettu muun muassa kävelykadun rakentamisella ja kasvillisuusistutuksin. De senaste årtiondena har centrumområdet livats upp med inslag som gett det ett visuellt lyft, såsom en gågata och planteringar.

Kokkolan kaupunkikehityksen tulevaisuus

Syysyllä 2015 käynnistettiin Keskikaupungin yleiskaavan päivitys, joka ohjaa tulevia asemakaavojen muuttamisprosesseja ja kaupunkiympäristön rakentamiseen liittyvää toteuttamissuunnittelua. Tavoitteena on osallistuvan, arvioivan ja vuorovaikutteisen suunnittelun kautta asemakaavojen muuttaminen ja ympäristön muuntuminen kaupunkilaisten tarpeita ja yhteistä tahtoa vastaavaksi.

Tämän hetken kaupunkisuunnittelukeskustelua leimaa urbaanisuus, tiivis asuminen, sekoittunut kaupunkirakenne, ihmisten arvomaailman muuttuminen, viisas liikkuminen, autoriippumattomuus ja käveltävyys. Myös informaatioteknologian maailma tulee voimakkaammin näkymään kaupunkisuunnittelussa. Kaupunkisuunnittelun keskeisiä käsitteitä suunnitteluretoriikassa ovat muun muassa kestävä kehitys, kilpailukyky, dynaamisuus, innovatiivisuus, verkostoituminen, uusi urbanismi, osallistuminen ja sosiaalinen tasa-arvo.

Konkreettisenä tavoitteena on kehittää keskustaa niin, että kaikenikäisiä asukkaita saadaan lisää keskustaan hyödyntämään elinkeinoelämän tarjoamia palveluja ja synnyttämään keskustaan ”vilinää ja vilskettä”. Asumista pyritään edistämään muun muassa muuttamalla ja/tai saneeraamalla vanhoja liikekiinteistöjä asuintaloiksi ja palvelutaloiksi sekä mahdollistamalla ullakkorakentamista tai lisäkerroksien rakentamista vanhoihin kerrostaloihin. Myös keskustan vielä rakentamista odottavat muutamat tontit on tarkoitus saada uudelleen asuntorakentamisen käyttöön.

Myös kaupallisen vetovoiman säilyttäminen ja vahvistaminen edellyttävät kaupallisen keskustan kehittymistä niin kaupunkikuvallisesti kuin imagolisesti. Tyhjiä vyöhykkeitä kaupallisten palveluiden välillä ei hyväksytä vaan alueet tulee nivoa yhteen yhteisillä akselistoilla, joiden varrella voi sijaita monimuotoista toimintaa.

Kokkolan kaupunkikeskustan kehittämissuunnitelmassa 2016 todetaan, että elämme aikaa, jolloin kaupunkikeskustojen tulee muuttua säilyttääkseen niiden elinvoimaisuuden. Kehittämissuunnitelman visio on ”monen kerroksen keskusta”, jonka pohjalta kaupunkikeskustan elinvoimaa tullaan kehittämään. Kävelykeskustan toteuttaminen tulisi viedä loppuun peilaten aikaisempiin suunnitelmiin ja kehityssuunnitelman visioihin Rantakadun bulevardista.

Keskikaupungin kulttuuri- ja rakennushistoriallisesti arvokas rakennuskanta on asemakaavoilla verrattain hyvin jo suojeltu. Seuraavaksi arvioitavaksi tulevat toisen maailmansodan jälkeinen rakennuskanta ja sen mahdolliset rakennus- tai kulttuurihistorialliset arvot. Arvokkaan kulttuuriympäristön säilyminen on kaupunkikuvallisesti, imagolisesti ja matkailullisesti tärkeä tekijä kaupunkirakenteessa. Kun suojellaan ja säilytetään vanhaa ja arvokasta rakennuskantaa, jonka varaan keskikaupungin omaleimainen kokkolalainen ilme pohjautuu, voidaan rakentaa vetovoimainen ja kilpailukykyinen kaupunkikeskusta, suunnitella ja toteuttaa viihtyisiä ja kaunis kaupunkiympäristö, hahmotella kävelyreitteihin liittyvä paikkojen järjestelmä sekä luoda eri kaupunkitapahtumille tapahtumapaikkoja.

Keskusta-alueen lisäksi suunnitelmallisista alueiden kehittämistä on käynnissä myös Vanhansatamanlahdella sekä Trullevin ja Harrinniemen alueella. Vanhansatamanlahden alueen – mukaan lukien Sannanrannan – kehittämistavoitteeksi on asetettu ympäristön kehittäminen kulttuuri- ja virkistysalueena niin, että siitä muodostuu kaupungin matkailua edistävä alue keskustassa sijait-

Framtid för stadsutvecklingen i Karleby

Processen för uppdatering av generalplanen för Karleby innerstad inleddes hösten 2015. Den kommer att styra både detaljplaneändringsprocesser i framtiden och genomförandeplanerna för den byggda stadsmiljön. Målsättningen är att styra ändringen av detaljplanerna och ändringen av miljön via deltagande, bedömande och interaktiv planering som motsvarar stadsbornas behov och det som gemensamt önskas.

Centrala teman i den aktuella stadsplaneringsdebatten är urbanism, tät bebyggelse, blandad stadsstruktur, förändringar i människors värderingar, smart rörlighet, biloberoende och promenadvänlighet (walkability). IT kommer också att påverka stadsplaneringen mer än tidigare. Retoriken bygger på centrala stadsplaneringsbegrepp som bland annat hållbar utveckling, konkurrenskraft, dynamiska egenskaper, innovation, nätverk, nyurbanism, delaktighet och jämlikhet.

Det konkreta målet är utveckling av innerstaden så att Karlebybor av alla åldrar ska röra sig mer i centrum och sedan utnyttja näringslivets tjänster och bidra med ”liv och rörelse” i innerstaden. Insatserna för att främja boende omfattar bland annat att gamla affärsfastigheter byggs om och/eller saneras till bostadshus och servicehus och att det blir möjligt att bygga bostäder på vindar eller bygga till våningar i gamla höghus. Några fortfarande obebyggda tomter i centrum ska också användas för bostadsbyggnation.

För att den kommersiella dragningskraften ska kunna bevaras och förstärkas måste stadens kommersiella centrum få ett lyft i fråga om stadsbild och image. Det får inte finnas tomma zoner mellan de kommersiella tjänsterna, som ska kopplas samman med sammanhållna axlar av olika slags aktiviteter.

I planen för utveckling av Karleby innerstad 2016 konstateras det att vi lever i en tid då stads-kärnorna måste förändras för att bevara sin livskraftighet. Visionen i utvecklingsprogrammet är ”ett centrum med många skikt” som utgör utgångspunkten för centrumutvecklingen. Arbetet med promenadcentrum bör slutföras så att man kopplar arbetena till de tidigare planerna och utvecklingsprogrammets visioner av Strandgatan som en bulevard.

Det kultur- och arkitekturhistoriskt värdefulla byggnadsbeståndet i innerstaden är redan relativt väl skyddat i detaljplanerna. Följande i tur är värdering av byggnadsbeståndet från tiden efter andra världskriget med därtill hörande eventuellt arkitektur- eller kulturhistoriska värden. Att värdefulla kulturmiljöer bevaras i stadsstrukturen spelar en viktig roll för stadsbilden, stadens image och turismen. Genom att skydda och bevara det gamla och värdefulla byggnadsbeståndet som utgör grunden för innerstadens unika Karlebykaraktär kan man bygga upp en attraktiv och konkurrenskraftig stadskärna, planera och verkställa en trivsamt och vacker stadsmiljö, utforma en lokalkonstellation utifrån promenadvägar och skapa platser för olika slags evenemang i staden.

Systematisk områdesutveckling pågår förutom i centrum, även i Gamlahamnsviken samt i Trullevin och Harrbådan. Målet för utvecklingen av Gamlahamnsvikens område – inklusive Sandstrand – är att miljön utvecklas som ett kultur- och rekreationsområde som tillsammans med Neristan ger turismen ett lyft. Målet för utvecklingen är bland annat att havet bör vara utgångspunkten för rekreation och turism, att Gamlahamnsvikens stränder bör bevaras i allmänt bruk samt

sevan Neristanin lisäksi. Kehittämisen tavoitteeksi on määritetty muun muassa merialueen toimiminen virkistykseen ja matkailun lähtökohtana. Vanhansatamanlahden rantojen säilyttäminen yleisessä käytössä, merellisten toimintojen ohjaaminen kaupungin suuntaan ja vastaavasti kaupunkitoimintoja ohjaaminen meren suuntaan. Lisäksi pyrkimyksenä on vahvistaa Kokkolaa merikaupunkina suuntaamalla rakentamista meren läheisyyteen. Vanhansatamanlahden ja Sunnin rannat nähdään suunnitelmassa kaupunkirakenteen ja merellisten toimintojen kohtaamispaikkoina. Maankäytön muutoksen aikahaarukaksi on määritelty seuraavat 30–50 vuotta.

Vuonna 2016 hyväksytyssä Sannanrannan osayleiskaavassa on tutkittu ilmastonmuutokseen ja meritulviin varautumista sekä huomioitu Sannanrannan kuuluminen valtakunnallisesti arvokkaaseen huvilaympäristöön (RKY/VAT). Sannanrannan valtakunnallisesti arvokas huvilaympäristö ja sillä olevat arvokkaat rakennukset tullaan säilyttämään ja suojelemaan. Sannanrannassa on myös arvokkaita ympäristö- ja luontokohteita, joita tullaan myös tulevaisuudessa vaalimaan ja hyödyntämään retkeily- ja virkistysalueina.

Myös Trullevin ja Harriniemen alueen kehittäminen tähtää kaupunkilaisten mahdollisuuteen päästä virkistäytymään nykyistä paremmin meren äärelle. Alueelle laadittavassa rantaosayleiskaavassa turvataan alueella olevat merkittävät muinaismuisto-, maisema-, luonto-, kulttuuri- sekä rakennusperintöarvot tuleville sukupolville sekä kehitetään aluetta huvila-asutuksen sekä virkistysalueiden muodostamana kokonaisuutena. Trullevin huvila-asutus muodostaa kokonaisuuden, josta on löydettävissä alueellisesti merkittäviä, yhtenäisiä erityispiirteitä vaikka yksittäisten kohteiden merkitys ei olekaan suuri. Rummelörenin ja Harriniemen alueella sijaitseva Natura 2000-luonnonsuojelualueverkostoon kuuluva Rummelön-Harrbådan lintuvesialue on arvokas virkistys- ja retkeilyalue kaikille kaupunkilaisille.

att havsnära aktiviteter riktas in mot staden och urbana verksamheter ut mot havet. Dessutom bör Karleby profilera sig mer som en havsnära stad genom att fokusera på byggnation vid havet. Gamlahamnsvikens och Sundets stränder ses i planen som platser där stadsstrukturen och havsnära aktiviteter möts. Ändringen i markanvändningen är tänkt att äga rum under de närmaste 30–50 åren.

I delgeneralplanen för Sandstrand av år 2016 har man granskat beredskapen för klimatförändringar och översvämningar samt beaktat Sandstrands villabebyggelse som hör till byggda kulturmiljöer av riksintresse. Den riksintressanta villamiljön och de därtill hörande värdefulla byggnaderna kommer att bevaras och skyddas. I Sandstrand finns också värdefulla miljö- och naturlokaler som även framöver kommer att bevaras och användas som frilufts- och rekreationsområden.

Målet för utvecklingen av Trullön och Harrbådan är också att ge stadens invånare bättre rekreationsmöjligheter vid havet. Den stranddelgeneralplan som upprättas för området ska trygga områdets värde som en lokal med betydande fornminnen, landskapsbild, natur, kultur och byggnadsarv för kommande generationer, samtidigt som den övergripande planeringen av området tar fasta på villabebyggelsen och rekreationsbruket. Villabebyggelsen på Trullön utgör en helhet där det går att upptäcka regionalt betydelsefulla enhetliga särdrag även om enskilda objekt inte har särskilt stor betydelse. Inom det aktuella området ligger Rummelören-Harrbåda fågelområde, som omfattas av Natura 2000-nätverket och som är ett värdefullt rekreations- och friluftsområde för stadens invånare.

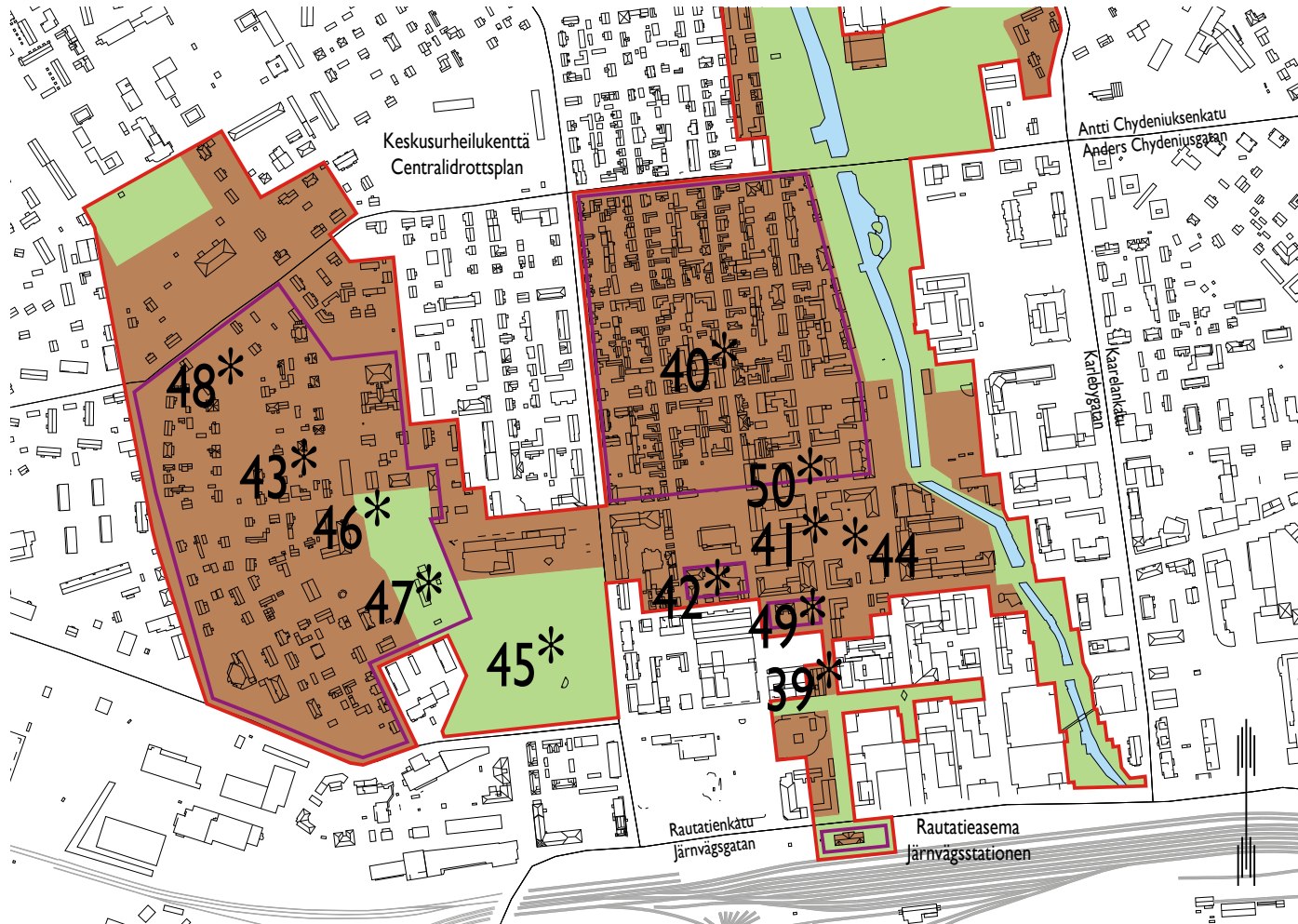
JUHANI HANNILA

Kaavoitus- ja arkkiteuurihistorian tähtikohteet

Kokkolan kaavoitus- ja arkkitehtoniset tähtikohteet muodostavat ajallisesti ja kulttuurisesti monikerroksisen ja moninaisen pohjan Kokkolan tarinan kerronnalle. Kaupunkirakenteessa olevat rakennukset ja kaupunkimiljööt tuovat historian aivan nykyihmisen ulottuville. Edellä mainittujen kaupunginosakokonaisuuksien – Neristan, Oppistan ja Mäntykangas – lisäksi tähtikohteita ovat eri aikakausilta peräisin olevat yksittäisrakennukset sekä rakennusryhmittymät, kuten Sunnin venevajat ja Tullimäen siirtolapuutarha.

Högintressanta objekt – planläggnings- och arkitekturhistoria

De högintressanta objekten för planläggningen och arkitekturen i Karleby skapar en historiskt och arkitektoniskt mångskiktad och mångskiftande bakgrund för berättelsen om Karleby. I byggnaderna och miljöerna finns stadens historia vid de nuvarande invånarnas fingerspetsar. Till högintressanta objekt hör – utöver de tidigare nämnda hela stadsdelarna Neristan, Oppistan och Tallåsen – både enskilda byggnader och byggnadsgrupper från olika tidsåldrar, som båthusen vid Sundet och Tullbackens koloniträdgård.

TÄHTIKOhteet

Osa-alue 4 – Delområde 4

- 39 keskusta-alueen renessanssikatuverkosto – det renessanstida gatunätet i centrum (K)
- 40 Neristanin puukaupunginosa – trästadsdelen Neristan (E, K)
- 41 Oppistanin kivikaupunginosa – stenstadsdelen Oppistan (E, K)
- 42 pedagogion kortteli – pedagogiets kvarter (K)
- 43 Mäntykangas – Tallåsen (K)
- 44 Chydeniuksenpuisto – Chydeniusparken (V)
- 45 Länsipuisto – Västra parken (V)
- 46 Katariinantori ja ympäröivä rakennuskanta – Katariinetorget med omgivande byggnader (K, V)
- 47 Katariinan kalmisto – Katarine kyrkogård (V)
- 48 Mäntykankaanpuisto – Tallåsens park (V)
- 49 Roosin talo – Rooska gården (K)
- 50 Mannerheiminaukion rakennuskanta – byggnaderna vid Mannerheimplatsen (K)

Lyhenteiden selitykset:

- M = maankohoamisen ja geologisen historian tähtikohte
- L = luontohistorian tähtikohte
- E = elinkeinohistorian tähtikohte
- K = kaavoitus- ja arkkiteuurihistorian tähtikohte
- V = viheralueiden historian tähtikohte

Förklaringar till förkortningar:

- M = Högintressanta objekt – landhöjning och geologisk historia
- L = Högintressanta objekt – naturområden
- E = Högintressanta objekt – näringslivets historia
- K = Högintressanta objekt – planläggnings- och arkitekturhistoria
- V = Högintressanta objekt – grönområdenas historia

KOKKOLAN KAUPUNKI/KAARITUSPALVELUT

Museokorttelissa sijaitseva 1690-luvun pedagogitalo on Suomen vanhin koulu ja profaani puurakennus. Punamullattu pedagogio on karoliinista barokkia edustava säterikattainen koulutalo, jonka pohjakaava on eteiskamarillinen paritupa. Pedagogion kokonaisuuteen kuuluu entinen rehtorin kivinen asuintalo vuodelta 1818 sekä kaksikerroksinen Lassanderin talo vuodelta 1748, joka edustaa harvinaista kaksikerroksista puista kaupunkitalotyyppejä. Kauppiassukujen käytössä ollut rakennus on siirretty nykyiselle paikalleen Kustaa Aadolfinkadulta. Pedagogion pohjoistupa toimi koulun käytössä, ja eteläinen synodisalina, jossa pidettiin pappiskokouksia. Kamari lienee toiminut koulun opettajan asuinkäytössä. Pedagogion koulusali oli ala-alkeiskoulun käytössä vuoteen 1867. Rakennus toimi tämän jälkeen köyhien yömajana, palautui hetkeksi koulukäyttöön 1890-luvulla, ja 1900-luvun alussa se muutettiin museoksi ja kirjastoksi. Rakennus restauroitiin nykyasuunsa 1960-luvulla.

Roosin talo on vauraan laivanvarustaja Anders Roosin rakennuttama kivinen porvaristalo kymmenlapsisen perheen kodiksi ja kauppaliiikkeen tiloiksi 1800-luvun alussa. Valmistuessaan vuonna 1813 talo oli Kokkolan kaupungin kolmas kivitilo ja pitkään kaupungin suurin ja komein yksityistalo. Alakerä oli arkkikäytössä ja yläkerä juhla- ja edustustiloina. Siellä otettiin vastaan kaupungissa vuonna 1819 vierailut keisari Aleksanteri I. Talon yläkerrassa on toiminut kaupungin ensimmäinen, vuonna 1861 toimintansa aloittanut yläalkeiskoulu. Roosin talo rakennettiin todennäköisesti tukholmalaisen piirustusten mukaan. Kaksikerroksisessa mansardikattoisessa talossa on rokokoon ja uusklassismin piirteitä. Roosin talon tontin talusrakennusrivi tuhoutui 1860 kaupunkipalossa, ja päärakennuksen eteläpuolella sijainnut tiilinen makasiini purettiin 1950-luvulla. Päärakennuksessa oli pankin tiloja vuonna 1960. Vuonna 1963 kaupunki osti talon ja yläkerä avattiin K.H. Renlundin museo. Rakennus peruskorjattiin 1980-luvulla arkkitehti Krister Korpelan johdolla. Nykyään Roosin talossa toimii K.H. Renlundin museo, jonka perustana on Karl Herman Renlundin testamenttilahjoitus.

Museikvarter med pedagogiet från 1690-talet som är den äldsta skolan och den äldsta profana träbyggnaden i Finland. Pedagogiet är ett skolhus med säteritak som är målat i rödmylla och representerar karolinsk barock och dess bottenplan är en parstuga med förstuga. Till helheten hör rektorsbostaden i ett stenhus från 1818 och Lassanderska huset från 1748 som är ett av de få trähusen i två plan i Karleby. Huset har tillhört olika köpmansfamiljer och stod ursprungligen på Gustaf Adolfs-gatan. Norra stugan inrymde skolan och södra stugan användes som synodalsal för prästernas möten. Förstugan användes sannolikt som bostad av skolans lärare. Pedagogiets skolsal användes av lägre elementarskolan till år 1867. Därefter användes byggnaden som natthärbärge för fattiga och på nytt som skola under en kort tid på 1890-talet tills den i början 1900-talet byggdes om till museum och bibliotek. Sitt nuvarande utseende har byggnaden sedan restaureringen på 1960-talet.

Rooska gården tillhörde den förmögne skeppsredaren Anders Roos som i början av 1800-talet lät bygga ett borgarhus i sten för sin familj med tio barn och för sin affärsrörelse. Huset stod klart år 1813 och var det tredje stenhuset i Gamlakarleby och länge det största och ståtligaste privata huset i staden. Nedre våningen var i vardagsbruk och övre våningen inrymde fest- och representationsrummen. Där tog man även emot kejsare Alexander I som besökte Gamlakarleby år 1819. I husets övre våning verkade stadens första övre elementarskola, som inledde sin verksamhet 1861. Rooska gården byggdes sannolikt efter stockholmska ritningar. Huset som är i två våningar och har mansardtak har drag från rokokon och nyklassicismen. Raden av ekonomibyggnader på Rooska gården förstördes i stadsbranden 1860, och tegelmagasinet som fanns söder om huvudbyggnaden revs på 1950-talet. I huvudbyggnaden fanns en banklokal år 1960. Staden köpte huset år 1963 och K.H. Renlunds museum etablerade sig i övre våningen. Byggnaden totalrenoverades på 1980-talet under ledning av arkitekt Krister Korpela. I Rooska huset verkar i dag K.H. Renlunds museum som bygger på Karl Herman Renlunds testamentsgåva.

HANNA TAJAKKA

SONJA HAGSTRÖM

Hakalahden **Kruununvoudintalo** rakennettiin nykyiselle paikalleen 1700-luvun lopussa ja peruskorjattiin 1990-luvulla. Tontilla on kuitenkin ollut asutusta jo 1500-luvun puolella välissä, jolloin tila sai nimen Hakalax. Kotiseututalona talo sai uuden nimensä kruununvouti Christian von Willinghusenin mukaan (1666-1674). Myöhemmin talossa asuivat muun muassa Kjemmerit ja Kyntzellit. Kruununvoudin talon alla on luonnonkivistä kylmämuurattu kaariholvirakenteinen kellari, jossa on maalattia. Kansanperinteen mukaan kellariin on aikoinaan johtanut tunneli, jota pitkin vouti von Willinghusen olisi salakuljettanut kauppatavaraa tullien ohi. Kellari itsessään on ollut intensiivisessä käytössä 1700-luvun lopulta aina nykypäiviin saakka.

Hakalaxin talo on Hakalxin pariskunnan kaupungille lahjoittama kotimuseo Kruununvoudintalon pihapiirissä. Hirsirunkoinen talo on rakennettu 1800-luvun alussa. Yhdessä Kruununvoudintalon kanssa se muodostaa ehyen pihapiirin, jossa on edelleen nähtävillä vanhoja puutarhakasveja.

TEEA UUSIMÄKI

Kronofogdegården i Hakalax byggdes på sin nuvarande plats i slutet av 1700-talet och renoverades på 1990-talet. Tomten har varit bebyggd sedan medlet av 1500-talet då gården fick namnet Hakalax. Hembygdsgården döptes om efter kronfogde Christian von Willinghusen (1666–1674). Senare har bland annat familjerna Kjemmer och Kyntzell bott i huset. Under kronofogdegården finns en kallmurad valvkällare av natursten och med jordgolv. Enligt hörsägen fanns det förr i tiden en löngång till källaren genom vilken von Willinghusen smugglade varor förbi tullarna. Källaren har varit i livlig användning ända sedan slutet av 1700-talet.

Hakalaxgården är ett hemmuseum på samma gårdstun som Kronofogdegården. Göta och Bertel Hakalax testamenterade det i början av 1800-talet byggda timmerhuset till staden. Tillammans med Kronofogdegården bildar huset en sammanhållen gård där det fortfarande växer gamla trädgårdsväxter.

MINA TORPPA

MINA TORPPA

Sannanrannan huvila-asutus alkoi syntyä kaupungin liepeille 1800-luvun puolivälissä. Sannanranta oli tuolloin pääasiassa avointa, hiekkapintaista ja metsätöntä merenrantaa. Ensimmäisen, kolme huonetta käsittävän kesäasunnon alueelle rakennutti raatimies Otto Nyström 1865. Tätä seurasivat myös useat muut Kokkolan äveriäät porvarit ja virkamiehet. Huvila-alue olikin lähes täyteen rakennettu 1870-luvulla. Myöhemmin tontteja annettiin vuokralla alueen läpi kulkevan tien länsipuolelta ja huviloiden lukumäärä nousi noin 50 huvilaan. Huvila-alueella on nykyään noin 60 huvilaa. Suurimmat huvilat ovat rannalla, pienempien huviloiden rivistö on metsän puolella, rannan suuntaisen tien toisella puolella. Suurimmat huviloista ovat kaksikerroksisia, runsain leikkauksin ja listoin koristeltuja. Kesäasuntoihin, joista osa on rakennettu useassa vaiheessa, kuuluu veranta. Osa pienemmistä huviloista on vaatimattomia mökkejä. Huviloiden pihapiireissä on erilaisia piharakennuksia. Palvelusväen mökit ja ulkorakennukset ovat tien varressa. Maankohoamisen vuoksi aiemmin rantaviivan läheisyydessä sijainneet huvilat Vanhansatamanlahden pohjukassa ovat jääneet loitommas rantaviivasta. Sannanrannan edustalla on sijainnut Kokkolan vanha talvisatama ja yksi huviloista on entinen meritullihuone.

Villaområde i Sandstrand uppstod strax utanför staden i medlet av 1800-talet. Området var på den tiden i huvudsak öppen, sandtäckt och skogfri havsstrand. Den första sommarvillan på området omfattade tre rum och byggdes av rådmann Otto Nyström år 1865. Många av de förmögna borgarna och tjänstemännen i Gamlakarleby följde hans exempel. Villaområdet var så gott som helt utbyggt på 1870-talet. Senare hyrde man ut tomter även väster om vägen som går igenom området och antalet villor steg till omkring 50. På villaområdet finns i dag omkring 60 villor. De största villorna ligger vid stranden, en rad med mindre villor ligger vid skogen, på andra sidan vägen som följer strandlinjen. De största villorna har två våningar och är rikligt dekorerade med sniderier och lister. Till sommarbostäderna, varav en del har byggts i flera etapper, hör en veranda. En del av de mindre villorna är anspråkslösa stugor. På villornas gårdsplaner finns olika gårdsbyggnader. Tjänstefolkets stugor och utbyggnaderna ligger vid vägen. Villorna vid Gamlahamnsviken låg tidigare vid strandlinjen men ligger nu längre bort till följd av landhöjningen. Utanför Sandstrand fanns Karleby's gamla vinterhamn och en av villorna är ett före detta tullhus.

MINA TORPPA

Villa Elba sijaitsee alueella, jossa oli 1860-luvulla Sannanrannan pohjoispuolella sijaitseva matala Elban saari. Tähän aikaan Elbassa oli suolamakasiini, jonka seinät kostealla ilmalla kimalisivat suolasta. Myöhemmin rakennus purettiin ja hirsistä rakennettiin koulu Vitsariin. 1860-luvulla Elba oli suosittu kesäviikko paikka ja sinne alettiin rakentaa kesähuviloita. Villa Elba oli alun perin maatalo, jonka kamreeri Torsten Wilhelm Sevón osti 1890-luvulla ja siirsi Elbaan huvilaksi. Neiti Gunvor Björklund osti talon vuonna 1928. Myöhemmin hän avioitui tohtori Ragnar F. Neunstedtin kanssa, joka viimeisteli rakennuksen nykyiseen muotoonsa 1930-luvulla. Vuonna 1956 Folke Neunstedt myi huvilan Kokkolan kaupungille. Koulutoimi otti Villa Elban käyttöönsä. Se toimi monen vuoden ajan lasten kesäsiirtolana. Vuonna 1991 paikka siirtyi nuorisotoimelle, ja Villa Elba aloitti toiminnan kansainvälisenä nuorisokeskuksena. Rakennus laajennettiin kongressirakennukseksi vuonna 1996. Osa majoitusrakennuksista on uusia ja osa remontoituja vanhoja rakennuksia. Elbassa toimii myös suomenkielinen purjehdusseura, Kokkolan Purjehtijat ry.

Suntin venevajat jatkoivat vanhojen rantamakasiinien perinnettä, mutta rantojen madaltumisen vuoksi ne oli rakennettava lähemmäs merta, Halkokarille ja Pikiruukin puolelle Suntia. Merikaupungissa veneliikenne oli aina ollut vilkasta, mutta mahdollisesti myös huvilakulttuurin nousu kasvatti veneiden säilytyspaikan tarvetta. Nykyisiä venevajoja alettiin rakentaa vuodesta 1883 alkaen. Niitä rakennettiin pääasiassa 1940–1950-luvuille asti. Joitakin vanhempia vajoja voi edelleen tunnistaa muodon sekä rakennustavan ja -materiaalin perusteella. Suntin suulla on nykyään yhteensä 97 venevajaa kahden puolen Suntia.

Villa Elba finns på en plats norr om Sandstrand där det på 1860-talet fanns en låglänt holme som kallades Elba. På Elba fanns det ett saltmagasin. När vädret var fuktigt, glittrade magasinets väggar av salt. Senare revs byggnaden och timret användes för att bygga Vitsar skola. Elba var ett populärt sommarnöje på 1860-talet och då byggdes också de första villorna där. Villa Elba var ursprungligen ett mangårdshus som kamrer Torsten Wilhelm Sevón köpte på 1890-talet och flyttade till Elba som sommarvilla. Fröken Gunvor Björklund köpte huset år 1928. Senare gifte hon sig med doktor Ragnar F. Neunstedt som på 1930-talet byggde om villan och gav den dess nuvarande utseende. År 1956 sålde Folke Neunstedt villan till Gamlakarleby stad. Skolverket övertog Villa Elba och använde den i många år som sommarkoloni för barn. Villan övertogs av ungdomsväsendet år 1991 och Villa Elba blev ett internationellt ungdomscenter. Byggnaden byggdes ut till ett kongresscenter år 1996. I dag är en del av byggnaderna nya och en del är renoverade gamla byggnader. Den finska segelföreningen Kokkolan Purjehtijat ry verkar på Elba.

Båthusen vid Sundet var en fortsättning på de traditionella strandmagasinen men på grund av strandförskjutningen måste de byggas närmare havet, i Halkokari och på Beckbrukssidan av Sundet. Den havsnära staden hade alltid haft livlig båttrafik men förmodligen ökade också vilakulturens uppsving behovet av förvaringsplatser för båtarna. De första av de nuvarande båthusen byggdes år 1883. Båthus byggdes ännu in på 1940–1950-talen. Man kan fortfarande känna igen en del av de äldre båthusen utifrån deras form och byggnadssätt och -material. Numera finns det vid Sundmun sammanlagt 97 båthus på bägge sidorna av Sundet.

HANNA TAJAKKA

HANNA TAJAKKA

Tullimäen siirtolapuutarha syntyi toisen maailman sodan jälkeisen elintarvikepuulan myötävaikutuksesta. Kaupunki jakoi palstoja muun muassa perunanviljelyyn. Tämä edisti siirtolapuutarha-aatteen leviämistä myös Kokkolaan. Kokkolan sosiaalidemokraattiset naiset tekivät aloitteen ensimmäisen siirtolapuutarhan perustamisesta Tullimäelle vuonna 1945. Asiaan innostuneita henkilöitä saatiin mukaan peräti 179. Ensimmäisen siirtolapuutarhayhdistyksen perustava kokous pidettiin Kokkolan työväentalolla 17.1.1946. Nykyään Tullimäen siirtolapuutarha-alueella on 85 mökkiä.

Kauppatori sijoittuu Suntain varteen aivan ydinkeskustan tuntumaan. Suntain lisäksi sitä ympäröivät kaupungintalo, liikennetunnukset, pienimuotoiset viheralueet ja Torikatu. Torilla sijaitsee myös funkkistyylinen vanha kalahalli, joka on rakennettu vuonna 1938. Tällä hetkellä kalahallissa toimii tilausravintola. Kauppatori kokonaisuudessaan odottaa parhaillaan uudistamista.

Tullbackens koloniträdgård anlades för att lindra bristen på livsmedel efter andra världskriget. Staden delade ut jordlotter bland annat för potatisodling. På så vis spred sig också koloniträdgårdsidéologin till Gamlakarleby. Gamlakarleby socialdemokratiska kvinnor tog initiativet till den första koloniträdgården på Tullbacken år 1945. Hela 179 personer anmälde intresse och det instiftande mötet för den första koloniträdgårdsföreningen hölls på folkets hus i Gamlakarleby den 17 januari 1946. I dag finns det 85 stugor på området.

Salutorget ligger vid Sundet strax intill stadskärnan. Torget omgärdas av Sundet samt stadshuset, affärsbyggnader, små grönanläggningar och Torggatan. På torget finns också den gamla fiskhallen i funkkisstil, från år 1938. För närvarande verkar en beställningsrestaurang i byggnaden. Hela Salutorget väntar på sanering.

VENLA TASTULA

MINNA KONOLA, NSA YHTIÖT OY / NSA BOLAGEN AB

MINNA KONOLA, NSA YHTIÖT OY

Timo ja Tuomo Suomalaisen rivitalorakennukset Pikiruukissa edustavat 1960-luvun arkkitehtuuria. Vuonna 1966 valmistuneiden kaksikerroksisten pulpettikattoisten rivitalojen julkisivut on toteutettu valkoisella asbestisementtilevytyksellä. Etelä- ja pohjoisjulkisivujen ikkunasarjoja täydentävät tummanruskeaksi maalatut pystyponttilaudoituskentät. Rivitalot muodostavat niihin kuuluvan huoltorakennusten kanssa kaupunkikuvallisesti ja tilallisesti arvokkaan alueen, johon sisältyvät piha-alueella kasvavat maisemallisesti arvokkaat havu- ja lehtipuut. **Pikiruukin 1950-luvun kerrostalot** ovat Puolustusvoimain rakennusosaston suunnittelijan Heidi Vähäkallio-Hirvelän käsialaa vuosilta 1955 ja 1957. 3,5-kerroksiset, harjakattoiset kerrostalot muodostavat rakennustaiteellisesti ehyen kokonaisuuden yhdessä rakennuksia ympäröivän puuston kanssa. Talot rakennettiin armeijan henkilökunnan asunnoiksi.

Radhuslängorna ritade av Timo och Tuomo Suomalainen i Beckbruket representerar 1960-talsarkitektur. Radhusen från 1966 är byggda i två plan, med pulpettak och fasadtäckning av vita asbestcementplattor. På södra och norra fasadsidorna är fönstren infällda i fält av spontat stående panel som målats i mörkbrunt. Tillsammans med de anknyttande servicebyggnaderna bildar huslängorna ett område med värdefulla rumsliga och visuella element i stadsbilden, inklusive barr- och lövträden i gårdsmiljön som har ett stort landskapsvärde.

Höghusen från 1950-talet i Beckbruket är ritade av försvarsmaktens arkitekt Heidi Vähäkallio-Hirvelä åren 1955 och 1957. Husen är byggda i 3,5 plan och har sadeltak. De utgör en arkitektoniskt sammanhållen miljö tillsammans med de omgivande träden. Husen byggdes till bostäder för försvarets personal.

Kaavoitus- ja arkkitehtuurihistorian kulttuurihenkilöt

Arkkitehti ja arkkitehtuurikriitikko **Gustaf Strengell** (1878–1937) vaikutti Kokkolan kaupunkikuvaan todennäköisesti veljensä kaupunginvaltuuston puheenjohtajan lääkäri Alarik Strengellin kautta. Hän sai arkkitehtuurikäsitteeseensä vaikutteita opintomatkoiltaan Englannista ja USA:sta. Hän teki 1900-luvun alussa yhteistyötä myös arkkitehti **Sigurd Frosteruksen** (1876–1956) kanssa. He molemmat edustivat rationalismia ja vastustivat Suomessa vallinnutta kansallisromanttista suuntausta. Yhteistyöstä on tuloksena muun muassa Rantakadun varrella sijaitseva sähkölaitoksen talo.

Arkkitehti **Johan Lambert Pettersson** (1864–1938) toimi Tampereen kaupunginarkkitehtina, jonne suunnitteli useita mm. uusrenessanssityyisiä tehdasrakennuksia. Myöhemmin hän omaksui vaikutteita myös jugendista ja puutarhakaupunkiajattelusta. Tämä näkyy muun muassa hänen laatimassaan Mäntykankaan asemakaavassa.

Kaupunginrakennusmestari **Alvar Åkermanin** (1876–1940) käsialaa on muun muassa Isokadulla sijaitseva Maximin kauppakeskus ja Pormestarin kadulla oleva tiilirakennus, jossa nykyisin sijaitsee mm. Pormestarinkadun kahvila. Åkerman oli muun muassa Pietarissa opiskelemassa muuraustyylillä, jota näissä rakennuksissa tarvittiin. Alvar Åkermanin oma asuintalo on edelleen Itäisen Kirkkokadun ja Härnösandinkadun kulmassa. Kaikkiaan Kokkolassa on hänen piirtämiään asuintaloja pystyssä vielä lukuisia.

Rakennusmestari **Karl-Johan Ahlskog** (1883–1955) vaikutti kaupungin ilmeeseen A. Åkermanin jälkeen 1940-luvulla. Hänen tehtävänään oli muun muassa suunnitella kerrostaloja. Suunnittelutyötä hän teki Helsingistä käsin. Hänen kynästään ovat lähtöisin muun muassa Hotelli Grandin, Slotten talon ja Terassitalon piirustukset. Ahlskogen töissä on havaittavissa voimakas funktionalismin henki. Hänen työskentelykautensa Kokkolassa sijoittui ajanjaksoon, jolloin tavoitteena oli muuttaa kaupungin ulkoasua suurkaupunkimaiseen ilmeeseen. Kaikki Ahlskogen työt sijoittuvat kaupungin välittömään keskustaan, ja siten hänen töidensä merkitys kaupunkikuvaan on huomattava.

Rakennusmestari **Gunnar Indola** suunnitteli yhdistellen Ahlskogen tavoin klassista muotokieltä funktionalismiin. Hänen suunnittelutöitään ovat muun muassa Kalahalli, Postipankin talo Rantakadulla, seurakuntatalo Torikadulla ja Finnilän talo Pitkäsillankadulla.

Arkkitehti **Krister Korpela** (1929–2012) perehtyi perusteellisesti Kokkolan rakennettuun historiaan. Hänen diplomityöllään oli ratkaiseva merkitys Neristanin rakennuskannan tunnetuksi tekemiseen ja suojelellisten näkökulmien nousuun. Hänen aloitteestaan syntyi 1981 kansallisiin Kokkolan ympäristöyhdistys, jonka laatimien suojeleuhakemusten nojalla usea kaupungin arvokas rakennus suojeltiin rakennussuojelelailla 1980- ja 1990-luvuilla.

Kulturpersonligheter inom planläggnings- och arkitekturhistoria

Arkitekten och arkitekturkritikern **Gustaf Strengell** (1878–1937) inverkade på stadsbilden i Gamlakarleby sannolikt genom sin bror, läkare Alarik Strengell som var stadsfullmäktiges ordförande. Gustaf Strengell inhämtade arkitektoniska influenser under studieresor i England och USA. I början av 1900-talet samarbetade han med arkitekt **Sigurd Frosterus** (1876–1956). Bägge förespråkade rationalismen och motsatte sig de i Finland rådande nationalromantiska tendenserna. En av samarbetets frukter är elektricitetsverkets hus på Strandgatan.

Arkitekt **Johan Lambert Pettersson** (1864–1938) var stadsarkitekt i Tammerfors där han ritade bland annat flera fabriksbyggnader i nyrenässansstil. Senare tog han till sig influenser från jugend och trädgårdstadsidéologin. Prov på detta syns bland annat i hans detaljplan för Tallåsen.

Stadsbyggmästare **Alvar Åkerman** (1876–1940) står bakom bland annat köpcentret Maxim på Storgatan och tegelbyggnaden på Borgmästaregatan som i dag rymmer bland annat Borgmästaregatan Café. Åkerman studerade bland annat i St Petersburg för att lära sig den murarteknik som behövdes i dessa byggnader. Det hus där Alvar Åkerman själv bodde finns fortfarande kvar i hörnet av Östra Kyrkogatan och Härnösandsgatan. I Karleby finns många hus som ritats av honom.

Byggmästare **Karl-Johan Ahlskog** (1883–1955) inverkade på stadsbilden i Gamlakarleby efter Alvar Åkerman på 1940-talet. Ahlskog, som var verksam i Helsingfors, fick i uppdrag att rita bland annat höghus. Han är mannen bakom bland annat Hotell Grand, Slottes hus och Terasshuset. Ahlskogs alster bär en tydlig prägel av funktionalismen. Hans aktiva period i Gamlakarleby inföll under en period då man ville ge staden en mer storstadslig framtoning. Samtliga byggnader som föddes ur Ahlskogs penna finns i stadens absoluta centrum och därmed spelar de en viktig roll i stadsbilden.

Byggmästare **Gunnar Indola** kombinerade klassiska former med funktionalismen, i samma stil som Ahlskog. Till Indolas alster hör Fiskhallen, Postbankens hus på Strandgatan, församlingscentret på Torggatan och Finniläs hus på Långbrogatan.

Arkitekt **Krister Korpela** (1929–2012) var insatt i Karlebyns byggnadshistoria. Hans diplomarbete spelade en avgörande roll för synliggörande av Neristans byggnadsbestånd och skyddsvärde. Han tog år 1981 initiativ till medborgarrörelsen för Karleby miljöförening vars ansökningar ledde till att många av de värdefulla byggnaderna i staden skyddades med stöd av byggnadsskyddslagen på 1980- och 1990-talen.

I3 Viheralueiden historia

Suomalainen puutarhakulttuuri on verrattain nuorta ja julkiset viheralueet tekivät yleisemmin tuloa suomalaisiin kaupunkeihin vasta 1870-luvulla. Vielä vuonna 1754 Jacob Chydenius kirjoitti Kokkolan ilmeestä seuraavasti

”Ei mitään istutuksia, puu- tai humala- eikä liioin ryytimaita ole kaupungissa”

1800-luvun alkupuolellakaan Kokkolassa ei ollut kirkkotarhaa lukuun ottamatta yleistä puistoaluetta. Kaupungin puistomainen ilme syntyi yksityisistä puutarhoista. Kaikilla varakkaimmilla porvareilla oli joko kaupungin itäisellä tai läntisellä reunalla omia pieniä syreeniainojen ympäröimiä puutarhojaan, joissa he viljelivät hyötykasveja ja kukkia. Puutarhoissa saattoi olla myös huvimajoja. Rantakadun varrella sijainneet yksityispuutarhat ovat aikanaan olleetkin olennainen osa katu- ja rantamaisemaa.

Englannin puisto. Engelska parken.

LASSI OIKARI

I3 Grönområdenas historia

Den finländska trädgårdskulturen har relativt korta anor och det var först på 1870-talet som offentliga grönområden blev vanliga i våra städer. År 1754 skrev Jacob Chydenius att det i Gamlakarleby fanns

”inga planteringar, trä- eller humle- samt föga kryddgårdar”.

Ännu i början 1800-talet saknade Gamlakarleby allmänna parkanläggningar med undantag för kyrkogården. Det var privata trädgårdar som gav staden dess parklika karaktär. De förmögnare borgarna hade på stadens östra eller västra kant små trädgårdsland omgivna av syrenhäckar, där de odlade nyttoväxter och blommor. I en del trädgårdar fanns det även lusthus. De privata trädgårdarna längs Strandgatan var på sin tid ett viktigt inslag i gatubilden och landskapet vid stranden.

Katariinantori. Katarinetorget.

KOKKOLAN KAUPUNKI / PUISTOTOIMI / KARLEBY STAD, PARKVÄSENDET

Vanhon karttojen mukaan pienien puutarhamaiden rivi jatkui kaupungin edustalla rantamaksiiniin ja asuinkortteleiden välissä Pitkäsillankadun eteläpuolelta aina Pakkahuoneenkadulle saakka. J.F. Sandelin kuvailee Suntain rannan tunnelmaa vuonna 1870 seuraavasti:

“Rantakatu kävellessämme vasemmalla puolellamme on kaupungin rakennuksia ja oikealla puolellamme pienien puutarhojen rivi. Rakennuksista tulvi navetan haju, koska useimmilla kaupunkilaisilla on lemmiä ja Rantakadun ja Isokadun välisessä korttelissa asuinrakennukset ovat viimeksi mainitun varrella, kun taas navetat on rakennettu Rantakadun varrelle. Mutta kadun toisella puolella puutarhojen ruusut ja resedat lumoavat huumavalla tuoksullaan. Siellä sijaitsi lääkekasvien viljelyyn tarkoitettu apteekkipuutarha ja siellä oli Forsénin, Donnerin ja Roosin perheillä kasvimaita ja kukkaviljelmiä. Useissa puutarhoissa oli myös pieni huvimaja, joissa rouvat joivat aamupäiväkahvinsa ja herrat iltapäivätoddynsä, lapset leikkivät tai rakastavaiset tapasivat salaa.”

Kun puistotoimikunta vuonna 1894 sai tehtäväkseen suunnitella Rantakadun ja tervatorin uudet istutukset, rannalla sijainneet puutarhat vähitellen hävisivät ja makasiinit purettiin. Tuolloin entiset puutarhat oli jo pääasiassa muutettu perunapelloiksi. Uudistuksen yhteydessä rantapuutarhoista ainoastaan yksi Pitkäsillankadun eteläpuolella sijainnut säilyi omistajan ollessa haluton luovuttamaan maataan kaupungille.

Tulipalot, puutarhayhdistykset ja vauraat kauppiat puistokulttuurin edistäjinä

Tulipalot olivat puutalokortteleista muodostuvien kaupunkien riesa aina 1800-luvun lopulle saakka. Kokkolakin sai oman osansa ”punaisen kukon” tuhovoimasta. Paloturvallisuuden parantamiseksi annettiin ohjeita niin pihojen väljentämiseksi ja rajaamiseksi kasvillisuusistutuksien kuin puutalokorttelien välille toteutettavien puistokatuojen perustamiseksi. Puurivistöjen reunustamista kaduista on näihin päiviin säilynyt Bulevardikatu eli nykyinen Kustaa Aadolfinkatu.

Paikalliset puutarhayhdistykset ja äveriäät kauppiat antoivat oman panostuksensa maahan rantautuvan puistokulttuurin edistämiseen. 1860-luvun uusien kaupunkikulttuurituulien innoittamana kaupunkiin perustettiin kolme puistoa: Itäinen puisto eli nykyinen Chydeniuksen puisto, Englannin puisto ja Länsipuisto.

Itäistä puistoa edeltänyt tontti oli alun perin leskirouva Maria Rahmin, laivuri Jacob Sjöbergin ja kauppias Jan Kynzellin omistuksessa. Vuoden 1860 palon jälkeen tontti siirtyi kaupungin omistukseen, kun maistraatti määräsi kunnostamattomat tontit kunnostettaviksi. Kynzellin vanhat neidit – mamsellit Rosa ja Evelina Kynzell – tarjosivat omistamaansa osaa tontista kaupungille testamenttilahjoituksena sillä ehdolla, että tontista tehtäisiin yleinen kävelypaikka eli promenaadi. Maistraatin päätöksessä visioitiin laajasta puistoalueesta Rantakadun yli aina Kaupunginsalmeen saakka. Työt puistossa aloitettiin kaupunkilaisten vapaaehtoisesti lahjottamalla päivätöillä ja myöhemmin kaupungin kassavaroilla. Syksyllä 1870 pietarsaarelainen apteekkariksi Victor Leonhard Schauman lupautui puiston suunnittelijaksi ja istutustöiden johtajaksi. Schauman tarjoutui hankkimaan puistoon puiden ja pensaiden taimia, joita ei ollut Kokkolassa saatavissa.

Englannipuistonkin toteutus sai tukea kaupungin varakkailta, kun Lennart Hasselblatt lahjoit-

Meripuisto. Havsparken.

Enligt gamla kartor sträckte sig raden av små trädgårdsland framför staden mellan strandmagasinen och bostadskvarteren från söder om Långbrogatan till Packhusgatan. J.F. Sandelin beskriver stämningen vid Sundet år 1870 så här:

”Gående utmed [Strandgatan] hava vi på vänstra sidan stadens byggnader och på den högra en rad av små trädgårdar. Från byggnaderna kännes en intensiv doft av ladugård, ty de flesta stadsbor hade sina egna kor, och i kvarteren mellan Strand- och Storgatan hade gårdsägarna sina boningshus mot sistnämnda gata, medan fähusen voro byggda åt Strandgatan. [...] Men från andra sidan av gatan utsände trädgårdarnas rosor och resedor sina vällukter. Där fanns apoteksträdgården, avsedd för odling av medicinalväxter, där hade familjerna Forsén, Donner, Roos m.fl. dels köksväxt-, dels blomsterodling, och på många fanns ett litet lusthus, lämpligt för fruarnas förmiddagskaffe eller herrarnes eftermiddagstoddy eller för ungdomens lekar och tidsfördriv eller älskandes hemliga möten.”

När parkkommittén år 1894 fick i uppdrag att planera nya planteringar för Strandgatan och tjärstorget försvann de gamla trädgårdarna småningom och magasinen revs. Största delen av de gamla trädgårdarna hade redan då förvandlats till potatisåkrar. Endast en av trädgårdarna vid stranden bevarades när ägaren till en av trädgårdarna söder om Långbrogatan inte ville överlätta marken till staden.

ti 500 markkaa vajan rakentamiseksi barkassin suojaksi. Myös kaupungin asukkaat osallistuivat aktiivisesti puiston suunnitteluun. Länsipuiston hoidon otti puolestaan harteilleen tuore puutarhayhdistys, joka muun muassa rakennutti puistoon yksikerroksisen puutarhapaviljongin, johon liittyi keilarata. Keilarataa kutsuttiin leikkisästi lastentarhaksi. ”Lastentarha” oli kaupungin herasmiesten käytössä.

Kokkolan kaupungin metsänhoidon historiaa

Kaupungin metsänomistuksen perustan muodostavat vanhat Lahjoitusmaan ja Perhon tilat. Niiden historia yltää kaupungin perustamiseen saakka vuoteen 1620. Tuolloin tilat erotettiin kruunun maista ja annettiin kuninkaan päätöksellä kaupungille perustamislahjana. Vuosisatojen saatossa kaupungin metsäomistus on lisääntynyt pääasiassa vapaaehtoisten kauppojen kautta. Viimeisimmän merkittävän lisän metsänomistukseen toi kuntaliitos Lohtajan, Kälviän ja Ullavan kanssa.

1800-luvun lopulla Kokkolan kaupungin metsien tila oli hyvin heikko. Rakennus- ja polttopuusta oli kova pula. Metsät oli käytetty lähes loppuun ja puusto oli suurelta osin vähäarvoista, huonokasvuista ja uusiutuminen oli heikkoa. Vuonna 1883 kaupungille palkattiin päätoiminen metsänvartija, tehtävänään huolehtia kaupungin metsäomaisuudesta. Samaan aikaan alettiin laatia metsäalueiden hoitoa koskevia hoitosuunnitelmia. Pääasiassa haluttiin valvoa ja rajoittaa puun käyttöä sekä uudistaa huonopuustoisia ja avoimeksi hakattuja sekä laidunnettuja alueita.

ESKO KESIK-VÄHÄLÄ

Harriniemi. Harrbådan.

Bränder, trädgårdssällskap och förmögna köpman främjade parkkulturen

Bränder var ett gissel i städernas tråkvarter ända till slutet av 1800-talet. Gamlakarleby fick också känna av ”den röde hanens” förödande makt. För att förbättra brandsäkerheten utfärdade man direktiv om att husgårdarna skulle göras öppnare och avgränsas med planteringar samt om anläggning av alléer mellan trähusrvarteren. En av de gamla alléerna är Boulevardgatan, som numera heter Gustaf Adolfsgratan.

De lokala trädgårdssällskapen och förmögna köpmännen främjade den nya parkkulturen vars vindar blåste över Finland. De nya trenderna på 1800-talet inspirerade etableringen av tre parker i Gamlakarleby, nämligen Östra parken (nuvarande Chydeniusparken), Engelska parken och Västra parken.

Östra parkens tomt hade tidigare tillhört änkefru Maria Rahm, skeppare Jacob Sjöberg och köpman Jan Kyntzell. Staden övertog tomten efter branden år 1860 när magistraten gav order om att de oomskötta tomterna skulle sättas i skick. Gamla fröknarna Kyntzell – mamsellerna Rosa och Evelina Kyntzell – erbjöd sig att testamentera sin del av tomten till staden förutsatt att tomten skulle göras till en allmän promenad. Magistratens beslut tecknar en storslagen vision av en park som skulle sträcka sig över Strandgatan ända till Stadssundet. Parken anlades först genom Gamlakarlebybornas frivilliga dagsverken och senare med stadens kassamedel. Hösten 1870 åtog sig apotekare Victor Leonard Schauman från Jakobstad att planera parken och överse planeringsarbetena. Schauman erbjöd sig också att skaffa plantor av sådana träd och buskar som inte fanns i Gamlakarleby.

Engelska parken anlades också med stöd av stadens förmögna män när Lennart Hasselblatt gav 500 mark för byggande av ett skjul som skydd för barkassen. Stadens invånare deltog också aktivt i parkens planering. Det nygrundade trädgårdssällskapet åtog sig skötseln av Västra parken där sällskapet bland annat byggde en trädgårdspaviljong med tillhörande bowlingbana. Banan kallades lekfullt för ”barntädgård” och användes av herremännen i staden.

Skogsvårdens historia i Karleby

Grunden till Karleby stads skogsinnehav är lägenheterna Donationsjord och Perho. Deras historia går tillbaka till stadens grundande år 1620. Lägenheterna avskildes då från kronans marker och skänktes på kungens beslut till staden. Under århundraden har staden utökat sitt skogsinnehav huvudsakligen genom frivilliga köp. Det senaste betydande tillskottet till stadens skogar kom genom kommunsammanslagningen med Lochteå, Kelviå och Ullava.

I slutet av 1800-talet var Gamlakarlebys skogar i mycket dåligt skick. Det rådde en stor brist på byggnadsvirke och brännved. Skogarna var praktiskt taget slutanvända, trädbeståndet var för det mesta värdelöst med dålig tillväxt och förnyelse. År 1883 anställde staden en forstmästare som skulle förvalta skogsinnehavet. Samtidigt började man upprätta skötselplaner för skogsmarkerna. Det främsta syftet var att kontrollera och begränsa användningen av trä samt förnya glesa och avverkade bestånd och områden som använts som betesmarker.

Den första heltäckande skogsvårdsplanen för Hemsbogen och Perho lägenhet upprättades år

Ensimmäinen kattava metsäsuunnitelma Kotimetsiin ja Perhon tilalle valmistui 1911. Siitä lähtien suunnitelmallinen metsänhoito on jatkunut ilman katkoksia jo yli 100 vuotta. Metsäisten maiden kokonaispinta-ala on nykyisin 4500 hehtaaria.

Vuodesta 1883 asuminen, ihmiset, ympäristö, menetelmät, periaatteet ja käytännöt ovat muuttaneet paljon. Myös kaupungin metsien tila on muuttunut. Tänä päivänä kaupungin metsissä on puuta enemmän ja monipuolisemmin kuin aikaisemmin.

Nykyään kaupungin metsiä hoidetaan taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden periaatteella. Virkistys- ja monimuotoisuusarvot ovat merkittävässä roolissa taloudellisuuden ohella. Kaupungin jokaisella metsäkuviolla on oma hoitoluokkansa, joka ohjaa metsänhoitoa lainsäädännön, metsäsertifikaatin, hoitosuosituksen ja metsän käyttötarkoituksen rinnalla. Kaupungin omista metsistä löytyy suomalaisen metsän ja sen käytön koko kirjo. On virallisia luonnonsuojelualueita, retkeily- ja virkistymetsiä, luonnonhoitokohteita, ennallistamiskohteita, lähi- ja puistometsiä sekä talousmetsiä.

Kolme edelleen voimassa olevaa päätöstä kuitenkin yhdistää 1880-luvun ja tämän päivän metsänhoitoa Kokkolan kaupungilla: puun käyttö ei ylitä kokonaiskasvua, oma henkilöstö vastaa metsänhoidosta ja kaupunkilaisille voidaan myöntää lupia kerätä jätepuuta polttopuiksi.

Viheralueiden tulevaisuuden haasteet

Kokkolassa on hoidettavia viheralueita nykyään yhteensä 150 hehtaaria, joiden lisäksi puistotoimi vastaa myös kiinteistöjen pihojen kunnossapidosta. Kokkolan kaupungille on laadittu viheralueohjelma vuosille 2010–2020. Viheralueohjelma on pitkän aikavälin strateginen suunnitelma, jossa tarkastellaan suunnittelualan viheralueita laajana kokonaisuutena. Se toimii samalla selvitysluontoisena työnä Kokkolan kantakaupungin yleiskaavan 2020 valmistelussa. Viheralueohjelman tuloksena syntyi uusittu hoitoluokituskartta, jota pyritään kehittämään edelleen.

Kaupungille on laadittu myös leikkipuistojen kehittämissuunnitelma vuonna 2013. Kokkolassa haasteena on vanhentunut, ylitie leikkipuistokanta, jonka kunnostaminen ja ylläpito vaatisi huomattavan määrän resursseja. Kokkolassa rakennetaan keskimäärin yksi uusi leikkipuisto vuodessa, ja peruskunnostetaan 1–3 puistoa. Tavoitteeksi asetettiin kattava ja laadukas leikkipuistoverkosto, jossa lähileikkipuistoihin olisi kulkureittejä pitkin mitattuna korkeintaan 500 metrin matka. Tutkimuksessa todettiin leikkipuistoverkoston olevan nykyisellään ylitie, jolloin vaikutusalueet menevät monessa kaupunginosassa päällekkäin. Kehittämissuunnitelmassa esitetään keinoja saattaa nykyinen leikkipuistoverkosto ajan tasalle.

Kehittämistyön haasteita ovat pääosin taloudellisia, johon pystyttäisiin osittain vastaamaan olemassa olevien resurssien tarkemmalla kohdentamisella ja priorisoinnilla. Kansallisen kaupunkipuiston hoito- ja käyttösuunnitelman toivotaan tuovan vastauksia näihin haasteisiin. Hoito- ja käyttösuunnitelma voitaisiin käyttää tarkentavana työkaluna, jatkona laaditulle viheralueohjelmalle.

1911. Därefter har skogsvård enligt plan pågått i över 100 år utan avbrott. Skogsmarkernas totala areal uppgår i dag till 4 500 hektar.

Boendet, människorna, miljön, metoderna, principerna och förfarandena har förändrats mycket sedan år 1883. Detsamma gäller tillståndet i stadens skogar. I dag är trädbestånden i dem både större och mångsidigare än förr.

Stadens skogar sköts numera enligt ekonomisk, social och ekologisk hållbarhet. Värden för rekreation och mångfald spelar en viktig roll utöver de ekonomiska aspekterna. För varje skogsfigur i staden anges dess skötselklass som styr skogsskötseln vid sidan av lagstiftning, skogscertifiering, skogsvårdsrekommendationer och användningsändamål. Stadens skogar avspeglar hela spektret för finländska skogar och användningen av dem: Det finns officiella naturskyddsområden, frilufts- och rekreationsskogar, naturvårdslokaler, skogsåterställning, när- och parkskogar och ekonomiskogar.

Det finns dock tre fortfarande gällande beslut som är gemensamma för skogsvården i Gamla Karleby på 1800-talet och i Karleby i dag: Virkesanvändningen får inte överskrida den totala tillväxten, stadens egna anställda sköter skogarna och stadens innevånare kan beviljas tillstånd att samla utskottsvirke som brännved.

Utmaningar för grönområdena i framtiden

I Karleby finns i dag sammanlagt 150 hektar grönområden som ska skötas, och utöver dem svarar parkväsendet för underhållet av fastigheternas gårdsområden. Karleby stad har ett program för grönområden 2010–2020. Grönområdesprogrammet är en långsiktig strategisk plan för grönområdena på planeringsområdet överlag. Programmet fungerar även som en förstudie för beredningen av Generalplanen för Karleby innerstad 2020. Som ett resultat av grönområdesprogrammet har man sett över kartan över skötselklasser och kommer att utveckla den vidare.

Karleby har också sedan 2013 en utvecklingsplan för lekparkar. Utmaningen för staden är att lekparkerna är för många och föråldrade och att det krävs mycket resurser för att rusta upp och underhålla dem. I Karleby anläggs i genomsnitt en ny lekpark per år och 1–3 parker rustas upp. Det fastställda målet är ett täckande nätverk av högklassiga lekparkar, så att avståndet till den närmaste lekparken är högst 500 meter (promenadväg). Enligt utredningen ligger lekparkerna för tätt och i många stadsdelar överlappar deras influensområden varandra. Utvecklingsplanen innehåller förslag till åtgärder för modernisering av det nuvarande lekparksnätet.

Utmaningarna för utvecklingsarbetet är huvudsakligen av ekonomisk natur, och de kan delvis avhjälpas genom noggrannare inriktning och prioritering av de befintliga resurserna. Skötsel- och nyttjandeplanen för nationalstadsparken kommer förhoppningsvis att innehålla svar på dessa utmaningar. Planen kan användas som ett preciserande verktyg som bygger vidare på grönområdesprogrammet.

Viheralueiden historian tähtikohteet

Kokkolan kansallisen kaupunkipuiston tarkastelualueella esitetty viheralueverkko levittäytyy Sun-tinsuulta rautatiehen saakka. Alue käsittää useita yksittäisiä tähtikohteita, jotka ovat luonteel-taan metsäisiä, puistomaisia, oleskeluun ja läpikulkuun tarkoitettuja. Mukana on myös edustus-viheralueita, historiallisesti merkittäviä viheralueita sekä virkistykseen ja liikuntaan tarkoitettuja alueita. Kaupungin keskustaa halkova Sunti muodostaa vahvan ja ehyen linjan eri alueiden välille.

Högintressanta objekt – grönområdenas historia

Nätverket av grönområden på granskningsområdet för nationalstadsparken sträcker sig från Sundmun till järnvägen. På området finns flera högintressanta objekt, som är skogbevuxna, parkliknande och avsedda för vistelse och genomfart. Bland dem finns också grönområden som är representativa, historiskt betydelsefulla och ämnade för rekreation och motion. Sundet som flyter genom stadens centrum bildar en tydlig och enhetlig linje mellan olika områden.

TÄHTIKOhteet

Osa-alue 3 – Delområde 3

- 29 Sunti – Sundet (E,V)
- 30 Suntin varren puistot ja kevyenliikenteen reitit – parkerna och lederna för lätt trafik längs Sundet (V)
- 31 Hollihaka – Hällhagen
- 32 Puistoaluetta reunustava rakennuskanta Hollihaassa ja 4. kaupunginosassa – byggnaderna som angränsar till parkområdet i Hällhagen och fjärde stadsdelen (K)
- 33 Englanninpuisto – Engelska parken (V)
- 34 Englantilainen vene eli barkassi – den engelska barkassen (E)
- 35 Kruununvoudintalo – Kronofogdegården (E, K)
- 36 Hakalaxin talo – Hakalax gård (E, K)
- 37 Puurokarin meritullipaikka – sjötullplatsen på Puurokari (E,V)
- 38 Kauppatori – Salutorget (E, K)

Lyhenteiden selitykset:

- M = maankohoamisen ja geologisen historian tähtikohde
- L = luontohistorian tähtikohde
- E = elinkeinohistorian tähtikohde
- K = kaavoitus- ja arkkitehtuurin historian tähtikohde
- V = viheralueiden historian tähtikohde

Förklaringar till förkortningar:

- M = Högintressanta objekt – landhöjning och geologisk historia
- L = Högintressanta objekt – naturområden
- E = Högintressanta objekt – näringslivets historia
- K = Högintressanta objekt – planläggnings- och arkitekturhistoria
- V = Högintressanta objekt – grönområdenas historia

SONJA HAGSTRÖM

Länsipuiston alue oli 1800-luvulla tulliporttien ulkopuolella ja kaupungin ulkopuolista aluetta, sillä kaupunki rajoittui tuolloin Kustaa Aadolfinkatuun. Tästä on muistona Länsipuiston pohjoista reunaa pitkin kulkeva vanha nupukivinen tullitie, joka johti kaupungintullille. Länsitulli sijaitti 1700-luvulla nykyisen Torikadun ja Länsipuiston nurkassa. Kaupunkilaiset käyttivät nykyisen puiston aluetta puutarhaviljelyksi ja 1850-luvun jälkeenkin alueella oli muutamia yksityisiä puutarhoja. Suurin osa alueesta oli luonnontilaisena. Aiemmin mainitun paviljongin lisäksi puistossa oli nykyisen leikkipaikan kohdalla puistoravintola, joka purettiin 1960-luvulla. 1930-luvulla puistoon rakennettiin soittoilava ulkoilmakonsertteja varten. Länsipuiston yhtenä tunnusmerkinä on vuonna 1973 Karl Nylundin veistämä Tyrsky-patsas, joka oli kunnianosoitus kaupunginlääkäri Einar Cederbergin muistolle. Patsaassa olevat muistosanat - ”Ihmisen suuruus näkyy siinä, miten kohtelee lähimmäistään” - kuvaavat hyvin kaupunginlääkäriä, joka vastaanotti vähävaraisia potilaita.

HANNA TAJAKKA

Västra parken är ett område som på 1800-talet låg utanför tullportarna och således utanför staden, eftersom staden på den tiden gränsade till Gustaf Adolfsgatan. Ett minne från den tiden är den gamla kullerstensbelagda vägen som förr förde till stadstullen och i dag löper längs parkens norra kant. Västra tullen låg på 1700-talet i hörnet av nuvarande Torggatan och Västra parken. Gamlakarlebyborna hade trädgårdsodlingar på den nuvarande parkens marker och ännu efter 1850-talet fanns det några privata trädgårdar på området. En stor del av området befann sig i naturligt tillstånd. Utöver den ovan nämnda paviljongen fanns det på den nuvarande lekplatsens ställe en restaurang som revs på 1960-talet. På 1930-talet byggdes en friluftsscen för konserter i parken. En av symbolerna för Västra parken är Karl Nylunds staty Svallvågen (1973) till minne av stadsläkare Einar Cederberg. Inskriptionen - ”En människas storhet tar sig uttryck i sättet att bemöta sina närmaste” - är beskrivande för stadsläkaren som tog emot mindre bemedlade patienter.

KOKKOLAN KAUPUNKI, PUUSTOTOIMI / KARLEBY STAD, PARKVÄSENDET

Chydeniusparken anlades på 1860-talet efter att Carlbohmska huset, som överlevt branden år 1860, såldes och flyttades från platsen till Yxpila. De gamla lindarna, almarna och lärkarna planterades då. ”Kärt barn har många namn” stämmer bra in på Chydeniusparken, som först hette Östra parken och Lilla parken. En lokal tidning omnämnde parken år 1886 som Kärlekens lund. Sitt nuvarande namn fick Chydeniusparken år 1903, när Valter Runebergs staty av Anders Chydenius restes där. Kajorna som håller till i parken har också gett parken benämningen ”kajornas park”. Parken fick sitt nuvarande utseende vid iståndsättningen år 1998. Då såg man över parkens gångar, belysning, växter och möbler enligt skötselklass A1 som gäller representationsparker.

Engelska parken anlades på platsen av det tidigare tjärtorget i slutet av 1800-talet, när landhöjningen ledde till att hamnfunktionerna flyttades längre ut till Halkokari. Intill tjärtorget, på samma plats där barkassen står i dag, fanns lider och lagerbyggnader som kallades tjärhovet. Vid strandlinjen kan man se en stenbelagd fördjupning där båtarna förtöjdes – stenarna har visserligen förnyats. Stadens invånare deltog i planeringen av parken som planterades endast med inhemska trädslag och ädelgran. Man ville skapa en så naturenlig park som möjligt. Parken fick sitt namn efter barkassen som togs som krigsbyte av engelsmännen under Krimkriget. I parken finns också en byst föreställande läkaren Ernst Viktor Knappe (1933) av skulptören Emil Cedercreutz.

Chydeniuksen puisto perustettiin 1860-luvulla sen jälkeen, kun paikalla sijainnut, vuoden 1860 tulipaloista selvinnyt, Carlbohmin talo myytiin ja siirrettiin Ykspihlajaan. Perustamisen ajalta ovat peräisin puiston vanhat lehmukset, jalavat ja lehtikuuset. Chydeniuksen puistoon sopii hyvin sanaparsi ”Rakkaalla lapsella on monta nimeä”. Aluksi sitä kutsuttiin nimillä Itäinen puisto (Östra parken) ja Pieni puisto (Lilla parken). Paikallinen sanomalehti käytti vuonna 1886 puistosta nimitystä Rakkauden lehto (Kärlekens lund). Nykyisen nimen Chydeniuksen puisto sai vuonna 1903, kun puistoon pystytettiin Valter Runebergin veistämä Anders Chydeniuksen patsas. Puistossa elävän naakkayhdyskunnan mukaan puistoa on kutsuttu myös Naakkapuistoksi. Nykyinen puisto on vuoden 1998 perusparannuksen peruja. Tällöin parannettiin puiston käytäviä, valaistusta, kasvillisuutta sekä kalusteita vastamaan edustuspuiston vaatimaa A1-hoitoluokan tasoa.

Englantilainen puisto eli Englannin puisto perustettiin 1800-luvun lopulla entisen tervatorin paikalle, kun satamatoiminnot siirtyivät maankohoamisen vuoksi Halkokarille kauemmas kaupungista. Tervatorin laidassa, nykyisellä barkassin paikalla, oli liiteri- ja varastorakennuksia, joita kutsuttiin tervahoviksi. Rantaviivassa voi edelleen nähdä laivojen kiinnittämiseen tarkoitetun kivetyn syvennyksen – tosin kivet on uusittu. Puiston suunnitteluun osallistuivat kaupunkilaiset itse ja sinne istutettiin ainoastaan kotimaisia puita ja pihtakuusia. Tavoitteena oli mahdollisimman luonnontilainen puisto. Puisto nimettiin puistossa säilytettävän englantilaisilta Krimin sodassa vallatun barkassin mukaan. Puistossa sijaitsee myös lääkäri Ernst Viktor Knapen patsas, jonka on tehnyt kuvanveistäjä Emil Cedercreutz vuonna 1933.

KOKKOLAN KAUPUNKI, PUUSTOTOIMI / KARLEBY STAD, PARKVÄSENDET

HANNA TAJAKKA

SATU KUNGSBACKA

Katariinan kalmisto sijaitsee Länsipuiston ja vanhan vesitornin tuntumassa. Alue sen eteläpuolella otettiin käyttöön vuosina 1710–11 ruton raivotessa, kun esivalta kielsi vanhan tavan, jonka mukaan ruumiit haudattiin kirkkoihin. Kaupungeissa ruttoon kuolleiden ruumiit oli vietävä tullien ulkopuolelle ja haudattava syväälle maahan. Kokkolassa noudatettiin tätä määräystä ja hautausmaan paikka valittiin Kolumäeltä heti Karja- eli Myllyportin ulkopuolelta. Vielä vuosisadan keskivaiheilla paikkaa nimitettiin ”ruttoisten hautausmaaksi”. Nykyiset hautakammiot varsinaiseen Katariinan kalmistoon rakennettiin 1750-luvun puolivälissä. Vuonna 1772 uusi ruttoaalto uhkasi maata ja hallitus valitsi kenraali Ehrensvärdin ryhtymään suojelutoimenpiteisiin. Hän toisti kiellon, joka koski kirkkoon hautaamista, ja niin päätettiin siirtää kaikki ruumiit, jotka oli haudattu kirkkoon, Kolumäellä olevaan hautausmaahan. Kun mäellä oli runsaasti kiviä, rakennettiin niistä kunnollinen kiviäita paikan ympärille. Aidan korkeus oli 10 korttelia eli 1,5 metriä. Se valmistui alkukesällä 1779. Lopulta kirkkoneuvosto halusi lakkauttaa kaiken kaupunkiin hautaamisen, muttei tahtonut menetellä kovin jyrkästi. Kirkossa olevalla muuratulla haudalla oli aikaisemmin katsottu olevan huomattava taloudellinen arvo. Monet varakkaat porvarit muurauttivat perhehautoja kuitenkin Kolumäelle. Antti Chydenius laati ehdotuksen hautakammioiden koosta ja sijoittamisesta pitkin hautausmaan ulkoreunoja mahdollisimman suuren yhtäläisyyden aikaansaamiseksi. Raatimies Johan Rahmin hautaus oli pidettävä mallina. Ehdotus hyväksyttiin ja sitä noudatettiin paikkaa järjestettäessä.

Katarine kyrkogård är belägen nära Västra parken och gamla vattentornet. Området söder om den togs i bruk under pesten 1710–1711 när överheten förbjöd den gamla seden att begrava liken inne i kyrkorna. I städerna skulle de som dog i pesten föras utom tullarna och nedgrävas djupt under jorden. I Gamlakarleby lydde man på budet och utvalde en begravningsplats på Skrammelbacken strax utanför Fäporten (Kvarnporten). Ännu i mitten av århundradet kallades stället Pestkyrkogården. De nuvarande gravkamrarna på egentliga Katarine kyrkogård byggdes i mitten av 1750-talet. År 1772 hotades landet på nytt av en pestbölja, och regeringen utsåg general Ehrensvärd att genomföra skyddsåtgärder. Han upprepade förbudet mot begravingar i kyrkorna och man beslöt att alla lik, som hade begravts i kyrkan sedan hösten, skulle flyttas till gravgården på Skrammelbacken. Då det fanns gott om sten på backen uppförde man en ordentlig stenmur kring platsen. Murens höjd blev 10 kvarter eller 1,5 meter. Den blev färdig försommaren 1779. Slutligen ville kyrkorådet helt avskaffa begravingarna inne i staden, men ville inte handla alltför drastiskt. En murad grav i kyrkan hade tidigare ansetts äga också ett betydligt ekonomiskt värde. Flera förmögna borgare lät mura upp familjegravar på Skrammelbacken. Anders Chydenius lade fram ett förslag om gravbyggnadernas storlek och placering längs kyrkogårdens yttergränser i syfte att nå största möjliga likformighet. Rådman Johan Rahms grav skulle tas till modell. Förslaget gillades och blev normgivande för platsens utformning.

Katariinantoriksi kutsuttua puistoaluetta ympäröi suuri määrä historiaa, sen länsireunalla sijaitsi 1700-luvulla muun muassa hirttopaikka. Kaupungista katsoen puisto muodostaa sisään-tulon vuonna 1926 rakennetulle, klassista arkkitehtuuria edustavalle Vartioliinnalle – nykyiselle kaupunginteatterille. Puistosta on näkymä myös vanhalle vesitornille. Puistoa koristaa Hylkeet-veistos, joka on taiteilija Karl G. Nylundin kädenjälkeä vuodelta 1970. Patsas ja suihkulähde on lahjoitettu Kokkolan kaupungin 350-vuotisjuhliin. Puistossa sijaitsee myös keskipohjalaiselle jal-kaväkirykmentti 29:lle pystytetty muistomerkki. Vuonna 2014 peruskunnostettu Katariinantori on Kokkolan harvoja edustuspuistoja ja sitä hoidetaan A1-hoitoluokan puistona.

Katarinetorget och parkanläggningarna ligger i en historiskt mättad miljö: bland annat avrätt-ningsplatsen med galgen fanns vid torgets västra rand på 1700-talet. När man ser på torget från stadshället skapar parken en entré till det klassicistiska f.d. skyddskårshuset Vartioliinna (1926) som i dag inhyser stadsteatern. Från parken har man också utsikt mot det gamla vattentornet. Parken pryds av skulptören Karl G. Nylunds alster Sälur från år 1970. Skulpturen och fontänen är en gåva när Gamlakarleby fyllde 350 år. I parken finns också ett minnesmärke uppfört för att hedra infanteriregemente 29 som var från Mellersta Österbotten. Katarinetorget är en av de få representationsparkerna i Karleby. Den rustades upp år 2014 och hör till skötselklass A1.

LASSI OIKARI

Mäntykankaanpuisto perustettiin vuonna 1967 Mäntykankaan kaupunginosaan. Mäntykankaanpuisto on vajaan parin tuhannen neliön kokoinen kapea puistoalue, jolla kasvaa luonnonmännikköä.

Meripuisto edustaa Kokkolan uusimpia viheralueita. Se on rakennettu 2007. Meripuisto on kooltaan noin kahdeksan hehtaaria ja sieltä löytyy tekemistä kaikenikäisille: uimaranta, rullalautailupaikka, frisbeegolf-kenttä, rantalentopallokenttä, lasten leikkipaikka ja kahvila. Laajat nurmikokentät tarjoavat hyvän mahdollisuuden kesäpäivän viettoon piknikin tai auringonoton merkeissä, pelaten tai vain oleskellen. Veneilijöille on käytössä pienvenesatama ja veneettömät voivat hypätä m/s Jennyn kyytiin meriristeilylle Tankariin. Kesäisen olohuoneen lisäksi Meripuisto tarjoaa hyvät ulkoilumahdollisuudet myös talviaikaan. Puisto on suosittu lenkkeily- ja hiihtopaikka talvisin.

Tallåsens park anlades i stadsdelen Tallåsen år 1967. Parken, med ett naturbestånd av tall, omfattar ett långsmalt markområde på något under tusen kvadratmeter.

Havsparken, etablerad år 2007, hör till de nyaste grönområdena i Karleby. Med en areal på cirka åtta hektar bjuder Havsparken på aktiviteter för besökare i alla åldrar: badstrand, skateanläggning, discgolfbana, beachvolleybollplan, lekplats för barn och ett kafé. De stora gräsmattorna lämpar sig utmärkt för picknick eller solbad, spel och avkoppling. För båtfolket finns en småbåtshamn och de som inte har en egen båt kan hoppa ombord på m/s Jenny för en kryssning till Tankar. Havsparken är ett sommarallrum som också erbjuder goda möjligheter till vintermotion. Parken används av många joggare och skidåkare även vintertid.

ELINA PAAVOLA

SATU KUNGSBACKA

Suntinsuun leirintäalue eli Kokkola-Camping on osa Meripuistoa, joka kokonaisuudessaan antaa hyvät puitteet loman viettoon. Leirintäalue on ollut alusta saakka Kokkolan kaupungin omistuksessa. Leirintäalueen toiminnasta vastasi Kokkolan kaupungin matkailutoimi aina vuoteen 1998 saakka, jolloin kaupunki antoi leirintäalueen toiminnan ulkopuolisen yrittäjän vastuulle. Nykyisellä paikallaan leirintäalue on toiminut vuodesta 1993. Aikaisemmin alue sijaitsi lähempänä ohikulkutietä. Nykyään leirintäalueella on 18 eritasoista mökkiä, joista puolet on käytössä ympäri vuoden. Lisäksi on yhteensä 60 sähköistettyä caravan-paikkaa sekä 20 telttapaikkaa. Kokkola-Campingin aluetta ei ole poikkeuksellisesti rajattu aidoin ympäröivistä puistoalueista, vaan leirintäalueen asiakkailta on suora yhteys leirintäalueelta sitä ympäröivään Meripuistoon.

Suntin varren puistot ja kevyenliikenteen reitit ovat kaupunkilaisten suosittuja ulkoilumaastoja. Suntin varret tarjoavat hienon yhtenäisen viherväylän Kokkolan keskustasta merelle ja Meripuistoon sekä vuoden 2011 asuntomessualueelle. Viherväylä jatkuu aina Harrinmeen saakka ja toista puolta kuljettaessa Trulleviin. Suntin itärantaa ohikulkutiestä pohjoiseen reunustaa punaisten venevajojen rivistö. Kasvillisuus on luonnonmukaista ja nurmialueita hoidetaan osin niittynä. Suntia reunustavat muun muassa Englannin puisto, Pohjoismaiden puisto, Puurokarin puisto, Suntinranta, Suntinsuunpuisto ja Meripuisto.

Campingområdet vid Sundmun eller Kokkola Camping är en del av Havsparken som bjuder på en perfekt inramning för semesterfirande. Campingområdet har från första början varit ett campingområde som ägs av Karleby stad. Stadens turismväsende svarade för verksamheten fram till år 1998, då en utomstående entreprenör övertog den. Campingområdet har verkat på sin nuvarande plats sedan år 1993. Den tidigare platsen låg närmare omfartsvägen. På området finns 18 stugor av varierande standard och hälften av dem används året runt. Dessutom har området 60 campingtomter med el och 20 tältplatser. I motsats till många andra campingplatser är Kokkola Camping inte omgärdat med staket mot den omgivande parken, utan områdets kunder kan obehindrat röra sig i Havsparken.

Parkerna och lederna för lätt trafik längs Sundet är populära bland motionerande Karlebybor. Området längs Sundet skapar en fint sammanhållen grön korridor från stadskärnan till havet och Havsparken och till området för bostadsmässan år 2011. Den gröna korridoren fortsätter ända till Harrbådan och på andra sidan till Trullön. Sundets östra strand norr om omfartsvägen kantas av en rad röda båthus. Växtligheten är naturlig och gräsmarkerna sköts delvis som ängar. Vid Sundet finns bland annat Engelska parken, Nordens park, Puurokariparken, Sundstrand, Sundmynningsparken och Havsparken.

SONJA HAGSTRÖM

SATU KUNGSBACKA

Friluftsområdet i Sandstrand, Elba och Harrbådan har ett fint utbud av olika naturliga rutter och leder. Elbas naturstig börjar från Villa Elba ungdomscenter och går till Rummelören–Harrbåda naturskyddsområde. Längs stigen finns bland annat fågeltorn och en observationsplattform. Villa Elbas fågeltorn är även lämpligt för personer med nedsatt rörlighet. Från tornet ser man över hela Kaustarviken och ut till det öppna havet. Elbas naturstig är en upplevelse även vintertid.

Sannanrannan, Elban ja Harrinniemen muodostamalla ulkoilualueella on monipuolinen luontoreitistö. Elban luontopolku lähtee Villa Elban nuorisokeskuksen pihasta. Luontopolku vie Rummelön-Harrbådan luonnonsuojelualueelle. Sen varrella on muun muassa lintutorneja ja katselulava. Villa Elban lintutorni soveltuu myös liikuntarajoitteisille. Tornista on hyvät näkymät koko Kaustarinlahdelle ja avomerelle saakka. Elban luontopolku tarjoaa elämyksiä myös talviretkelijöille.

Mustakarin ja Morsiussaaren yhdistävä rantaraitti on uusin kevyen liikenteen väylä. Uusi merellinen pyörätie on luonteva jatkumo Suntinsuusta Trullevin suuntaan.

SONJIA HAGSTRÖM

Strandstråket från Mustakari till Brudskär är den senaste av lederna för lätt trafik i Karleby. Den havsnära cykelvägen är en naturlig fortsättning från Sundmun i riktning mot Trullön.

Lähteet – Osa III • Källor – Del III

- Ahmas, K. 1992. *Kokkolan Rakennuskulttuuria – Byggnadskultur i Karleby. Kokkolan kaupunki – Karleby stad.* 299 s.
- Axelqvist, N. 2003. *Tervan tie. Suntain rannan historiallisten kohteiden inventointi.* K.H. Renlundin museo. 30 s. Julkiasematon.
- Bodbacka, Å, Taarna, T. & Tuominen, A. *Södra ja Norra Trutklippan sekä Klädesklippan. Luontonselvitysaineistoa Kokkolan saariston tuulivoimayleiskaavaa varten* 1998.
- Cainberg, P. 2016. *Kokkolan kaupunkikehitys - sattumaa tai vision toteutumaa. Essee – Kaupunkikehitys.* 9 s. Julkiasematon.
- GBK:n historia 1950-1959. GBK:n verkkosivut. Viitattu 4.8.2016. <http://www.gbk.fi/>.
- Harrbådan kummitteleva majakka ja monimuotoinen ulkoilualue. Retkipaikka-verkkosivusto. Julkaistu 24.6.2016, viitattu 16.6.2016. <http://retkipaikka.fi/vapaa/harrbadan-kummitteleva-majakka-ja-monimuotoinen-ulkoilualue/>.
- Heikkilä, T. & Styrman, M. 1991. *Kokkolan saariston maa- ja vesikasvillisuus selvitys 1988-89. Kokkolan ympäristölautakunnan julkaisuja* 1/91.
- Heikkilä, T. & Styrman, M. 1994. *Kokkolan Rummelö–Harrbådan lintuvesialueen kasvillisuus. Kokkolan ympäristölautakunnan julkaisuja* 1/94.
- Hellström, F. 1879. *Förteckning öfver de i Gamlakarleby provinsialläkare-distrikt funna fröväxten och ormbunkar. Meddelande af Societas pro Fauna et Flora Fennica* 5.
- Helminen, J. 2013. *Historik / Historiikki. Gamlakarleby Segelförening r.f.:n verkkosivut.* Luotu 10.10.2013, viitattu 30.8.2016. <http://www.mustakari.fi/foerenigen-seura/historik-historiikki>.
- Hylkeenpyyntimuseo ja hylkeenpyyntivene. Kokkolan Matkailu Oy:n verkkosivut. Viitattu 31.8.2016. http://www.kokkola.fi/tankar_2/nae_ja_koelfi_Fl/hylkeenpyyntimuseo/.
- Höglund, J. 2008. *Luodon saariston hoito- ja käyttösuunnitelma. Länsi-Suomen ympäristökeskus.*
- Höglund, J. 2011. *Kokkolan saariston hoito- ja käyttösuunnitelma. Etelä-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen julkaisuja* 2/2011. Jyväskylä.
- Isotalus, T. 2016. *Monen kerroksen keskusta. Kokkolan kaupunkikeskustan kehittämissuunnitelma.* 39 s.
- Johnson, S. (toim.). 2011. *Merkillinen meri. K.H. Renlundin museon – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseon julkaisuja* 3.
- Hyttinen, P. *Kokkolan sataman historiaa -verkkosivut.* Viitattu 4.8.2016. <http://www.portofkokkola.fi/historia/suomi/index.html>.
- Itäpalo, J. ja Schultz H.-P. 2016. *Pikiruukin asemakaavan inventointi 2015. Keski-Pohjanmaan ArkeologiaPalvelu.* 32 s. Sähköisenä julkaisuna verkko-osoitteessa <http://www.kparkeologia.fi/tutkimusraportit/Raportit2015/Kokkola%20Pikiruukki%20ak%20%202015.pdf>.
- Katariinan kalmisto. Kokkolan seurakuntayhtymän verkkosivut. Viitattu 22.9.2016. http://www.kokkolanseurakuntayhtyma.fi/hautausmaat/kokkola/katariinan_kalmisto.
- Kaunisto, T. *Halkokarin historiaa. Halkokarin rannan ja alueen kehittämisen verkkosivusto.* Viitattu 16.6.2016. <https://halkokarinranta.wordpress.com/historiaa/>.
- Kokkolan kaupunki. Kävelypainotteinen keskusta. Kokkolan kaupunki.* 2004. 28 s.
- Kokkolan pedagogio ja Roosin talo. Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) sivusto.* Julkaistu 22.12.2009, viitattu 15.6.2016. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=5177.
- Kruununvoudintalo. Kulttuuriympäristö rekisteriportaali. Museovirasto.* Julkaistu 4.9.2015, viitattu 27.9.2016. http://kulttuuriymparisto.nba.fi/netsovellus/rekisteriportaali/portti/default.aspx?sovellus=mjreki&taulu=T_KOHDE&tunnus=1000027132.

Länsipuiston kulta-ajasta rippeet jäljellä. YLE-uutisten verkkosivusto. Julkaistu 6.7.2012, päivitetty 10.7.2012, viitattu 17.6.2016 http://yle.fi/uutiset/lansipuiston_kulta-ajasta_rippeet_jaljella/618670.

Meri-Kokkola. Ehdotuksia Kokkolan historiallisen meriyhteyden elvyttämiseksi. Kokkolan kaupunki ja Suunnittelukeskus Oy. 1982. 31 s.

Mickwitz, A. ja Möller, S. 1950. Kokkolan kaupungin historia. I osa. Ajanjakso 1620–1713. Kokkolan kaupunki. 240 s.

Mökkönen, T. 2000. Kokkola – Karleby. Kaupunkiarkeologinen inventointi Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkiarkeologinen inventointiprojekti. Museovirasto, Rakennushistorian osasto. 132 s.

Nikander, G. 1945. Kokkolan kaupungin historia. II osa. Ajanjakso 1714–1808. Kokkolan kaupunki. 337 s.

Nyman, H. 2009. Meriväylien rakennusperintö. Museoviraston rakennushistorian osaston raportteja 21. 75 s. Sähköisenä julkaisuna verkko-osoitteessa <http://www.nba.fi/File/1005/merivaylien-rakennusperinto.pdf>.

Oppistan ja Neristan. Visit Kokkolan verkkosivut. Viitattu 26.9.2016. https://www.kokkola.fi/neristan/neristan/fi_FI/oppistan_neristan/.

Poroluodonkarin kalastajayhdyskunta. Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) sivusto. Julkaistu 22.12.2009, viitattu 15.6.2016. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=2921.

Rantautumispaikat ja kanoottirannat. Kokkolan kaupungin verkkosivut. Päivitetty 16.5.2014, viitattu 15.6.2016. http://www.kokkola.fi/palvelut/ymparisto_ja_luonto/luonnon_virkistyskaytto/veneily_ja_melonta/fi_FI/rantautumispaikat_ja_kanoottirannat/.

Ruben Casén. Ringmärkare. Gamlakarleby fågel- och naturvänner rf:n verkkosivut. Viitattu 4.8.2016. <http://www.gfn.fi/jasenet2/casen-ruben/casen-ruben-ringmarkning.html>.

Rummelön-Harrbådan. Ympäristöhallinnon Suomen Natura 2000 -alueiden esittelysivusto. Julkaistu 12.8.2013, päivitetty 12.8.2013, viitattu 16.6.2016. [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/RummelonHarrbadan\(5150\)](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Suojelualueet/Natura_2000_alueet/RummelonHarrbadan(5150)).

Räinä, A. 2016. Kokkolan kaupungin metsänhoito ja sen historia. Kokkolan kansallinen kaupunkipuisto-hankkeen esiselvitystä varten tuotettu teksti. 18.3.2016. Julkiasematon.

Salmu, R. 2013. Kehityssuunnitelma Kokkola-Campingin ja meripuiston alueelle. Opinnäytetyö. Centria ammattikorkeakoulu, Matkailun koulutusohjelma. 70 s. + liitteet. Sähköisenä julkaisuna verkko-osoitteessa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64205/Salmu_Riitta.pdf?sequence=1.

Sannanrannan huvila-alue. Museoviraston valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) sivusto. Julkaistu 22.12.2009, viitattu 16.6.2016. http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=4524.

Skantsi, L ja Riska, M. 2000. Kokkola, Vanhan satamanlahti. Yleiskaavoitusalueen muinaisjäännösten inventointi 2000. K.H. Renlundin museo. 21 s + liitteet.

Stagell, U. & Taarna, T. 1996. Inventering av havssträndängar i Karleby 1996 – Rummelön on Silverstensbukten. Karleby stads miljöbyrå.

Särkkä, J. Kasvilajistokartoituksia Kokkolan Hopeakivenlahdelta ja Kokkolan saaristosta kesältä 2015. Julkiasematon.

Taarna, T. Taavetinpolun ja Räihäntien pohjoispään niityn kasvisto 1998. Julkiasematon.

Taarna, T. Tankarissa havaitut lajit kesän 1999 kasvistikartoituksen pohjalta. Julkiasematon.

Taarna, T. 1994. Hakalaxin talon pihakasvisto. Kokkolan ympäristölautakunnan julkaisu 5/94.

Tankarin historiaa. Kokkolan Matkailu Oy:n verkkosivut. Viitattu 15.6.2016. http://www.kokkola.fi/tankar_2/tankarin_historia/fi_FI/historia/.

Tankarin majakka. Wikipedia-artikkeli. Päivitetty 12.6.2016, viitattu 15.6.2016. https://fi.wikipedia.org/wiki/Tankarin_majakka.

Tiainen, J., Mikkola-Roos, M., Below, A., Jukarainen, A., Lehtinen, A., Lehtiniemi, T., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Sirkiä, P. ja Valkama, J. 2016: Suomen lintujen uhanalaisuus 2015, The 2015 Red List of

Finnish Bird Species. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki.

Toiviainen, H. 1994. Kokkolan kaupungin historia. IV osa. Ajanjakso 1879–1945. Kokkolan kaupunki. 741 s.

Vanhansatamanlahden yleiskaava. Kehityskuva vuoteen 2030. Kokkolan kaupunki. 1999. 21 s.

Vanhansatamanlahden yleiskaava. Selostuksen tiivistelmä. Kokkolan kaupunki. 25 s. Julkaisematon.

Widlund, U. 1944. Floristiska anteckningar från Gamlakarleby yttre skärgård. Arkiv för Svenska Österbotten, band IV. Ostrobohnia Australis.

Wiirilinna, A. 1970. Kun tupakkaplantaasit kukoistivat Kokkolassa. Annikki Wiirilinnan lehtikirjoituksia. Keskipohjanmaa 7.9.1970. Julkaistu Kokkolan kaupungin verkkosivulla. Päivitetty 31.7.2015. Viitattu 29.8.2016. http://www.kokkola.fi/palvelut/kirjasto/kotiseutuaineisto/wiirilinna/fi_FI/kun_tupakkaplantaasit_kukoistivat_kokkolassa/.

Wiirilinna, A. 1981. Kokkolinna ja muut Jugend-talot. Annikki Wiirilinnan lehtikirjoituksia. Kokkola 22.10.1981. Julkaistu Kokkolan kaupungin verkkosivulla. Päivitetty 15.7.2016. Viitattu 29.9.2016. https://www.kokkola.fi/palvelut/kirjasto/kotiseutuaineisto/wiirilinna/fi_FI/kokkolinna-ja-muut-jugend-talot/

Villa Elban historia. Nuorisokeskus Villa Elban verkkosivut. Viitattu 19.6.2016. http://www.villaelba.fi/villa_elba/fi_FI/historia/.

